STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02338

SHTRIKHN UN PROBLEMEN FUN NATSYONALN KHARAKTER

Leib Handelman

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ליב האַנדעלמאַן

From the Library
of

שטריכן און פּראָבלעמען
פון נאַציאָנאַלן כאַראַקטער

(באַטראַכטונגען און אויספירונגען)

פאַרלאַג «אחיספר» ביי געז׳ «צענטראַל» וואַרשע, נאַוואָליפּקי 7

FEATURES AND PROBLEMS
OF JEWISH NATIONAL CHARACTER
BY L. HANDELMAN

Printed in Poland

Druk Sz. Sikora i I. Milner
Warszawa, Nowolipki 6

I

אַנשטאָט אַן אײַנלייטונג

אַ מערקווירדיק פאַרבנרייכע און אינטערעסאַנטע פאַנאָראַמע, אַ בילד — גראַנדיעז אין פאַרנעם און שפאַנענד אין אינהאַלט, אַנטפלעקט זיך פאַר אונז אין די לעבנס־געשיכטעס פון די פאַרשידענע ראַסן, פעלקער און שבטים, וועלכע שאַפן צוזאַמען די גרויסע און דראַמאַטישע „געשיכטע פון דער מענטשהייט".

מיר זעען פאַר זיך אַ לאַנגע־לאַנגע קייט, אַ פילפעדעמדיקע און פילפאַרביקע, וואָס האָט זיך אויף אַ מערקווירדיקן אופן געשפינען און געפלאָכטן, פאָדעם נאָך פאָדעם, קנויל נאָך קנויל, דור איין, דור אויס, פון כלערליי דערשיינונגען און פאַסירונגען, איבערלעבונגען און דערפאַרונגען, שטרעבונגען און קאַמפן, ליידן און פריידן, וועלכע האָבן אין פאַרשידענע עפאָכן און אונטער פאַרשידענע אומשטענדן זיך אָפגעשפילט אויף דער גרויסער היסטאָרישער אַרענע.

פון אויבן־אויף שיינט אונז, אַז די דאָזיקע „געשיכטע פון דער מענטשהייט" איז אַ גאַנץ איינפאַכער, קאָנקרעטער און דורכאויס רעאַליסטישער ענין; בלויז אַ כראָנאָלאָגישע רשימה אָדער „בוכהאַלטערישע פאַרצייכענונג" אויף די „דעביט"- און „קרעדיט"-זייטן פון די פאַרשידענע פעלקערישע „ספרי־הזכרונות" פון די טרוקענע פאַקטן, דערשיינונגען און עפיזאָדן, און, דערפון איז געדרונגען — דענקען מיר, — אַז ס'איז גענוג דורכצובלעטערן אָט דעם אָנגעזאַמלטן און סיסטעמאַטיזירטן פאַקטישן מאַטעריאַל, כדי זיך צו באַקענען מיט די פאַרשידענע דעטאַלן און עפיזאָדן — אַז דער גאַנצער ענין „געשיכטע" זאָל ווערן פאַר אונז קלאָר און פאַרשטענדלעך.

און אויפן סמך פון דידאָזיקע „קלאָרע און פאַרשטענדלעכע" פאַקטן און דערשיינונגען פרווון מיר אויפצושטעלן פאַרשידענע טעאָריעס און היפּאָטעזן וועגן די דאָמינירנדיקע געזעצן און פּרינציפּן אין דער מענטשלעכער געשיכטע בכלל.

און ווייטער: אויפן סמך פון אונזערע אויפגעשטעלטע טעאָריעס און היפּאָטעזן פּרווון מיר אַפילו פאָראויסצובאַשטימען דעם וואַרשיינלעכן ווייטערדיקן גאַנג און אַנטוויקלונג פונם דאָזיקן געשיכטלעכן פּראָצעס.

אָבער דאָס אַלץ איז נאָר גערעדט געוואָרן, ווען מיר באַטראַכטן דעם ענין „געשיכטע" פון אַן אויבערפלעכלעכן, פאָרמעלן שטאַנדפּונקט; קוים אָבער שטעלן מיר זיך נישט צופרידן מיט די פאָרמעלע און כראָנאָלאָגישע זייטן פון די היסטאָרישע פאַקטן און דערשיינונגען און מיר שטרעבן אויסצוגעפינען דעם שליסל צום אינערלעכן היסטאָרישן מעכאַניזם, צו זיין אידעאישער צוועקמעסיקייט און לאָגישער נויטווענדיקייט, — דעמאָלט ווערט פאַר אונז „געשיכטע" אַ זייער האַרב און קאָמפּליצירט פּראָבלעם.

און וואָס מער מיר פאַרטיפן זיך, גריבלען זיך אין דאָזיקן מערקווירדיקן פּראָבלעם, ווערט פאַר אונז דער ענין נישט קלאָרער און פאַרשטענדלעכער, נאָר פאַרקערט — אַלץ מער פאַרלירן מיר זיך אינם מיסטעריעזן היסטאָרישן לאַבירינט, אַלץ שטאַרקער פאַרפּלאָנטערן מיר זיך אין די פילאָזאָפישע נעצן פון כלערליי טעאָריעס און היפּאָטעזן, אַלץ אָפטער שטויסן מיר זיך אָן אויף פאַרשידענע סתירות און דיסאָנאַנסן און אַלץ ווייניקער זענען מיר דעמאָלט ביכולת צו קומען צו קאָנקרעטע מסקנות איבער די דאָמינירנדיקע און מאַסגעבנדיקע געזעצן און פּרינציפּן אין געשיכטלעכן פּראָצעס.

עס ווייזט זיך דעמאָלט אַרויס, אַז „געשיכטע" פאַרמאָגט, אַזוי צו זאָגן, איר „נגלה" און „נסתר", אַז אונטער דער אויבערפלעכלעכער פּשטות און רעאַליזם פון די טרוקענע און פאָרמעלע פאַקטן און דערשיינונגען „שווימלט און גריבלט" מיט מיסטיק און מעטאַפיזיק, מיט „רמז" און „סוד".

און אָט פאַרוואָס נישטגעקוקט אויף אַלע שאַרפזיניקע און אינטערעסאַנטע אָן און פאַר זיך טעאָריעס און היפּאָטעזן וועגן דער געשיכטע פון דער מענטשהייט, אירע געזעצן, ריכטונגען און פּרינציפּען; נישטגעקוקט אויף אַלע אָנשטרענגונגען פון די גרעסטע דענקער פון אַלע צייטן אַריינצודרינגען אין די מיסטעריעזע טיפענישן פונם אייביק פליסנדיקן היסטאָרישן פּראָצעס, — נישטגעקוקט אויף דעם אַלעמען, האָבן מיר נאָך, ליידער, קיין שום באַגריף נישט וועגן דעם אַלגעמיינעם געשיכטלעכן זין און צוועק און אויך נישט וועגן דעם „וואַרום" און „דאַרום" פון די באַזונדערע דערשיינונגען און געשעענישן, וואָס פון זיי באַשטייט דער דערמאָנטער פּראָצעס.

ס'איז העכסט וואַרשיינלעך, אַז דידאָזיקע גרויסע, סודותדיקע פּראָבלעמען וועלן קיינמאָל נישט געלייזט ווערן אין גאַנצן, הגם פון דער אַנדערער זייט, איז אויך העכסט וואַרשיינלעך, אַז דער מענטשלעכער גייסט — אָן און פאַר זיך אויך אַ גרויס סודותדיק פּראָבלעם — וועט קיינמאָל נישט מוותר זיין אויף זיינע וויסנשאַפטלעכע פאָרשונגען און פילאָזאָפישע גריבלענישן איבער די אַזויגערופענע „אייביקע" פראַגן און פּראָבלעמען און וועט אויך קיינמאָל נישט וועלן אָנערקענען זיין אינטעלעקטועלע באַשרענקטקייט און הילפלאָזיקייט.

צו אַזעלכע סקעפּטישע מסקנות מוזן מיר קומען, ווען מיר נעמען אין באַטראַכט, אַז אָט דער גאַנצער פּראָצעס פון דער מענטשלעכער געשיכטע אָרום און אַרום, ווי וויכטיק און באַדייטונגספול ער זאָל זיך אונז, מענטשן־קינדער, אויך אויסווייזן — איז ער דאָך סוף־כּל־סוף נאָר אַ „קליין שטרייפעלע ליכט צווישן צוויי מיסטישע אייביקייטן"; נאָר איין קאַפּיטל, איין וואָרט, אָדער איין פּינטעלע אין אַלגעמיינעם קאָסמישן „ספר יצירה"; נאָר אַן אומבאַדייטנדיקער און אפשר אויך נישט מער, ווי אַ „צופעליקער עפּיזאָד", אין דער גרויסער, אומפאַסנדיקער געשיכטע פונם אוניווערס, אין וועלכן סיי דער פּראָלאָג און סיי דער עפּילאָג פאַרלירן זיך ערגעץ־וואו אינם ווייטן סודותדיקן „אין־סוף", וועגן וועלכן דער שטאָלצער און טיפזיניקער דענקער פון צוואָנציקסטן יאָרהונדערט

ווייסט אייגנטלעך פונקט אַזוי ווייניק, ווי זיין אור-אור-אַלטער פרימיטיווער פאַרגענגער, וואָס האָט צוריק מיט טויזנטער דורות געלעבט אויף דער זעלבער ערד.

און נישט בלויז וועגן אוניווערסאַלן, וועלט-היסטאָרישן פּראָצעס און וועגן זיין פּראָלאָג און עפּילאָג האָבן מיר קיין שום אַנונג נישט, נאָר אַפילו וועגן אונזער אייגענעם, מענטשלעכן, היסטאָרישן פּראָצעס האָבן מיר אייגנטלעך זייער אַ קנאַפּן באַגריף.

פאַקטיש איז דאָך אויך די „געשיכטע פון דער מענטשהייט" איינגעצאַלט אין אַ דיקן מיסטעריעזן שלייער, און בלויז אַ קליינער, אומבאַדייטנדיקער מאָמענט פונם דאָזיקן פּראָצעס, אַ מאָמענט, וואָס נעמט אַרום דאָס לעבן און שאַפן פון בלויז אַ ג ע וו י ס ן ט י י ל פון דער מענטשהייט אין משך פון בלויז אַ ג ע וו י ס ע ר צ י י ט, דהיינו, פון יענע ראַסן און פעלקער, וואָס האָבן זיך — מעגלעך, אַז צופעליק — געפונען אויפן פאָדערגרונט פון דער היסטאָרישער אַרענע פאַר די לעצטע 4—5 טויזנט יאָר, — בלויז דער דאָזיקער „מאָמענט" קען פּרעטענדירן אויפן טיטל „געשיכטע", אָדער „געשיכטלעכע עפּאָכע", הגם אויך אין די באַגרענעצטע ראַמען פון דער דאָזיקער אַזויגערופענער „היסטאָרישער עפּאָכע" מוזן מיר זיך גאָר אָפט באַגנוגענען מיט לעגענדן און בבא-מעשיות, מיט השערות און היפּאָטעזן, אַנשטאָט ווירקלעכע פאַקטן און פאַ-סירונגען.

וואָס שייך דעם איבעריקן — וועגן דעם לעבן און שאַפן, מחשבות און מעשים,ליידן און פריידן, עליות און ירידות פון די מי-יודע וויפל דורות פון דעם ווייטער, גרויער, אור-אור-אַלטער פּרעהיסטאָרישער עפּאָכע, וועלן מיר, ווי ס'ווייזט אויס, קיינמאָל נישט זיין ביכולת עפּעס זיכערס און קלאָרס צו דערגיין, שוין צוליב דעם אַליין, וואָס די גרויסע געאָלאָגישע און אַנדערע ענדערונגען און איבערקערענישן, וואָס זענען אין משך פון יאָרטויזנטער פאָרגעקומען אויף אונזער ערד, האָבן שוין, בלי-ספק, לאַנג אָפּגעווישט יעטווידן שפור און זכר פון יענע אַלטע, ווייטע צייטן.

און — צוריקגערעדט — אויב מיר ווייסן אַזוי שרעקלעך־ווייניק וועגן אונזער אייגענעם געשיכטלעכן פּראָצעס, הײנט וואָס פֿאַרא האָפֿענונג האָבן מיר שוין עפּעס צו דערגיין וועגן יענעם אוניווערסאַלן, קאָסמישן, געשיכטלעכן פּראָצעס, וואָס אין אים שפּילט אונזער מענטשן־וועלטל, און אַפֿילו אונזער מוטערערד אין גאַנצן גענומען, אַזאַ נישטיקע, מיקראָסקאָפּישע ראָל?

באין־ברירה וועלן מיר זיך אַלזוי מוזן צופֿרידנשטעלן מיט יענע ספּעקולאַטיווע וויסנשאַפֿטלעכע און פֿילאָזאָפֿישע טעאָריעס, הנחות און השערות, וואָס שטרעבן — אין זייער קליינלעכער גרויסקייט, אָדער גרויסער קליינלעכקייט — צו באַגרייפֿן דאָס אומבאַגרייפֿבאַרע און צו דערקלערן דאָס אומדערקלערבאַרע; וואָס פּרעטענדירן משיג צו זיין מיטן דרייסטן, אָבער לײַדער באַשרענקטן, מענטשלעכן שכל, זאַכן, אידעען און דערשיינונגען, וואָס געפֿינען זיך, ווי ס'ווייזט אויס, מחוץ דער מענטשלעכער אינטעלעקטועלער השגה.

אָדער — אויב מיר זענען מיסטיש געשטימט — מיר האָבן אַ ברירה זיך צו ווענדן נאָך די נויטיקע דערקלערונגען און „אינפֿאָרמאַציעס" צו די אַנדערע „אויטאָריטאַטיווע אינסטאַנצן" — צו דער רעליגיעזער מסורה, אָדער מעטאַפֿיזישער פֿילאָזאָפֿיע, וואָס ביי זיי קענען מיר שטענדיק געפֿינען אַ זייער אינטערעסאַנטן, גרויסן און רייכן אויסוואַל פֿון פֿאַרטיקע, „פּאַטענטירטע" תשובות און דערקלערונגען אויף אַלע מעגלעכע פֿראַגן און ספֿקות.

* *

*

אגב, מיר ווילן דאָ נישט, נאַטירלעך, אַריינלאָזן זיך אין טיפֿע חקירות וועגן די „אייביקע" פֿראַגן און פּראָבלעמען, וואָס האָבן קיינמאָל נישט אויפֿגעהערט און וועלן וואַרשיינלעך קיינמאָל נישט אויפֿהערן צו פֿאַראינטריגירן דעם מענטשנס געדאַנקען און זיין געוויסן און צו האַלטן אין אים שטענדיק וואַך און געשפּאַנט זיין איינגעבוירענע נייגיריקייט און פֿאָרשונג־לוסט.

וועלן מיר אַלזוי אַוועקשטעלן דעם אַלטן פראַגע־צייכן — וועגן דעם „וואַרום" און „דאַרום", וועגן דעם זין און צוועק פונם אוניווערסאַלן און מענטשלעכן היסטאָרישן פּראָצעס — אויף זיין אָרט און מיר וועלן פרווון איבערגיין פון פּאַטעטישן און פּרעטענציעזן „פילאָזאָפישן סטיל" צום באַשיידענעם, עפּישן נוסח פון די אַלטע פאָלקסטימלעכע געשיכטן מיט זייער סטערע־אָטיפּישן אַריינפיר: „אַמאָל איז געווען" א. א. וו.

אַלזוי, אַמאָל, אין די אַלטע, ווייטע, גרויע צייטן, האָט זיך „אין אַ שיינעם פרימאָרגן" אָנגעהויבן (מעגלעך, צוליב עפּעס אַ „וואַרום" און „דאַרום", אָדער „גלאַט אַזוי", אָן אַ שום „עפּעס") דאָס, וואָס מיר רופן איצט „דער פּראָצעס פון דער מענטשלעכער היסטאָ־רישער אַנטוויקלונג", — אַ פּראָצעס, וואָס האָט (ווידער אַמאָל — אָן, אָדער צוליב „עפּעס אָן עפּעס") געעפנט פאַר דער מענטשן־ראַסע ברייטע גייסטיקע האָריזאָנטן און גלענצנדיקע היסטאָרישע פּערספּעקטיוון, וואָס אַ דאַנק זיי האָט דידאָזיקע ראַסע מיט דער צייט דערגרייכט די הויכע שטופע פונם „בחיר־היצירה".

און ווייטער — קוים האָט זיך דערדאָזיקער טודותדיקער פּראָצעס אָנגעהויבן, איז ער באַלד אויף אַ מערקווירדיקן אופן פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ מין „Perpetuum Mobile", אין אַ פּער־מאַנענטן, אייביק־זיך־באַוועגנדיקן און אייביק־זיך־בייטנדיקן פּראָצעס, וואָס האָט זייער אָפט געענדערט זיין ריכטונג און טעמפּאָ, זייער אָפט זיך „פאַרפּלאָנטערט" אויף אַ פאַרשידענעם אופן אין די מיסטעריעזע נעצן פון „צייט און רוים", אָבער דאָך האָט ער זיך אינגאַנצן קיינמאָל נישט אָפּגעשטעלט.

געטריבן — פון עפּעס אָן אויסערלעכער, זייטיקער, אָביעק־טיווער קראַפט, אָדער פון זיין אייגענעם אינערלעכן סוביעקטיוון אימפּעראַטיוו; געצוואונגען — פון די איינפאַכע פיזיש־מאַטעריעלע אומשטענדן, וואָס אין זיי איז אים אויסגעקומען צו לעבן און צו קעמפן, אָדער פון עפּעס אַ העכערער דאָמינירנדיקער אידעע, — האָט דער אור־מענטש, דער אַזויגערופענער „אָדם הקדמוני", זיך אין אַ „גינסטיקן מאָמענט" אַרויסגעריסן, אַרויסגעראַטש־קעוועט זיך פון דער גרויסער זאָאָלאָגישער משפּחה, וואָס

צו איר האָט ער אָנגעהערט מי-יודע וויפל דורות, און האָט זיך אָוועקגעלאָזט אויף זיין נייעם, שווערן און נסיונותפולן, אָבער פילצוזאָגנדיקן וועג פון היסטאָרישער אַנטוויקלונג.

צופעליק אָדער באַוואוסטזיניק, אינטואיטיוו אָדער נאָך אַ לאַנגער ריי פון דערפאַרונגען און אָנשטרענגונגען, האָט דער פרימיטיווער מענטש אין אַ „שיינעם פרימאָרגן" געמאַכט די מערקווירדיקסטע אין דער געשיכטע אַנטדעקונג — ער האָט זיך זעלבסט אַנטדעקט, ער האָט זיינע טיף-פאַרבאָרגענע פּאָטענציעלע גייסטיקע כוחות, זיין „חלק אלוה ממעל", אין זיך דערשפּירט.

און אָט יענער מאָמענט — אַלצאיינס ווען און וויאַזוי ער איז צושטאַנדגעקומען — איז פּאַקטיש געווען דער אַנטשיידנסטער אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט, און פון אים הויבט זיך אָן דידאָזיקע וואונדערבאַרע, פאַרבנרייכע און פאַר אונז, מענטשן-קינדער גופא, נישט זייער קלאָרע און באַגרייפּבאָרע געשיכטע.

* *
*

איינצייטיק און פּאַראַלעל מיטן דאָזיקן פּראָצעס איז אויך אָנגעגאַנגען אַ צווייטער וויכטיקער פּראָצעס, אַ דיפערענצירנדיקער, — דער פּראָצעס פון אויסבילדונג און אויסשיילונג פונם איינהייטלעכן אור-אַלטן מענטשן-שטאַם, אַ דאַנק אַ גאַנצער ריי ספּעציפישע באַדינגונגען און איינפלוסן, אַ פאַרשידנאַרטיקע און פאַרבנרייכע גאַלעריי פון שבטים, פעלקער און ראַסן מיט זייערע אייגנאַרטיקע פיזישע און גייסטיקע שטריכן און אַטריבוטן.

דורות זענען אַוועק און דורות זענען געקומען, פעלקער און ראַסן זענען פאַרשוואונדן און אַנדערע האָבן זייער פּלאַץ פאַרנומען; סיי די „שוישפּילער" און זייערע ראָלן, סיי די סצענעס און דעקאָראַציעס, סיי דער אינהאַלט און כאַראַקטער פון דער שפּאַנענדיקער „היסטאָרישער שפּיל" גופא — האָבן זיך געהאַלטן אין איין בייטן אויף דער וועלט-אַרענע.

אויפן „ווייסן לייעך" פון דער וועלט-געשיכטע האָט

יעדע ראַסע, יעדעס פאָלק מיט זיין פאַרב און פענדזל, שטריך און סטיל, זיין אייגנאַרטיקן, נאַציאָנאַלן פּרצוף געמאָלט, זיין באַזונדער קאַפּיטל אינם אַלגעמיינעם לעבנס-בוך אַריינגעשריבן.

און — זייער פאַרשידן אין פאָרם און אינהאַלט, אין נוסח און סטיל, זענען דידאַזיקע „נאַציאָנאַלע פּרצופים" געווען, זייער פאַרשידנאַרטיק זענען די היסטאָרישע ראָלן פון די פאַרשידענע ראַסן און פעלקער אָפּגעשפּילט געוואָרן אויף דער וועלט-בימה.

דער רוב פון דידאָזיקע ראַסן און פעלקער, די, אַזוי צו זאָגן, „נאָרמאַלע קינדער" פון דער מוטער-געשיכטע, האָבן, ווי שעקספּירס העלד אין „די זיבן מדרגות פון לעבן", אויף אַ נאַטירלעכן אופן זייער נאַציאָנאַלע קאַריערע דורכגעמאַכט; לאַנגזאַם, טריט ביי טריט, אין צוזאַמענהאַנג מיט די דאָמינירנדיקע באַדינגונגען און אומשטענדן, זענען זיי אַלץ העכער און העכער געשטיגן אויף דער לייטער פון פּאָליטישער, מאַטעריעלער און גייסטיקער אַנטוויקלונג, ביז — זיי האָבן ענדלעך דערגרייכט דעם מענלעך-העכסטן, דעם קולמינאַציע-פּונקט אין זייער נאַציאָנאַלער געשיכטע, און דעמאָלט — אויסשעפנדיק אין משך פון אַ גרעסערן אָדער קלענערן פּעריאָד פון זייער אינטענסיווער, פולבלוטיקער און אַקטיווער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ דעם קוואַל פון זייער פּאָטענציעלער וויטאַליטעט און שאַפונגס-ענערגיע, האָבן זיי — אויך אויף אַ נאַטירלעכן אופן — די היסטאָרישע אַרענע פאַרלאָזט, און זייער פּלאַץ איז באַלד פאַרנומען געוואָרן דורך אַנדערע, יונגע, שטייגנדיקע און קאָמפּעטענטערע פעלקער.

אַזוי אומגעפער, אין אַלגעמיינע שטריכן, בלויז מיט אייניקע וואַריאַציעס אין די פּרטים, איז געווען דער שיקזאַל פון ס׳רוב אוראַלטע פעלקער, יעדנפאַלס — פון יענע, וואָס האָבן געלאָזט נאָך זיך באַמערקבאַרע שפּורן אין דער געשיכטע.

געווען זענען אויך אַנדערע פעלקער, וואָס דער קאַפּריזער שיקזאַל האָט זיי נישט געפירט אויפן „דרך המלך", אויפן ברייטן, אויסגעטראָטענעם היסטאָרישן שליאַך, נאָר — אויף קרומע וועגן און שטעגן, וואו זיי איז צומאָל אויסגעקומען צו „בראָדזשען" דורות-לאַנג אין פאַרשידענע „היסטאָרישע זומפּן", ביז זיי איז

ענדלעך געלונגען (און נישט שטענדיק איז זיי דאָס בכלל געלונגען) זיך בשלום אַרויסצוראַטשקעווען אויף גאָטס פרייער וועלט.

און ווידער זענען געווען פעלקער, וואָס זייער היסטאָרישער אַנטוויקלונגס-פּראָצעס האָט זיך, צוליב פאַרשידענע סיבות, פּלוצלינג אָפּגעשטעלט אויף אַ געוויסן, העכערן אָדער נידעריקן, שטאַפּל, און, נישט פאַרענדיקנדיק דעם נאַטירלעכן קרייז פון זייער היסטאָרישער קאַריערע, זענען זיי אַריינגעפאַלן אין אַ מין „היסטאָרישער ליטאַרגיע" און ווי אַ „לעבעדיקער בר-מינן" האָבן זיי זיך דורות-לאַנג „געפּלאָנטערט אונטער די פיס" אויף דער היסטאָרישער אַרענע, ביז — אָדער זיי זענען דאָרט ענדלעך לגמרי „צעטראָטן" געוואָרן, אָדער — זיי האָט זיך איינגעגעבן אין אַ גינסטיקן מאָמענט צוריקצושטעלן זיך אויף די פיס און פאָרצוזעצן זייער נאַציאָנאַלע געשיכטע.

*

און אויף דער גרענעץ, אויפן „פּרשת דרכים", צווישן די „החיים והמתים" פון דער וועלט-געשיכטע, געפינט זיך אַ פאָלק, וואָס זיין לעבנס-צוג שיינט צו זיין איינער פון די מערקווירדיקסטע קאַפּריזן פון דער אַלטער עקסצענטרישער „מאַדאַם היסטאָריע", — אַ פאָלק, וואָס שטייט מיט איין פוס אין דער ווייטער, גרויער וועלט פון אוראַלטערטום און מיטן צווייטן שפּאַרט עס אָן ערגעץ-וואו אין דעם וויטן, צוקונפטיקן „באַחרית הימים" — דאָס פון גאָט געבענטשטע-פאַרשאָלטענע פאָלק י ש ר א ל.

זיינע אַמאָלדיקע בני-הדור, וואָס זענען בשעתּם געווען מעכטיקער, צאָלרייכער און איינפלוסרייכער פון אים, האָבן שוין לאַנג צוריק, ווער פריער און ווער שפּעטער, ווער בעסער און ווער ערגער, זייערע נאַציאָנאַלע ראָלן אָפּגעשפּילט און זענען אַרונטער פון דער היסטאָרישער אַרענע, — דאָס פאָלק ישראל אָבער האָט זיך, ווי אַן אמתער „עם קשה עורף", פאַרעקשנט און וויל נישט בשום אופן, נישט מיט גוטן און נישט מיט בייזן, פאַרלאָזן זיינע „ד' אמות" אויף דער היסטאָרישער בימה.

שוין קרוב צו צוויי טויזנט יאָר וואַנדערט דאָסדאָזיקע

פאָלק אַרום פון לאַנד צו לאַנד, פון גלות צו גלות, אומעטום ווערט עס געהאַסט און פאַרפאָלגט, אומעטום ווערט עס דער אָביעקט פאַר כּלערליי בייזוויליקע פאַרלוימדונגען און פּאָראָור־טיילן, זיין בלוט ווערט שוין כּמעט ווי אַ „טראַדיציע״, ווערט אומעטום באַנוצט ווי אַ „שמירעכץ״ פאַר דעם סקריפּנדיקן היסטאָרישן רייטוואָגן, אַלצאיינס — צי זיינע רעדער דרייען זיך פאָרווערטס אָדער ריקווערטס, רעכטס אָדער לינקס, און דאָך — דאָך האָט זיך דער גרויסער פיינטלעכער וועלט נישט איינגעגעבן צו פאַרניכטן און צו פאַרטיליקן דאָסדאָזיקע קליינע, שוואַכע, הילפלאָזע און שוצלאָזע פאָלק.

איז דען אַ וואונדער, וואָס אונזערע מיסטיקער האָבן שטענדיק געזען אין דערדאָזיקער פענאָמענאַלער דערשיינונג דעם „אצבע אלהים״ און האָבן ערנסט געגלויבט, אַז דאָס איז דערפאַר, ווייל דער יידישער גאָט האָט זיין „עם־סגולה״ זיין ברכה פון נאַציאָנאַלער אימוניטעט, פון היסטאָרישער אומשטערבלעכקייט געשאָנקען?

איז דען אַ וואונדער, וואָס דער גלות איז פון אָנפאַנג אָן ביי אונז באַטראַכט געוואָרן בלויז ווי אַ צייטווייליקע שטראָף־עקספּעדיציע פאַרן שווער פאַרזינדיקטן אָבער דאָך פּריווילעגירטן און אַתּה־בחרתּנודיקן פאָלק ישראל?

און אויב די טרויעריקע יידישע ווירקלעכקייט האָט אויף טריט און שריט צעשטערט דידאָזיקע אַתּה־בחרתּנודיקע אילוזיעס, אויב אין דער ווירקלעכקייט האָט די גרויסע נישט־יידישע וועלט נישט נאָר קיינמאָל נישט געוואָלט אָנערקענען ישראלס פּריווילע־גירטקייט צווישן די אומות, נאָר זי האָט אים אויך פּשוט נישט פאַר־גינען צו לעבן און געניסן פון גאָטס וועלט צוגלייך מיט אַנדערע פעלקער, — האָט מען זיך דערצו ביי אונז אויך אַן עצה געגעבן — מ׳האָט דידאָזיקע „ווידערשפּרעכנדיקע״ ווירקלעכקייט נישט אָנערקענט, איגנאָרירט, און אַנשטאָט איר האָט מען זיך אַן אַנדערע „ווירקלעכקייט״ געשאַפן, אַ מיסטישע, אַן עולם־הבאדיקע, אַ ש״י־עולמותדיקע, וואָס קיין שום פיינטלעכע האַנט האָט זי נישט געקענט צעשטערן.

און נישט נאָר האָט מען די טרויעריקעווירקלעכקייט „מבטל" געווען, מ׳האָט זיך איר נישט געוואָלט אונטערוואַרפן, נאָר מ׳איז געגאַנגען נאָך ווייטער אין דער הינזיכט, נעמלעך — אָט דידאָזיקע ווירקלעכקייט גופא, דער פאַטאַלער „שנאת עולם לעם עולם", דער פאַקט, וואָס די גאַנצע וועלט איז שטענדיק געווען געגנעריש און פיינטלעך געשטימט לגבי דעם יידישן פאָלק, — אין אָט דעם פאַקט גופא האָט מען „קלאָר געזען" די גרויסע נאַציאָנאַלע חשיבות און היסטאָרישן פאַרנעם פונם פאָלק ישראל, ווייל דידאָזיקע דערשיינונג האָט געשאַפן אין דער יידישער פאָלקס-פאַנטאַזיע אַן אילוזיע פון אַ היסטאָרישן „זה לעומת זה"-קאַמף, אין וועלכן דאָס קליינע אָבער אויסדערוויילטע פאָלק איז פון דער העכערער השגחה אַוועקגעשטעלט געוואָרן קעגן דער גרויסער און מעכטיקער אָבער דאָך מינדערווערטיקער נישט-יידישער וועלט.

דאָס איז געווען פאַר די טרוימער פון דער געטאָ אַ מין „דוד און גלית"-קאַמף אין אַ ריזיקן היסטאָרישן מאַסשטאַב, וואָס אין זיין דערפאָלגרייכן אויסגאַנג האָט מען קיינמאָל נישט געצווייפלט; דאָס יידישע פאָלק, איז מען געווען זיכער, וועט ענדלעך אַרויסקומען דער זיגער און וועט ווערן אין דער צוקונפט דער אָנערקענטער פירער און וועגווייזער, דער „נר לגויים" פאַר דער גאַנצער מענטשהייט.

אַזעלכע עקסטרעם-שאָוויניסטישע און סופּער-עגאָאיסטישע אָנשויאונגען, אַזאַ פענאָמענאַלע „גרויסקייט-מאַניע", וואָלט ביי אַן אַנדער פאָלק און אונטער אַנדערע אומשטענדן געוויס געפירט צו אָפטע צוזאַמענשטויסן און מלחמות מיט אַנדערע פעלקער, — אָבער ביים גלות-יידנטום און זיין אומנאָרמאַלער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ, האָט וועגן דעם, נאַטירלעך, קיין רייד נישט געקענט זיין, דערפאַר אָבער, פון דער אַנדערער זייט, האָט דידאָזיקע „גרויסקייט-מאַניע" דווקא געהאַט אַ געוויסע פּאָזיטיווע באַדייטונג פאַרן גלות-יידנטום, ווייל, ראשית, האָט זי אים אין אַ געוויסער מאָס „קאָמפּענסירט", באַלוינט פאַר דעם שמערצלעכן ביטול און פאַראַכטונג, וואָס מיט זיי איז ער געווען אַרומגערינגלט פון אַלע

זייטן, אַזוי אַז דאָס איז פּשוט געווען אָפּגעצאָלט — אומבאַוואוסטזיניק, נאַטירלעך — מדה כּנגד מדה" דער פּיינטלעכער, שטאָלצער וועלט, והשנית, איז דער יידישער איבערגעטריבענער „אַתּה־בחרתּנואיזם" אייגנטלעך געווען דער „סינטעטישער אויסדרוק" פון פילפאַכע און פילזייטיקע נאַציאָנאַל־פּאַטריאָטישע געפילן און אינסטינקטן, ווייל ביים אויספעלן פון אַנדערע נאַציאָנאַלע אָביעקטן, ווי: לאַנד, שטאַט א. אַ. וו., וואָס אויף זיי ווערט געוויינטלעך ביי אַנדערע פעלקער „פּאַרווענדט" אַ גרויסע מאָס פון זייערע פּאַטריאָטישע געפילן, האָט ממילא דאָס יידישע פאָלק גופא געמוזט ווערן דער איינציקער אָביעקט פאַר זיינע אייגענע נאַציאָנאַלע אינסטינקטן, דער פּאַסיווער און אַקטיווער, אָביעקטיווער און סוביעקטיווער געגנשטאַנד, וואָס אויף אים האָט זיך קאָנצענטרירט דער גאַנצער נאַציאָנאַלער פּאַטריאָטיזם.

און ווי מיר זאָלן איצט אויך קוקן אויף דעם יידישן „אַתּה בחרתּנואיזם", מוזן מיר דאָך מודה זיין, אַז ער האָט בכלל נישט ווייניק בייגעשטייערט צו דער שטאַנדהאַפטיקייט פון יידישן גייסט אין די שרעקלעך שווערע נסיונות, וואָס זענען אויסגעפאַלן אויפן גורל פון יידישן פאָלק פאַר די לעצטע צוויי טויזנט יאָר.

* *

*

אין דער פאָלגנדיקער סעריע אַרטיקלען וועלן מיר פּרווון אָפּשטעלן זיך באריכות אויף אייניקע „שטריכן און פּראָבלעמען פון נאַציאָנאַלן כאַראַקטער", וואָס זענען מער־ווייניקער פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן אייגנאַרטיקן גאַנג פון דער יידישער געשיכטע, אָדער, וואָס האָבן דירעקט אָדער אומדירעקט געהאָלפן דעם יידישן נאַציאָנאַלן קיום.

II

קודם־כל ווע̄לן מיר פרוּוון זיך אָפּשטעלן אויף איינעם פון די אייגנאַרטיקסטע כאַראַקטעריסטישע שטריכן פון דער יידישער נאַציאָנאַלער פסיכיק — אויף דער אַזויגערופענער „גייסטיקער אַקטיווּיטעט".

ווען מיר בלעטערן דורך די אַלגעמיינע יידישע געשיכטע, אָנהויבנדיק פון די גאָר־ערשטע, בלאַסע און אַגב־אורחאדיקע שפּורן, וואָס זענען פון יענער אוראַלטער עפּאָכע פאַרבליבן אין דער ביבלישער ליטעראַטור, און, אַזוי נאָכפאָלגנדיק אויפמערקזאַם די ווייטערדיקע נאָך־ביבלישע פאַזן און עטאַפּן פון איר אַנטוויקלונגס־פּראָצעס, ווערן מיר אַלץ מער איבערגעצייגט, אַז דער נאַציאָנאַלער געניוס פון יידישן פאָלק האָט שטענדיק געפונען זיין פולסטן און בולטסטן אויסדרוק דערעיקר אויף יענע געביטן, וואָס האָבן צו טון מיט גייסטיקער טעטיקייט, און אַז דער יידישער געדאַנקען־קרייז, דאָרט וואו ער איז נישט געווען אונטערגעוואָרפן פרעמדע און זייטיקע השפעות, האָט זיך על־פי־רוב געדרייט אַרום עטיש־רעליגיעזע און עטיש־סאָציאַלע פּראָבלעמען.

נישטגעקוקט אויף דעם, וואָס מיר ווייסן בכלל אַזוי ווייניק וועגן דער גרויער אוראַלטער עפּאָכע פון דער יידישער געשיכטע, איז דאָך העכסט וואַרשיינלעך, אַז ס'איז אויך נישט געווען קיין איינפאַך צופעליקער עפּיזאָד דאָס, וואָס דער ערשטער „אַרויספאָר" פון יידישן פאָלק אויף דער היסטאָרישער אַרענע, זיין ערשטער „נאַציאָנאַלער דעביוט", איז גראָד געווען די פּראָקלאַמירונג פון מאָנאָטעאיזם, דער לאָזונג פון „אחדות־הבורא", — אַ לאָזונג, וואָס דאָס יידנטום האָט אים פאַרטיידיקט אין משך פון דורות מיטן גרעסטן מסירת־נפש און אייפערזוכט נישט בלויז קעגן דעם פּרימיטיוון געצנדינערישן פּאָליטעאיזם פון אוראַלטערטום, נייערט אויך קעגן די געפעלשטע מאָנאָטעאיסטישע אידעען און תורות פון דער קריסטלעכער און מאַכמעדאַנישער וועלט.

און רעדן מיר וועגן מאָנאָטעאיזם, ווילן מיר דערביי קודם־

כּל אונטערשטרייכן, אַז הגם דידאָזיקע אידעע באַלאַנגט אייגנטלעך צו די מיסטישע ספערן פון רעליגיע און מעטאַפיזיק, וואָס אין פלוג האָבן זיי נישט קיין שום שייכות מיט די פראַגן און פּראָבלעמען פון אונזער ערדישן, פיזישן און רעאַלן מענטשלעכן לעבן און טעטיקייט, דאָך איז די השפּעה פון מאַנאָטעאיזם אויף דער אַלגעמיינער היסטאָרישער אַנטוויקלונג און גייסטיקער דערהויבונג פון דער מענטשלעכער געזעלשאַפט געווען זייער גרויס און באַדייטונגספול.

און דאָס איז דערפאַר, וואָס רעליגיע בכלל האָט פון תמיד־אָן — יעדנפאַלס, אויף וויפל אונז איז באַקאַנט — פאַרנומען דאָס וויכטיקסטע און פּראָמינענטסטע אָרט אין מענטשנס מאָראַלישן און גייסטיקן לעבן, און, ווי אַ פועל־יוצא דערפון — צוזאַמען מיט די העכערע און רייפערע באַגריפן און אָנשויאונגען, וואָס דער מאָנאָטעאיזם האָט אַריינגעבראַכט אין די מיסטישע ספערן פון דער רעליגיע גופא, האָט ער שוין ממילא אויך דירעקט און אומדירעקט מיטגעווירקט צו דער אויסבילדונג און קריסטאַליזירונג פון העכערע און רייפערע אידעען און פּרינציפּן בנוגע דעם מענטשלעכן אינדיווידועלן און געזעלשאַפטלעכן לעבן און טעטיקייט.

איז דאָך נאָך אַפילו אין אונזער צייט, ווען די מענטשהייט האָט שוין הינטער זיך מי־יודע וויפל דורות פון היסטאָרישער אַנטוויקלונג און דערפאַרונג, און ווען די פּרינציפּן און פונקציעס סיי פונם נאַציאָנאַל־געזעלשאַפטלעכן, סיי פונם רעליגיעז־טראַדיציאָנעלן לעבן, די אַזוי־גערופענע פּראָבלעמען פון „בין אָדם למקום״ און פון „בין אָדם לחברו״, האָבן זיך שוין אין אַ גרויסער מאָס דיפערענצירט און אויסגעשיילט אין באַזונדערע קאַטעגאָריעס און דיסציפּלינען, — דאָך „פּלאָנטערן״ מיר זיך פּאַקטיש אויך נאָך איצט נאָענט אָפט אין די נעצן פון דידאָזיקע „שתי רשויות״ — פון די קאָמפּליצירטע און מיט טויזנטער אומזעבאַרע פעדעם צוזאַמענגעוועבטע פּראָבלעמען פון רעליגיע און עטיק, מיסטיק און רעאַליזם, גלויבן און דענקען, מעטאַפיזיק און פיזיק.

און מיר קענען זיך דעריבער פאָרשטעלן, ווי געוואַלטיק שווער ס׳האָט געמוזט זיין ביים פּרימיטיוון גייסטיקן צושטאַנד און געדאַנקען־כאַאָס פון דער אוראַלטער וועלט זיך צו אָריענטירן

און פאַנאַנדערקלויבן אין דידאָזיקע קאָמפּליצירטע פּראָבלעמען.

דער פּרימיטיווער געדאַנק איז בכלל נישט געווען ביכולת דורכצופירן אַ שאַרפע ליניע צווישן דער פיזישער און מעטאַפיזישער וועלט, צווישן פאַקטן און אילוזיעס, נאַטירלעכע און איבערנאַטירלעכע דערשיינונגען, — אַלץ איז דאָרט געווען צוזאַמענגעמישט און צוזאַמענגעוועבט אויף אַ משונהדיקן און פּרימיטיוון אופן.

די קלענסטע און אומבאַדייטנדיקסטע זאַכן און דערשיינונגען האָבן אָפט צוגעצויגן צו זיך די פולסטע אויפמערקזאַמקייט און טיפסטן ערנסט פונם פּרימיטיוון מענטשן אין דער צייט, ווען ווירקלעך גרויסע און וויכטיקע דערשיינונגען זענען, להיפך, אָפט דורכגעגאַנגען לגמרי אומבאַמערקט, — וואָס ס'איז אייגנטלעך אויך געווען גאַנץ נאַטירלעך, ווייל די ערשטע זענען געווען, טאַקע צוליב זייער איינפאַכקייט און קליינלעכקייט גופא מער צוגענג־לעך און באַגרייפבאַר, בשעת די לעצטע זענען, להיפך, געווען צו קאָמפּליצירט אָדער צו אַבסטראַקט פאַר זיין נייער באַגרע־נעצטער אינטעלעקטועלער השגה.

און דאָס איז אויך געווען דער פאַל בנוגע דער רעליגיע: נישט אינטעלעקטועל, נישט אַבסטראַקט, נישט פילאָזאָפיש, נישט דורך דער פאַרמיטלונג פון זיין געדאַנקען־אַפּאַראַט אָדער פון זיין העכערן אינטואיטיוון חוש האָט דער פּאַרצייטיקער מענטש געשטרעבט משיג צו זיין דעם מהות און כאַראַקטער פון זיינע געטער און גייסטער, די אָביעקטן פון זיין גלויבן און פאַר־ערונג; ניין, ער האָט שטענדיק געדענקט וועגן זיי אין פּרימי־טיווע פיזישע טערמינען און באַגריפן און געפילט אַ באַדערפעניש צו קומען מיט זיי אין אוממיטלבאַרע, פיזישע באַרירונגען.

האָבן זיך טאַקע „פאַקטיש" זיינע פילגעשטאַלטיקע געטער און גייסטער צו אים „אַנטפּלעקט" אויף טריט און שריט — אויף באַרג און טאָל, אין פעלד און וואַלד, אין פייער און וואַסער — און האָבן שטענדיק גענומען אַ דירעקטן אָנטייל — אַ פּריוואַטלעכן אָדער אַ פאַרייניקטלעכן — אין אַלע זיינע ליידן און פריידן, איבערלעבונגען און אונטערנעמונגען.

דאָס איז אייגנטלעך געווען אַ גלויבן אין „השגחה פּרטית"

אין פולסטן זין פון וואָרט, אָבער דידאָזיקע „השגחה״ איז פונם פרימיטיוון מענטשן פאַרשטאַנען געוואָרן נישט אין אַבסטראַקטע, פילאָזאָפישע טערמינען, נייערט — ווי אַ דירעקטע און ממשותדיקע אָנטיילנעמונג אין זיינע טאָג-טעגלעכע אינטערעסן און טעטיקייטן.

אַזאַ אויפפאַסונג האָט דורכאויס געשטימט מיט די דעמאָלט הערשנדיקע אַלגעמיינע רעליגיעזע אָנשויאונגען, וואָס לויט זיי זענען די געטער און גייסטער געווען אייגנטלעך נאָר אַ מין „איבער-מענטשן״, וואָס צוזאַמען מיט זייער „געטלעכקייט״ האָבן זיי אויך פאַרמאָגט געוויינטלעכע מענטשלעכע אייגנשאַפטן, ליידנ-שאַפטן און שוואַכקייטן.

די ליניע צווישן גאָט און מענטש איז בכלל נישט תמיד געווען געצויגן שאַרף און בולט, און אָט דערפאַר טאַקע האָט אַמאָל אויך געקענט פאַסירן, למשל, אַז דער קעניג, טיראַן אָדער דעספאָט האָט אויך געשפּילט די ראָל פון אַ געטלעך אָדער האַלב-געטלעך וועזן, אָדער אַז דער גרויסער נאַציאָנאַלער העלד, וואָס האָט זיך אויסגעצייכנט אויף וועלכן ס׳איז וויכטיקן געביט, זאָל פון זיינע פאַרערער און באַוואונדערער נאָמינאַל אַריינגענומען ווערן אין דער משפחה פון די געטלעכע אָלימפּ-באַוואוינער.

דאָס גאַנצע מענטשלעכע לעבן איז נאָך דעמאָלט געווען זייער פשוט און פלאַך, מאָנאָטאָן און פאַרבלאָז; דער קרייז פון זיינע אינטערעסן און טעטיקייטן — זייער קליין און באַגרענעצט; דער מענטשלעכער מוח איז נאָך נישט געהאַט געווען באַלעסטיקט מיט פראַגן און פּראָבלעמען, אידעען און אַמביציעס; דאָס מענטשלעכע האַרץ האָט נאָך נישט געהאַט געוואוסט פון די שמערצלעכע אַנטוישונגען און פאַרצווייפלונגען, סתירות און ספקות, וואָס אין זיי צאַפּלט זיך דער הייַנטיקער כלומרשט-ציוויליזירטער מענטש.

ס׳איז איצט, זעלבסטפאַרשטענדלעך, לגמרי אוממעגלעך פעסטצושטעלן, ערשטנס, ווען און וויאַזוי, אויף וואָסערע אופנים ס׳זענען אַנטשטאַנען ביים אור-מענטשן זיינע ערשטע רעליגיעזע און מאָראַלישע באַגריפן, און, צווייטנס, אויב דידאָזיקע צווייערליי באַגריפן זענען ביי אים אַרויסגעפלאָסן פון

פֿאַרשידענע פּסיכישע מקורים און אין פֿאַרשידענע מאָמענטן, אָדער — פֿון אַ בשותּפֿותדיקן מקור אין איין־און־דעם־זעלבן מאָמענט; עס איז אָבער יעדנפֿאַלס געווען אַ גאַנץ נאַטירלעכע דערשיינונג, אַז רעליגיע, וואָס האָט זיך שוין לכתּחילה פֿאַרמאָסטן צו שפּילן די ראָל פֿון אַבסאָלוטן אַפּוטראָפּוס איבערן מענטשלעכן וועזן, זאָל אויך האָבן געוואָרן די איינציקע דעה־זאָגערין און אויטאָריטעט בנוגע די מאָראַלישע פֿראַגן און פּראָבלעמען פֿון דער מענטשלעכער התנהגות.

ס׳איז יעדנפֿאַלס וואַרשיינלעך, אַז אין יענעם מערקווירדיקן מאָמענט, ווען די אידעע וועגן אַ גאָטהייט האָט צום ערשטן מאָל אויפֿגעבליצט אין מענטשלעכן מוח — אַלצאיינס ווי פּרימיטיוו דידאָזיקע אידעע האָט דעמאָלט געמעגט זיין — האָט שוין דאָרט, לאָגיש גענומען, אויך געמוזט פֿריער צי שפּעטער געבוירן ווערן די אידעע וועגן דעם מענטשנס פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט פֿאַר זיינע מעשים פֿאַר דערדאָזיקער גאָטהייט, און אַזאַ מין פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט איז שוין אַן און פֿאַר זיך אַ מאָראַלישער באַגריף.

און שפּעטער, אין משך פֿון דורות, האָט זיך דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונגס־פּראָצעס פֿון די „צווילינגס־אידעען" — רעליגיע און מאָראַל — געצויגן, אַמאָל אין אַ שנעלערן און אַמאָל אין אַ פּאַמעלעכערן טעמפּאָ, פֿון דור צו דור, פֿון עפּאָכע צו עפּאָכע, און — וואָס רייפֿער ס׳זענען געוואָרן דעם מענטשנס רעליגיעזע באַגריפֿן, אַלץ עמפּינדלעכער און ראַפֿינירטער איז אויך געוואָרן דעם מענטשנס מאָראַלישע געוויסן, ביז זיי האָבן ענדלעך דערגרייכט יענע הויכע רעליגיעז־מאָראַלישע שטופּע, וואָס האָט געפֿונען איר אויסדרוק אין דער מאָנאָטעאיסטישער וועלטאָנשויאונג.

ווייל אָט דידאָזיקע וועלטאָנשויאונג, וואָס איז געוואָרן דער יסוד־היסודות פֿונם יידישן נאַציאָנאַלן קולט, איז אייגנטלעך אַ „צווילינגס־אידעע" — זי איז איינצייטיק אי אַ רעליגיעזע, אי אַן עטישע קאָנצעפּציע: „אַחדות אלוה", די איינהייט פֿון דער גאָטהייט, אַנטהאַלט אין זיך אויך דעם באַגריף פֿון „אַחדות האנושיות", די איינהייט פֿון דער מענטשהייט, און דער לעצטער

באַגריף אין דער איבערזעצונג אויף עטישע טערמינען מיינט — גלייכהייט און גלייכבאַרעכטיקונג פון אַלע מיטגלידער פון דער מענטשלעכער משפחה צו לעבן און געניסן פון גאָטס וועלט; דאָס מיינט — גלייכהייט און גלייכבאַרעכטיקונג פון אַלע ראַסן און פעלקער אויף זייער עקזיסטענץ און אַנטוויקלונג. דערדאָזיקער באַגריף שליסט אויך, ענדלעך, איין אין זיך יענע הומאַנישע פּרינציפּן, וואָס זענען ערשט מיט טויזנטער יאָרן שפּעטער פּראָקלאַמירט געוואָרן ווי אַ דעוויז פון דער גרויסער פראַנ־צויזישער רעוואָלוציע: „פרייהייט, גלייכהייט, ברודערלעכקייט".

„אַחדות אלוה" און „אַחדות האנושיות" — אָט די „צווייאייניקייטן", וואָס די מאָנאָטעאיסטישע וועלטאָנשויאונג האָט אין זיך איינגעשלאָסן, איז ווירקלעך געוואָרן — צו וואָס דאָס יידנטום, דאָס מאָנאָטעאיסטישע פאָלק „פאַר עקסעלאַנס" האָט באַדייטנד בייגעשטייערט — דער יסוד און אויסגאַנגס־פּונקט פאַר דער היסטאָרישער אַנטוויקלונג פון דער ציוויליזירטער מענטשהייט.

אַז צווישן די ביידע איינהייטן — די געטלעכע און מענטשלעכע — עקזיסטירט, לויט דער יידישער קאָנצעפּציע, אַ גייסטיקער, כמעט אָרגאַנישער קשר, איז אויך צו זען פון דער ביבל, וואָס האָט שוין באַלד אין אָנפאַנג אונטערגעשטראָכן דעמדאָזיקן בונד, וואָס עקזיסטירט צווישן גאָטהייט און מענטשהייט, צווישן דעם הימלישן „יוצר" און ערדישן „יציר", דערציילנדיק אונז אויף איר פשוטן, עפּישן שטייגער, אַז דער לעצטער, דער אורפאָטער פון דער פאַרבנרייכער און פילפאַרצווייגטער מענטשהייט, איז באַשאַפן געוואָרן אינם געשטאַלט פון גאָט, „בצלם ודמות".

אָט די ביבלישע דערקלערונג שטעלט ווירקלעך אַוועק דעם מענטשן אויף דער העכסטער, פאַר אַן ערדישן וועזן מעגלעכער, מדרגה אין דער וועלט־יצירה, און איז אויך, אַגב, איינער פון די שענסטע און דערהאַבנסטע סימבאָלישע אויסדריקן, וואָס עקזיסטירן אין דער וועלט־ליטעראַטור וועגן מענטשן בכלל.

*

קוים אָבער האָט די אורשפּרונגלעכע אָפּשטאַמונג פון דער

מענטשהייט פֿאַרמאָגט איינאייינציקן בשותּפֿותדיקן שורש, פֿרעגט זיך דאָך: וויאַזוי־זשע האָט עס געקענט פּאַסירן, אַז דידאָזיקע מענטשהייט, די יצירה פֿון איינציקן גאָט, זאָל שפּעטער קומען צו אַזאַ געוואַלטיקער גייסטיקער צעשפּליטערונג, צו פּאָליטעאיזם, צו פֿילגעטערײַ?

דערקלערט אונדז ווידער די ביבל אַגבֿ־אורחא, אַז דאָס איז געשען ווי אַ פּועל־יוצא פֿון דעם פּילפּאַכיקן היסטאָרישן פּראָצעס, וואָס די מענטשהייט האָט דורכגעמאַכט אין משך פֿון אַ סך דורות.

„ומאלה נפרדו הגוים בארץ" — אָט די קורצע ביבלישע פֿראַזע קען דינען פֿאַר אַן ענטפֿער אויף דער אויבנגעשטעלטער פֿראַגע.

ווי אַ פּועל־יוצא דערפֿון, וואָס דער מענטשלעכער שטאַם האָט זיך מיט דער צייט זייער שטאַרק פֿאַנאַנדערגעוואַקסן און ברייט פֿאַרצווייגט איבערן פֿאַרשידנאַרטיקן שטח פֿון דער ערד, אונטערוואַרפֿנדיק זיך דערבײַ אַ גאַנצער ריי אויסערלעכע דיפֿע־רענצירנדיקע באַדינגונגען און השפּעות, איז ממילא אַלץ מער און מער שוואַכער געוואָרן דער פֿיזישער און גייסטיקער בונד צווישן די פֿאַרשידענע טיילן פֿון דער געוועזענער איינהייטלעכער מענטשהייט און אַלץ בלאַסער און מטושטשער אינם מענטשנס באַוואוסטזיין און געוויסן זענען געוואָרן יענע שטריכן און מאָמענטן, וואָס האָבן אַמאָל פֿאַראייניקט און פֿאַראייינהייטלעכט אַלע מענטשלעכע הערצער און מוחות.

מיט אַנדערע ווערטער: צוזאַמען מיטן באַגריף וועגן „אַחדות־הבריאָה", וואָס די מענטשן־ראַסע האָט פֿאַרלוירן אינם דיפֿערענ־צירנדיקן היסטאָריש־ביאָלאָגישן פּראָצעס, איז אויך פֿאַרלוירן גע־גאַנגען דער באַגריף וועגן „אַחדות־הבורא".

און אַזוי־אַרום האָט זיך אויף דער היסטאָרישער אַרענע אָנגעהויבן די שפּאַנענדיקע שפּיל אין געטער און גייסטער, גרויסע און קליינע, גוטע און שלעכטע, שאַפֿנדיקע און צעשטערנדיקע, שטערבלעכע און אומשטערבלעכע, — אַן אינהאַלטסרייכע און פֿאַרבנ־רייכע דראַמאַטישע שפּיל, וואָס אין איר האָט די פּרימיטיווע

מענטשלעכע פאַנטאַזיע אַריינגעטראָגן אָן אַ שיעור פּאָעזיע און ראָמאַנטיזם, שיינקייט און גייסט, אָבער נאָך פיל מער — סטיכישע ליידנשאַפט און ווילדן באַרבאַריזם.

אין משך פון דורות האָט די מענטשהייט אַלץ טיפער געזונקען אין די זומפן פון געצנדינעריי און באַרבאַריזם, ביז — דערציילט אונז די ביבל — ס'איז ענדלעך דערשינען דאָס פון גאָט אויסדערוויילטע פאָלק און האָט אָנגעוויזן דער בלאָנדזשנדיקער מענטשהייט צוריקצושטעלן זיך אויפן „דרך־הישר".

דער יידישער מאָנאָטעאיזם איז, לויט דערדאָזיקער אויפ־פאַסונג, געווען אַ רוף צוריקצוקערן צו די אַלטע, פאַרגעסענע אמתן און אידעען, אַ רוף נישט בלויז צו רייפערע און העכערע רעליגיעזע אָנשויאונגען, נייערט אויך — צו אַ העכערן און רייפערן קולטור־סטאַנדאַרט, צו אַ מער פולקאָמענעם, מער הומאַנישן און עטישן סיסטעם פון מענטשלעכן לעבן און צוזאַמענלעבן.

* *

*

אגב, רעדנדיק וועגן דעם יידנטום ווי וועגן דעם מאָנאָ־טעאיסטישן פאָלק „פּאַר עקסעלאַנס", איז אפשר נישט איבעריק צו באַמערקן, אַז אונז אינטערעסירן דאָ נישט איבערהויפּט די אַלטע אויסגעדראָשענע דיסקוסיעס וועגן דער פראַגע: אויב מאָנאָטעאיזם איז ווירקלעך געווען — ווי די ביבל פאַרזיכערט אונז — די אָריגינעלע „אַנטדעקונג" פונם יידישן געניוס, זיין אייגענער, אַזויצוזאָגן, „נאַציאָנאַלער פּאַטענט", אָדער — ווי אַנדערע ווילן האָבן — אַז דידאָזיקע אידעע האָט אין פאַרשידענע פאָרמען עקזיסטירט ביי אייניקע פעלקער פון אוראַלטערטום שוין גאַנץ לאַנג פאַר דער דערשיינונג פונם יידישן פאָלק אויף דער היסטאָרישער בימה און אַז די לעצטע האָבן בלויז „אָפיציעל פּאַטענטירט" אַ פרעמדע און אַלטע „דערפינדונג".

און דאָס איז, ראשית, דערפאַר וואָס מיר האַלטן, אַז די דאָזיקע דיסקוסיע בכלל, שטרענג וויסנשאַפטלעך, ווי זי איז אין פלוג אָנגעפירט געוואָרן צווישן די ביבל־קריטיקער און

ביבל־פאַרטיידיקער, האָט זי דאָך אינדעראמתן נישט ווייניקער צו טון מיט געוויסע סענטימענטן און טענדענצן, סימפּאַטיעס און אַנטיפּאַטיעס, ווי מיט שטרענג אָביעקטיווער פאָרשונג.

והשנית, ווייל נאָך אַלעמען איז די וועלט פון אַבסטראַקטע אידעען, אָט די וואונדערבאַרע לאַבאָראַטאָריע, וואו די מענטשלעכע געדאַנקען, פאָרשטעלונגען און אָנשויאונגען ווערן געבוירען און פאָרמירט, — איז זי, אין אַלגעמיין גענומען, אַזוי קאָמפּליצירט און געהיימנישפול, אַז ס'איז לגמרי אוממעגלעך פעסטצושטעלן מיט מאַטעמאַטישער פינקטלעכקייט דעם געבורטס־טאָג אָדער געבורטס־פּלאַץ פון וועלכע ס'איז אַבסטראַקטער אידעע.

און דאָס איז ריכטיק נישט נאָר בנוגע יענע מיסטישע, מעטאַפיזישע אידעען, וואָס זייער אורשפּרונג פאַרלירט זיך ערגעץ־וואו אין ווייטן, פאַר אונז פאַרזיגלטן, עבר, גייערט — בנוגע אַבסטראַקטע אידעען בכלל.

האָט זיך דאָך שוין נישט איין מאָל געטראָפן אַפילו אין דער וועלט פון וויסנשאַפטלעכן דענקען און שאַפן, אַז אַ געוויסע אידעע, היפּאָטעזע אָדער טעאָריע, וואָס האָט אין פלוג געשיינט צו זיין אַ דורכאויס נייע, אָריגינעלע אַנטדעקונג פון דעם אָדער יענעם דענקער אין דער אָדער יענער צייט, האָט זיך דאָך שפּעטער, נאָך אַ גרינטלעכערן אַנאַליז, אַרויסגעוויזן צו זיין אָדער בלויז אַ ווייטערער שריט, אַ העכערער שטאַפּל אויפן לייטער פון די אַלגעמיין, מענטשלעכע־קולטורעלע דעראָבערונגען, וואָס זענען דער רעזולטאַט פון דעם פּראָצעס, וואָס גייט שטענדיק אָן אומבאַמערקט אין די טיפסטע טיפענישן פונם מענטשלעכן גייסט, אָדער — בלויז אַ נייער אויסדרוק, אַ „נייער גלגול”, אַ נייע פאָרמולע פון אַלטע, שוין לאַנג עקזיסטירנדיקע אָדער אַפילו שוין לאַנג פאַרשוואונדענע אידעען און היפּאָטעזן.

און אויב דאָס איז אָפט דער פאַל מיט וויסנשאַפטלעכע אידעען, וואָס זענען דאָך דערעיקר דער רעזולטאַט פון עקספּערימענטאַלער פאָרשונג און אָנגעזאַמעלטע און סיסטעמאַטיזירטע באַאָבאַכטונגען פון אונזערע פיזישע חושים, איז דאָך שוין אַ פשיטא אַז מיר קענען קיינמאָל נישט זיכער זיין אין דער אָריגינאַליטעט

פון אַזעלכע אידעען פון „ריינעם פאַרנונפט", ווי מעטאַפיזישע, רעליגיעזע, מאָראַלישע וכדומה.

דאָס מיינט, נאַטירלעך, נישט צו זאָגען, אַז מיר דאַרפן האַלטן בכלל פון קהלתעס „אין כל חדש תחת השמש", נייערט — אַז מיט אונזערע בכלל זייער באַגרענעצטע פאָרשונגס-מעטאָדן און דענקונגס-מיטלען זענען מיר פשוט נישט ביכולת אַריינצודרינגען אינם קאָמפּליצירטן, סודותדיקן לאַבירינט פון דער אידעען-וועלט, כדי צו קענען מיט זיכערקייט געגוי רעגיסטרירן די צייט און אָרט, ווען אַ געוויסע אידעע האָט צום ערשטן מאָל אין דער וועלט-געשיכטע אויפגעבליצט אינם מענטשלעכן מוח, שוין נישט רעדנדיק וועגן דער מעגלעכקייט, אַז איין און די זעלבע אידעע זאָל אין דער אייגענער צייט און אונטער ענלעכע באַדינגונגען קענען געבוירן ווערן אין די מוחות פון פאַרשידענע מענטשן אין אַפילו פאַרשידענע וועלט-טיילן.

דאָס איז, מעגלעך, געווען אויך דער פאַל מיט די פאַרשידענע רעליגיעזע אידעען און אָנשויאונגען, וואָס זענען אין פאַרשידענע צייטן, ביי פאַרשידענע פעלקער און אין פאַרשידענע פאָרמען „אַרויסגעשוואומען" פון די מיסטעריעזע טיפענישן פונם מענטשלעכן גייסט אויפן היסטאָרישן אויבערפלאַך.

אַן אומגעהויער גרויסע דיסטאַנץ ליגט צווישן די פרימיטיווע, ווילדע, קינדעריש-נאַאיווע פּאָליטעאיסטישע באַגריפן און אָנשויאונגען און די מאָנאָטעאיסטישע, און אַ סך עטאַפּן האָט דער מענטשלעכער גייסט בלי-ספק געמוזט דורכמאַכן, אויף אַ סך קולטור-שטאַפּלען אַרויפקלעטערן, ביז ער האָט זיך ענדלעך דערהויבן צום קולמינאַציע-פונקט אין די ספערן פון אמונה — צו דער אידעע וועגן „אַחדות-הבורא".

אָבער ווי שווער ס'זאָל אויך זיין דער פּראָצעס פונם אַרויפקלעטערן אויף אַ הויכן קולטור-שטאַפּל, איז דאָך דערביי פאַראַן נאָך אַ שווערער פּראָבלעם — דאָס באַפעסטיקן זיך אויף דער שוין דערגרייכטער הויכער מדרגה.

אָט דער לעצטער „קונץ" גיט זיך בכלל אונז, מענטשן-קינדער, איין נאָך אַ סך זעלטענער פונם ערשטן.

דעריבער דאַרף מען זיך טאַקע נישט וואונדערן, וואָס אַפילו שוין דורות־לאַנג נאָכדעם, ווי דער מענטשלעכער געדאַנק האָט זיך געהאַט דערהויבן צו דער אידעע וועגן איינגאָטהייט, האָבן דאָך איניקע ראַסן און פעלקער נישט געקענט זיך נאָך אַלץ שיידן מיט זייערע פּרימיטיווע פּאָליטעאיסטישע קולטן און טראַדיציעס, און — וואָס ס׳איז נאָך מערקווירדיקער — פּאַקטיש האָבן ביי איניקע פעלקער, זייט ביי זייט מיט די העכערע מאָנאָטעאיסטישע אָנשויאונגען, אויך דורות־לאַנג עקזיסטירט, און אָפט אַפילו אָרגאַניש צוזאַמענגעוועבט מיט די ערשטע, די ווילדסטע פּאָליטעאיסטישע אידעען און טראַדיציעס.

ווי אין דער פיזיש־מאַטעריעלער וועלט, אַזוי אויך אין דער וועלט פון אַבסטראַקטע אידעען און פּרינציפּן, קומט שטענדיק פאָר אַ שאַרפער קאַמף פאַר עקזיסטענץ און העגעמאָניע, — אידעען זיגן און ווערן באַזיגט, פּרינציפּן הערשן און ווערן באַהערשט, אָנשויאונגען קומען און אָנשויאונגען פאַרשווינדן, אָבער ביי דעם ראַקנקריכערישן גאַנג פונם מענטשנס גייסטיקן אַנטוויקלונגס־פּראָצעס דויערט עס נישט זעלטן יאָרהונדערטער ביז אַ נייער אידעע, אַ נייער „תורה", געלינגט אויסצוקעמפן איר פּרינציפּיעלע און — וואָס ס׳איז נאָך פיל וויכטיקער — איר פּראַקטישע אָנערקענונג.

דער מענטש, זיין גייסטיקע נאַטור בכלל און זיין פּסיכיק בפרט, איז אין אַלגעמיין אַ זייער האַרטנעקיק און אינערטיש באַשעפעניש, דערצו איז ער נאָך פאַקטיש געשמידט אין קייטן — נישט זעלטן כמעט פאַרראָסטעטע — פון כלערליי געוואוינהייטן, טראַדיציעס, לעבנס־פאָרמען א. ד. ג., אַזוי אַז דעם מענטשנס „שווערבאַוועגלעכע" נאַטור בלייבט אָפט זייער הינטערשטעליק לגבי זיין אייגענעם געדאַנקען־שוואונג, זיין אינטואיציע, וועלכע דערגרייכן צומאָל אויף אַ מערקווירדיקן אופן די העכסטע האָריזאָנטן פון דער פאַרכשופטער אידעען־וועלט.

אויך די אידעע וועגן „אַחדות־הבורא" האָט, ווי ס׳ווייזט אויס, אויפגעבליצט אין דעם מענטשנס אינטואיציע שוין

גאַנץ לאַנג איידער זיין „פּסיכיש וועלטל״ איז געוועזן צוגעגרייט פאַר איר געהעריקן אויפגעם.

אָבער אחוץ דעם אַלעמען דענקען מיר, אַז די דיסקוסיע וועגן די ערשטע „דערפינדער״ פונם מאָנאָטעאיזם, וואָס ווערט, ווי ס׳ווייזט אויס, צוליב די אויבנדערמאָנטע מאָטיוון, קיינמאָל נישט געלייזט ווערן, פונקט ווי ס׳וועט אויך וואַרשיינלעך קיינמאָל נישט געלייזט ווערן די פראַגע וועגן דער צייט און אָרט, די אַרט און ווייזע, פון דער אנטשטייאונג פון רעליגיע בכלל, — דענקען מיר, אַז די דאָזיקע פראַגע גופא איז כּלל נישט אַזוי וויכטיק פאַר דער דערמאָנטער דיסקוסיע, ווי, למשל, די פאָלגנדיקע מער קאָנקרעטע פראַגן: וועלכעס פאָלק האָט פּאַקטיש אַוועקגעשטעלט די מאָנאָטעאיסטישע אידעע אין צענטער פון זיין וועלטאָנשויאונג? ביי וועלכן פאָלק איז די דאָזיקע אידעע ווירקלעך געוואָרן דער „אַלף״ און דער „תיו״ פון זיין נאַציאָנאַלן קולט און פון זיין גאַנצער קולטור־שאַפונג? וועלכעס פאָלק האָט פּאַקטיש געבראַכט — אויף וויפל אונז איז באַקאַנט — די „מאָנאָטעאיסטישע תורה״ צו דער אַלטער געצנדינערישער וועלט? און לסוף — וועלכעס אַנדערע פאָלק, אחוץ דאָס יידישע, האָט אַזוי פאַטאַל פאַרבונדן זיין נאַציאָנאַלן קיום און היסטאָרישן שיקזאַל מיט די אידעען און פּרינציפּן פון מאָנאָטעאיזם?

אָבער דאָ האַנדלט זיך אייגנטלעך נישט בלויז וועגן דער מיסטישער, מעטאַפיזישער זייט פון דער מאָנאָטעאיסטישער אידעע, ווייל, ווי שוין געזאָגט, איז דער מאָנאָטעאיזם אינדעראמתן פיל מער, ווי אַ רעליגיעזע אַבסטראַקציע. פּונקט ווי רעליגיע גופא איז אויך פיל מער, ווי אַ מעטאַפיזישער „אני־מאמין״.

ווי גרויס און ווי וויכטיק די ריין־אידעאישע — אין רעליגיעז־עטישן זין — באַדייטונג פון רעליגיע איז אויך געוועזן פאַר דער מענטשהייט, איז דאָך איר באַדייטונג ווי אַן אַלגעמיינער קולטור־פאַקטאָר, ווי אַן אומפאַסנדיקע און דיסציפּלינירנדיקע לעבנס־שיטה, אפשר געוועזן נאָך אַסך גרעסער.

פון אירע מיסטישע הויכקייטן האָט די גאָטהייט — די

צענטראַלע אידעע פון יעדער רעליגיע — אָראָפּגענידערט צו דער מענטשן-מאָסע ווי אַ שטרענגער לערער און וועגווייזער, אָנגעלאָדן מיט אַ פּילפּאַכיקן קאָדעקס פון דאָגמעס און געזעצן, באַפעלן און פאַרבאָטן, „עשהס" און „לא-תעשהס", וואָס האָט דאָס גאַנצע מענטשלעכע לעבן און טעטיקייט, זיין יעדן טריט און שריט, אונטערגעוואָרפן אַ שטרענגע רעגולאַציע.

און דער פאַקט, וואָס די עטיש-קולטורעלע און עטיש-סאָציאַלע אידעען און פּרינציפּן האָבן בכלל פאַרנומען אַזוי פיל אָרט אינם יהדות-קולט, איז אייגנטלעך אַ דירעקטער רעזולטאַט פון דער פונדאַמענטאַלער אידעע, וואָס פון איר איז אַרויסגעוואַקסן דער גאַנצער יהדות-קולט — דער מ אָ נ אָ ט ע א י ז ם.

אָבער סיי די עטיש-קולטורעלע און עטיש-סאָציאַלע אידעען און פּרינציפּן, סיי די מאָנאָטעאיסטישע אידעע גופא האָבן, זעלבסטפאַרשטענדלעך, געמוזט דורמאַכן אַ גאַנצע ריי פון אַנטוויקלונגס-פאַזן און עטאַפּן, ביז זיי האָבן זיך אויסגעקריסטאַליזירט אין יענע געלייטערטע אידעאָלאָגיעס, וואָס האָבן באַקומען זייער אויסדרוק ערשט ביי די שפּעטערדיקע נביאים.

ווייל דער אונטערשיד צווישן מאָנאָטעאיזם און פּאָליטעאיזם איז נישט בלויז אַ כמותדיקער, דער חילוק צווישן איינצאָל און מערצאָל, צווישן דעם גלויבן אין איין גאָט אָדער אין אַסך געטער, — עס איז נאָך אין אַ פיל גרעסערער מאָס אַן איכותדיקער אונטערשיד, דער חילוק צווישן דעם מהות און כאַראַקטער פונם גלויבנס-מאָמענט גופא, צווישן דער קוואַליטעט פון דער אידעאישער ריינקייט, רייפקייט און עכטקייט פון יענע השגות און באַגריפן, וואָס עס האָבן דער פּאָליטעאיסט און מאָנאָטעאיסט וועגן גאָטהייט בכלל.

ס'איז נאָך, למשל, גאַנץ ווייניק צו קומען צום געצנדינער און פרעדיקן, אַז אַנשטאָט צו גלויבן אין פילגעטעריי, זאָל ער דינען בלויז צו איין גאָט, דער עיקר איז — צי ער איז שוין בכלל געוווּנג אַרויסגעוואַקסן פון זיינע פּרימיטיווע, גראָבע און ווילדע באַגריפן וועגן דעם אָביעקט פון זיין אמונה, וועגן זיין גאָטהייט, כדי ער זאָל קענען אויפנעמען די אַ ב ס ט ר אַ ק ט ע מאָנאָטעאיסטישע

אָנשויאונגען, אויב נישט — וועט ער פריער אָדער שפּעטער צוריק אַריינטראָגן זיינע אַלטע פּרימיטיווע באַגריפן און פאָרשטעלונגען אין דער נייער אמונה.

יעדער מענטש — לויטעט אַן אַלטער אַפּאָריזם — באַשאַפט זיך זיין גאָט „בצלמו ובדמותו״. וואָס העכער — עטיש, גייסטיק, אינטעלעקטועל — ס׳שטייגט דער מענטש גופא, אַלץ העכער שטייגט מיט אים צוזאַמען זיין גאָט, אַלץ ראַפינירטער, נאָבעלער און געלייטערטער ווערן סיי זיינע רעליגיעזע באַגריפן גופא, סיי זיינע אַלגעמיינע וועלט- און לעבנס-אָנשויאונגען.

ס׳האָט אַלזוי אויך געמוזט דויערן פיל צייט, ביז די גייע מאָנאָטעאיסטישע אידעען האָבן באַוויזן אַריינצודרינגען אינם געוויסן און באַוואוסטזיין פון יידישן פאָלק, ביז דאָסדאָזיקע פאָלק האָט געקענט פון זיך אַרויסגעבן אַזעלכע גייסטיקע ריזן, ווי די נביאים — די לערער און פּרעדיקער פון די אוניווערסאַלע רעליגיעז-עטישע אמתן,-וואָס זענען געוואָרן די יסודות פונם יהדות-קולט ; דורות האָבן געמוזט פאָראיבערגיין, ביז דער-דאָזיקער קולט האָט דערגרייכט אַזאַ הויכע מדרגה, אַז ס׳האָט געקענט קומען, למשל, אַ מיכה המורשתי און „אַריינפּרעסן״ די גאַנצע אידעאָלאָגיע פונם יהדות-קולט אין אַזאַ קורצגעפאַסטער אָבער מערקווירדיק אינהאַלטסרייכער פאָרמול, ווי : „הגיד לך, אָדם, מה טוב ומה ה׳ דורש ממך — כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך״, אָדער — ביז ס׳האָט געקענט דערשיינען אַ ישעיהו בן אמוץ און אין עטלעכע קורצע שורות פאָרמולירן די וויכטיקסטע אוניווערסאַלע אידעען און פּרינציפּן, וואָס דאַרפן ווערן די יסודות פון דער צוקונפטיקער מענטשלעכער געזעלשאַפט.

די נביאים האָבן תמיד געשטרעבט צו דערהויבן דעם יהדות-קולט און דורך אים דאָס פאָלק גופא צו דער הויכער עטיש-קולטורעלער מדרגה, וואָס אויף איר האָבן זיי אַליין זיך געפונען ; זיי האָבן געוואָלט זען אין יידנטום דאָס ווירקלעכע „עם-סגולה״, וואָס דאַרף ווערן אין דער צוקונפט דער „נר לגוים״, דער לערער און וועגווייזער פאַר דער מענטשהייט.

אָבער לײדער האָט דאָס זיך זײ קײנמאָל נישט אײנגעגעבן, — צו גרויס איז געווען דער גײסטיקער דיסטאַנץ צווישן דידאָזיקע יחידי-סגולה און די ברײטע פאָלקס-שיכטן, און דערפאַר זענען זײ אָפט געווען געצוואונגען אַרויסצוטרעטן מיט די האַרבסטע שטראָפרײד און שטרענגסטע וואָרנונגען צו זײער הײס-געליבט, אָבער האַרטנעקיק און צוריקגעשטאַנען פאָלק.

און דאָך — די דערשײנונג גופא פון די יידישע נביאים אין יענע אוראַלטע צײטן, ווען אין דער אַרומיקער וועלט האָבן נאָך געהערשט די פרימיטיוויסטע און באַרבאַרישסטע קולטן, זאָגט אויך עדות אויף דער כאַראַקטעריסטישער אײגנאַרטיקײט פון יידישן נאַציאָנאַלן געניוס — זײן באַזונדערע אַקטיוויטעט אויפן עטיש-רעליגיעזן געביט.

און דערדאָזיקער שטריך איז כאַראַקטעריסטיש נישט בלויז פאַר דער נביאישער עפּאָכע, וואָס איז אויך געווען די עפּאָכע פון דער יידישער פּאָליטישער זעלבשטענדיקײט, נאָר אויך פאַר די שפּעטערדיקע צײטן, ווען דאָס יידנטום האָט שוין געהאַט פאַרלוירן זײן זעלבשטענדיקײט און איז אַוועק „במקלו ותרמילו" אָפּריכטן גלות, אויך דעמאָלט, אָדער ריכטיקער — דווקא דעמאָלט, ווען אַלע אַנדערע ציבורות פון נאַציאָנאַלן לעבן און שאַפן זענען פאַרשטאָפּט געוואָרן, איז דער גײסטיקער געביט געווען דער אײנציקער, וואָס אויף אים האָט דער שאַפונגס-געניוס פונם פאָלק, זײן גײסטיקע ענערגיע און אַקטיוויטעט, געפונען זײער פולסטן אויסדרוק.

* *

*

אמת, די קולטור-שאַפונגען פון דער גלות-עפּאָכע האָבן זיך בכלל שוין ווײט נישט אויסגעצײכנט מיט יענעם אידעאישן שוואונג און גײסטיקער רחבות פון בליק, וואָס מיר געפינען בײ די נביאים, — די געטאָ-אַטמאָספער איז, נאַטירלעך, נישט געווען קײן גינסטיק אָרט פאַר דער ווײטערדיקער נאָרמאַלער אַנטוויקלונג

פונם יהדות-קולט בכלל און די אוניווערסאלע נביאישע אידעען און אידעאלן בפרט.

די מוראדיקע גלות-אומשטענדן און דער גרוואלטיק שווערער— פיזישער און עקאנאמישער — קאמף פאר דער עקזיסטענץ, וואס האבן אוועקגערויבט ביים ייד, ביים יחיד ווי ביים כלל, זייער אסך פיזישע און גייסטיקע כוחות און ענערגיע, האבן פשוט אונטערגעהאקט די פליגל פון דעם שעפערישן יידישן געניוס.

דער ענגער פיזישער געטא, דער באגרענעצטער לעבנסקרייז, די קליינלעכע אינטערעסן און טעטיקייטן, האבן ממילא אויך געפירט צו א „קטנות־דמוחין״, צו א באשרענקטקייט און איינגע־שרומפנקייט פון די אידעאישע און קולטורעלע השגות.

דאס איז זעלבסטפארשטענדלעך; אבער נישטגעקוקט אויף דעם אלעם, האט דאך דער גייסטיקער דופק פונם גלות-יידנטום קיינמאל נישט אויפגעהערט צו פולסירן, נאר — ווען דער טיפ־איינגעווארצלטער אין דער יידישער פסיכיק דראנג צו גייסטיקער אקטיוויטעט האט נישט געקענט געפינען זיין אויסוועג דורך די אזויגערופענע „צענטריפוגאלע צינורות״, אין דער ריכטונג פון די אוניווערסאלע, אלמענטשלעכע אידעען און פראבלעמען, ווי אין די צייטן פון די נביאים, האט ער באין-ברירה זיך געמוזט באוועגן אין דער קעגנגעזעצטער „צענטריפעטאלער ריכטונג״ און זיך קאנצענטרירן דערעיקר אויף די אלטע געירשנטע קולטור־אוצרות, אויף זייער שטודיום, קאמענטירונג און פארטיפונג.

און אויף דעמדאזיקן געביט האט דאס גלות-יידנטום ווירקלעך געפונען א גרויסע מאס גייסטיקע באפרידיקונג פאר זיין דורשטיקער נשמה; אויף דעמדאזיקן געביט האט עס ווירקלעך אפט ארויסגעוויזן א זייער גרויסע אקטיוויטעט.

* *

*

אגב, אונטערשטרייכנדיק די גייסטיקע אקטיוויטעט ווי איינע פון די כאראקטעריסטישסטע שטריכן פון דער יידישער

נאַציאָנאַלער פסיכיק, מיינען מיר דערמיט נישט צו זאָגן, אַז דאָס יידנטום איז אין אַלע צייטן און אונטער אַלע אומשטענדן טאַקע ווירקלעך געשטאַנען אויף דער נויטיקער מאָראַלישער און קולטורעלער הויך.

מיר זענען אינדעראמתן זייער ווייט פון אַזאַ מין שאָוויניסטישער אידעאַליזירונג פון דער אַלטער יידישער געשיכטע.

פאַקטיש האָט אויך דאָס יידנטום נישט אויסגעמידן די גייסטיקע „עליות און ירידות", די פאַטאַלע „אַרויפס און אַראָפּס", וואָס זענען כאַראַקטעריסטיש פאַר די געשיכטן פון פעלקער בכלל.

פאַקטיש האָט אויך דאָס יידישע פאָלק דורכגעמאַכט — אויף זיין אייגנאַרטיקן אופן — די געוויינטלעכע גלייכע און קרומע ליניעס, די פאָרווערטס- און ריקווערטס-זיגזאַגן פון היסטאָריש-קולטורעלער אַנטוויקלונג, און ס'זענען ווירקלעך געווען צייטן, ווען דאָס יידנטום איז געווען זייער ווייט פונם טיטל „עם-סגולה". די יידישע מאַסע, ווי יעדע פאָלקס-מאַסע, האָט לאַנג און שטאַרק געקלעפּט אָן די אַלטע, פּרימיטיווע אָנשויאונגען און לעבנס-פאָרמען; זי האָט זייער לאַנגזאַם איינגעזאַפּט אין זיך און נאָך לאַנגזאַמער פאַרדייעט די ראַפינירטע אידעען און פּרינציפּן פונם יהדות-קולט, און זייער לאַנג און שווער איז, וואַרשיינלעך, געווען דער וועג, וואָס די האַלבווילדע סעמיטישע נאָמאַדן האָבן געדאַרפט דורכמאַכן, ביז זיי האָבן באַוויזן צו שאַפן די העברעאישע קולטור — איינע פון די גייסטרייכסטע אין אוראַלטערטום.

מ'דאַרף דערביי אויך האָבן אין זינען, אַז ראשית, איז דאָס אַלטע יידנטום סיי פּאָליטיש און סיי קולטורעל פאַקטיש קיינמאָל נישט געווען קיין „עם לבדד ישכון" און האָט זיך שטענדיק געפונען אין נאָענטע באַציונגען מיט פאַרשידענע פעלקער און קולטורן, וואָס האָבן אויסגעאיבט אויף אים — לויטן עדות-זאָגן פון דער ביבל גופא — אַ גרויסע קולטורעלע השפעה, על-פּי-רוב — פון אַ נעגאַטיוון כאַראַקטער.

והשנית, אַז די געאָגראַפישע פּאָזיציע פון פּאַלעסטינע,

וואָס איז געווען אַזוי גינסטיק פאַרן האַנדלס־טראַנזיט פון די זיך גרענעצנדיקע מיט איר וועלט־טיילן, איז אין דערזעלבער צייט אויך געווען נישט ווייניקער גינסטיק פאַרן „טראַנזיט" פון פרעמדע קולטן, אידעען און לעבנס־פאָרמען, וואָס זענען אָפט פאַר־טראָגן געוואָרן אין יידישן לאַנד און זיך דאָרט מער־ווייניקער איינגעוואָרצלט.

און נאָך אַ זאַך.

אַ פאָלק, יעדעס פאָלק, באַשטייט דאָך נישט פון אַ פלאַכער, איינטאָניקער, מעור־אחדיקער מאַסע, נייערט — פון פאַרשידענע שיכטן און פלאַסטן, עלעמענטן און פאָרמאַציעס; די פסיכיק פון אַ פאָלק, זיין גייסטיק וועזן, איז פונקט ווי דער פיזישער באָדן, אויף וועלכן עס לעבט און שאַפט, „דורכגעקרייצט" מיט „מעלות ומורדות", מיט באַרג און טאָל, פעלד און וואַלד, סטעפ און וויסטע.

יעדעס פאָלק איז אין אַ געוויסן זין ענלעך צו אַ הויכער, באַרגיקער פיראַמידע: גאַנץ אויבן, אויפן „ראש־הפסגה", — אַ קליין הייפעלע אויסדערווייילטע, יחידי־סגולה, ריזן־גייסטער, וואָס זענען „משכמם ומעלה" אַרויסגעוואַקסן פון זייער צייט און סביבה, און אונטן, „בתחתית ההר" — אַ מיליאָנקעפּיגע מאַסע, פרימיטיווע, אינערטע, ראַקנקריכערישע, וואָס זענען נאָך אפילו נישט דערוואַקסן צו די פראָבלעמען און אויפגאַבן פון זייער אייגענער צייט, און צווישן די ביידע מחנות — די אַזויגערופענע „נאַציאָנאַלע אינטעליגענץ", די פאַרמיטלער, די פּאַקטישע פירער און מדריכים, וואָס זענען מקבל די „תורות" פון די „סיני־ס", און ברענגען זיי אַראָפּ, אין מער פּאָפּולערע און צוגענגלעכע פאָרמען, צום „פאָלק".

אַגב, ס'וואָלט בלי־ספק געווען אַ טעות צו מיינען, אַז אַ דאַנק דעם, וואָס די נידעריקע פאָלקס־שיכטן, די „בתחתית־ההרדיקע" מאַסע, איז נעוויינטלעך זייער ווייניק אָדער לגמרי נישט באַרירט געוואָרן פון אויסערלעכע קולטור־השפּעות און פרעמדע אָנשויאונגען, דערפאַר קענען מיר נאָר ביי איר געפינען דעם אמתן, אָריגינעלן, אייגנאַרטיקן אויסדרוק פון

דער נאַציאָנאַלער פסיכיק, און אַז ממילא דאַרפן בלויז זיי גענומען ווערן אין באַטראַכט, ווען מיר ווילן באַקומען אַ ריכטיקן באַגריף וועגן מהות און כאַראַקטער פונם באַטרעפנדיקן פאָלק, — דאָס וואָלט געווען אַ טעות, ערשטנס, ווייל די פרימיטיווע און נידעריקע פאָלקס-שיכטן זענען געוויינטלעך זייער פלאַך און פאַרבלאָז און ס'איז דעריבער אָפט זייער שווער זיך פאַנאַנדער-צוקלויבן אין זייערע נישט געגוג בולט און שאַרף אויסגעשפּראָ-כענע פסיכישע און גייסטיקע שטריכן און אַטריבוטן, און, צווייטנס, ווייל, פון דער אַנדערער זייט, זענען די ווייניקע אויסדערוויילטע, די „יחידי-סגולה", נישטגעקוקט אויף זייער הויך-אַנטוויקלטן אינטעלעקטועלן אינדיווידואַליזם און אויסגעע-ברייטערטע, אַ דאַנק זייער באַרירונג מיט אַנדערע נאַציאָנאַלע אידעען און קולטורן, גייסטיקע האָריזאָנטן, זענען זיי דאָך סוף-כל-סוף דיווירקלעכע רעפּרעזענטאַנטן פון זייער נאַציאָנאַלן געניוס, די אמתע פאַרשטייער און אויסדריקער פון דער פסיכישער און גייסטיקער אייגנאַרטיקייט פון זייער פאָלק.

יעדע פאָלקס-מאַסע איז אייגנטלעך אין אַ גרויסער מאָס אַ ספינקס, אַ רעטעניש, אַ מיסטעריע; אָפט איז זי אַזוי שרעק-לעך אינערטיש, פּאַסיוו, פאַרגליווערט, אַז אפילו דער נביאישער פּאַטאָס פון אַ ישעיהו, אָדער די גייסטרייכע רעטאָריק פון אַ ציצעראָ איז נישט ביכולת זי אופצוּוועקן פון איר גייסטיקער לעטאַרגיע און זי ברענגען צו אַקטיוויטעט, און אַמאָל איז, להיפך, געגוג אַן אומבאַדייטנדיקער עפּיזאָד, אַ צופעליקער שטויס, פון ערגעץ-וואו אַ פאַרטראָגענער פונק, אַז אָט דער מענטשן-אָקעאַן זאָל גאָר פּלוצלינג אויפבראַזן, אויפשטורמען ביזן תהום פון זיין מיסטער-יעזער נשמה און זאָל מיט אַן אומבאַגרייפבאַרער ריזן-קראַפט און ריזן-שוואונג מיט איין זשעסט אַ שליידער טון גאָטס וועלט אויף גאַנצע דורות פאָרווערטס, אָדער — ריקווערטס.

פון איין זייט איז געוויינטלעך יעדע פאָלקס-מאַסע די פעסטונג פונם טעמפסטן און שווערלייביקסטן קאָנסערוואַטיזם און רעאַקציע און זי איז שטענדיק גרייט אַרויסצוּווייזן אַן אומקאָמפּראָמיסלעכע, ווילדע עקשנות, ווען ס'האַנדלט זיך וועגן

אָנרירן אַ „קוצו של יוד" פון אירע איינגעפונדעוועטע, איינגעוואָרצלטע טראַדיציעס און לעבנס-פאָרמען, און, פון דער אַנדערער זייט — ווי פּאַראַדאָקסאַל דאָס מעג אויך אין פלוג קלינגען — איז גראָד יעדע פאָלקס-מאַסע זייער שטאַרק עמפינדלעך צו פרעמדע אידעען און השפעות און אָפט נאָר צוליב דעם אַליין, וואָס דאָס פרעמדע רופט אין איר אַרויס די פרימיטיווע אינסטינקטן פון נייגיריקייט און נאָכאַמונג.

און אַז די יידישע פאָלקס-מאַסן זענען אין דער הינזיכט אויך נישט געווען קיין אויסנאַם, איז צו זען פון די פאַרשידענע דערציילונגען פון דער ביבל גופא; ס'שיינט אפילו, אַז די יידישע מאַסן האָבן זיך ספעציעל שטאַרק אויסגעצייכנט מיטביידע שוואַכקייטן — סיי מיט זייער עקסטרעמען, קשה-עורפדיקן קאָנסערוואַטיזם און סיי מיט דער קעגנגעזעצטער אייגנשאַפט — לייכטע עמפינדלעכקייט צו פרעמדע קולטן און לעבנס-פאָרמען, מיט וועלכע זיי זענען אין פאַרשידענע צייטן געקומען אין באַרירונג, — אַ מערקווירדיקער, פּאַראַדאָקסאַלער שטריך, וואָס איז אויך צו באַמערקן אין יידנטום אין די שפּעטערדיקע צייטן.

און אָט צוליב די אַלע מאָטיוון איז דאָס קליינע הייפעלע נביאים בכלל זייער כאַראַקטעריסטיש פאַרן נאַציאָנאַלן געניוס פונם יידישן פאָלק און אפילו אין אַ פיל גרעסערער מאָס, ווי יענע גרויע, פרימיטיווע מיליאָנקעפּיקע מאַסן, וואָס צווישן זיי האָבן זיי די ערשטע געלעבט און געווירקט, ווייל אין זייערע בולט-אויסגעשניצטע פּראָפעטישע פערזענלעכקייטן האָבן ווירקלעך געפונען זייער אויסדרוק די פסיכישע און גייסטיקע שטריכן און אייגנאַרטיקייטן פון פאָלק ישראל.

אָט דידאָזיקע נביאים זענען דאָך דורכאויס געווען „אנשי-הרוח", מענטשן פון גייסט, וואָס האָבן העכער פון אַלץ געשטעלט די מאָראַליש-גייסטיקע זייטן פון מענטשלעכן אינדיווידועלן און קאָלעקטיוון לעבן און וואָס זייער מאָטאָ איז געווען: „כי לא בחיל ולא בכח, כי-אם ברוח" — גייסטיקייט איבער אַלעם, און דערדאָזיקער שטריך איז בכלל אויך איינער פון די כאַראַקטעריסטישע פון דער נאַציאָנאַלער פסיכיק פונם יידישן פאָלק.

III

פונם פּאָזיטיוון כאַראַקטעריסטישן שטריך פון דער יידישער נאַציאָנאַלער פּסיכיק — גייסטיקע אַקטיוויטעט — וועלן מיר איצט איבערגיין צו אַן אַנדערן, קעגנגעזעצטן שטריך — אַ נעגאַטיוון.

די נאַציאָנאַלע פּסיכיק פון אַ פאָלק, פּונקט ווי די אינדיווידועלע פּסיכיק פון אַ יחיד, פאַרמאָגט געוויינטלעך איר ליכט און שאָטן, אירע פּאָזיטיווע און נעגאַטיווע איינגנשאַפטן, אירע שטאַרקע און שוואַכע זייטן.

און דערפאַר האָט, ווי ס'ווייזט אויס, פּאַסירט, אַז דאָס יידישע פאָלק, דער אַזויגערופענער „עם-הספר", וואָס האָט זיך באַדייטנד אויסגעצייכנט אויפן גייסטיקן געביט, איז אָבער אין דערזעלבער צייט געווען זייער הינטערשטעליק אויף אַן אַנדערן וויכטיקן נאַציאָנאַלן געביט — אויפן פּאָליטישן.

„אי סייפא לא ספרא" — איז פאַראַן אַן אַלטער תּלמודישער אַפאָריזם. ביסטו, ישראל, אַן „עם-הספר", דאָס פאָלק פון בוך, קענסטו שוין נישט פּרעטענדירן אויפן טיטל „עם-החרב", דאָס פאָלק פון שווערד; האָט דיך דיין גאָט געבענטשט מיט אייביקע פּראָצענט מער גייסטיקייט, טאָ דאַרפסטו שוין נישט דערוואַרטן קיין באַזונדערן דערפאָלג אויף יענעם געביט, וואָס אויף אים שפּילן פ י ז י ש - מ אַ ט ע ר י ע ל ע פאַקטאָרן די הויפּטראָל — אויפן פּאָליטישן.

און ווירקלעך, די פּאָליטישע מאַכט און אַקטיוויטעט, וואָס האַלטן זיך דערעיקר אויף די „פּריציפּן" פון „כל דאַלים גבר", — אויף אַ שטאַרקער מיליטאַריסטישער מלוכה-אָרגאַניזאַציע, האָבן, ליידער, כּמעט שטענדיק אויסגעפעלט דעם אַלטן יידישן פאָלק.

אָט זענען אַ פּאָר כאַראַקטעריסטישע ביישפּילן.

די יוגנט-עפּאָכע אין דער פּאָליטישער קאַריערע פון אַ פאָלק, זיין ערשטער אַרויספאָר אויף דער פּאָליטישער אַרענע, איז געוויינטלעך די סאַמע שווערע און פאַראַנטוואָרטלעכע, וואָס פון איר הענגט-אָפּ אין אַ גרויסער מאָס דער דערפאָלג פון דער גאַנצער אונטערנעמונג, און טאַקע דערפאַר פאָדערן זיך די גרעסטע און

העראָאישסטע אָנשטרענגונגען פון די נאַציאָנאַלע כוחות און ענערגיע, כדי צובאַפעסטיקן די ניי־דערוואָרבענע פּאָליטישע פּאָזיציעס און אַוועקצושטעלן דאָס יונגע מלוכה־לעבן אויף שטאַרקע און דויערהאַפטע יסודות, אָבער ביים יידישן פאָלק האָבן זיך שוין אין יענער יונגער עפּאָכע באַוויזן סימנים פון פּאָליטישער פּאַסיוויטעט און אינערציע.

אַזוי זעען מיר, למשל, אַז ווען נאָך אַ ריי שווערע מלחמות און נסיונות האָט זיך דאָס וואַנדערנדיקע יידישע פאָלק ענדלעך דערשלאָגן צום לאַנגגעטרוימטן ארץ־כנען, אַזוי האָט זיך באַלד, נאָך שטייענדיק כמעט אויף דער שוועל פונם ניי־דעראָבערטן לאַנד, זיין קאַמפּסלוסטיקייט און קאַמפּספעיקייט אויסגעשעפּט, און ס׳האָט אים שוין נישט געקלעקט מער קיין געדולד, ענערגיע און פּאָליטישע ווייטזיכטיקייט, כדי פולשטענדיק צו פאַרענדיקן דעם „כבוש־הארץ״ און צו שאַפן אַ שטאַרקע נאַציאָנאַל־פּאָליטישע אָרגאַניזאַציע, וואָס אין איר האָט זיך דעמאָלט דאָס יונגע פאָלק אַזוי שטאַרק גענויטיקט.

אַזויאַרום איז טאַקע געשען, אַז דאָס, וואָס די קעמפנדיקע שבטים האָבן נישט באַוויזן דורכצופירן אין די הייסע מאָמענטן פון „שטורעם־ און דראַנג״־פעריאָד, איז שוין דערנאָך יאָרנלאַנג פאַרבליבן נישט פאַרענדיקט.

און אָט איז נאָך אַן ענלעכערביישפּיל.

ווען באַלד נאָך דער דעראָבערונג (פאַקטיש נאָך ווייט נישט פאַרענדיקטער) פון לאַנד כנען, איז דער נאַציאָנאַל־פּאָליטישער פירער, יהושע בן נון, געשטאָרבן, האָט, מערקווירדיק, קיינער נישט, נישט ער גופא, נישט די „זקני־ישראל״ און אויך נישט דאָס פאָלק, געפונען פאַר נויטיק און וויכטיק באַלד צו באַשטימען אַ ממלא־מקום, וואָס זאָל גלייך איבערנעמען די לייטשן פון דער פירערשאַפט און פאָרזעצן די נאָר־וואָס אָנגעהויבענע קאָלאָסאַלע אויפגאַבע, וואָס איז באַשטאַנען, ערשטנס, אין דער וויטערדיקער פּלאַנמעסיקער דורכפירונג פון דער נאַציאָנאַל־פּאָליטישער צוזאַמענשמעלצונג פון די דעמאָלט נאָך זייער אין אַ גרויסער מאָס סעפּעראַטיסטיש־געשטימטע שבטים, און, צווייטנס, אין דער

באַשיצונג און שיצונג מיט אַ פעסט אָרגאַניזירטער מאַכט די ערשט־דעראָבערטע טעריטאָריע קעגן די טאָגטעגלעכע אָנגריפן מצד די פיינטלעכע שכנים, וואָס האָבן שטענדיק באַדראָט די נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ פונם יידישן פאָלק.

און דאָס איז געשען נישטגעקוקט אויפן בולטן פאַקט, אַז דאָס יונגע יידישע פאָלק האָט זיך דעמאָלט צומשטאַרקסטן געגויטיקט אין אַ פעיקן, ענערגישן און פון אַלע שבטים אָנער־קענטן פאָליטישן פירער, וואָס זאָל מיט זיין אויטאָריטעט און פערזענלעכקייט אימפּאָנירן סיי כלפּי פנים און סיי כלפּי חוץ.

ס׳לאָזט זיך דאָך נישט גלויבן, אַז צווישן דעם דעמאָלטדיקן מיליאָנקעפּיקן פאָלק האָט זיך נישט געפונען אפילו איין פאַסיקער מאַן, וואָס זאָל ראוי זיין צו פאַרנעמען דאָס וואַקאַנטע אָרט פונם פאַרשטאָרבענעם פירער, וואָס איז דאָך, אַגב, אַליין אויך געווען ווי אַ „נגס כלפּי ענק״ אין פאַרגלייך מיט זיין געניאַלן פאָרגייער — משה בן עמרם.

מ׳קען דאָך ערנסט נישט רעדן וועגן די אַזויגערופענע „שופטים״, אפילו די פּאָפּולערסטע פון זיי, ווי וועגן נ אַ צ י אָ־נ אַ ל ע פירער, אַ טיטל, וואָס אויף אים האָבן זיי נישט געקענט פּרעטענדירן שוין צוליב דעם גופא, וואָס זייער פירערשאַפט איז שטענדיק געווען אַ צופעליקע און צייטווייליקע און זייער איינפלוס און אויטאָריטעט זענען אָפט אפילו נישט געגאַנגען ווייטער פון די גרענעצן פון זייער אייגענעם שבט.

מ׳דאַרף דאָך אייגנטלעך נישט האָבן קיין בולטערן באַווייז, ווי שטאַרק דאָס פאָלק האָט זיך דעמאָלט געגויטיקט אין אַ פאַרנונפטיקן נאַציאָנאַל־פּאָליטישן פירער, ווי טאַקע דער געוואַלטיקער פּאָליטישער, סאָציאַלער און קולטורעלער כאָאָס, וואָס האָט געהערשט אין לאַנד אין דער גאַנצער שופטים־עפּאָכע.

דער טראַגיזם פון אָט דער לעצטער עפּאָכע איז באַזונדערס בולט אין פאַרגלייך מיט דער פריערדיקער אין אַלע היגזיכטן גלאָר־רייכער עפּאָכע אונטער דער פירערשאַפט פונם גרעסטן נאַציאָ־נאַלן מנהיג און לערער, וואָס דאָס יידישע פאָלק האָט ווען ס׳איז אַרויסגעגעבן.

און ס'מאַכט אַלזוי דעם איינדרוק, אַז נאָך די גרויסע אָנשטרענגונגען פון דער נאַציאָנאַלער פיזישער און גייסטיקער ענערגיע אין די דורות פון משה און יהושע, איז אין דער שופטים-עפּאָכע געקומען צו אַ טיפער רעאַקציע אויף אַלע געביטן פונם פאָלקס-לעבן.

און נאָך אַ זאַך.

עס שיינט, אַז אָט דער פאַקט, וואָס גראָד אין אַזאַ וויכטיקער און פאַראַנטוואָרטלעכער עפּאָכע, אין אַ משך פון כמעט 250 יאָר, ווען דאָס נאַציאָנאַל-פּאָליטישע לעבן פון יידישן פאָלק האָט זיך ערשט אָנגעהויבן צו שמידן אויף דער היסטאָרישער קאָוואַדלע, האָט אויסגעפעלט דער גרויסער און פון אַלעמען אָנערקענטער פּאָליטישער מנהיג, — אָט דער פאַקט האָט וואַרשיינלעך אויך געהאַט אַ גרויסע נעגאַטיווע השפעה אויפן שפּעטערדיקן גאַנג פון דער אַלטער יידישער געשיכטע, און ס'קען אויך זיין, אַז דאָ ליגט די סיבה, אָדער איינע פון די סיבות, פון יענעם פאַטאַלן טראַגיזם, וואָס האָט דורות-לאַנג געהאָנגען איבער דעם מלוכה-לעבן פון יידישן פאָלק.

די לאַנגע שופטים-עפּאָכע מיט איר אַנאַרכיע און צעשפּליטערטקייט אויף אַלע נאַציאָנאַלע געביטן און פראָנטן האָט ממילא נישט געקענט נישט אַרויפלייגן איר טראַגישן שטעמפּל אויף דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג פונם יידישן פאָלקס-לעבן, אויף זיין כאַראַקטער און פּסיכיק, וואָס האָט אפשר אויך גורם געווען צום טרויעריקן פאַקט, וואָס באַלד, בלויז נאָך אַ פּאָר דערפאָלגרייכע נאַציאָנאַלע רעגירונגען, וואָס אונטער זיי האָט זיך דאָס פּאָליטישע און קולטורעלע לעבן פון פאָלק קוים אָנגעהויבן איינצואָרדענען, האָט שוין אָט דער גאַנצער יונגער פּאָליטישער בנין זיך ווידער אַ וואַקל געטון צוליב די שאַרפע אינערלעכע קאָנפליקטן און שפּאַלטונגען, וואָס האָבן ווי שוואַרצע שאָטנס באַגלייט כמעט די גאַנצע פּאָליטישע תקופה פונם יידנטום און זייער פיל געשטערט דער נאָרמאַלער אַנטוויקלונג פונם עקאָנאָמישן, פּאָליטישן און קולטורעלן לעבן און שאַפן.

ס'איז דאָך ליידער אַ פאַקט, אַז דאָס קליינע יידישע

מלוכהלע האָט פּאָליטיש כמעט קיינמאָל — אַחוץ אין דער „קלאַסישער" עפּאָכע פון דוד און שלמה — נישט געקענט אַוועקשטעלן זיך פעסט אויף די פיס, און די קעגנזייטיק זיך באַקעמפנדיקע מלוכות יהודה און ישראל זענען די גאַנצע צייט פון זייער עקזיסטענץ געווען שטאַרק באַדראָט פון די אַרומיקע, נישט זעלטן אפילו אומבאַדייטנדיקע פעלקער און שבטים.

ווייטער — ווי נאָך אַן עדות אויף דער „פּאָליטישער פּאַסיוויטעט פונם אַלטן יידנטום קען אויך דינען דער פאַקט, וואָס אפילו אין די גלענצנדיקסטע און דערפאָלגרייכסטע מאָמענטן פון זיין פּאָליטישער קאַריערע, האָט דאָס יידישע פאָלק קיינמאָל נישט געפירט קיין אַוואַנטוריסטישע אָדער אימפּעריאַליסטישע מלחמות, ווי דאָס איז געווען דער פאַל מיט ס׳רוב פעלקער פון יענער צייט.

און נישט נאָר האָט עס אַזעלכע מלחמות נישט געפירט, נאָר ס׳האָט אפילו קיינמאָל נישט געשטרעבט און אויך נישט געטרוימט וועגן אימפּעריאַליסטישע דעראָבערונגען, נישט־געקוקט אויף דעם, וואָס דאָס יידישע פאָלק איז אין דער אייגענער צייט געווען שטאַרק איינגעגלויבט אין זיין דאָמי־נירנדיקער היסטאָרישער ראָל און האָט בכלל שטאַרק געליטן פון אַ נאַציאָנאַלער „גרויסקייט־מאַניע".

דידאָזיקע ראָל האָט אָבער געזאָלט זיין — ווי מ׳איז געווען זיכער דערין — נישט קיין פּאָליטישע, נאָר אַ גייסטיקע, און דער וועג צו איר האָט געפירט נישט דורך אימפּעריאַליסטישע דעראָבערונגען, נישט דורך מיליטאַריסטישע נצחונות, נאָר — דורך קולטורעלע.

„כי לא בחיל ולא בכח, כי־אם ברוח" — דאָס האָט געזאָלט זיין דער יידישער „אימפּעריאַליסטישער" מאָטאָ. און אויך די ברייטע יידישע מאַסן זענען, ווי עס שיינט, קיינמאָל נישט נעווען מיליטאַריסטיש געשטימט, און די פרידלעכע, „קליינבירגערלעכע" אידיליע פון „איש תחת גפנו ותחת תאנתו" האָט, ווי עס שיינט, שטאַרקער אַפּעלירט צו זייערע הערצער

און מוהות, ווי דער מיט לאָרבערקראַנצן באַהאָנגענער העראָאיזם אויפן שלאַכטפעלד.

און דאָס אַלץ איז אַ בולטער קאָנטראַסט לגבי ס׳רוב פעלקער פון אוראַלטערטום, באַזונדערס — אין פאַרגלייך, למשל, מיט אַזאַ פאָלק, ווי די אַלטע רוימער.

דאָ האָבן מיר פאַר זיך אַ גאַנץ פאַרשידענעם נאַציאָנאַלן טיפּ — אַ פאָלק מיט אַ זייער שטאַרק אַנטוויקלטן פּאָליטישן חוש און אימפּעריאַליסטישן שוואונג.

אויך די אַלטע רוימער האָבן פאַרמאָגט זייערע גרויסע פירער און טרוימער, זייערע נאַציאָנאַלע „נביאים", אָבער אין קעגנזאַץ צו די יידישע נביאים, איז זייער דעוויז פאַקטיש געווען: „כּי לא ברוח, כּי-אם בחיל ובכח" — נישט מיט דער קראַפט פון גייסט, נייערט מיט דער מאַכט פון זייערע שטאַרקע לעגיאָנען האָבן זיי געשטרעבט צו שפּילן אַ דאָמינירנדיקע ראָל אין דער וועלט.

אויך זיי האָבן זיך אַרומגעטראָגן מיט גרויסע נאַציאָנאַלע „אתה-בחרתנודיקע" טרוימען און אידעאַלן, אָבער די לעצטע האָבן זיך ביי זיי פאַקטיש געשפּיגנט אַרום פּאָליטישע נצחונות, אימפּעריאַליסטישע דעראָבערונגען און וועלט-הערשאַפט.

נישט מיסטישע „מלכות-שדי"-אידעען, נישט עטישע וועלט-פראָבלעמען, נאָר ראָמאַנטישע לאָרבערקראַנצן אויפן בלוטיקן שלאַכטפעלד האָט שטענדיק זייערע הערצער געפאַנגען און זייערע פאַנטאַזיעס גערייצט.

און ס׳וואָלט, אגב, געווען אינטערעסאַנט צו שפּעקולירן, וויאַזוי די ציוויליזירטע מענטשהייט וואָלט היינטצוטאָג אויסגעזען, ווען, למשל, די גרויסע עטיש-רעליגיעזע אידעאַלן פון די יידישע נביאים וואָלטן אין זייער צייט געווען געהאַט די אונטערשטיצונג פון אַזאַ מעכטיקער און אָרגאַניזירטער מאַכט, ווי די רוימישע.

אָבער, פון דער אַנדערער זייט, איז ביים יידישן פאָלק אין אַ געוויסער מאָס מקוים געוואָרן דאָס אַלטע ביבלישע שפּריכוואָרט: „מעז יצא מתוק", ווייל זיין כראָנישע שוואַכקייט אויפן

פּאָליטישן געביט האָט דווקא געהאַט געוויסע פּאָזיטיווע פּאָלגן פאַר זיין נאַציאָנאַלער געשיכטע.

ווייסן מיר דאָך, למשל, אַז כּל־זמן די רוימער האָבן פאַרמאָגט זייערע מעכטיקע לעגיאָנען, האָבן זיי ווירקלעך געשפּילט די ערשטע פידל אויף דער פּאָליטישער אַרענע, קוים אָבער זענען זייערע לעגיאָנען געפאַלן, אַזוי פאַלט אויך מיט זיי די שטאָלצע וועלט־הערשערין און ווערט אין אַ קורצער צייט פאַרשלונגען פון אַנדערע אויפגעקומענע פעלקער, וועלכע צעטיילן זיך מיט איר רייכער ירושה.

אַן ענלעכן שיקזאַל האָבן אויך געהאַט פיל אַנדערע פעלקער, אייניקע פון זיי דווקא די מעכטיקסטע פּאָליטישע הערשער און דעראָבערער אין אוראַלטערטום.

דאָס פּאָליטיש שוואַכע יידישע פאָלק האָט אָבער באַוויזן, אין אַ געוויסער מאָס טאַקע „אַ דאַנק" דעראָזיקער נעגאַטיווער אייגנשאַפט גופא, אויסצומיידן דעם אַלגעמיינעם פאַטאַלן היסטאָרישן גורל, וועלכן ס׳האָט, אַזויצוזאָגן, „אויסגעטוישט" אויף גלות.

מעגלעך, נישט קיין זייער גליקלעכער טויש, אָבער — ווי זאָגט דאָס אַלטע שפּריכוואָרט ? — „פון צוויי איבלען קלויב אויס דעם קלענסטן".

געוויס איז גלות בכלל אַ שרעקלעך אומנאָרמאַלע דערשיינונג, געוויס איז אַ גלות־פאָלק אַ פּאַטאַלאָגישער היסטאָרישער פענאָמען, אָבער — אַ ק ר אַ נ ק פ אָ ל ק איז דאָך יעדנפאַלס אין אַ „בעסערער לאַגע", ווי אַ ט ו י ט פ אָ ל ק ; אַ פאָלק אין גלות האָט נאָך געוויסע ה אָ פ ע נ ו נ ג ע ן און אַמאָל אויך ש אַ נ ס ן צוריקצוגעווינען זיין פרייהייט און זעלבשטענדיקייט, אָבער אַ פאָלק, וואָס האָט שוין אויסגעהויכט זיין לעצטן אָטעם — ווער קען עס „מחיה־מתים" זיין ?

ס׳איז אפשר דאָ אַ געוויסע מאָס אמת אינעם פּאַראַדאָקס, אַז פאַר אַן „אומנאָרמאַל" פאָלק איז אַן א ו מ נ אָ ר מ אַ ל ע ר היסטאָרישער שיקזאַל שוין אין אַ געוויסער מאָס אַ נ אָ ר מ אַ ל ע דערשיינונג.

ווייל אויב אַזאַ פאָלק, ווי דאָס רוימישע, למשל, וואָס זיין נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ האָט זיך הויפּטזעכלעך געהאַלטן אויף די זיילן פון אַ שטאַרקער פּאָליטישער מאַכט און וואָס זיין דאָמינירנדיקע ראָל האָט זיך געשטיצט אויפן „פּרינציפּ" פון „פויסט און שווערד", אויב אַזאַ פאָלק האָט געמוזט רעזי. גנירן, ווען דער פּאָליטישער „סצעפּטער", די שווערד, איז אַרויסגעפאַלן פון זיין האַנט, איז דאָך שוין די „היסטאָרישע לאָגיק" מחייב, אַז אַזאַ פאָלק, ווי דאָס יידישע, דאָס פאָלק פון בוך, פון גייסט, פון נביאישע אידעאַלן, וואָס האָט זיך קיינ- מאָל נישט אויסגעצייכנט אויפן פּאָליטישן געביט,—אַז אַזאַ פאָלק זאָל אויך קענען פאַרזעצן זיין נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ, אומאָפּהענגיק פון זיינע פּאָליטישע באַדינגונגען, כל-זמן זיין גייסטיקע ענערגיע און שאַפונגס-קוואַל זענען נאָך לגמרי נישט אויסגעשעפּט געוואָרן.

* *
*

און אָט דעם מערקווירדיקן „סוד" פונם יידישן נאַציאָנאַלן קיום האָבן שוין זייער גוט פאַרשטאַנען יענע אַלטע פירער, וואָס האָבן געלעבט אין דעם טראַגישן מאָמענט פונם נאַציאָ- נאַל-פּאָליטישן קראַך.

די אינטואיציע האָט זיי, ווי עס שיינט, אונטערגעזאָגט, וואָס פאַראַ קורס זיי דאַרפן אָננעמען און אין וואָס פאַראַ ריכטונג דאָס צעניזוקטע נאַציאָנאַלע שיפל דאַרף ווייטער גע- פירט ווערן, כדי עס צו ראַטעווען פון פולשטענדיקן אונ- טערגאַנג.

אויף די פרישע רואינען פונם חרוב-געוואָרענעם פּאָלי- טישן בנין האָבן זיי גלייך אַוועקגעלייגט דעם פונדאַמענט פאַר אַ נייעם דויערהאַפטיקן בנין—אַ קולטורעלן, און אָנשטאָט דעם צעשטערטן טעריטאָריאַלן צענטער, האָבן זיי באַלד געשאַפן אַ גאַנצע ריי באַוועגלעכע גייסטיקע צענטרען.

און אדאנק צו די שנעלע און פארנינפטיקע מיטלען איז דאס פאליטיש באזיגטע און עקאנאמיש רואינירטע יידנטום אוועק אפריכטן גלות נישט ווי א צעפאלענע, דעמאראליזירטע און צו דעגענעראציע פאראורטיילטע מאסע, נאר—ווי א פאלק, א גוט דיסציפלינירט פאלק, וואס האט מיט פולע רעכט געקענט אנווענדן אויף זיך דעם באקאנטן אפאריזם:

„Omnia mea mecum porto“

(אלץ, וואס מיינס איז, טראג איך מיט זיך), ווייל דאס יידנטום האט ווירקלעך שטענדיק און אומעטום מיטגעטראגן מיט זיך זיין נאציאנאל-קולטורעלן באגאזש, ווי א גייסטיקן „צידה לדרך“; ווי א פאלק, וואס האט זיך אוועקגעלאזט אין לאנגן און שווערן גלות-מארש אין דער באגלייטונג פון זיין נאציאנאלער שכינה, וואס האט צוזאמען מיט אים געוואנדערט פון לאנד צו לאנד, פון גלות צו גלות, און מיט אירע צערטלעכע, מוטערלעכע פליגל האט זי באשיצט און פארטיידיקט די היימלאזע און הילפלאזע „כנסת ישראל“.

*

ס'איז, אגב, אינטערעסאנט דא צו ציען א פאראלעל צווישן די צוויי וויכטיקסטע פאקטארן פון דער יידישער געשיכטע—דער פאליטישער און גייסטיקער, אדער „ארץ-ישראל“ און די „תורה“.

ס'איז ביי אונז געווינטלעך אנגענומען, אז דידאזיקע צוויי פאקטארן זענען ארגאניש און אידעאיש אומטיילבאר (לא ניתנה תורה אלא בשביל ארץ-ישראל“—די תורה איז געגעבן געווארן בלויז פאר ארץ-ישראל איז אפילו פאראן א מאמר אין תלמוד), אינדעראמתן אבער זענען די אידעאישע יסודות פון יהדות-קולט לגמרי אומאפהענגיק פון וועלכע ס'איז פאליטישע אדער טעריטאריאלע פאקטארן און באדינגונגען.

נאך מער, דידאזיקע אידעאישע יסודות זענען נישט נאר נישט געווען ארגאניש פארבונדן מיט די מאמענטן פון פאליטישן און טעריטאריאלן כאראקטער, נאר—זיי האבן אייגנטלעך געהאט אפילו א קנאפע שייכות צו די מאמענטן פון ראסן-

נאַציאָנאַלן כאַראַקטער. אינדעראמתן איז דאָס בּוגע נישט נאָר
דעם יסוד·היסודות פון יהדות·קולט—מאָנאָטעאיזם, נייערט אויך
די אַנדערע פונדאַמענטאַלע אידעען, די עטישע ווי די סאָציאַ·
לע, וואָס זענען אידעאיש אַרויסגעוואַקסן פון דער מאָנאָטעאי·
סטישער וועלטאָנשויאונג, אויך זיי זענען אייגנטלעך דער אויס·
דרוק פון אַלמענטשלעכע, אוניווערסאַלע אמתן.

ס'איז אפשר געווען בלויז אַדאַנק אַ „גינסטיקן צופאַל",
אָדער געוויסע היסטאָרישע, פסיכאָלאָגישע אָדער אַנדערע סיבות,
וואָס דער „גורל" איז גראָד געפאַלן אויפן יידישן פאָלק צו
ווערן אין אוראַלטערטום דער פאָנטרעגער פון דידאָזיקע אוני·
ווערסאַלע עטיש·רעליגיעזע אידעען.

איז דאָך אייגנטלעך אפילו לויט דער ביבל גופא דאָס
יידישע פאָלק „נתעלה" געוואָרן צו דער מדרגה פון גאָטס
„עם·סגולה" נישט צוליב וועלכע ס'איז אייגענע פאַרדינסטן, נאָר
בלויז אַדאַנק זיינע גרויסע „זכות·אָבות"—אַלס די קינדער פון
גאָטס אַמאָליקן באַליבטן געזינדל: אברהם, יצחק און יעקב.

און, ווי ס'ווייזט אויס, אַדאַנק דעם אוניווערסאַלן מהות
פון די ביבלישע אידעאישע יסודות זענען די לעצטע געוואָרן
מיט דער צייט דאָס גייסטיקע אייגנטום אויך פון אַנדערע
פעלקער, זעלבסטפאַרשטענדלעך—נאָכדעם ווי זיי האָבן אַדורכ·
געמאַכט אַ געוויסן פּראָצעס פון „נאַציאָנאַליזאַציע", פון צופאַ·
סונג און אַריינפאַסונג אין די ראַמען פון די הערשנדיקע ביי·
דידאָזיקע פעלקער באַדינגונגען, זיטן, אָנשויאונגען, באַגריפן
א. אַ. וו.,—אַ פּראָצעס, וואָס איז אין אַ געוויסער מאָס פאָרגע·
קומען אויך ביים יידישן פאָלק גופא.

אָבער הגם די ביבלישע עטיש·רעליגיעזע אידעען און
אויך די ביבל גופא זענען מיט דער צייט געוואָרן דאָס גיי·
סטיקע פאַרמעגן פון ס'רוב ציוויליזירטע פעלקער, דאָך איז
בלויז דער היסטאָרישער גורל פון יידישן פאָלק פאַטאַל פאַר·
בונדן געוואָרן מיט דער ביבל, און אַדאַנק דעמדאָזיקן אָרגאַ·
נישן באַנד האָט, אַזויצוזאָגן, די אומשטערבלעכקייט פון דער
ביבל, פון „ספר·הספרים", אויך, ווי ס'ווייזט אויס, אַסך צוגעהאָלפן
צו דער אומשטערבלעכקייט פון ביבל·פאָלק, פון „עם·הספר".

אין לאָגישער און פּסיכאָלאָגישער שייכות מיט די פריער אָנגעוויזענע פּאָזיטיווע און נעגאַטיווע יידישע נאַציאָנאַלע שטריכן קען מען אויך אָנווייזן אויף נאָך אַן אייגנאַרטיקן שטריך, — דהיינו, די פרידלעכע, פּאַציפיסטישע שטימונגען און נייגונגען, וואָס האָבן געפונען זייער אויסדרוק ביי פאַרשידענע געלעגנהייטן אין לעבן פון יידישן פאָלק.

מאַרס — דער גאָט פון מלחמה — האָט קיינמאָל נישט געהאַט קיין שטאַרקע שליטה איבער דער יידישער נשמה און דער לאָזונג „ועל חרבך תחיה", וואָס איז זייער פּאָפּולער אין דער פּאָליטישער וועלט און איז קיינמאָל נישט געווען פּאָפּולער אין דער יידשער וועלט.

די בלוטדורשטיקע „קאַניבאַלישע" מלחמה-אינסטינקטן, וואָס זענען געווען זייער שטאַרק אַנטוויקלט און קולטיווירט ביי סדוב אוראַלטע פעלקער, זענען גראָד געווען צום שוואַכסטן אַנטוויקלט אין יידישן כאַראַקטער; דער ייד האָט בכלל תמיד געפילט אַ טיפן עקל און אַן אָפּנייגונג צו דער פאַרגיסונג פון מענטשלעך בלוט, נישט בלויז אויפן שלאַכטפעלד, נאָר אויך אויף גאָטס הייליקן מזבח.

און אפילו צום בלוט פון בהמות און חיות האָט זיך דער ייד שטענדיק באַצויגן מיט אַ געוויסן אָפּשיי און האָט זיך נישט דערלויבט דאָסדאָזיקע בלוט צו באַנוצן, סיידן פאַרן מזבח פון זיין הייליקן טעמפּל.

בכלל איז דאָס בלוט פון יעטוועדן לעבעדיקן באַשעפעניש באַטראַכט געוואָרן ביי יידן נישט ווי אַ פיזישער עלעמענט, נאָר ווי אַ גייסטיקער.

„כי הדם הוא הנפש" — דאָס בלוט איז די זעעל — דערמאָנט אונז די ביבל ביי יעדער פּאַסיקער געלעגנהייט, און „נפש", נשמה, זעעלע, גייסט — איז דאָך שוין געוויס נישט קיין הפקר-זאַך.

זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז אַ פאָלק מיט אַזאַ אינערלעכע באַציאונג צו בלוט און בלוט-פאַרגיסונג וועט קיינמאָל נישט פאַרוואַנדלען מלחמה אין אַ קולט אָדער אין אַ ספּאָרט און וועט אויך קיינמאָל נישט אידעאַליזירן דעם אַזויגערופענעם מלחמה-העראָאיזם.

דער קלאַסישער טיפּ פון אַ „גבור-מלחמה" איז שוין אפילו אין די גאָר אַלטע ביבלישע צייטן געווען נישט דער פּראָפעסיאָנעלער שווערד-העלד, נישט דער פּרימיטיווער גלית-טיפּ, דער „איש מלחמה מנעוריו", נייערט דער ראַפינירטער דוד-טיפּ, דער „נער יפה-מראה"; אַזוי ווערט אויך דעם מלחמה-קלאַפּערגעצייג פונם ערשטן: „חרב וחנית וכידון" אַנטקעגנגע-שטעלט אין דער ביבל דער לאָזונג „בשם ה' צבאות" פונם צווייטן.

דערדאָזיקער פּאַציפיסטישער שטריך איז, ווי ס'ווייזט אויס, געווען איינער פון די סיבות, וואָס דאָס יידישע פאָלק, אפילו אין די דערפאָלגרייכסטע מאָמענטן פון זיין פּאָליטישער קאַריערע, האָט קיינמאָל נישט אונטערגענומען קיין אַוואַנטו-ריסטישע אָדער אימפּעריאַליסטישע מלחמות, נאָר בלויז ווי אַן אַקט פון געצוואונגענער זעלבסטפאַרטיידיקונג.

די אידעע פון פרידן איז בכלל געווען זייער הויך גע-שעצט אין דער יידישער וועלט. „שלום" איז שטענדיק געווען איינער פון די פּאָפּולערסטע באַגריפן און פונדאַמענטאַלסטע פּרינציפּן אין דער יידישער אידעאָלאָגיע. נישט בלויז די ביבל, נאָר אויך די תלמודישע ליטעראַטור איז זייער רייך אין אַפאָ-ריזמען און שטעלונגען וועגן דער גרויסער באַדייטונג פון פרידן, ווי, למשל, „על השלום העולם עומד" — אויף פרידן שטייט די וועלט, אָדער — „אין לך כלי מחזיק ברכה מן השלום" — נישטאָ קיין מער גוטסטועדיקע זאַך, ווי פרידן א. אַ. וו.

איז דאָך אפילו דער יידישער גאָט גופא געקרוינט גע-וואָרן מיטן טיטל „אלהי-השלום" — דער גאָט פון פרידן.

האָט דאָך אויך דאָס יידנטום פון זיך אַרויסגעגעבן דעם גרעסטן פּאַציפיסטישן אידעאָלאָג פון אוראַלטערטום, דעם

טרוימער נישט בלויז פון צווישנפעלקערלעכן שלום, נאָר אויך פון אַלוועלטלעכן, אוניווערסאַלן.

און טרעפט איר אפילו אַמאָל ביי די יידישע נביאים אַן „אימפעריאַליסטישע נאָטע", האָט דאָס לחלוטין נישט צו טון מיטן געוויינטלעכן פּאָליטישן אימפּעריאַליזם, וואָס זיין צוועק איז—טעריטאָריאַלע, פּאָליטישע, עקאָנאָמישע דעראָבערונגען און נצחונות, נאָר—דאָס איז אַ גאַנץ באַזונדערער, העכסט אייגנאַר-טיקער מין „אימפעריאַליזם"—אַ נביאישער, אַ גייסטיקער, אַ מיסטיש-ראָמאַנטישער, וואָס זיין מאָטאָ איז: „והלכו גוים לאורו" און אַנדערע ענלעכע „אימפעריאַליסטישע" לאָזונגען וועגן דער צוקונפטיקער העגעמאָניע פון די יידישע אידעען און אידעאַלן.

הגם די נביאים, די אידעאַליסטן פון גאָטס גענאָד, זענען שטענדיק געשטאַנען מיט פיל קעפּ העכער פון זייער צייט און סביבה, דאָך, ביי דער גרויסער גייסטיקער דיסטאַנץ, וואָס ס'האָט עקזיסטירט צווישן די נביאים און דער גרויסער מערהייט פון פאָלק, האָבן זיי, ווי אמתע פאָלקסמענטשן לויט זייער אָפּשטאַמונג און לעבנסשטייגער, שטענדיק געשעפּט זייער אינספּיראַציע פון די פאָלקסטימלעכע גייסטיקע מקורים, און סיי אין די מאָמענטן פון נביאישער אינטואיציע, סיי דעמאָלט, ווען זיי זענען אַרויסגעטרעטן ווי לערער און פּראָפּאַגאַנדיסטן, און אפילו דעמאָלט, ווען זיי האָבן געשטראָפט און געטאַדלט, געשטורעמט און געצאָרנט—זענען זיי אַלץ פאַרבליבן די גייסטיקע רעפּרעזענטאַנטן פון זייער פאָלק און די אינטימסטע אויסדריקער פון דעם יידישן נאַציאָנאַלן געניוס.

און אָט דער פאַקט, וואָס אין די סאַמע „שטורעם און דראַנג"-מאָמענטן פון דער יידישער פּאָליטישער קאַריערע, האָבן געקענט קומען נביאים און עפנטלעך פּראָפּאַגאַנדירן זייערע פּאַציפיסטישע אידעען,—דאָס זאָגט אויך עדות אויף די טיפע סימפּאַטיעס, וואָס די פּאַציפיסטישע אידעען בכלל האָבן פאַר-מאָגט אין יידישן פאָלק.

דאָס אַלץ דאַרף אונז אויך איבערצייגן, אַז די יידישע פּאַציפיסטישע שטימונגען זענען כלל נישט — ווי אייניקע

דענקען—בלויז דער רעזולטאַט פון יידישן גלות-לעבן און גלות-פסיכאָלאָגיע, וועלכע האָבן פאַרטעמפּט און אַטראָפירט אין דער יידישער פסיכיק די געזונטע און נאָרמאַלע קאַמפּס-אינסטינקטן און ליידנשאַפטן און אים פאַרוואַנדלט אין אַ פאָלק פון שלאַפע און פחדנים, נייערט—אַז דידאָזיקע פרידלעכע, פּאַציפיסטישע אייגנשאַפטן זענען אינאַמתן נאָך אַן אלטער און אָריגינעלער שטריך פון דער יידישער נאַציאָנאַלער פסיכיק.

* * *

און ווירקלעך, ס'איז גענוג דורכצובלעטערן די אַלטע יידישע געשיכטע, כדי זיך צו איבערצייגן, אַז אַחוץ די גאָר ערשטע מלחמות, וואָס די שבטים האָבן געפירט פאַר דער דעראָבערונג פונם לאַנד כנען—וואָס ס'איז דעמאָלט געווען פאַרן וואַנדערנדיקן מדבר-פאָלק אַ פראַגע פון „זיין אָדער נישט זיין" אין פולן זין פון וואָרט, האָבן כמעט אַלע שפּעטערדיקע יידישע מלחמות מיט די אַרומיקע פעלקער געטראָגן בלויז אַ פאַר-טיידיקונגס-כאַראַקטער.

ס'איז איבעריק צו זאָגן, אַז דער רעזולטאַט פון אַט דער סטראַטעגיק איז געווען אַ טרויעריקער—די יידישע מלוכה האָט צוליב דעם קיינמאָל נישט געקענט פּטור ווערן פון די פיינט-לעכע אָנגריפן, וואָס עס האָבן אויף איר געמאַכט די קריגערי-שע שכנים. אָנשטאָט אַ פעסטער פּאָליטיק און אָרגאַניזירטער אָנשטרענגונג פון אַלע פאָלקס-כוחות, כדי איינמאָל פאַר אַלע-מאָל אַ סוף צו מאַכן צו די טאָג טעגלעכע אָנפאַלן און דראָאונ-גען, האָט מען געפירט נאָר אַ פּאַסיווע פאַרטיידיקונגס-פּאָליטיק און מ'האָט זיך געכאַפּט פאַרן „חרב וקשת" ערשט אין יענע קריטישע מאָמענטן, ווען דער חלף איז שוין געלעגן אויפן האַלז.

און קוים איז די דראָענדיקע געפאַר אַריבער, אָדער מ'האָט געמיינט, אַז זי איז אַריבער, אַזוי האָט מען זיך באַלד באַרואיקט און צוריקגעקערט „איש תחת גפנו ותחת תאנתו"—די

פרידלעכע אידיליע פון דעמאָלטיקן יידישן בירגער.

דאָס איז בלי־ספק געווען נישט דערפאַר, וואָס דעם אַלטן ארץ־ישראל־יידנטום האָט אויסגעפעלט מוט אָדער פּאַטריאָטיזם, נאָר ווייל די פּאָליטיש־מיליטאַריסטישע אינסטינקטן און מלחמה־ליידנשאַפטן זענען בכלל געווען שוואַך אַנטוויקלט אין יידישן כאַראַקטער, וואָס אין אים זענען די גייסטיקע שטריכן תמיד געווען די פּרעדאָמינירנדיקע.

ז

אין די פריערדיקע קאַפּיטלען האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט אויף אייניקע כאַראַקטעריסטישע שטריכן פון דער יידישער נאַציאָנאַלער פּסיכיק. דידאָזיקע אייגנאַרטיקע שטריכן טרעטן אַרויס נאָך שאַרפער און בולטער, ווען מיר ציען אַ פּאַראַלעל צווישן יידנטום און אַנדערע פעלקער פון אוראַלטערטום, דערעיקרשט—צווישן די צוויי „קלאַסישע” פעלקער פון יענער אוראַלטער עפּאָכע—דעם יידנטום און דעם גריכנטום.

דערדאָזיקער פּאַראַלעל איז דערעיקרשט אינטערעסאַנט דערפאַר, וואָס קיין שום אַנדערע אונז באַקאַנטע פעלקער פון אוראַלטערטום האָבן בכלל נישט איבערגעלאָזט אַזעלכע טיפע שפּורן אין דער אַלגעמיינער קולטור-געשיכטע און פון קיין שום אַנדערע פעלקער האָט די אַזויגערופענע אייראָפּעישע ציוויליזאַציע נישט געירשנט אַזויפיל וויכטיקע קולטור-ווערטן און גייסטיקע אוצרות, ווי פון די צוויי דערמאָנטע פעלקער.

אגב, אָט דער פאַקט גופא, וואָס דידאָזיקע צוויי גייסטרייכע אָבער טיף פאַרשידנאַרטיקע פעלקער האָבן אַזויפיל ביי־געשטייערט צו דער אייראָפּעישער ציוויליזאַציע, איז וואַרשיינלעך אויך פאַראַנטוואָרטלעך ביז אַ געוויסן גראַד פאַרן אינערלעכן דואַליזם און פאַר די פיל שמערצלעכע דיסאָנאַנסן און סתירות, וואָס פון זיי ליידט אַזוי אָפט דידאָזיקע ציוויליזאַציע. דאָס איז, אַזויצוזאָגן, דער פועל-יוצא פונם פאַטאַלן „ויתרוצצו” צווישן צוויי פאַרשידענע און קעגנערישע אידעאָלאָגיעס און וועלטאָנשויאונגען, וועלכע קומען שטענדיק אין קאָנטאַקט, אין נאָענטע באַרירונגען, אָבער קענען זיך נישט סענטיזירן, נישט צוזאַמענגיסן.

מיר וועלן אַלזאָ אַוועקשטעלן דאָס יידנטום און גריכנטום „זה לעומת זה” און פּרובירן צו ציען אַ פּאַראַלעל צווישן

אייניקע פון זייערע כאַראַקטעריסטישע שטריכן, אייגנשאַפטן און ריכטונגען.

*

קודם־כל װעלן מיר זיך אָפּשטעלן אויף יענע צוויי וויכטיקע פאַרשידנאַרטיקע שטריכן פון יהדות און העלעניזם, וואָס קענען אויסגעדריקט ווערן אין די צוויי פאָלגנדיקע קורצע פאַרמולעס: „השגת העולם״ און „תקון העולם״.

די גייסטיקע פאָרשטייער פון העלעניזם, די גריכישע דענקער און פילאָזאָפן, האָבן זיך בכלל זייער אַסך אינטערעסירט מיט די מעטאַפיזישע פּראָבלעמען פון „השגת העולם״; זיי האָבן זיך פאַרמאָסטן צו געפינען דעם נויטיקן שליסל צו די טיפע סודות פון דער וועלט־יצירה און האָבן שטענדיק געשאַרפט זייערע מוחות איבער די פּראָבלעמען פון דער קאָסמישער און מיקראָקאָסמישער, אוניווערסאַלער און מענטשלעכער, עקזיסטענץ, וועגן זייער זין און תכלית, געזעצן און ריכטונגען.

דאַקעגן די גייסטיקע פאָרשטייער פון יהדות, די נביאים, האָבן זיך קיינמאָל נישט געגריבלט אין די מעטאַפיזישע פּראָבלעמען פון „השגת העולם״ און האָבן זיך קיינמאָל נישט דערלויבט און נישט געוואַגט אַריינצודרינגען — פילאָזאָפיש אָדער אינטואיטיוו — אין דעם סודותדיקן פּראָצעס פון דער וועלט־יצירה.

און אפילו די וויכטיקסטע און קאַרדינאַלסטע פראַגע, וואָס איז אין דער גריכישער פילאָזאָפיע כמעט קיינמאָל נישט אַראָפּגעגאַנגען פון טאָג־אָרדענונג, — די פראַגע וועגן גאָטהייט, וועגן „סיבת הסיבות ועילת העילות״, האָט אויך פאַר די יידישע נביאים — מענטשן, וואָס האָבן געטראָגן זייער גאָט אין האַרצן — לגמרי נישט עקזיסטירט.

אָבער, פון דער אַנדערער זייט, האָבן זיך דערפאַר די לעצטע — די נביאים — דווקא זייער שטאַרק אינטערעסירט — און דערביי אויך נישט ווי אַבסטראַקטע טעאָרעטיקער, נאָר ווי

פראַקטישע דענקער און טוער—מע די פאַרשידענע פּראָבלע-
מען פון „תקון־העולם”, מיט די פראַגן וועגן דעם, וויאַזוי
אויסצובעסערן, רעפאָרמירן, פאַרפולקאָמען סיי דעם א י נ ע ר-
ל ע כ ן מהות—אינם גייסטיקן, מאָראַלישן, קולטורעלן זין—פון
מענטשלעכן לעבן, סיי די א ו י ס ע ר ל ע כ ע פאָרמען און באַ-
ציאונגען פון מענטשלעכן קאָלעקטיוו—פּאָליטישן, סאָציאַלן—
צוזאַמענלעבן.

דערדאָזיקער אייגנאַרטיקער נביאישער שטריך איז כאַ-
ראַקטעריסטיש פאַר דער יידישער רעליגיע בכלל, אויף וויפל
זי האָט געפונען איר אויסדרוק אין דער ביבל.

אויך זי איז נישט געקומען לייזן די אַבסטראַקטע פּראָ-
בלעמען פון דער וועלט-שאַפונג אָדער פון דער ו ו ע ל ט-
פ י ר ו נ ג (אין אָט די זאַכן האָט זי דאָך שטענדיק געהאַט
„אויף וועמען זיך צו פאַרלאָזן”—אויף דעם „כביכול” גופא)—
נייערט די פראַגן און פּראָבלעמען פונם פּראַקטישן מענטשלעכן
לעבן און פון דער מ ע נ ט ש ל ע כ ע ר א ו י פ פ י ר ו נ ג.

מיט אַנדערע ווערטער: די דאָמינירנדיקע מאָמענטן אין
דער יידישער רעליגיע זענען געווען נישט פון פילאָזאָפיש
כאַראַקטער, נאָר—פון מאָראַלישן.

די יידישע אָנשויאונג וועגן דער גאָטהייט, ווי וועגן דער
אַבסאָלוטער מאָראַלישער שלימות, האָט לאָגיש געפירט צו אַזאַ
רעליגיעזער קאָנצעפּציע.

און נעמען מיר ווידער די ביבל פאַר אַן עדות, זעען
מיר, אַז שוין די ערשטע יידישע געזעצגעבער האָבן זיך אויס-
געצייכנט מיט דידאָזיקע רעאַליסטישע אָנשויאונגען און אידעען;
אין צענטער פון יהדות־קולט האָבן זיי אַוועקגעשטעלט נישט
קיין אַבסטראַקטע „אמונות ודעות”, נאָר—קאָנקרעטע „תורה
ומצוות, חוקים ומשפטים”, און אפילו די דורכאויס אַבסטראַקטע
אידעע, וואָס איז דער יסוד פון דער יידישער רעליגיע,—דער
מאָנאָטעאיזם, איז אויך אין דער ביבל געבליבן נישט ווי אַ
מעטאַפיזישע אַבסטראַקציע, נייערט זי איז אָרגאַניש איינגע-

פלאָכטן געוואָרן אויף פארשידענע אופנים טאַקע אין אָט די קאָנקרעטע „תורה ומצוות“.

די ביבלישע געזעצגעבער האָבן זיך אפילו כמעט קיינמאָל נישט אָפּגעשטעלט—אחוץ אין אַ פּאָר פאַלן—אויף דער טעאָרעטישער באַגרינדונג פון זייערע אידעען און פּרינציפּן, נאָר האָבן זייער גאַנצע אויפמערקזאַמקייט געווידמעט דער קאָנקרעטער פאָרמולירונג פון די פאַרשידענע קאַטעגאָרישע „עשהס“ און „לא־תעשהס“,—„מ׳מעגס“, „מ׳זאָלס“ און „מ׳טאָרנישטס“.

בכלל האָבן זיי זיך אינטערעסירט נישט מיט די אַבסטראַקטע באַגריפן און אידעען וועגן זאַכן און דערשיינונגען, נייערט—טאַקע מיט די דאָזיקע זאַכן און דערשיינונגען גופא און מיט זייער פּאָזיציע אָדער נעגאַציע ווערט און באַדייטונג פאַר דער מענטשלעכער געזעלשאַפט.

נישט דעם פילאָזאָפישן, דעם „פלאַטאָנישן“ אמת האָבן זיי געשטרעבט אויסצוגעפינען, נאָר—יענעם ווירקלעכן, רעאַלן, אַקטיוון אמת, וואָס דאַרף ווערן דער קריטעריום אין מענטשלעכן לעבן און צוזאַמענלעבן.

און אָט איז נאָך אַ שטריך: אין קעגנזאַץ צו דער גריכישער גייסטיקער אַריסטאָקראַטיע—די פילאָזאָפן, דענקער און פּאָעטן,—וועלכע האָבן זיך אַרומגעצוימט מיט אַן ענגען קרייז פון אויסדערוויילטע קאָלעגן און תלמידים און פון שפּיץ פון זייער פאַרנאַס האָבן זיי אַרונטערגעקוקט מיט פאַראַכטונג און ביטול אויף די ברייטע פאָלקס־מאַסן,—האָבן די נביאים, ווי אמתע פאָלקס־מענטשן און דעמאָקראַטן, זיך תמיד געפונען אין סאַמע געדיכטן פון יידישן פאָלקס־לעבן, אין צענטער פון אַלע נאַציאָנאַלע פרייד־יקע און טראַגישע איבערלעבענישן און פּאַסירונגען, און פון דער עפנטלעכער פאָלקס־טריבונע האָבן זיי געפּרעדיקט זייערע פּשוטע אָבער גרויסע אמתן, שטרעבנדיק דורך זייער דירעקטן און אינטימען קאָנטאַקט מיט די פאָלקסמאַסן צו דערהויבן די לעבנס אין עטיש־קולטורעלן זין.

•

און אָט זענען נאָך אַ פּאָר אינטערעסאַנטע שטריכן אין דאָזיקן פּאַראַלעל.

קודם־כּל—וועגן עסטעטיק און עטיק.

די גריכן האָבן, ווי באַקאַנט, זיך אויסגעצייכנט מיט זייער ראַפינירטן, עסטעטישן חוש און קינסטלערישער עמפּינד־לעכקייט.

אויף אַלץ—אויף גאָטס וועלט, אויף די נאַטור־דערשיי-נונגען, אויפן מענטשלעכן לעבן און שאַפן — האָבן זיי געקוקט דורך עסטעטישע ברילן; צו אַלץ זענען זיי אין אַ געוויסער מאָס צוגעגאַנגען, ווי אַ ליבהאָבער אָדער קריטיקער גייט צו צו אַ קונסט־ווערק פון אַ מאָלער אָדער סקולפּטאָר—מיט אַן עסטעטישן קריטעריום; אין אַלץ האָבן זיי קודם־כּל געזוכט דעם געניוס פאַר זייער געצערטלטן שיינקייטס־געפיל, די באַ-פרידיקונג פון זייער עמפּינדלעכער, קינסטלערישער נשמה.

אפילו די גריכישע רעליגיע, אויף וויפל זי האָט גע-פונען איר אויסדרוק אין דער מיטאָלאָגיע, איז אינדעראמתן פיל מער די שאַפונג פון אַ רייכער, שפּילעוודיקער, קינסטלער-פאַנטאַזיע, ווי פון אַ טיף־גלויבנדיקער, תמימותדיקער נשמה.

דאָס יידנטום, דאַקעגן, האָט זיך דערעיקרשט אויסגע-צייכנט מיט זיין מער אַנטוויקלטן עטישן חוש און מאָראַ-לישער עמפּינדלעכקייט.

דער עסטעטישער חוש, דער זין פאַר פאָרם און סטיל, פאַרב און פּלאַסטיק, איז, ווי ס׳ווייזט אויס, תמיד געווען זייער שוואַך אַנטוויקלט אין דער יידישער פּסיכיק; וועגן דעם זאָגט דאָך עדות זייער שטרענג נעגאַטיווע באַציאונג צום קולט פון „פּסל ותמונה״, וואָס האָט דווקא פאַרנומען אַזויפיל אָרט אין דער גריכישער רעליגיעזער סימבאָליק.

אפשר איז דאָס אין אַ געוויסער מאָס געווען אַ רעזול-טאַט פון דער מאָנאָטאָנער און פאַרבלאָזער מדבר־לאַנדשאַפט, אָדער די השפּעה פון אַזויגערופענעם „מדבר־גייסט״, וואָס

האָבן אַרויפגעלייגט זייער טיפן שטעמפעל אויף דער אידעאי־שער פּסיכיק און רעליגיע אין די סאַמע ערשטע מאָמענטן פון זייער פאָרמירונג?

די יידישע נביאים האָבן אויך שטענדיק געקוקט אויף גאָטס וועלט נישט דורך עסטעטישע, נאָר דורך עטישע ברילן, און צום מענטשלעכן לעבן און טעטיקייט זענען זיי צו־געגאַנגען נישט מיט דער גריכישער מאָס און וואָג פון שיין און מיאוס, נאָר מיטן מאָראַלישן קריטעריום פון גוטס און שלעכטס, גערעכטיקייט און אומרעכט.

און דעריבער, ווען זיי האָבן געזען פאַר זיך אַ געזעל־שאַפט, וואָס איז געווען מאָראַליש אַזוי אומפּולקאָם און פגימותדיק; אַ געזעלשאַפט, וואָס איז געווען פאַרזונקען אין זינד און פאַר־ברעכן, אין פאַלשקייט און צביעות,—האָט דאָס, נאַטירלעך, נישט געקענט נישט אַרויסרופן אין זייערע הערצער אַ געפיל פון צער און צאָרן, פון שטורעם און פּראָטעסט.

זיי האָבן פאַרמאָגט די אַמביציע צו זען זייער פאָלק אויף דער הויכער מאָראַלישער פּאָזיציע פון אַן „עם־סגולה", אָבער אין דער ווירקלעכקייט האָבן זיי פאַר זיך געזען אַ „גוי־חוטא, עם כבד עוון", און דערפאַר—זייערע פייערדיקע אַרויס־טרעטונגען קעגן די פאַלשע און ביי׳זוויליקע פירער־פאַרפירער פון פאָלק, וועמען זיי האָבן געמאַכט פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן נידעריקן מאָראַלישן און קולטורעלן מצב פון פאָלק.

*

און אָט איז נאָך אַ שטריך.

די גריכישע דענקער האָבן זיך בכלל פיל מער אינטע־רעסירט מיט די דערשיינונגען און פּראָבלעמען פון דער פאַר־גאַנגענהייט, ווי פון דער צוקונפט. זיי האָבן אונז פאַקטיש אויך געגעבן דעם ערשטן באַדייטנדיקן היסטאָריקער פון אוראַלטער־טום—הערָאָדאָט.

דאַקעגן די יידישע נביאים האָבן זיך מיט דער פאַר־גאַנגענהייט—סיי פילאָזאָפיש, סיי היסטאָריש—לגמרי נישט אינ־

טערעסירט; דערפאַר אָבער האָבן זיי זיך דווקא זייער שטאַרק אינטערעסירט מיט די פּראָבלעמען פון דער צוקונפט — פון דער מענטשהייט בכלל און פון זייער פאָלק בפרט.

און דאָס איז אויך גאַנץ פאַרשטענדלעך.

די קעגנוואַרט, אפילו אין די בעסערע מאָמענטן פון דער יידישער געשיכטע, האָט זיי — די אידעאַליסטן פון גאָטס גענאָד — נאַטירלעך נישט געקענט צופרידנשטעלן, און די פּאָלי־טישע און געזעלשאַפטלעכע פירער פון זייער צייט, אפילו די בעסטע צווישן זיי, האָבן אויך נישט געקענט צופרידנשטעלן זייער שטרענגן בליק.

די נביאים האָבן שטענדיק געטראָגן אין זיך אַ טיפע בענקשאַפט נאָך אַבסאָלוטער מאָראַלישער פולקאָמענהייט און סאָציאַלער גערעכטיקייט, וואָס זיי האָבן, נאַטירלעך, נישט געקענט געפינען נישט אין דער פאַרגאַנגענהייט, נישט אין דער קעגנוואַרט, און דעריבער האָבן זיי אַזוי אָפט ליב געהאַט אָפּ־צווענדן זייערע אויגן פון דער באַנאַלער און פגימותדיקער קעגנוואַרט און ווענדן זייערע וויזיאָנערישע בליקן צו דער ווייטער צוקונפט, וואָס אין איר — ווי זיי האָבן געגלויבט — וועט סוף־כל־סוף עטאַבלירט ווערן די אידעאַלע מענטשלעכע אָרדע־נונג, דאָס אַזויגערופענע „מלכות־שדי", וואָס וועט געגרינדעט ווערן אויף די פּרינציפּן פון אַבסאָלוטן „צדק ומשפט".

אָבער — און אויך אין דער הינזיכט האָבן זיי פאָרגע־שטעלט אַ קאָנטראַסט לגבי די גריכישע דענקער — הגם זיי האָבן געהאַט אַ נעגאַטיווע און קריטישע באַציאונג צו דער אומסימ־פּאַטישער קעגנוואַרט, האָבן זיי פונדעסטוועגן דידאָזיקע קעגנ־וואַרט קיינמאָל נישט איגנאָרירט און האָבן אויך קיינמאָל נישט אַראָפּגעקוקט פון זייער „נביאישן פּאַרנאַס" מיט ביטול און פאַראַכטונג אויף די אָפּגעשטאַנענע, פינסטערע מאַסן, אויפן „העם ההולכים בחושך" — אדרבה, ווי אמתע לערער און וועג־ווייזער, אין נאָבלסטן און פאָלקסטימלעכסטן זין פון וואָרט, האָבן זיי, די יידישע נביאים, קריטיקירנדיק און אָפט אפילו פאַראורטיילנדיק די פאַרדאָרבנקייט און אומרעכט, וואָס זיי

האָבן געזען אַרום זיך, אַרויסטרעטנדיק עפנטלעך אין נאָמען פון אַלהעכסטן אויטאָריטעט—די גאָטהייט—קעגן יעדן אַקט פון פּאָליטישער אָדער געזעלשאַפטלעכער קאָרופּציע, האָבן זיי, אָט די שטרענגע ריכטער און קריטיקער, פונדעסטוועגן צוגלייך אויך שטענדיק פאַרמאָגט אַ וואַרעם וואָרט פון סימפּאַטיע און דערמוטיקונג, פון טרייסט און האָפענונג, פאַר זייער זינדיק, ליידנדיק און נישט געשאַנעוועט, אָבער דאָך הייסגעליבט פאָלק.

*

און אָט איז נאָך אַן אינטערעסאַנטער שטריך אין דערמאָנטן פּאַראַלעל.

אין קעגנזאַץ צום גריכישן פאָלק, וואָס ביי אים האָבן קירך און שטאַט, רעליגיע און פּאָליטיק בכלל געהאַט אַ זייער קליינעם צוזאַמענהאַנג און וואָס ביי אים איז דאָס אַזוי־גערופענע „וועלטלעכע לעבן" בכלל געווען זייער שטאַרק אַנטוויקלט און האָט געפונען זיין אויסדרוק אויף אַלע שאַפונגסגעביטן און ספערן—אין אַ וועלטלעכער קולטור, וועלטלעכע אינסטיטוציעס, וועלטלעכע לעבנס־פאָרמען, טראַדיציעס, וויסנשאַפט, פילאָזאָפיע, פּאָעזיע, מוזיק, ספּאָרט א. אַ. וו.—האָט, דאַקעגן, דאָס אַלטע יידנטום לגמרי נישט געוואוסט פון קיין ריין וועלטלעך לעבן, פון קיין וועלטלעכער קולטור, פון וועלטלעכע אינסטיטוציעס, אַלץ—דאָס אינדיווידועלע, געזעלשאַפטלעכע און נאַציאָנאַלע לעבן—איז געווען אַריינגעפּאַסט, „אַריינגעפּרעסט" אין די ראַמען פון רעליגיעזער דאָגמע און טראַדיציע; קירך און שטאַט, רעליגיע און מאָראַל, פּאָליטיק און אמונה, געשיכטע און טעאָלאָגיע, זענען ביים יידנטום תמיד געווען אָרגאַניש צוזאַמענגעוואַקסן.

אין אַלטן יידישן לעבן האָט בכלל נישט עקזיסטירט קיין שאַרפע ליניע צווישן „קודש" און „חול", צווישן מיסטיק און רעאַליזם, רעליגיעזע און וועלטלעכע אַנגעלעגנהייטן; יעדער שריט און טריט איז געווען רעגולירט דורכן געזעץ, יעדער

אַקט און טאַט איז געווען באַשטימט דורך „חוקים ומשפטים", אָבער דידאָזיקע „חוקים ומשפטים" גופא זענען נישט געווען — ווי ביי די גריכן, רוימער און אַנדערע פעלקער — קיין „מעשה ידי־אדם", נאָר — הייליקע, געטלעכע באַפעלן, קאַנאָניזירטע, רעליגיעזע געבאָטן.

אַלץ איז אין יידישן לעבן געווען איינגעהילט אין אַ מאַנטל פון קדושה — רעליגיעזער, מאָראַלישער, זיטלעכער טראַדיציאָנעלער —, אויף אַלץ איז געלעגן דער שטעמפל פון הייליקייט — אמתער אָדער פאַלסיפיצירטער.

ס'ווייזט אפילו אויס, אַז דער באַגריף קדושה, הייליקייט, בכלל, איז אויך אַן און פאַר זיך אַן אָריגינעלע יידישע „דער־פינדונג". ווי ס'זאָל נישט זיין, האָט אָט דאָס וואָרט אין דער יידישער טערמינאָלאָגיע געמיינט פיל מער, ווי ביי אַנדערע; דאָס האָט נעמלעך געמיינט — די העכסטע מדרגה פון מאָראַלי־שער און גייסטיקער שלימות, יענע מדרגה, וואָס פאַרבינדט דעם מענטשנס גייסט מיט זיין אַבסאָלוטן מקור — מיטן אוני־ווערסאַלן גייסט, מיט דער גאָטהייט.

„קדושים תהיו לי, כי קדוש אני ה' אלהיכם" — דאָס איז געווען דער באַליבטער מאָטאָ פון דער ביבל; און דערדאָזי־קער מאָטאָ האָט אַוועקגעשטעלט פאַרן מענטשן, פאַרן יחיד ווי פאַרן כלל, אַ באמת גרויסן און ווירדיקן אידעאַל — „להדמות לבוראו", ערלעך צו זיין צו זיין באַשעפער, און בלויז איין וועג האָט געפירט צום דאָזיקן הויכן אידעאַל — דער וועג פון קדושה, פון מאָראַלישער געלייטערטקייט, דערהויבנקייט.

אין קעגנזאַץ צום גריכישן קולט פון ראַציאָנאַליזם און אינטעלעקטועלער ראַפינירטקייט — האָט דאָס יידנטום פאַרמאָגט אַ קולט פון קדושה, פון עטישער ראַפינירטקייט.

פאַרן גריך איז אייגנטלעך אויך זיין רעליגיע געווען מער דיכטונג, ווי אמונה, מער ראָמאַנטיק, ווי הייליקטום, מער גשמיות, ווי רוחניות, און נישט בלויז ער אַליין, נאָר אפילו זיינע געטער און גייסטער גופא זענען אויך געווען זייער ווייט פון קדושה, פון מאָראַלישער און גייסטיקער שלימות,

און ווירקלעך האָבן זיי אויך אין גריכס נשמה צוויסגערופן מער פּאַטעטישע שטימונג, ווי רעליגיעזע התלהבות, מער אַרטי־סטישע עקספּרעסיע, ווי הייליקן עקסטאַז.

און דערפאַר טאַקע האָבן, ווי ס'ווייזט אויס, די גריכן אַרויסגעגעבן פון זיך אַזויפיל אינטעלעקטועלע גדולים און אַזוי ווייניק רעליגיעזע דענקער, אַזויפיל קינסטלער און פילאָזאָפן און אַזוי ווייניק הייליקע, פרומע, געטלעכע מענער.

*

און אָט זענען נאָך אייניקע אינטערעסאַנטע שטריכן.

פאַר די גריכן, די אידעאָלאָגן און פאַרערער פון דער שיינער און גלאָררייכער פאָרם, פון פּלאַסטיק, פאַרב און סטיל, האָט אויך גאָטס וועלט אין אַ געוויסער מאָס אויסגעזען, ווי אַ וואונדערלעך קונסטווערק און דאָס מענטשלעכע לעבן— ווי אַ קוואַל פון תענוג.

„אַלץ, וואָס עקזיסטירט, איז פאַרנונפטיק״—אָט דערדאָזי־קער אַפאָריזם האָט געקענט דינען ווי אַ מאָטאָ פאַר ס'רוב גריכישע דענקער און קינסטלער.

דאַקעגן די אידעאָלאָגן פון יהדות, וואָס האָבן קיינמאָל נישט געלייגט דעם הויפּטגעוויכט אויף דער פאָרם, נאָר אויפן אינהאַלט; נישט אויפן באַגריף פון שיינקייט, נאָר—פון גערעכ־טיקייט, — זענען דעריבער אויך קיינמאָל נישט געווען שטאַרק באַגייסטערט פון דער נאַטורס אויסערלעכן גלאַנץ און פּראַכט און אויך נישט פון די גשמיותדיקע לעבנס־רייצן און תענוגים; פאַר זיי איז גאָטס וועלט געווען אַן אייביקע געטלעכע מי־סטעריע און דאָס מענטשלעכע לעבן—אַן ערנסט און פאַר־אַנטוואָרטלעך פּראָבלעם.

*

און נאָך אַ זאַך.

די גריכישע אידעאַליזירונג פון פאָרם, פון „פּסל ותמונה״, שטאַמט אפשר אין אַ געוויסער מאָס פון דער אָנשויאונג, אַז די אויסערלעכע, פאָרמעלע „אַנטפּלעקונג״ פון זאַכן און דערשיי־

בונגען—אין דער נאַטור, מענטש און קונסט—זייער פיזישער „לבוש", איז אויך דער אויסדרוק פון דער פולקאָמענהייט, אָדער יעדנפאַלס—פון דער פולער פאַרענדיקטקייט פון זייער אינערלעכן אידעאישן „תּוך".

לאַגיש פירט אַזאַ אָנשויאונג דערצו, אַז פון אַלע צייט-דימענסיאָנען, זאָל די קעגנוואַרט, דער „הוה", דער „היינט", באַטראַכט ווערן פאַרן סאַמע וויכטיקסטן, נישט נאָר פון געוויינטלעכן, רעאַליסטישן שטאַנדפּונקט, נייערט אויך פונם אידעאישן, טעאָרעטישן, דערפאַר, וואָס אָט די קעגנוואַרט שטעלט דאָך מיט זיך פאָר דעם פּגלסטן פאָרמעלן אויסדרוק פון דער עקזיסטענץ, אָדער די העכסטע סימבאָלישע „אַנטפּלעקונגס-מדרגה" פונם ווירקלעכן, פאַקטישן „יש".

דאַקעגן די יידישע אָנשויאונג מיט איר אַלגעמיינער גרינגשעצנדיקער באַציאונג צו פאָרם, צו „פסל ותמונה", שטאַמט אפשר פונם קוק אויף דער וועלטלעכער און מענטשלעכער עקזיסטענץ, ווי אויף אַ פּראָצעס פון שטענדיקער אַנטוויקלונג, פאַרפולקאָמונג, אויסבעסערונג — ווירקלעכע, בפועלדיקע, אָדער בלויז בכּוחדיקע, פּאָטענציעלע, וועלכע, צוליב אויסערלעכע שטערונגען, קומען נישט שטענדיק צום אויסדרוק—און דעריבער ווערט דאָ אויך געלייגט דער הויפּטגעוויכט נישט אויפן שוין פאָרמירטן, שוין דערגרייכטן, נישט אויפן מאָמענט פון „הוה", פון „זיין", נייערט—אויפן מאָמענט פון „התהוות", פון „ווערן".

דער „מאָרגן" דאַרף זיין, אַזוי־צו־זאָגן, דער „תּקון" פונם „היינט", די צוקונפט—אַ העכערע מדרגה פון דער קעגנוואַרט, העכער נישט אין דער כראָנאָלאָגישער גאַנג פון צייט, נאָר אין אינערלעכער, איכותדיקער פולקאָמענהייט.

און אַ פּשיטא שוין, אַז לויט דער יידישער אָנשויאונג איז נישט אַלץ, וואָס עקזיסטירט, „פאַרנונפטיק"; אדרבה, דאָס עקזיסטירנדיקע, דאָס קעגנוואַרטיקע, דאָס דערגרייכטע, איז נאָר אַ מאָמענטאַלע, צייטווייליקע דערשיינונג אין פּראָצעס פון פּער־מאַנענטער אַנטוויקלונג און פאַרפולקאָמונג; נאָר אַ „לפי־שעה־

דיקער" עפּיזאָד אינם אוניווערסאַלן „פּושט צורה ולבוש צורה"-פּראָצעס.

איז דאָך אפילו דער „בורא-עולם" גופא—לויט דער באַקאַנטער לעגענדע—אַן אייביקער „עקספּערימענטאַטאָר", אַ פּערמאַנענטער „בונה עולמות ומחריבן", ער האַלט אין איין בויען און צעשטערן וועלטן, כדי אויפצובויען אויפן אָרט פון די צעשטערטע—בעסערע, פולקאָמענערע וועלטן.

און אָט איז אַ נאָך מער מערקווירדיקער שטריך אין דער יידישער וועלטאַנשויאונג: אפילו דער אַלהעכסטער אידעאַל פון דער יידישער רעליגיע—גאָטהייט—האָט אויך געפונען זיין סימבאָלישן אויסדרוק נישט אין דער פאָרמולע „הוה אשר הוה", דער גאָט פון דער קעגנוואַרט, נייערט—„אהיה אשר אהיה", דער גאָט פון דער צוקונפט.

אָט דערדאָזיקער רעליגיעזער סימבאָל איז פאַקטיש אויך געוואָרן אַ נאַציאָנאַלער סימבאָל—אויך דאָס יידנטום איז אייגנטלעך אַ דערשיינונג פון היסטאָרישן „אהיה אשר אהיה"—דאָס פאָלק פון דער צוקונפט, פון „והיה באחרית הימים".

גאָט און זיין פאָלק האָבן געשלאָסן צווישן זיך אַ „ברית-עולם", אַ בונד פון אומשטערבלעכקייט.

* *
*

די אויבנדערמאָנטע פסיכישע און אידעאישע פאַרשידנהייטן, וואָס האָבן עקזיסטירט צווישן יהדות און העלעניזם, אָדער צווישן זייערע כאַראַקטעריסטישע פאָרשטייער—די יידישע נביאים און די גריכישע דענקער—האָבן, נאַטירלעך—(„Le style—c'est l'homme")—אויך אַרויסגעלייגט זייער שטעמפּעל אויף די אויסערלעכע אויסדריקן פון זייערע אידעען, אויף זייער שפּראַכלעכער פאָרם און סטיל.

ס'רוב גריכישע דענקער האָבן זיך בכלל אויסגעצייכנט מיט זייער רואיקן „פילאָזאָפישן טעמפּעראַמענט", מיט זייער איבערלעכער גייסטיקער האַרמאָניע, און דערפאַר אויך—מיט

זייער רואיקן בנעימותדיקן סטיל, מיט דער ראפינירטקייט און פלאסטישער געשליפנקייט פון ווארט און פראזע, וואס זייערע גניאלע מייסטערס זענען זיי ווירקלעך געווען.

דאקעגן די נביאים האבן קיינמאל נישט געקאנט פון אי־נערלעכער, גייסטיקער רואיקייט, קיינמאל נישט געוואוסט פון געלאסענעם, מיושבדיקן, געמיטלעך פליסנדיקן געדאנקען־שטראם. נאר האבן זיך אומאויפהערלעך געצאפלט אינם אינערלעכן „פייער, וואס גאטס ווארט האט אנגעצונדן אין זייערע ביינער", און דעריבער—האבן זיי אויך אין זייערע עפנטלעכע ארויס־טרעטונגען תמיד גערעדט „מן הסערה", געברויזט און געשטו־רעמט, געשפרודלט מיט פייער און פאטאס, מיט ליידנשאפט און טעמפעראמענט.

און אין די מאמענטן פון זייער „נביאישן אויפברויז" האבן זיי פונקען פון זייער געטלעכן פייער און פאטאס אין פעלזן־הארטע און וואולקאניש־זודיקע „משאות" און „חזיונות" אויסגעשמידט, און האבן זיי אין דער ארומיקער וועלט אדער אין זייער אייגענעם „העם ההולכים בחושך"—אמאל ווי גיפטי־קע פיילן און אמאל ווי ליכטיקע שטראלן—געשליידערט.

און—צי זיי האבן געשטראפט אדער געטרייסט, געשאלטן אדער געבענטשט, געטאדלט אדער געליבט—אלץ איז ביי זיי אויסגעדריקט געווארן אין יענעם אייגנארטיקן, ברויזנדיקן און ליידנשאפטלעכן, נביאישן סטיל, וואס האט נישט זיין גלייכן אין דער וועלט־ליטעראטור.

* *
*

און—ווער ווייס?—אפשר אין דער טיפער, וועזנטלעכער פארשידנהייט, וואס האט עקזיסטירט צווישן יהדות און העלע־ניזם, צווישן יידנטום און גריכנטום, קען מען אויך טיילווייז געפינען דעם שליסל צו דער פארשידנהייט פון זייער היסטא־רישן שיקזאל.

דאס גריכישע פאלק—וואלט מען געקענט רעזומירן אונ־

זער פריערדיקן פאראלעל—האט אין משך פון זיין היסטארישער קאריערע, אזויצוזאגן, אפגעשטעלט — מייסטעריש, קינסטלעריש—זיין נאציאנאלע ראל אויף דער וועלט-בימה; אפגעהקירהט, אפגעפילאזאפירט—אריגינעל, שארפזיניק—איבער יענע פראגן און פראבלעמען וועגן גאט און וועלט, מענטש און לעבן, וואס האבן און וועלן שטענדיק אינטריגירן דעם מענטשלעכן געדאנק—ביז ס'האט זיך ענדלעך, אזויצוזאגן, אויסגעשעפט זיין גייסטיקע און פיזישע ענערגיע און עס האט דעמאלט אויף א נאטירלעכן אופן סוף-כל-סוף פארלאזן די היסטארישע ארענע.

אבער דאס יידישע פאלק האט, צוליב די דערמאנטע אייגנארטיקע שטריכן פון זיין נאציאנאלן כאראקטער, אויך זיין היסטארישע קאריערע אויף א באזונדערן, אייגנארטיקן אופן דורכגעמאכט.

א פאלק מיט דאמינירנדיקע גייסטיק-מאראלישע שטריכן אין זיין כאראקטער און אידעאלאגיע; א פאלק, וואס איז דערצויגן געווארן אויפן גלויבן אין זיין גרויסער נאציאנאלער מיסיע ווי דער צוקונפטיקער „נר לגוים“; א פאלק, וואס זיין רעליגיעזער סימבאל איז געווען „אהיה אשר אהיה“ און זיין פאליטישער דעוויז—„והיה באחרית הימים“,—אין דער געשיכטע פון אזא פאלק האבן, נאטירלעך, די פאליטישע, טעריטאריאלע און עקאנאמישע מאמענטן נישט געקאנט ווערן דער אנטשיידנדיקער פאקטאר, און דער „חורבן הארץ“ האט ביי אים נישט געמוזט פירן אומבאדינגט צו „חורבן האומה“, ווי דאס איז געווען דער פאל ביי אנדערע פעלקער.

די נאציאנאלע אמביציעס פון יידישן פאלק זענען שטענדיק געלעגן נישט אין פאליטישע דעראבערונגען אדער מיליטאריסטישע נצחונות, נייערט אויף א גאנץ אנדערן שטח—דאס יידנטום האט זיך פארמאסטן צו שפילן א דאמינירנדיקע קולטור-ראל אויף דער וועלט-בימה, צו ווערן אין דער צוקונפט דער פירנדיקער גייסט פון דער מענטשהייט.

און נישט נאר זענען די דאזיקע נאציאנאלע אמביציעס נישט פארשוואונדן פון יידישן האריזאנט אויך נאכן פאליטישן

חורבן, נאָר פאַרקערט—דווקא אין דער גלות-עפּאָכע זענען זיי נאָך מער ווי פריער קולטיווירט און געצערטלט געוואָרן אין דער יידישער פאַראומערטער אָבער האָפענונגספולער נשמה; און צוזאַמען מיט אַנדערע פאַקטאָרן פון רעליגיעזן, נאַציאָנאַלן און קולטורעלן כאַראַקטער, האָבן זיי געשאַפן יענע אומזיכטבאַרע אָבער פעלזן-פעסטע היסטאָרישע בריק, וואָס האָט אַריבערגעפירט דאָס וואַנדערנדיקע יידנטום איבער די מוראדיקע אָפּגרונטן פון אַ צוויי־טויזנטיאָריקן גלות און אים דערפירט—נישט אינגאַנצן „בשלום", אָבער דאָך פאַקטיש דערפירט—ביז צו דער עפּאָכע פון דער מאָדערנער נאַציאָנאַלער אויפלעבונג.

VI

אויף נאָך אַ כאַראַקטעריסטישן שטריך אין דער יידישער נאַציאָנאַלער פסיכיק וועלן מיר איצט פּרובירן זיך אָפּצושטעלן, דהיינו — אויף דער אַזויגערופענער „יידישער רעוואָלוציאָנעריִשקייט".

דערדאָזיקער „דעליקאַטער" ענין איז שוין לאַנג געוואָרן אַ זייער פּאָפּולערע טעמע סיי אין דער אַלגעמיינער און סיי אין דער יידישער ליטעראַטור, וואו ער ווערט גערדשנט—זעלטן ווען לשבח—אין צוזאַמענהאַנג מיט פאַרשידענע אָנשויאונגען און טענדענצן.

דאָס יידנטום—לאָזט מען אונז הערן פון פאַרשידענע זייטן—איז בכלל פון רעוואָלוציאָנערישער געזינונג, יידישע קינדער זענען אומעטום זייער שטאַרק פאַרטרעטן אין אַלע ראַדיקאַלע און רעוואָלוציאָנערע באַוועגונגען, אַלצאיינס—צי פון אַ פּאָליטישן, סאָציאַלן, עקאָנאָמישן אָדער קולטורעלן כאַראַקטער. אומעטום טרעפט איר די קינדער פון ישראל אין אַ גרויסער—פּראָפּאָרציאָנעל שוין אין אַ צוגרויסער—צאָל, אַמאָל ווי טעאָרעטיקער און וואָרטזאָגער און אַמאָל ווי פּראָפּאַגאַנדיסטן און קעמפער.

*

קומען די געשוואוירענע מקטרגים פון פאָלק ישראל—די אַנטיסעמיטישע פּאָליטיקער און שריפטשטעלער—און דערקלערן, אַז דידאָזיקע דערשיינונג שטאַמט דערפון, וואָס דער ייד שטעלט אומעטום מיט זיך פאָר אַ פרעמדן און פיינטלעכן עלעמענט, וואָס פאַרמאָגט נישט, נישט דאָס נויטיקע געפיל פון סימפּאַטיע און לאָיאַליטעט פאַר די עקזיסטירנדיקע מלוכהשע און געזעלשאַפטלעכע אָרדענונגען און אינסטיטוציעס, און נישט קיין רעספּעקט, קיין אָפּשיי, פאַר די געזעצן און טראַדיציעס

פון דער הערשנדיקער נאַציע.

די יידישע רעוואָלוציאָנערישקייט—דערקלערן זיי ווייטער—איז נישט קיין פּראָדוקט פון ערנסטן און אויפריכטיקן אידעאַליזם , פון אמתער קולטורעלער פּאָרגעשריטנקייט ,— נאָר פון טיף - איינגעוואָרצלטע אין דער יידישער פּסיכיק עגאָאיסטישע און אַגרעסיווע אַמביציעס און שטרעבונגען, פון אַ פאַרבאָרגענעם, פאַרמאַסקירטן דורשט צו מאַכט און אוואַנטורעס, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַרן יידישן פאָלק.

דער ייד—באַהויפּטן זיי ווייטער—איז אַ פּאָטענציעלער בונטאַר און אַ „טראָבל-מאַכער“ און איז תמיד גרייט צוליב זיינע פּערזענלעכע קאַריעריסטישע צוועקן צו צעשטערן און אָפּצורוימען אַלץ, וואָס שטייט אים אין וועג.

אָבער זייענדיק אומעטום אַ שוואַכע מינאָריטעט, איז דער ייד געצוואונגען צו „פאַרשלייערן“ זיינע ביזוויליקע אַמביציעס און מאַטיוון אונטער אַ מאַסקע פון כלומרשטן אידעאַליזם און ניי-קלינגעדיקע לאָזונגען.

אָבער אינדעראמתן איז ער דערפאַר שטענדיק גרייט צו כלערליי רעוואָלוציאָנערע, צעשטערנדיקע עקספּערימענטן, ווייל, ראשית, האָט ער אומעטום צו טון מיט אָרדענונגען, וואָס נישט ער האָט זיי געשאַפן, און מיט אינסטיטוציעס, וואָס נישט ער האָט זיי געבויט, והשנית, ווייל ער רעכנט זיך בכלל נישט מיט די אַלגעמיינע אינטערעסן און וואוילזיין פון שכנותדיקן פאָלק, אָדער—ער האַנדלט אפילו באַוואוסטזיניק, צוליב זיין אייגענעם נוצן און זיינע אַמביציעס, אין קעגנזאַץ צו דידאָזיקע אַלגעמיינע אינטערעסן.

*

דידאָזיקע טענות זענען, אמת, שוין אַלט און אויסגעדראָשן, אָבער לײַדער געהערן זיי צו די „אַלטע געשיכטעס, וואָס בלייבן אימער ניי“, און ווערן ביי יעדער געלעגנהייט איבערגעחזרט און איבערגעמעלהגרהט אין פאַרשידענע פאָרמען און וואַריאַציעס און, נאַטירלעך, אויך אונטערגעשטיצט מיט

ספעציעלע פאַרן דאָזיקן צוועק צוגעקליבענע און אַנטיסעמי־טישע צוגעפּאַרבטע פאַקטן און עפּיזאָדן פון דער יידישער געשיכטע.

* *
*

קומען אונזערע אַפּאָלאָגעטן פון פאַרשידענע זייטן, פון פאַרשידענע לאַגערן, און באַמיען זיך צו פאַרטיידיקן און ריינצוואַשן דאָס יידנטום פון די דערמאָנטע אַנטיסעמיטישע באַשולדיקונגען און אינסינואַציעס.

קומען אונזערע „מליצי־יושר" פונם קאָנסערוואַטיוון לאַגער און טענהן: „לא היו דברים מעולם!", אַז די אַלע באַשולדיקונגען זענען בלויז אויסגעטראַכטע בלבולים פון די שונאי־ישראל.

זיי זענען גרייט צו שווערן אין „קיטל און טלית", אַז נישט נאָר איז דאָס יידנטום זייער ווייט פון די אַזויגערופענע ראַדיקאַלע אָנשויאונגען און רעוואָלוציאָנערער אידעאָלאָגיע, נאָר—אַז דאָס יידנטום איז, להיפך, דווקא שטענדיק געווען די שטאַרקסטע פעסטונג פאַר אַלץ, וואָס איז „קאָנסערוואַטיוו און טראַדיציאָנעל.

יעדע אַרויסטרעטונג קעגן דער עקזיסטירנדיקער אָרדענונג אָדער מאַכט—באַמיען זיי זיך איבערצוצייגן די וועלט מיט פאַרשידענע ציטאַטן פון דער אַלטער יידישער ליטעראַטור—, יעדע מרידה קעגן דעם פון גאָט באַשטימטן „סדר העולם", איז אין דער אייגענער צייט אויך אַ גרויסע זינד און פאַרברעכן קעגן די פּרינציפּן און גייסט פון טראַדיציאָנעלן יהדות.

און ממילא—טענהן זיי—קען דאָס יידישע פאָלק נישט טראָגן אויף זיך די פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר דער פאַרברעכערישער טעטיקייט—לויט די יידישע אָנשויאונגען גופא—פון די פאַרשידענע, פון די אַרומיקע נישט־יידישע שטרעמונגען באַאיינפלוסטע, „פושעי ישראל", ראַדיקאַלן און רעוואָלוציאָנערן,—

וואָס פון זיי טרייסלען זיך לגמרי אָפּ די פאָרשטייער פון קאָנ־סערוואַטיוון יידנטום.

*

קומען אונזערע אָפּאָלאָגעטן פון ליבעראַלן לאַגער און טענהן, אַז, ראשית, איז די גאַנצע אַזויגערופענע „יידישע רע־וואָלוציאָנערישקייט" אַ רעכט ביסל איבערגעטריבן, ווייל לגבי דעם יידנטום בכלל ווערן אָפּט אָנגעווענדט באַזונדערע „מאָס און וואָג", און נישט זעלטן פאַסירט טאַקע, אַז פאַקטן און דערשיינונגען, וואָס בנוגע אַנדערע ווערן זיי געוויינטלעך קוואַליפיצירט ווי כשרער ליבעראַליזם, ווערן זיי אין באַצוג צו יידן געשטעמפלט ווי טריפה־פסולדיקע רעוואָלוציאָנערישקייט. ספּעציעל איז דאָס דער פאַל אין די מער רעאַקציאָנערע לענדער (פונוואַנען ס'קומט אייגנטלעך דער געשריי וועגן יידי־שער רעוואָלוציאָנערישקייט), וואו יעדער אויסדרוק פון פרייען געדאַנק בכלל און אָפּאָזיציע בפרט באַקומט זייער בולטע און שאַרפע פאָרמען צוליב דעם אלגעמיינעם שוואַרצן, רעאַק־ציאָנערן הינטערגרונט.

והשנית — טענהן זיי ווייטער, — ווען ס'זאָל זיך אפילו אַרויסווייזן, אַז די צאָל יידישע ראַדיקאַלע און רעוואָלוציאָנערע טוער און קעמפער איז ווירקלעך פראָפּאָרציאָנעל אַסך גרע־סער, ווי צווישן דער נישט־יידישער באַפעלקערונג, דאַרף דאָס אויך בשום אופן נישט באַטראַכט ווערן ווי אַ רעזולטאַט פון אַ פיינטלעכער אָדער אפילו נישט־לאָיאַלער באַציאונג מצד דעם יידישן בירגערטום לגבי דעם באַטרעפנדן פאָלק און לאַנד און צו די עקזיסטירנדיקע אָרדענונגען און אינסטיטוציעס, נייערט—דאָס דאַרף באַטראַכט ווערן ווי אַ פועל־יוצא פון דער ספּעציפיש יידישער לאַגע.

די פּאָליטיק פון רדיפות און נגישות, וואָס דער ייד האָט באַגעגנט אין משך פון יאָרהונדערטער מצד דער הערשנדיקער רעגירונג און געזעלשאַפט, די אָפענע און פאַרמאַסקירטע דיסקרי־מינאַציעס און „קראָמיע יעווריי־לאָזונגען, וואָס ער באַגעגנט

נאָך איצט אויך אויף פאַרשידענע געביטן אפילו אין די ציוויליזירטע לענדער,—דאָס אַלץ פירט ממילא דערצו, אַז די יידישע הערצער און מוחות זאָלן בכלל זיין עמפינדלעכער און וואַכזאַמער צו ראַדיקאַלע, אָפּאָזיציאָנעלע און רעוואָלוציאָנערע אידעען.

צוליב די אייגענע סיבות קענען אויך אַמאָל די רעאַגירונגען פון דעם יידישן רעוואָלוציאָנערן קעמפער אויף דער אַ ל ג ע מ יי נ ע ר רעאַקציע און אונטערדריקונג אַרויסקומען אין אַ געוויסער מאָס שאַרפער, ווי פון זיינע נישט־יידישע מיטקעמפער, ווייל אים קומט דאָך אויס צו ליידן פון דערדאָזיקער אַלגעמיינער רעאַקציע אויך אין אַ פיל גרעסערער מאָס, ווי זיינע נישט־יידישע חברים.

* *
*

ווילן מיר דאָ קודם־כל באַמערקן, אַז מיר האַלטן בכלל פאַר צוועקלאָז צו דיסקוטירן מיט אויסגעשפּראָכענע שונאי־ישראל וועגן יידישן ראַדיקאַליזם, אָדער וועגן וועלכע ס'איז אַנדערע פונקטן פונם טראַדיציאָנעלן אַנטיסעמיטישן באַשולדיקונגס־אַקט, וועלכע ווערן דור איין דור אויס אַרויסגעשטעלט אין כלערליי שפּראַכן און וואַריאַציעס קעגן יידישן פאָלק, אָן אונטערשיד אפילו צווישן זיינע אינערלעכע—רעליגיעזע, נאַציאָנאַלע, קולטורעלע—גרופּירונגען. מען קען דאָך נישט אַרגומענטירן נישט מיט לאָגישע מאָטיוון און נישט מיט פאַקטישע ראיות קעגן פאַלשע פאָראורטיילן און בייזוויליקע פאַרלוימדונגען, ווייל, ראשית, ווייסן בכלל נישט אַזעלכע זאַכן, ווי „פאַראורטיילן און פאַרלוימדונגען", פון לאָגיק, פון געזונטן פאַרשטאַנד, ווייל זיי גופא זענען דאָך דער גרעסטער „לאָגישער אַבסורד"; זיי אָנערקענען אויך נישט קיין פאַקטן, וואָס שטימען נישט מיט זייערע רעאַקציאָנערע אָנשויאונגען און פינסטערע טענדענצן, והשנית, זענען בכלל קיין שום אַרגומענטן און דערקלערונגען נישט ביכולת צו פאַרמינערן די גרויסע, שרעקלעכע

היסטאָרישע זינד פון פאָלק ישראל—זיין עקשנותדיקער ווילן צו לעבן און הנאה האָבן פון גאָטס וועלט.

און טאָמער וואָלט דאָס אַליין נאָך געווען ווייניק—קומט ער נאָך, אָט דער אומגעבעטענער גאַסט, און פּראָטעסטירט און געוואַלטעוועט יעדעס מאָל, ווען מ'טרעט אים אָן אויף זיינע „הינעראויגן", גלייך ווי נישט ער גופא איז שולדיק דערמיט, וואָס ער „פּלאָנטערט" זיך אומעטום אונטער די פיס, און—הימל עפן זיך!—ער האָט נאָך די חוצפה צו וועלן זיך מישן אין די אַלגעמיינע מלוכהשע און געזעלשאַפטלעכע אָנגעלעגנהייטן און צו זאָגן אַ דעה דעם הערשנדיקן פאָלק, וויאַזוי עס זאָל זיך פירן.

און ס'וואָלט אויך געווען אומזיסט אונזער מי צו וועלן, למשל, איבערצייגן—לאָגיש אָדער פּאַקטיש—אונזערע פּאַרלוימדער, אַז, ערשטנס, איז דער גלות-ייד בכלל תמיד געווען די פרידלעכסטע און באַשיידנסטע בריאה אויף גאָטס וועלט, ווייל באַגרייפנדיק זיין רעכטלאָזיקייט און הילפלאָזיקייט, האָט ער, נאַטירלעך, שטענדיק זייער הויך געשעצט יעדן אויסדרוק פון הומאַניזם און מענטשלעכער באַציאונג מצד דער הערשנדיקער נאַציע.

און אפילו דעמאָלט, ווען ער האָט געוואַגט אַרויסצושטעלן דעם הערשנדיקן פאָלק געוויסע פאָדערונגען, זענען דאָס אויך תמיד געווען די באַשיידנסטע און מינימאַלסטע, וואָס אָן זיי איז אים אָפּט פשוט אוממעגלעך געווען צו עקזיסטירן.

צווייטנס, אַז די אינטערעסן און וואוילשטאַנד פון יידישן בירגער—אַלצאיינס, אָנערקענטן אָדער איגנאָרירטן, באַרעכטיקטן אָדער רעכטלאָזן—זענען תמיד געווען אָרגאַניש פאַרבונדן מיט די אַלגעמיינע אינטערעסן און וואוילשטאַנד פון זיין וואוינונגסלאַנד, וואָס פון זיינע לעבנס-קוואַלן האָט ער דאָך אויך פּאַקטיש געשעפּט זיין חיונה,—געשעפּט, אמת, מיט פיל גרעסערע אָנשטרענגונגען און שוועריקייטן און אויך מיט אַ פיל קלענערן דערפאָלג, ווי די אַנדערע בירגער, און אַז, פון דער אַנדערער

ייט, האָט ער שטענדיק, און דווקא אין אַ פיל גרעסערער מאָס, ווי די לעצטע, געפּילט דעם „בצרתם לו צר“, אַלצאיינס אין וואָס דידאָזיקע „צרה“ איז באַשטאַנען.

און דריטנס, אַז די ראַדיקאַלע שטימונגען פון אייניקע יידישע קרייזן זענען אין אַ גרויסער מאָס טאַקע דער פּועל־יוצא פון זייער אייגענער רעאַקציאָנערער און אַנטיסעמיטישער יידן־פּאָליטיק, וואָס פאַרגיפטעט באַוואוסטזיניק די אַטמאָספער אַרום דעם ייד און פּראָוואָצירט אים—דירעקט אָדער אומדירעקט—צו אָפּאָזיציאָנעלע אָדער רעוואָלוציאָנערע האַנדלונגען און דערנאָך קומט זי ערשט און טייטלט מיטן פינגער אויף אים—און צוליב אים אויך אויף כּל־ישראל—ווי אויפן אינערלעכן שונא און פאַררעטער, וועלכער פאַרדינט כּשר די שמיץ, וואָס ער—און כּל־ישראל—באַקומען.

אָט די אַלע און ענלעכע טענות און אַרגומענטן זענען—ווי מיר האָבן שוין באַמערקט—לגמרי אַרויסגעוואָרפן, ווען ס'קומט אונז אויס צו דיסקוטירן מיט מענטשן, וועלכע האָבן דערהויבן דעם אַנטיסעמיטיזם צו אַ קולט און דעם יידנהאַס צו אַ דאָגמע.

חוצדעם אינטערעסירט אונז דאָ בכלל נישט יענע אַפּאָלאָגעטיק, וואָס ווערט פון אונזער, יידישער, זייט אָנגעווענדט כּלפּי־חוץ, נאָר דערעיקר—יענע מאָטיוון און אַרגומענטן, וואָס האָבן צו טון מיט דער, אַזויצוזאָגן, כּלפּי־פּנימדיקער, „צווישן־אונז־רעדנדיקער“ אַפּאָלאָגעטיק בנוגע דער „יידישער רעוואָלוציאָנערישקייט“.

*

ס'איז געוויס נישטאָ קיין לייכטערע זאַך, ווי צו קומען פאַרן ריכטער־שטול—ווי דאָס טוען אונזערע קאָנסערוואַטיווע מליצים—און מיט איין ענערגישן זשעסט אַראָפּצוואַרפן פון זיך די אחריות פאַר די באַשולדיקונגען—אַלצאיינס, אמתע אָדער אויסגעטראַכטע—, וואָס ווערן אַרויסגעשטעלט קעגן יידישן פאָלק צולס אַזעלכן דערמיט, וואָס מען קומט און מען דער־

קלערט די יידישע קעגנער פאַר אויסגעשלאָסענע פונם כלל־ישראל.

„דאָס יידנטום—דאָס בין איך!"—איז אפשר נישט קיין שלעכטער מאָטאָ פאַרן אייגענעם, אינערלעכן געברויך, אין דער פאַרטייאישער פּאָלעמיק, וואָס ווערט אָנגעפירט אויף דער יידישער גאַס גופא, אָבער—כלל נישט כלפי־חוץ.

אגב, אַזאַ טאַקטיק איז אויך לגמרי נישט אין הסכם מיטן אַלטן, פיינעם און דווקא קאָנסערוואַטיוון מאָטאָ: „כל ישראל ערבים זה בזה", בפרט, ווען דער „צד שכנגד", די אַנטיסעמיטן, האַלטן דווקא זייער שטאַרק פון אָט־אָ־דעם יידישן טראַדיציאָנעלן פרינציפּ און ווענדן אים אָן ביי יעדער געלעגנהייט.

יעדנפאַלס, קוים זעצט מען ערגעץ־וואו אַוועק אַ גרופּע יידן, אָדער אפילו איינאונאיינציקן ייד, אויף דער באַשולדי־קונגס־באַנק צוליב אַן אָנקלאַגע פון אַלגעמיין־נאַציאָנאַלן כאַ־ראַקטער—און דאָס איז דאָך דער פאַל מיט דער באַשולדיקונג אין רעוואָלוציאָנערישקייט—האָט, זעלבסטפאַרשטענדלעך, קיינער פון אונז נישט קיין מאָראַלישע רעכט זיך אָפּצוטרייסלען—צוליב וועלכע ס'איז אינערלעכע, ריין־יידישע אידעאישע דיפערענצן—פון זיין חלק אין דער אַלגעמיינער פאַראַנטוואָרטלעכקייט.

דער יידישער גאָט האָט, ווי באַקאַנט, קיינעם נישט אָפּגעגעבן זיין פאָלק ישראל אין אַרענדע און האָט אויך קיי־נעם נישט באַשטימט פאַר אַפּוטרופּסים איבער די „אמונות ודעות"־אָנגעלעגנהייטן פון פאָלק.

איז דאָך דאָס יידנטום דווקא פון אייביק אָן פּאַקטיש געווען (נישט דאָ איז דאָס אָרט צו פאַרענטפערן די פראַגע, צי דאָס איז גוט אָדער שלעכט) זייער רייך אין אינערלעכע אידעאישע גרופּירונגען און שטרעמונגען, וועלכע האָבן צווישן זיך געקעמפט—אָפט זייער שאַרף און עקשנותדיק—פאַר זייערע פּרינציפּן און אידעען,—אַמאָל זענען עס געווען רעליגיעזע, אַמאָל קולטורעלע און אַמאָל געזעלשאַפטלעכע פּרינציפּן און אידעען.

ס'איז דאָך אַ פֿאַקט, אַז אפֿילו אין די שווערסטע גלות־צייטן, ווען דער אַלגעמיינער פֿאַרנעם פֿון יידישן לעבן און פֿון דער יידישער טעטיקייט איז געווען זייער קליין און אומבאַדייטנדיק, זייענדיק איינגעשרומפּן און „אַריינגעפּרעסט" אין די ענגע ד' אמות פֿון דער געטאָ,—אפֿילו דעמאָלט איז אין אָט די ענגע גרענעצן פֿון דער געטאָ פֿאָרגעקומען אַ שטענדיקער אינטענסיווער אידעען־קאַמף, וואָס האָט געפֿונען זיין אויסדרוק אין דער תּלמודישער, רבנישער און פֿילאָזאָפֿישער ליטעראַטור פֿון יענע צייטן.

אַחוץ דעם אַלעמען—האָבן די פֿאַרשידענע פּאָליטישע, סאָציאַלע און עקאָנאָמישע פֿראַגן און פּראָבלעמען איבער די לייזונגס־מעטאָדן, וואָס וועגן זיי קומט פֿאָר שוין פֿון גאַנץ לאַנג אַ שאַרפֿער קאַמף אין דער אַרומיקער געזעלשאַפֿט,—האָבן זיי דאָך אייגנטלעך נישט צו טון, יעדנפֿאַלס—דאַרפֿן נישט האָבן צו טון—מיט אידעען און אָנשויאונגען פֿון רעליגיעז־טראַדיציאָנעלן כאַראַקטער.

איז דאָך, למשל, די רעפּובליקאַנישע אָדער אפֿילו די סאָוויעטישע מלוכה־פֿאָרם נישט ווייניקער כשר—אין אייניקע הינזיכטן דווקא אַסך כשרער—פֿון אַ יידיש־רעליגיעזן שטאַנדפּונקט, ווי די מאָנאַרכיסטישע.

אמת, אייניקע ראַדיקאַלע פּאָליטישע אָדער סאָציאַלע אידעען פֿון אונזער צייט שטימען נישט גאַנצע הונדערט פּראָצענט מיטן אַזויגערופֿענעם „טראַדיציאָנעלן קאָנסערוואַטיזם", מיטן נישט־יידישן, פּונקט ווי מיטן יידישן,—אָבער אַזעלכע טערמינען, ווי „קאָנסערוואַטיזם", פּונקט ווי „ליבעראַליזם" אָדער „ראַדיקאַליזם", זענען כּלל נישט קיין אַבסאָלוטע, פֿעלזנפֿעסטע באַגריפֿן, נייערט—רעלאַטיווע פֿאָרמען, וואָס אין זיי לייגט אַריין יעדער דור, יעדע עפּאָכע, אַן אַנדערן אינהאַלט.

אַזוי, למשל, קען דער „ליבעראַליזם" פֿון „היינט"—„מאָרגן" באַטראַכט ווערן ווי קאָנסערוואַטיזם, אָדער פֿאַרקערט, און אַ ליבעראַלער פּאָליטיקער פֿון איין לאַנד קען אין דער אייגענער צייט באַטראַכט ווערן ווי אַ קאָנסערוואַטאָר אין אַ

צווייט לאַנד און ווי אַ ראַדיקאַל—אין אַ דריט לאַנד.

ס׳האָט דאָך שוין אויך, ווי מיר ווייסן, נישט איינמאָל געטראָפן, אַז געוויסע אידעען און אָנשויאונגען, וועלכע זענען אין איין עפּאָכע פּאַראורטיילט געוואָרן ווי טריפה-פּסולדיקער ליבעראַליזם אָדער ראַדיקאַליזם, זענען שפּעטער, אין אַן אַנ־דערער עפּאָכע נישט בלויז געכשרט געוואָרן, נאָר זיי גופא זענען אפילו קאַנאָניזירט געוואָרן אין נייעם קאָדעקס.

אונזער אייגענע יידישע געשיכטע ווייסט צו דערציילן וועגן וויכטיקע אידעאישע און קולטורעלע איבערשאַצונגען אפילו אין אַ פיל גרעסערער מאָס, ווי די געשיכטעס פון אַנ־דערע פעלקער.

די יידישע וועלטאָנשויאונג איז בעצם, ווי מיר האָבן שוין אויף אַן אַנדער אָרט אָנגעמערקט, אַן עוואָלוציאָנערע, אַ פּראָגרעסיווע; זי איז אַדורכגעדרונגען מיטן גייסט פון „תקון־העולם״ און מיט דער אידעאָלאָגיע פון אונזערע אַמאָליקע גרויסע רעפאָרמאַטאָרן און „וועלט-פאַרזאָרגער״—די נביאים, און אַלס אַזעלכע שטייט זי נישט אין קיין שום ווירקלעכער סתירה צו אונזערע מאָדערנע פאַרזוכן און שטרעבונגען—ליבע־ראַלע אָדער ראַדיקאַלע—צו געפינען אַ מעגלעך יושרדיקע און הומאַנישע לייזונג פאַר די פיל אָנגעווייטיקטע פּאָליטישע, סאָ־ציאַלע, עקאָנאָמישע און קולטורעלע פראַגן און פּראָבלעמען פון דער ציוויליזירטער מענטשהייט.

•

ווייטער—מיר קענען זיך איצט מער נישט האַלטן ביי דער אַלטער גלות-טאַקטיק, וואָס איז באַשטאַנען, ערשטנס, אינם בלל—זיך לגמרי נישט צו מישן אין די אַרומיקע אַלגעמיינע אָנגעלעגנהייטן און שטרייטיקייטן און, צווייטנס, אין דער טראַ־דיציאָנעלער הינטערטיר-שתדלנות-פּאָליטיק,—אַ טאַקטיק, וואָס מיר זענען אין משך פון יאָרהונדערטער געוואונגען געצוואונגען צו פּראַקטיצירן צוליב די דעמאָלט הערשנדיקע באַדינגונגען.

מיר קענען דידאָזיקע טאַקטיק איצט מער נישט פאַר־

זעצן שוין דערפאַר גופא, וואָס אָט די אַזויגערופענע „אַלגע-מיינע אָנגעלעגנהייטן און שטרייט־קייטן" זענען איצט פּאַקטיש געוואָרן אויך אונזערע אייגענע אָנגעלעגנהייטן, וואָס אין זיי זענען מיר, יידן, פּאַראינטערעסירט נישט ווייניקער פון אַנדערע.

מיר זענען איצט נישט מער קיין „עם לבדד ישכון", ווי אין די צייטן פון מיטלאַלטער, נאָר דורכאויס איינגעפלאָכטן און איינגעוועבט אין כמעט אַלע ספערן פון אַלגעמיינעם לעבן און שאַפן, און ממילא—נישט נאָר מעגן מיר, ברויכן מיר, ניייערט—ס'איז אונזער חוב אַלס בירגער, צו נעמען אַ געהעריקן אָנטייל אין אַלע אַלגעמיינע „אָנגעלעגנהייטן און שטריי-טיקייטן" פון שכנותדיקן פאָלק, וואָס פון אים זענען מיר אין פיל הינזיכטן אַן אָרגאַנישער טייל.

ס'איז אונזער מאָראַלישער חוב מיטצואַרבעטן און מיט-צוקעמפן אינאיינעם מיט אונזערע מיטבירגער אויף אַלע גע-ביטן פון אונזער געמיינזאַמען לעבן, און ממילא האָבן מיר אויך, צוגלייך מיט אַנדערע, די מאָראַלישע רעכט אויף געוויסע אידעאישע דיפערענצירונגען און פרינציפיעלע מיינונגס-פאַר-שידנהייטן בנוגע די לייזונגען פון דידאָזיקע בשותפותדיקע פראָבלעמען,—דיפערענצן, וואָס שטאַמען דערעיקר פון דער פאַרשידנאַרטיקייט פון כאַראַקטער, טעמפעראַמענט, דערציאונג, שטימונג א. אַ. וו.

* *
*

וואָס שייך די אַפּאָלאָגעטיק פון אונזערע ליבעראַלע „מליצי־יושר"—האָבן מיר שוין פריער אָנגעוויזן, אַז זייערע אַרגומענטן קעגן די אַנטיסעמיטישע בלבולים זענען דורכאויס געזעצטע.

ס'איז דאָך נאַטירלעך, אַז די גזירות און רדיפות, וואָס האָבן זיך דורות־לאַנג געשיט אויף די יידישע קעפּ, האָבן נישט געקענט נישט אַרויסרופן אין די יידישע הערצער געפילן פון פאַרביטערונג און צאָרן, וואָס האָבן זיך אין מאָמענטן פון

אלגעמיינעם אויפברויז צומאָל געלאָזט שאַרפער פילן.

ס'וואָלט דאָך באמת געווען אַן אַבסורד צו דערוואַרטן פון די קינדער פונם אַלטן „עם קשה-עורף", אַז זיי זאָלן, אַזוי-צוזאָגן, קושן דעם קאַנטשיק, וואָס מיט אים האָט מען זיי אַזוי אָפט מכבד געווען.

דורות-לאַנג האָט דער ייד געמוזט שטיקן אין זיך זיין טיפן צער און צאָרן, נישט האָבנדיק די מעגלעכקייט עפנטלעך אויסצודריקן זיינע פיינלעכע געפילן, ווער שמועסט נאָך — עפנטלעך צו רעאַגירן אויף די שרעקלעכע עוולות, וואָס זענען קעגן אים באַגאַנגען געוואָרן.

אָבער קוים האָט זיך די לאַגע מער-ווייניקער געענדערט, יעדנפאַלס — אויף אַזויפיל, אַז ער זאָל זיך נישט מוזן מער באַהאַלטן „בחדרי-חדרים" מיט זיינע ליידן און פיין, האָט ער זיך באַלד געוומען באַנוצן מיט דער גרויסער „פריווילעגיע" פון דער עפנטלעכער רעאַגירונג אויף דער אומגערעכטער באַהאַנדלונג מצד די מאַכטבאַזיצער — אַזוי אָפט און אַזוי ענערגיש, ווי די מעגלעכקייט האָט עס אים דערלויבט.

ס'איז יעדנפאַלס נישט דעם יידס שולד, וואָס אין לאַגער פון די רעאַקציאָנערן, אין יענעם לאַגער, וואָס האָט פאַקטיש קאָנטראָלירט די אינערלעכע רעגירונגס-פּאָליטיק אין די אייראָפּעאישע לענדער אין משך פון יאָרהונדערטער, האָט ער זיך שטענדיק אָנגעשטויסן אויף שנאה און פאַראַכטונג און האָט געקענט דערוואַרטן פון זייער זייט בלויז נייע רדיפות און דיסקרימינאַציעס.

און ס'איז געוויס אויך נישט זיין שולד, וואָס אומעטום, וואו זיין געוויסן אַלס בירגער אָדער זיין לאַגע אַלס ייד האָט עס געפאָדערט, האָט ער זיך צומאָל געוואַגט שטעלן אין עפנטלעכער אָפּאָזיציע צו דער הערשנדיקער אומגערעכטיקייט.

ס'איז ממילא אויך גאַנץ נאַטירלעך, אַז אַ געוויסער טייל פון דער מער באַוואוסטזיניקער און טעמפּעראַמענטפולער יידישער יוגנט זאָל געפינען זיין גייסטיקע באַפרידיקונג אין די רייען פון די פּראָגרעסיווע און ראַדיקאַלע, פּאָליטישע און

סאָציאַלע באַוועגונגען פון דער אַרומיקער געזעלשאַפט און זאָל נעמען אין זיי אַ מער אַקטיוון אָנטייל, ווי די נישט יידישע מיטקעמפער.

*

אָבער צו די אַלע באַהאַנדלטע סיבות און מאָטיוון בנוגע דער „יידישער רעוואָלוציאָנערישקייט", ווילן מיר דאָ צוגעבן נאָך אַ מאָטיוו—אַ נאַציאָנאַל-פּסיכאָלאָגישן.

ווייל די דערמאָנטע דערשיינונג איז אין אַ געוויסער מאָס אויך איינע פון די כאַראַקטעריסטישע שטריכן פון דער יידישער נאַציאָנאַלער פּסיכיק.

ס'קען זיין, אַז דאָס האָט צו טון מיטן יידישן טעמפּעראַמענט—ווי אַ מער אימפּולסיווע און ליידנשאַפטלעכע ראַסע אין פאַרגלייך מיט די אייראָפּעאישע ראַסן און פעלקער, וואָס צווישן זיי האָט זיך דאָס יידנטום דערעיקרשט געפונען—און געפינט זיך נאָך איצט אויך—פאַר די לעצטע פאַר טויזנט יאָר.

ס'קען אויך זיין, אַז דאָס איז דער רעזולטאַט פון נאָך אַנדערע סיבות און פאַקטאָרן, וואָס האָבן נאָך מיט יאָרטויזנטער צוריק אַרויפגעלייגט זייער שטעמפּעל אויף דער יידישער פּסיכיק.

עס שיינט יעדנפאַלס, אַז דאָס יידישע פאָלק האָט זיך שוין אין זיין פריסטער יוגנט אויסגעצייכנט מיט זיין ברויזנדן און אימפּולסיוון כאַראַקטער און מיט זיין „רעוואָלוציאָנערישקייט"—שטריכן, וואָס האָבן זיך צום בולטסטן אַרויסגעוויזן אין די קריטישע מאָמענטן פון זיין געשיכטע.

נישט בחינם איז אויך, ווי ס'ווייזט אויס, דאָס אַלטע יידנטום געקרוינט געוואָרן מיטן זייער נישט קאָמפּלימענטאַרן טיטל „עם קשה-עורף"—עס האָט דעם נאָמען כשר פאַרדינט, לויטן עדות-זאָגן פון דער ביבל גופא, ווייל ס'איז יעדערקלעך כמעט שטענדיק געווען אָנגעלאָדן מיט לייכט-עקספּלאָדירנדיקע שטאָפן און איז, ביי יעדער קריטישער געלעגנהייט, געווען גרייט צו רעוואָלטירן נישט בלויז קעגן זיינע פירער און

אפוטרופסים, נאָר אפילו קעגן זיין גאָט גופא.

די יידישע פאָלקס-מאַסן זענען, לויט די שילדערונגען פון דער ביבל, באמת געווען זייער גרויסע „טרחנים" און סרבנים", וואָס האָבן פאַרשאַפט זייערע גייסטיקע פירער נישט ווייניק עגמת-נפש מיט זייער כראָנישן „וילונו", מיט זייער שטענדיקער אומרואיקייט און אומצופרידנקייט.

און מיט אָט-אָ-דעם כאַראַקטעריסטישן שטריך—שטענדיקע אומרואיקייט און אומצופרידנקייט—האָבן זיך אייגנטלעך אויס-געצייכנט נישט בלויז די פאָלקס-מאַסן, די „קטני-אמנה", נאָר אויך—די לייטנדיקע גייסטער פון יידנטום, די אידעאַליסטישע „מתקני-עולם", די נביאים. אויך זיי זענען תמיד געווען די ערשטע צו פראָטעסטירן און רעוואָלטירן קעגן יעטוועדער אומגערעכטער און קאָרופטער דערשיינונג אין מלוכהשן און אין געזעלשאַפטלעכן לעבן, און זיי האָבן דערצו אויך פאַר-מאָגט—ווי אמתע רעוואָלוציאָנערן—דעם נויטיקן מוט און קו-ראַזש עפנטלעך אַרויסצוטרעטן—נישט רעכענענדיק זיך מיט זייער פערזענלעכער זיכערקייט—קעגן די פאַלשע לערער און פאַרדאָרבענע פירער פון זייער פאָלק, און נישט איינער פון די דעמאָלטיקע הערשער אין יידנטום האָט געציטערט אויף זיין טראָן פאַר די עפנטלעכע אַרויסטרעטונגען פון די אומ-דערשראָקענע פאָלקס-טריבונען.

אין שייכות מיט דער אַזויגערופענער „יידישער רעוואָלו-ציאָנערישקייט" איז אויך כאַראַקטעריסטיש פאַרן אַלטן „עם קשה-עורף" דער צונאָמען „שאור שבעיסה", וואָס מיט אים איז עס געקרוינט געוואָרן אין דער שפּעטערדיקער השכלה-ליטעראַטור; ווייל אין אַ געוויסער מאָס באַזיצט טאַקע דאָס יידנטום די „שאור שבעיסה"-אייגנשאַפט—ווי, אַזויצוזאָגן, דער גייסטיקער פערמענט, די הייוון, וואָס רופט אַרויס די אינער-לעכע „תסיסה", דאָס יערן און ברויזן, אין דער אַרומיקער נישט-יידישער געזעלשאַפט, וואָס לאָזן נישט די לעצטע פאַר-

גליווערט ווערן אין די אַלטע, שאַבלאָנע, אָפּגעלעבטע לעבנס, פֿאָרמען און אָרדענונגען.

דערדאָזיקער שטריך איז, אגבֿ, אפשר אויך איינע פון די סיבות פון „שנאת עולם לעם עולם", ווייל די רואיקערע, סאָלידערע, טיפֿער פֿאַרוואָרצלטע און בעסער איינגעפונדעוועטע נישט-יידישע וועלט קען אין אַ געוויסער מאָס נישט פֿאַר-טראָגן די גייסטיקע אומרואיקייט, די פסיכישע נערוואָזיטעט און אידעאישן אימפּעט, וואָס דאָס פֿרעמדע, וואַנדערנדיקע, אימפּולסיווע סעמיטישע פֿאָלק טראָגט אָפּט אַריין אין די ספֿערן פון איר פּאָליטישן, סאָציאַלן און קולטורעלן לעבן.

ווייל נישט בלויז אין פיזישן זין, נאָר אויך אין גייסטיקן זין, איז דער ייד—דער פּאָליטיש-עקאָנאָמישער „תלוש"—דער טיפּישסטער נע-ונדניק, דער אייגנאַרטיקסטער זוכער און וואַנ-דערער; ער איז בכלל, סיי פיזיש, סיי גייסטיק, אין אַ געווי-סער מאָס באַוועגלעכער, רירעוודיקער און עמפּינדלעכער, ווי אַ טייל שכנים זיינע, און דער־יבער טרעפט מען אים אַזוי אָפּט צווישן די פּיאָנערן פון פֿאַרשידענע באַוועגונגען און שטרע-מונגען.

און מעגן די אַנטיסעמיטן—די ריטער פון „יידנפרעסע-רישן אָרדן"—שרייען, אַז דאָס יידנטום מיט זיין רעפֿאָרמאַטאָ-רישן, נאָוואַטאָרישן, ראַדיקאַלן אָדער רעוואָלוציאָנערן גייסט—אַלצאיינס ווי איר זאָלט דאָס אָנרופן—ווירקט דעמאָראַליזירנד אויף דער אַרומיקער קריסטלעכער געזעלשאַפט,—מיר גופא האָבן זיך כלל נישט וואָס צו שעמען מיט דערדאָזיקער אייגנ-שאַפט, און אַ פשיטא, אַז מיר ברויכן זיך נישט צו שלאָגן „על-חטא" פֿאַר אונזער גרויסער „יידישער חוצפה" צו נעמען אַן אַקטיוון אָנטייל אין די אַלגעמיינע פּראָגרעסיווע און ראַדיקאַלע באַוועגונגען, וועלכע קעמפן פֿאַר אַן עטאַבלירונג פון אַ מער פֿולקאָמענער און יושרדיקער פּאָליטישער, סאָציאַלער און עקאָנאָמישער אָרדענונג—אַן אידעאַל, וואָס וועגן אים האָבן תמיד געטרוימט די פיינסטע גייסטער פון אַלע פעלקער און צייטן.

מיר יידן זענען בכלל רייכער אין נסיונות און דערפאַרונגען, ווי אַנדערע. מיר האָבן מער פון אַנדערע געליטן—און ליידן נאָך איצט אויך—פון פאַרשידענע רעאַקציאָנערע און אומגערעכטע אָרדענונגען און לעבנס-סיסטעמען. דערצו זענען מיר אויך אין אַ געוויסער מאָס טעמפּעראַמענטפולער, אימפּולסיווער און עמפּינדלעכער פון אייניקע קריסטלעכע פעלקער, און ס'איז ממילא קיין וואונדער נישט, וואָס מיר ליפערן אויך אין די מער רעאַקציאָנערע לענדער אַ ביסל אַ גרעסערן פּראָצענט פּיאָנערן צווישן די מאָדערנע אָפּאָזיציאָנעלע און ראַדיקאַלע באַוועגונגען; ס'איז אויך יעדנפאַלס נישט אונזער שולד, וואָס ביי די אומגעזונטע און אומנאָרמאַלע באַדינגונגען, וואָס אין זיי קומט אונז אָפּט אויס צו לעבן, סיי ווי בירגער, סיי ווי אַ פאָלק, ווערט אונזער אַזויגערופענע „שאור שבעיסה". אייגנשאַפט נישט זעלטן מיסגעברויכט, מיסאָנגעווענדט פון אונז גופא און נאָך אָפטער—מיספאַרשטאַנען און מיסרעפּרעזענטירט פון אַנדערע.

VII

דער אַזויגערופענער „יידישער אָפּטימיזם" איז נאָך אַן אינטערעסאַנטער שטריך, וואָס אויף אים איז כדאי זיך אָפּצושטעלן.

מאַקס נאָרדוי האָט זיך אַמאָל אויסגעדריקט, אַז ער וואָלט נישט געווען קיין ייד, ווען ער זאָל נישט זיין קיין אָפּטימיסט.

דאָס איז געוויס איינער פון די נישט-פּאַראַדאָקסאַלע אמתן פון דעם אויטאָר פון „פּאַראַדאָקסן".

ווי זאָגט עס אַן אַלט שפּריכוואָרט? „וואָס ס'איז אַ ברכה פאַר אַ פריינט—איז אַ קללה פאַר אַ פיינט".—דאָס, וואָס פאַר אַ נאַציאָנאַליסטיש-געשטימטן ייד, ווי מאַקס נאָרדוי, האָט אויסגעזען, ווי אַ ווערטפולע, פּאָזיטיווע דערשיינונג, האָט גאַנץ אַנדערש אויסגעזען אין די אויגן פון שאָפּענהויער, איינעם פון אונזערע גרעסטע אידעאישע קעגנער אין דער מאָדערנער צייט.

שאָפּענהויער—דער „נביא" פון דער נייער פּעסימיסטישער פילאָזאָפיע—האַלט אין איין טאַדלען און קריטיקירן דאָס יידנטום פאַר זיין „ע ק ס ט ר ע מ ע ן אָפּטימיזם".

מיט זיין פילאָזאָפישן חוש האָט ער דערשפּירט דעם טיפן אַנטאַגאָניזם, וואָס עקזיסטירט צווישן דער יידישער און זיין אייגענער וועלטאָנשויאונג און דערפון—זיין טיפע אַנטיפּאַטיע צום יידישן פאָלק און צו זיין ביבל.

ס'איז אויך נאַטירלעך, אַז אין די אויגן פונם אַפּאָסטאָל פון פּעסימיזם האָט דער יידישער אָפּטימיזם אויסגעזען צו ע ק ס ט ר ע ם, הגם אין דער ווירקלעכקייט פאַרמאָגט אין זיך דער יידישער אָפּטימיזם אויך אַ געוויסן עלעגישן עלעמענט—דעם אַזויגערופענעם „וועלט-שמערץ"-מאָטיוו.

דער לעצטער מאָטיוו, וואָס שטאַמט אין אַ געוויסער

מאָס פון דעם פאַרבאָרגענעם ערגעץ-וואו אין די טיפסטע-טיפעניש פון אונזער נשמה מיסטעריעזן געפיל וועגן דער אומפולקאָמענהייט און פגימותדיקייט פון אונזער מענטשלעכן וועזן און לעבן, איז דורכאויס אין הסכם מיט דער יידישער עטישער וועלטאַנשויאונג בכלל און מיט איר כאַראַקטעריסטישן שטריך — די אייביקע שטרעבונג און בענקשאַפט נאָך אַבסאָלוטער שלימות און האַרמאָניע בפרט.

דערדאָזיקער „וועלט-שמערץ"-מאָטיוו איז, אמת, נאָך פיל מער כאַראַקטעריסטיש פאַר דער קריסטלעכער רעליגיעזער אידעאָלאָגיע, וואו ער האָט בכלל געפונען אַ פיל שטאַרקערן אויסדרוק, ווי ביי אונז, אָבער דאָרט האָט ער שוין פאַקטיש אָנגענומען אַ טיף-פעסימיסטישן און פאַטאַל-טראַגישן כאַראַקטער, אין דער צייט, וואָס אין דער יידישער וועלטאַנשויאונג ווערט דערדאָזיקער מאָטיוו דאָך אין אַ געוויסער מאָס „בטל בששים" אין אַלגעמיינעם אָפּטימיסטישן אַקאָרד.

דער דערמאָנטער קריסטלעכער פעסימיזם איז, אגב, איינע פון די סיבות, וואָס האָבן גורם געווען, אַז דערדאָזיקער רעליגיעזער קולט איז דורכגעדרונגען מיט אַזאַ טיף-נעגאַטיווער באַציאונג, מיט אַזאַ ביטול און פאַראַכטונג צום ערדישן לעבן בכלל און צום מענטשנס לעבנס-אינטערעסן בפרט, אין דער צייט, וואָס דער יידישער אָפּטימיזם איז, דאַקעגן, דווקא איינע פון די סיבות פון דער דורכאויס פאָזיטיווער באַציאונג פונם יהדות-קולט צו דידאָזיקע זאַכן גופא.

אגב, אָט דער קריסטלעכער מיסטישער פעסימיזם, וואָס האָט זיך געקענט דערטראַכטן צו אַזאַ טראַגישן אַבסורד, אַז „לעבן איז זינד און טויט איז דערלייזונג", האָט אייגנטלעך גאָרנישט צו טון מיטן מאָדערנעם פעסימיזם פון אונזער צייט, וועלכער איז טיילווייז אַ רעזולטאַט פון אַ געוויסער פסיכישער רעאַקציע און גייסטיקער מידקייט נאָך אַ פּאָר דורות פון גרויסער אָנשטרענגונג פון מענטשלעכן גייסט אויף די פיל-פאַרצווייגטע געביטן פון קולטור-וויסנשאַפטלעכער טעטיקייט, און טיילווייז — דער אויסדרוק פון די סקעפטישע און אַנטוישונגס-

שטימונגען, וואָס זענען אין אונז צערויסגערופן געוואָרן נאָכדעם, ווי מיר האָבן זיך צערומגעזען, אז דער גרויסער פּראָגרעס פון וויסנשאַפט און קולטור, וואָס אויף אים זענען אַמאָל אַרויפגע־לייגט געוואָרן אַזויפיל ליכטיקע האָפענונגען און גאָלדענע טרוימען, האָט פאַקטיש אַזוי שרעקלעך ווייניק צוגעהאָלפן סיי צו דער אַלגעמיינער מאָראַלישער דערהויבונג פונם מענטשלעכן מין, סיי צו דער פסיכישער האַרמאָניע און פרידן פון זיין נשמה־לעבן, סיי צו זיין ערדישן גליק און צופרידנקייט.

*

* *

די פּאָזיטיווע, אָפּטימיסטישע באַציאונג צום מענטשלעכן לעבן איז אויך געווען איינער פון די לייט־מאָטיוון פון דער יידישער ביבל — פון אָט דעם קליינעם, אַלטן ספר, וואָס שפּרודלט מיט געזונטן, פריידיקן אָפּטימיזם.

„וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד״ — אָט אין דער קורצער פראַזע ווערט דער אָפּטימיסטישער קוק אויף וועלט, מענטש און לעבן „אָפיציעל״ סאַנקציאָנירט פונם אַל־העכסטן אויטאָריטעט — פונם וועלט־באַשעפער גופא. און פון דאָ־זיקן אָפּטימיסטישן שורש שטאַמט אויך דער „ובחרת בחיים!״ — דער ביבלישער קאַטעגאָרישער אימפּעראַטיוו צום מענטשן.

די ביבל האָט, וואָס אַן אמת, אויך אַרויפגעלייגט אויף דעם מענטשן גרויסע פליכטן און פאַראַנטוואָרטלעכקייטן פון רעלי־גיעזן, מאָראַלישן און קולטורעלן כאַראַקטער, פאַקטיש אפילו פיל מער, ווי די אַנדערע רעליגיעזע קולטן, זי האָט אָבער דערביי שטענדיק אין זינען געהאַט און אָפּט אויך אונטערגע־שטראָכן די ווילכטיקייט און באַדייטונג פון דידאָזיקע פליכטן און פאַראַנטוואָרטלעכקייטן טאַקע פאַרן בענעפיט און וואויל־שטאַנד פונם מענטשלעכן לעבן גופא.

*

פאַרשטייט זיך, אַז אין אַזאַ פאָלקס־געשיכטע, ווי

די יידישע, וואָס שפּינט זיך שוין אַ קיימאַ־לן פון העכער דריי־טויזנט יאָר און האָט שוין דורכגעמאַכט אויף איר וועג אַסך גלגולים, עליות און ירידות, האָט אויך דער אינהאַלט און כאַראַקטער פון דער נאַציאָנאַלער לעבנס־פילאָזאָפיע נישט געקענט שטענדיק בלייבן אומגעענדערט, און ממילא זענען אויך אין יידישן אָפּטימיזם, ווי אַ טייל פון דער אַלגעמיינער לעבנס־פילאָזאָפיע, פאָרגעקומען אין פאַרשידענע צייטן און ביי פאַר־שידענע אומשטענדן געוויסע ענדערונגען.

אַזוי, למשל, אין די גאָר־ערשטע צייטן, ווען דאָס יידי־שע פאָלקס־לעבן איז נאָך בכלל געווען זייער איינפאַך און פרימיטיוו, האָט אויך זיין לעבנס־פילאָזאָפיע בכלל און אָפּטי־מיזם בפרט זיך אויסגעדריקט אין עלעמענטאַרע, פרימיטיווע און גשמיותדיק־מאַטעריאַליסטישע באַגריפן און פאָרמען. שפּע־טער אָבער, ווען צוזאַמען מיט זיין ווייטערדיקער היסטאָריש־נאַציאָנאַלער אַנטוויקלונג איז אַלץ געוואַקסן אין דער ברייט און אין דער טיף דער פאַרנעם פון יידישן גייסטיקן לעבן און קולטורעלן שאַפן, זענען אויך רייפער און ראַפינירטער געוואָרן זיינע אַלגעמיינע לעבנס־אָנשויאונגען און ממילא—אויך זיינע אָפּטימיסטישע געזינונגען.

ווייטער—אין יענע תקופות אין דער יידישער געשיכטע, וועלכע זענען געווען דאָמינירט פון מיסטיש־רעליגיעזע השפּעות, האָט אויך דער אָפּטימיזם געטראָגן אַ מיסטיש־ראָמאַנטישן כאַ־ראַקטער; דאַקעגן—אין די צייטן, ווען פאַרשידענע ראַציאָנאַלע אָדער רעאַליסטישע אידעען און אָנשויאונגען האָבן געהאַט די אויבערהאַנט אין גייסטיקן לעבן פון יידנטום, האָט אויך זיין אָפּטימיזם געטראָגן אַן אַנטשפּרעכנדיקן רעאַליסטישן כאַראַקטער.

אַ פאָלקס־פּסיכאָלאָגיע, די נשמה פון אַ פאָלק, ווערט נישט געענדערט יעדעס מאָל, ווען זיינע לעבנס־אומשטענדן בייטן זיך,—בלויז די אויסערלעכע, פאָרמעלע אויסדריקן פון דערדאָזי־קער פּסיכאָלאָגיע, איר טאָן און סטיל, ענדערן זיך דעמאָלט און דאָס איז אויך געווען דער פאַל מיטן יידישן אָפּטימיזם.

*

יאָ, פֿאַרשידנאַרטיק, אָבער נישט ווידערשפּרעכנדיק. פֿאַרבנרייך, אָבער נישט קאָנטראַסטיש זענען אין פֿאַרשידענע צייטן און לענדער געווען די אויסערלעכע, פֿאָרמעלע אויסדריקן פֿון יידישן נאַציאָנאַלן גייסט; איבערגעשמידט, איבערגעשמאָלצן איינע אין די אַנדערע האָבן זיך די אויסדריקן און פֿאָרמען; געשפּינען און געפֿלאָכטן איינס אין צווייטן האָבן זיך די אידעאישע אָריענטאַציעס און קולטורעלע שאַפֿונגען; געקייטלט, רינג-איין און רינג-אויס, האָבן זיך די פֿאַרשידענע שטרעמונגען און באַוועגונגען אין משך פֿון דער פֿיל-דורותדיקער יידישער געשיכטע.

און בלויז די יעניקע, וועלכע האָבן נישט געקענט אָדער נישט געוואָלט אַריינדרינגען אין די טיפֿענישן פֿון דער יידישער פֿאָלקס-נשמה, האָבן אין דעם אַלעם געזען אַ שרעקלעכן און געפֿערלעכן גייסטיקן כאַאָס און אַן אָנזאָג פֿון אומפֿאַרמיידלעכער דעגענעראַציע; יענע אָבער, וועלכע האָבן אַ שאַרפֿערן אינטואיטיוון חוש, האָבן שטענדיק געפֿילט די טיפֿע אינערלעכע איינהייט, דעם פּסיכאָלאָגישן אָדער לאָגישן צוזאַמענהאַנג, וואָס האָט אומאויפֿהערלעך עקזיסטירט צווישן די פֿאַרשידנאַרטיקע אויסערלעכע אַנטפּלעקונגען פֿון יידישן נאַציאָנאַלן געניוס.

אייגנטלעך, האָט דאָס יידנטום כמעט קיינמאָל, אפילו אין די נאָרמאַלע צייטן פֿון זיין געשיכטע, נישט פֿאַרמאָגט קיין אַבסאָלוטע נאַציאָנאַלע איינהייטלעכקייט; נישטגעקוקט אויף דעם ראַסן-נאַציאָנאַלן און היסטאָריש-קולטורעלן איינהייטלעכן הינטערגרונט, האָט זיך דאָך דאָס יידנטום תמיד אויסגעצייכנט מיט זיין פֿילגעשטאַלטיקייט און פֿילפֿאַרביקייט.

נישט בלויז אין די אוראַלטע צייטן, נאָר אויך שפּעטער אין משך פֿון זיין פּאָליטישער קאַריערע, האָט דאָס יידישע פֿאָלק אין אַ געוויסער מאָס פֿאָרגעשטעלט מיט זיך אַ מין פֿעדעראַציע, אַ פֿאַראייניקונג פֿון שבטים, וואָס האָבן נישט אינגאַנצן פֿאַרלוירן די שטריכן פֿון זייער אייגנאַרטיקער שבט-

אינדיווידואַליטעט, און נאָך שפּעטער, אין גלות, האָט דאָס יידנטום אויך אין אַ געוויסן זין, מיט זיך פאָרגעשטעלט אַ „פעדעראַציע" פון קבוצים, אַ פאַראייניקונג פון געמיינדעס, וואָס האָבן געלעבט און געשאַפן אונטער פאַרשידענע באַדינגונגען און שפעות.

פון אַבסאָלוטער איינהייטלעכקייט האָט, נאַטירלעך, אין דער גלות-עפּאָכע קיין רייד נישט געקענט זיין, פונקט ווי דאָס איז אויך אוממעגלעך אין אונזערע צייטן.

די פאַרשידענע פּאָליטישע און סאָציאַלע באַדינגונגען, די עקאָנאָמישע לאַגע, די סביבה, קולטור, שפּראַך, זיטן א. אַ. וו.— דאָס אַלץ האָט תמיד געהאַט און האָט אויך איצט אַ זייער גרויסע השפעה אויף די צוויי‌אָרפענע איבער די פאַרשידענע לענדער פון דער דיאַספּאָרע יידישע קבוצים, און איז די גרעסטע און אומבאַזיגבאַרע שטערונג צו זייער נאַציאָנאַלע איינהייטלעכקייט.

אָבער נישט צו איינהייטלעכקייט דאַרפן מיר אייגנטלעך שטרעבן, נאָר צו איינהייט, און דאָס קען דערגרייכט ווערן—דורך דער קולטיווירונג און פאַרטיפונג פונם נאַציאָנאַלן געפיל און געוויסן אינם יידישן יחיד און דורך געמיינזאַמער אַקטיווער טעטיקייט פון אַלע צוויי‌אָרפענע קבוצים אויף די געביטן פון אַלגעמיין-נאַציאָנאַלן כאַראַקטער.

דאָס וועט שאַפן יענע „גאָלדענע קייט", וואָס האָט שטענדיק צוזאַמענגעבונדן, נישטגעקוקט אויף אַלע דעמאָראַליזירנדיקע גלות-השפעות, דאָס פילפאַרביקע און פילשפּראַכיקע וועלט-יידנטום.

* *
*

דאָס יידנטום איז שטענדיק געווען בבחינת „קם ונופל", געפאַלן—זיך איפגעהויבן, באַלד ווידער געפאַלן און ווידער זיך אויפגעהויבן, און ווייטער געשפּאַנט איבערן אומענדלעכן גלות-זומפּ, זוכנדיק אַ נייעם אָאַזיס, אַ נייעם מקום-מנוחה, אַ

גייעם „גאַכט-אַזיל" פאַר זיין צעבראָכענעם גוף און פאַר זיין מידער נשמה.

נישט שטענדיק איז דידאָזיקע זוכעניש געקרוינט געוואָרן מיט דערפאָלג און אויך נישט שטענדיק האָט דער אפילו שוין געפונענער מקום-מנוחה געדויערט אַ לאַנגע צייט, אָבער אין די קורצע פויזעס, אין די אינטערוואַלן צווישן איין גלות און צווייטן, צווישן עמיגראַציע און אימיגראַציע, — האָט דאָך דאָס אָפּטימיסטיש-געשטימטע יידנטום באַוויזן דעם אָטעם אָפּצוכאַפּן, די פּלייצעס אַ ביסל אויסצוגלייכן, דאָס פאַרחלשטע האַרץ אָפּצומונטערן און—ווידער גרייט צו זיין „על כל צרה שלא תבוא".

VIII

נאַציאָנאַלע געשיכטע און נאַציאָנאַלע פּסיכיק — וועלכע פון די ביידע איז דער משפּיע און וועלכע דער מושפּע? וואו איז דאָ די סיבה און וואו דער רעזולטאַט?

פון איין זייט איז אָנגענומען, אַז יעדעס פאָלק שאַפט זיין געשיכטע „בצלמו ודמותו", באַשטימענדיק איר אינהאַלט און כאַראַקטער, ריכטונג און פאָרם, אין הסכם מיט די אייגנשאַפטן פון זיין נאַציאָנאַלער פּסיכיק; פון דער אַנדערער זייט אָבער, איז אויך געוויס נישט ווייניקער אמת, אַז די נאַציאָנאַלע פּסיכישע אייגנשאַפטן גופא זענען בלויז דער רעזולטאַט פון באַשטימטע געשיכטלעכע — אין ברייטן זין פון וואָרט — באַדינגונגען און דערפאַרונגען.

דאָ איז נישט דאָס אָרט, און ס'איז אויך נישט אונזער כוונה, זיך אַריינצולאָזן אין טיפע חקירות וועגן דערדאָזיקער קאָמפּליצירטער פראַגע; מיר דענקען אָבער, אַז ביז אַ געוויסן גראַד קען מען אויך דאָ אָננעמען דעם אַזויגערופענעם „שביל-הזהב", דהיינו — אַז יעדע פון זיי — נאַציאָנאַלע געשיכטע און נאַציאָנאַלע פּסיכיק — איז איינצייטיק אי אַ משפּיע, אי אַ מושפּע; מיט אַנדערע ווערטער — אַז די ספּעציפישע תנאים און אומשטענדן, דערפאַרונגען און איבערלעבענישן פון אַ פאָלק זענען משפּיע אויף דער אויסבילדונג און אויסקריסטאַליזירונג פון זיין נאַציאָנאַלן כאַראַקטער, און אויך פאַרקערט — דער אייגנאַרטיקער גייסט און כאַראַקטער פון אַ פאָלק לייגט אַרויף זיין שטעמפּל אויפן גאַנג און ריכטונג פון זיין געשיכטע.

און ווייטער — פונם „זיווג", פון דער סינטעטישער פאַראייניקונג פון אָט די ביידע ווירקנדיקע פאַקטאָרן — נאַציאָנאַלע געשיכטע און נאַציאָנאַלע פּסיכיק — ווערט געבוירן די נאַציאָנאַלע קולטור. מיט אַנדערע ווערטער: נאַציאָנאַלע קולטור איז דער פּועל-יוצא פון דער רעאַגירונג פונם א י ג נ אַ ר ט י ק ן פאָלקס-

גײַסט, בײַ אײגנאַרטיקע געשיכטלעכע אומשטענדן, אויף אַלגעמײן-מענטשלעכע פּאַסירונגען און דערשײנונגען, פֿראַגן און פּראָבלעמען.

* * *

איצט, אין צוזאַמענהאַנג מיט די נאָר-וואָס געמאַכטע באַמערקונגען, וועלן מיר פּרובירן זיך אָפּצושטעלן אויף אַ פּאָר אײגנאַרטיקע שטריכן אין דער יידישער געשיכטע.

קודם-כּל—אויף יענער אינטערעסאַנטער היסטאָרישער דערשײנונג, וואָס קען אויסגעדריקט ווערן אינם טײלווײז פֿערפֿראַזירטן תּלמודישן אַפֿאָריזם: „תּורה קדמה לארץ".

בנוהג שבעולם—פֿון די צווײ קאַרדינאַלע פֿאַקטאָרן אין דער געשיכטע פֿון אַ פֿאָלק: „א ר ץ" און „ת ו ר ה", קומט געװײנטלעך דער ארץ-פֿאַקטאָר כראָנאָלאָגיש פֿאַרן תּורה-פֿאַקטאָר; מיט אַנדערע ווערטער—צוערשט קומט דער „כּבוש הארץ", די דעראָבערונג פֿון אַ נאַציאָנאַלער טעריטאָריע, און דערנאָך ערשט קומט די „קבלת התּורה", די שאַפֿונג פֿון אַ נאַציאָנאַלער קולטור.

די „תּורה", די קולטור, וואַקסט, אַזױ-צו-זאָגן, אַרױס פֿונעם „ארץ", פֿון די פּאָליטיש-טעריטאָריאַלע און עקאָנאָמישע באַדינגונגען.

בײַם יידישן פֿאָלק אָבער איז—לויט דער ביבלישער מסורה—פֿאָרגעקומען אַ פֿאַרקערטער פּראָצעס, דהײנו—פֿריער איז געשען דער אַקט פֿון „קבלת התּורה" און ערשט שפּעטער—דער אַקט פֿון „כּבוש הארץ".

איז בלי-ספק כּדאַי זיך לענגער אָפּצושטעלן אויף דער דאָזיקער „קוריאָזער" היסטאָרישער דערשײנונג.

*

אמת, ס'איז גאַנץ לײַכט צו דערקלערן אָט-אָ-דעם „קוריאָז" דערמיט, וואָס אויף „מסורה" פֿרעגט מען נישט קײן קשיות, ווײַל מסורה בכלל—און די ביבלישע מסורה איז אין

דער היגזיכט געוויס אויך נישט קיין אויסנאַם—קען נישט און דאַרף נישט באַטראַכט ווערן ווי געשיכטע,—אַ זאַך, וואָס זי גופא האָט אייגנטלעך קיינמאָל נישט פּרעטענדירט צו זיין.

מ׳קען, נאַטירלעך, גיין נאָך ווייטער אין דער הינזיכט און דערקלערן, אַז אפילו יענע געשיכטלעכע פאַקטן און עפּי־זאָדן, וואָס זענען דרך־אגב איינגעפלאָכטן געוואָרן אין דער ביבלישער מסורה, דאַרפן אויך נישט גענומען ווערן זייער ערנסט, ווייל אויך זיי זענען מער־ווייניקער טענדענציעז צו־געפּאַרבט געוואָרן, כדי זיי זאָלן האַרמאָנירן מיטן אַלגעמיינעם גייסט פון דער ביבלישער וועלטאָנשויאונג און טראַדיציע, און נאָך ווייניקער, ווי אויף די פאַקטן גופא, קען מען זיך פאַר־לאָזן אויף דער ביבל, ווען ס׳האַנדלט זיך וועגן היסטאָרישער כראָנאָלאָגיע, וועגן „מוקדם ומאוחר״, וואָס איז אייגנטלעך דער פונדאַמענטאַלער פּרינציפּ פון היסטאָרישער וויסנשאַפט, און וועגן דעם האָבן דאָך אפילו די תלמודיסטן געזאָגט, אַז „אין מוקדם ומאוחר בתורה״.

לויט דעם, וואָס מיר האָבן דאָ אַרומגערעדט, דאַרף אויך דער „פאַקט״ וועגן „תורה קדמה לארץ״ באַטראַכט ווערן בלויז ווי אַ מסורה, טראַדיציע, לעגענדע, אָבער יעדנפאַלס נישט ווי אַן אָביעקטיווע היסטאָרישע ווירקלעכקייט.

*

ביז אַ געוויסן גראַד איז דערדאָזיקער אַרגומענט ריכטיק: מסורה איז נישט געשיכטע און טראַדיציע איז נישט ווירקלעכקייט, און מיר מוזן אַלזאָ שטענדיק זיין זייער פאָרזיכטיק מיט מסורהשע פאַקטן און זיי אָננעמען נאָר מיט אַ געוויסן רעזערוו.

אָבער פאָרזיכטיק זיין הייסט דאָך נישט איגנאָרירן, ווייל מיר ווייסן דאָך, אַז אפילו אַזאַ זאַך ווי מיטאָס, וואָס איז, דאַכט זיך, כולו מיסטיק, כולו לעגענדע, איז אויך נישט אינגאַנצן ריין פון היסטאָרישע עלעמענטן, בפרט פון נאַציאָנאַלער מסורה,

וואָס איז דאָך יעדנפאַלס נישט קיין „יש מאין"־שאַפונג, נאָר אַ—„יש מיש".

און דערפאַר טאַקע, ווען אפילו די ביבלישע מסורה גיט אונז נישט איבער—נישט די ווירקלעכע, אָביעקטיווע פאַקטן און דערשיינונגען און אויך נישט זייער ווירקלעכע כראָנאָלאָגישע אָרדענונג, קען זי דאָך נישט בשום אופן לגמרי איגנאָרירט ווערן; נאָך מער—אָט די טענדענציעזע ביבלישע דערציילונגען און שילדערונגען זענען אפשר פאַר אונז פון נישט קיין קלענערער באַדייטונג, ווי די ווירקלעכע פאַקטן גופא, ווייל זיי שטעלן מיט זיך פאָר „געשיכטע"—נאָכדעם, ווי זי איז דורכגעלאָזט געוואָרן דורך דער אייגנאַרטיקער „נאַציאָנאַל-פסיכאָלאָגישער פריזמע"—און אַלס אַזעלכע געבן זיי אונז באמת דעם שליסל צום סאַמע וויכטיקן אויך פון אַ ריין-היסטאָרישן שטאַנדפונקט—צו דער נשמה פון פאָלק.

דאָס איז באַזונדערס וויכטיק, ווען עס האַנדלט זיך—ווי אין אונזער פאַל—וועגן דער קולטור-געשיכטע פון אַ פאָלק, ווייל פאַקטן און דערשיינונגען אַן און פאַר זיך פאַסירן גישט-זעלטן נאָר ווי פאָלגן פון אָדער אין צוזאַמענהאַנג מיט זייטיקע, פרעמדע, צופעליקע סיבות און השפעות, אָבער אין דער אויפפאַסונג פון דידאָזיקע פאַקטן און דערשיינונגען, אין זייער טראַדיציאָנעלער, „מסורהשער באַלייכטונג" שפּיגלען זיך שטענדיק אָפּ די פאָלקסטימלעכע אָנשויאונגען און נאַציאָנאַלער גייסט פונם באַטרעפנדן פאָלק.

און אין אָט דער הינזיכט—אַלס פאָלקסטימלעכע היסטאָרישע אויפפאַסונג—דאַרף שוין די בובלישע מסורה יעדנפאַלס געגומען ווערן זייער ערנסט אין באַטראַכט, בפרט, ווען ס'האַנדלט זיך וועגן יידישער קולטור-געשיכטע, וואָס איר הויפּטפונדאַמענט און פאַקטאָר איז דאָך די ביבל גופא.

דאָס באַציט זיך, נאַטירלעך, אויך לגבי דעם ביבלישן פאַקט וועגן „תורה קדמה לארץ", וואָס מיינט—אַז די יסודות פון דער יידישער קולטור, די קאַרדינאַלע אידעען און פּרינציפּן פונם יהדות-קולט, וועלכע זענען קאַנאָניזירט געוואָרן אין

תורת-משה, זענען נישט געווען דער פועל-יוצא פון אַ באַטיר-לעכן, בהדרגהדיקן היסטאָריש-נאַציאָנאַלן אַנטוויקלונגס- און שאַפונגס-פּראָצעס, נאָר — אַן אינטואיטיווע, אַפּריאָרישע דערשיי-נונג, אָדער — אינם טראַדיציאָנעלן נוסח — די אַנטפּלעקונג פון גאָטס ווילן צו זיין אויסדערוויילט פאָלק ישראל.

איז דאָך דער „אני מאמין, שכל התורה ניתנה מסיני" די דאָגמע, אַז גאַנץ תורת-משה, אין איר טראַדיציאָנעלער רע-דאַקציע, איז געגעבן געוואָרן דעם יידישן פאָלק פון סיני, — איינער פון די וויכטיקסטע פּרינציפּן פון יהדות.

לייענען מיר דאָך כסדר אין אָט דער תורת-משה: „אלה החוקים והמשפטים אשר תשמרו לעשות בארץ" — דאָס זענען די געזעצן און פאַראָרדענונגען, וואָס איר, יידן, וועט דאַרפן אָפּ-היטן און דורכפירן, ווען איר וועט זיך געפינען אין אייער לאַנד.

דאַרף מען דערביי געדענקען, אַז די וואַנדערנדיקע סע-מיטישע שבטים, די האַלב-ווילדע נאָמאַדן, האָבן זיך צו יענער צייט, ווי די ביבל דערציילט אונז, אָקאָרשט געהאַט באַפרייט פון אַ שווערן און אכזריותדיקן גלות — פון גלות-מצרים, — וואָס האָט זיי אין משך פון אייניקע דורות געדראָט מיט פולשטענדיקער דעגענעראַציע.

אין זכרון פון אָט דעם נאָר-וואָס באַפרייטן שקלאַפן-פאָלק לעבט אַן אַלטע-אַלטע לעגענדע וועגן עפּעס אַ צויבער-לאַנד, אַן „ארץ זבת חלב ודבש", וואו זייערע אורעלטערן האָבן אַמאָל געלעבט און וואָס איז זיי פאַרשפּראָכן געוואָרן פון זייער אַמאָליקן גאָט — אויך עפּעס אַן אַלטע, צויבערהאַפטע, מיס-טישע לעגענדע — ווי דאָס צוקונפטיקע לאַנד פון פאָלק ישראל.

די אָקאָרשט באַפרייטע שבטים האָבן, זעלבסטפאַרשטענד-לעך, נאָך דעמאָלט נישט געהאַט קיין שום באַגריף נישט וועגן כאַראַקטער פון אָט דעם לעגענדאַרן לאַנד גופא און נאָך ווי-ניקער — וועגן די פּאָליטישע, עקאָנאָמישע און סאָציאַלע באַדינ-גונגען און פּערספּעקטיוון פון זייער לעתיד-לבואדיקן נאַציאָ-נאַלן לעבן, — אָבער נישטגעקוקט אויף דעם אַלעם, זענען זיי שוין

דעמאָלט פון זייער גאָט און פירער פאַרזאָרגט געוואָרן מיט אַ זייער רייכן און פאַרשידנאַרטיקן אויסוואַל פון „תורה ומצוות, חוקים ומשפטים", וועלכע האָבן שטרענג און פּעדאַנטיש רעגו- לירט יעדן שריט און טריט פון זייער צוקונפטיקן לעבן אין צוקונפטיקן לאַנד.

דאָס איז בלי־ספק אַ פענאָמענאַלע היסטאָרישע דערשיי- נונג, אָדער „היסטאָרישע אויפפאַסונג", און פאַר אונז דאָ איז דער לעצטער פאַל נישט ווייניקער אינטערעסאַנט פונם ערשטן.

בכלל דאַרף מען באַמערקן, אַז צו אַזעלכע זאַכן, ווי מסורה, טראַדיציע, מוז מען תמיד צוגיין מיט אַ באַזונדערן קריטעריום, מ'מוז זיי אימער באַטראַכטן דורך אַ געוויסער פריזמע.

„מסורה" שטימט קיינמאָל נישט מיט אָביעקטיווער גע- שיכטע (אויב אַזעלכע איז בכלל פאַראַן), און „טראַדיציע" איז זייער אָפט נישט אין האַרמאָניע מיט לאָגישע פּרינציפּן, און זיי פּרעטענדירן אפילו נישט דערויף, ווייל זייער גאַנצער מהות און כאַראַקטער ליגט דווקא אין זייערע סוביעקטיווע באַפאַרבטע שטריכן און טענדענציעז אויפגעפּאַסטע אָריענ- טאַציעס.

דאָך, ווען מען גריבלט זיך אַ ביסל טיפער אין טראַדי- ציע, קען מען כמעט שטענדיק געפינען אין איר אַ געוויסן לאָגישן זין, פּונקט ווי ווען מען גריבלט זיך טיפער אין מסורה, קען מען אין איר שטענדיק געפינען געוויסע היסטאָ- רישע קערנדלעך.

דערפאַר טאַקע, ווען מען וויל באַקומען אַן אמתן—אין פּסיכאָלאָגישן זין—באַגריף וועגן מהות און כאַראַקטער פון אַ פאָלק, איז נישט גענוג צו שטודירן בלויז די טרוקענע פאַקטן און דערשיינונגען פון זיין נאַציאָנאַלער געשיכטע אין זייער כראָנאָלאָגישן סדר, נאָר—מ'דאַרף נעמען די לעצטע צוזאַמען מיטן גאַנצן קאָמפּלעקס טראַדיציעס און אָנשויאונגען, טענדענצן און אָריענטאַציעס, וועלכע זענען אין משך פון דורות געוואָרן אריינגעוועבט אין דידאַקטיקע פאַקטן און דערשיינונגען און

זענען שוין צוליב דעם גופא אויך געוואָרן געשיכטע.

הוילע, נאַקעטע פאַקטן זענען צומאָל ווייניקער כאַראַק־טעריסטיש פאַרן נאַציאָנאַלן וועזן פון אַ פאָלק, ווי יענע טענ־דענציעזע, פאָלקסטימלעכע באַלויכטונגען און דערקלערונגען, וועלכע באַגלייטן די ערשטע; דערשיינונגען אַן און פאַר זיך דערציילן אונז אַמאָל אַסך ווייניקער וועגן אַ פאָלקס געשיכטע, ווי די אייגנאַרטיקע, טראַדיציאָנעלע אויפפאַסונגען, וועלכע האָבן עקזיסטירט וועגן זיי ביי דעם באַטרעפנדן פאָלק.

און אויך אין דעם „תורה קדמה לארץ" איז, וואַרשיינלעך, אויסגעדריקט געוואָרן דער געדאַנק, אַז ביים יידישן פאָלק קומט „תורה" פאַר „ארץ", ווען אפילו נישט אין היסטאָריש כראָנאָלאָגישן זין, איז יעדנפאַלס אין היסטאָריש־קולטורעלן, אין זין פון חשיבות און וויכטיקייט; דער געדאַנק, אַז נישט די פאָליטיש־טעריטאָריאַלע, נאָר די גייסטיק־קולטורעלע פאַקטאָרן שפּילן די דאָמינירנדיקע ראָל אין דער געשיכטע פון יידנטום. ס'קומט אַלזאָ אויס, אַז נאָכן באַנקראָט פון „ארץ"־פאַקטאָר, איז דאָס יידישע פאָלק געווען ביכולת פאָרצוזעצן זיין נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ נאָר אַדאַנק דעם צווייטן פאַקטאָר—„תורה".

אויב ביי אַנדערע פעלקער, וואָס ביי זיי זענען די פּאָלי־טיש־טעריטאָריאַלע מאָמענטן, דער „ארץ", תמיד געקומען—סיי אין כראָנאָלאָגישן, סיי אין פסיכאָלאָגישן זין—פאַר די גייסטיק־קולטורעלע, פאַר דער „תורה"; אויב ביי זיי איז דאָס פּאָליטישע און קולטורעלע בליען און וועלקן, די מאַטעריעלע און גייסטיקע „עליות און ירידות", כמעט שטענדיק געגאַנגען צוזאַמען, „בצוותא חדא", און דעריבער האָט זייער פּאָליטישער קראַך אויך געמוזט פירן צום היסטאָרישן אונטערגאַנג,—איז אָבער ביים יידישן פאָלק, וואָס ביי אים האָט אייגנטלעך קיינמאָל נישט עקזיסטירט קיין שטאַרקער אָרגאַנישער בונד צווישן די צוויי פאַקטאָרן פון נאַציאָנאַלן לעבן: פּאָליטיק און קולטור, לאַנד און תורה, מלוכה און גייסט, האָט דער פּאָליטישער קראַך נישט געמוזט אומבאַדינגט פירן צו היסטאָרישן אונטערגאַנג.

און אַז ביים יידנטום האָט זיך ווירקלעך דאָס פּאָליטישע

און קולטורעלע בליען און וועלקן זייער ,אָפּט כראָנאָלאָגיש נישט צוזאַמענגעטראָפן—איז געגוג צו זען פון דעם פאַקט, למשל, וואָס די אַזויגערופענע בית־שני־עפּאָכע איז אין נאַציאָנאַל־קולטורעלן זין געווען אַ פיל גלענצנדיקערע, ווי די תקופה פון בית־ראשון, הגם די אַלגעמיינע פּאָליטישע סיטואַציע פון יידנטום איז דעמאָלט געווען אָן אַן ערך ערגער, ווי פריער.

דיזעלבע דערשיינונג האָט זיך איבערגעחזרט אויך אין אייניקע שפּעטערדיקע עפּיזאָדן.

* *

*

„אין אור בלי צללים", נישטאָ קיין ליכט אָן שאָטן—וואָגט אַן אַלט שפּריכוואָרט.

דער פאַקט פון „תורה קודמה לארץ"; דאָס, וואָס די אידעאיש־קולטורעלע יסודות פונם יהדות־קולט זענען געווען אינטואיטיווע, אַפּריאָרישע, אַזויצוזאָגן, „אימפּאָרטירטע", און נישט קיין עמפּירישע, עקספּערימענטאַלע,—אָט דער פאַקט, וואָס האָט בכלל געשפּילט אַ פּאָזיטיווע ראָל אין קיום פונם יידנטום, האָט אָבער, פון דער אַנדערער זייט, געהאַט, וואַרשיינלעך, אויך אַ נעגאַטיווע השפּעה.

ווייל דאָ ליגט אפשר די סיבה פון אַן אַנדערער אויס טערלישער דערשיינונג, דהיינו—דאָס, וואָס דידאָזיקע „תורה" גופא, די אַזוי קלאָר און שטרענג פאָרמולירטע „חוקים ומשפּטים" פון תורת־משה, און אפילו דער יסוד־היסודות פון דערדאָזיקער תורה—די מאָנאָטעאיסטישע אידעע—זענען פאַקטיש פאַרבליבן אין משך פון פיל דורות נישט מער, ווי „אותיות פורחות"—אַבסטראַקטע, טעאָרעטישע פּרינציפּן, וואָס האָבן לגמרי נישט באַוויזן אַריינצודרינגען אין באַוואוסטזיין פון יידישן פאָלק, אין זיין לעבן און שאַפן.

דורות־לאַנג נאָך דעם גלאָררייכן מאָמענט פון „קבלת התורה" האָט פאַקטיש נאָך אַלץ אויסגעפעלט דער אָרגאַנישער

צוזאַמענבונד צווישן דער הימלישער תורה און דעם ערדישן פאָלקסלעבן.

דורות־לאַנג נאָך דער פייערלעכער געטלעכער אַנטפּלע־קונג צו זיין אויסדערוויילטן פאָלק, האָט—ווי ס׳זאָגט עדות די ביבל גופא—דאָסדאָזיקע „עם־סגולה״ נאָך אַלץ פאָרגעזעצט זיין אַלטן פרימיטיוון לעבנס־שטייגער און האָט זיך בכלל ווייניק געקימערט וועגן זיין נאַציאָנאַלער תורה און אירע פאַרנונפטיקע „חוקים ומשפטים״, וואָס וועגן זייער עקזיסטענץ האָט ער גאַנץ אָפט נישט געהאַט צומאָל דעם מינדסטן באַגריף.

אין דעם האָט זיך, ווארשיינלעך, אַרויסגעוויזן די צווייטע, נעגאַטיווע, זייט פון דער דערמאָנטער דערשיינונג, נעמלעך— דאָס, וואָס דידאָזיקע „תורה״ איז נישט געווען דער פועל־יוצא פון אַ בהדרגהדיקער היסטאָריש־קולטורעלער אַנטוויקלונג פונם יידנטום גופא, נייערט אַ „מתנה פון זיין ליבן גאָמען״.

דער בעל־דבר גופא, דאָס יידישע פאָלק, איז נאָך דע־מאָלט, ווי ס׳ווייזט אויס, נישט געווען אימשטאַנד נישט נאָר אַליין צו שאַפן, צו פראָדוצירן, יענע גרויסע גייסטיקע ווערטן, וואָס זענען שפּעטער געוואָרן דער יסוד פון זיין נאַציאָנאַלער קולטור, נאָר—עס איז נאָך דעמאָלט נישט געווען צומאָל גענוג דערוואַקסן, גענוג רייף, כדי אויפצונעמען און צו פאַרדייען די פאַרטיק־באַקומענע, די „אימפּאָרטירטע״, העכערע רעליגיעזע און עטישע אידעען.

* *

*

דער נויטיקער סינטעז צווישן „התורה והחיים״, תורה און לעבן, וועלכער האָט אויסגעפּעלט אין משך פון אַ זייער גרויסן טייל פון דער ביבלישער עפּאָכע, האָט זיך ערשט שפּעטער לאַנגזאַם אויסגעקריסטאַליזירט, דערעיקרשט—פּונקט דעמאָלט, ווען דאָס פּאָליטישע לעבן פון יידישן פאָלק האָט זיך שוין געהאַלטן ביים אויסלעשן, און טיילווייז נאָך שפּעטער.

אָט דידאָזיקע וויכטיקע אויפגאַבע, וואָס פון איר דער־פאָלג איז ווירקלעך געווען אָפּהענגיק דער וויַיטערדיקער קיום

פון יידנטום אין די זייער שווערע גלות-אומשטענדן, האָט גלענצנד דערפילט—אויף וויפל דאָס איז בכלל מעגלעך געווען ביי די עקזיסטירנדיקע באַדינגונגען—די אַזויגערופענע „תורה שבעל-פה", וואָס איז שוין געווען, אין קעגנזאַץ צו דער „תורה שבכתב", אַ פאָלקסטימלעכע שאַפונג אין פולן זין פון וואָרט.

די „תורה שבעל-פה", וואָס האָט שפּעטער געפונען איר אויסדרוק אין תלמוד און איז אַזוי-אַרום אַליין אויך געוואָרן אַ „תורה שבכתב", האָט געהאַט פאַר זיך אַ קאָנקרעטע אויפגאַבע— צו שאַפן סוף-כל-סוף אַן אמתן, אָרגאַנישן, לעבעדיקן בונד צווישן דער אַלטער, קאַנאָניזירטער, פאַרהייליקטער אָבער דאָך נאָך אַלץ אומפּאָפּולערער „תורה שבכתב" און דעם טאָגטעגלעכן לעבן פון די ברייטע פאָלקס-מאַסן; אַריבערצוּוואַרפן אַ בריק צווישן די אַבסטראַקטע אידעען און פּרינציפּן פון דער תורה און די רעאַלע באַדינגונגען פון צייט און סביבה.

מ'קען אַלזאָ אייגנטלעך זאָגן, אַז אויב דער אַקט פון „מתן-תורה" געהערט צו דער אוראַלטער עפּאָכע פון דער יידישער געשיכטע, געהערט אָבער דער פאַקט פון „קבלת-התורה" צו אַ פיל שפּעטערדיקער עפּאָכע—צו דער עפּאָכע פון „תורה שבעל-פה".

*

אגב, בנוגע דער לעצטער דאַרף מען באַמערקן אָט וואָס: הגם זי האָט אין אַ געוויסער מאָס נאָך שווערער געמאַכט דעם אַזוי אויך זייער שווערן יאָך פונם רעליגיעז-טראַדיציאָנעלן פאָרמאַליזם און הגם זי האָט אויך ווירקלעך אין אַ גרויסער מאָס אונטערגעדריקט די פּערזענלעכקייט פונם יידישן יחיד און שטאַרק באַשרענקט זיין אינדיווידועלע פרייהייט, זיין „בחירה חפשית", אונטערוואַרפנדיק אים אַ שטרענגער, פּעדאַנטישער, כמעט דיקטאַטאָרישער דיסציפּלין,—דאָך וואָלט געווען נישט ריכטיק אונטערצושאַצן צוליב דעם אירע גרויסע היסטאָרישע פאַרדינסטן.

די מיטלען און מעטאָדן, וואָס זי האָט געברויכט פאַר אירע צוועקן, זענען אפשר נישט שטענדיק געווען די ריכטיק-סטע און פּאַרגונפטיקסטע; די פאַרשידענע כּללים, די אַזויגערו-פענע „גדרים וסיגים", וואָס זי האָט דערפינדן, זענען אָפט געווען צו פּעדאַנטיש, צו קליינלעך אָדער צו שטרענג; דער גייסטיקער האָריזאָנט פון אייניקע פון אירע וואָרט-זאָגער האָט אָפט געליטן פון אַ קטנות-דמוחינדיקייט,—דאָך דאַרף מען אָבער דערביי געדענקען, אַז די אַלע נעגאַטיווע דערשיינונגען זענען אין אַ געוויסער מאָס געווען אומפאַרמיידלעך, ערשטנס, ווייל אין דעם אַלעמען האָט זיך אויסגעדריקט דאָס געפיל פון נאַ-ציאָנאַלן זעלבסטשוץ קעגן די שטאַרקע אויסערלעכע השפּעות—אַ געפיל, וואָס איז זייער איפּערזיכטיק איבער יעדער קלייני-קייט, איבער יעדן טראַדיציאָנעלן „קוצו של יוד" און, צווייטנס, צוליב דעם הויפּטצוועק, וואָס די גייסטיקע פירער פון יענע צייטן האָבן זיך געשטעלט, נעמלעך—די פאַרזיכערונג פונם יידישן קיום ביי די אומנאָרמאַלע באַדינגונגען דורך דער אָרגאַ-נישער צוזאַמענבילדונג פונם פאָלק מיט זיין „תורה" און זיין לעבנסשטייגער, זיינע גרעסערע און קלענערע טאָגטעגלעכע קלייניקייטן, מיט די קאַנאָניזירטע פּרינציפּן און טראַדיציעס פונם יהדות-קולט.

דאָס איזווירקלעך געווען אַ זייער שווערע און קאָמפּלי-צירטע אויפגאַבע, וואָס האָט זיך אויך נישט שטענדיק איינגע-געבן; דאָך זענען ווירקלעך געווען צייטן, ווען דאָס יידישע לעבן, פונם יחיד ווי פונם כּלל, איז אין אַ גרויסער מאָס גע-ווען דורכגעדרונגען און דורכגעוועבט מיטן גייסט פון תורה און טראַדיציעס—צייטן, ווען ס'איז אין אַ געוויסער מאָס געווען אמת, אַז „ישראל ואורייתא חד הוא"—ישראל און זיין תורה זענען איינס, אומצעטיילבאַר.

IX

דאָס נאַציאָנאַלע געפיל און דאָס געוויסן פון אַ פאָלק פאַרמאָגט שטענדיק אין זיך געוויסע שאָוויניסטישע עלעמענטן, וואָס זענען דער אויסדרוק פון יענעם—מעגלעך, אומסימפּאַטישן, אָבער יעדנפאַלס נאַטירלעכן—אינסטינקט, וואָס טראָגט דעם נאָמען „ראַסן-עגאָאיזם“, פונקט ווי דאָס אינדיווידועלע געפיל און געוויסן פונם יחיד אַנטהאַלט אין זיך אַ געוויסן גראַד פון יענעם—אויך אומסימפּאַטישן, אָבער נאַטירלעכן—אינסטינקט, וואָס הייסט „פּערזענלעכער עגאָאיזם“.

יעדע ראַסע, יעדעס פאָלק, ווי קליין און אומבאַדייטנד ס׳מעג אויך זיין, קוקט געוויינטלעך אויף זיך דורך סוביעקטיוו באַפאַרבטע ברילן און איז זיכער, אַז עס איז דער „אתה־בחרתנוניק“ צווישן די אומות; זיין לאַנד, זיין געשיכטע, זיין יחוס, זיין שפּראַך, קולטור א. אַ. וו. זענען אויס אין זיינע אויגן בעסער, שענער, העכער, באַדייטנדיקער פון אַלע אַנדערע.

דאָס יידישע פאָלק איז אין דער הינזיכט נישט געווען קיין אויסנאַם, להיפך—דער אתה־בחרתנודיקער אינסטינקט איז, ווי באַקאַנט, תמיד געווען נאָך אַסך שטאַרקער אַנטוויקלט אין יידישן כאַראַקטער, ווי ביי אייניקע אַנדערע פעלקער פון אוראַלטערטום.

דאָס יידנטום, נישט בלויז די ברייטע, פשוטע, ווייניק אַנטוויקלטע מאַסן, נאָר אויך זיינע גייסטיקע פאָרשטייער, האָבן שטענדיק געקוקט אויף זיך ווי אויף אַ פּריווילעגירט פאָלק, ווי דער „בכור“ און „בחיר“ אין דער אַלגעמיינער פעלקער־משפּחה.

אויך די ביבל גופא האָט קיינמאָל נישט דורכגעלאָזט קיין געלעגנהייט אונטערצושטרייכן די אויסדערוויילטקייט פונם יידישן פאָלק און זיין דאָמינירנדיקע ראָל צווישן די פעלקער. אָבער—„ווען ס׳איז אַסך געגעבן, פון דעם ווערט אויך

אסך געפאָדערט". די באַזונדערע חשיבות פון יידישן פאָלק האָט ממילא אויך אַרויסגעלייגט אויף אים אַ גרעסערע מאָראַלישע פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר זייגע מעשים און התנהגות.

און אויך אָט דער פּרינציפּ פון „Noblesse oblige" איז געווען טיף איינגעוואָרצלט אין באַוואוסטזיין פונם יידיש פאָלק, פּאַקטיש אַזוי טיף, אַז די נביאים פלעגן אים אפילו אָפּט טאַדלען און שטראָפן בלויז פאַר זיין נאַטירלעכן וואונש צו זיין „ככל הגוים", גלייך מיט אַנדערע פעלקער.

נישט גלייך, נישט ענלעך—פלעגן זיי טענהן—נאָר בעסער, פיינער, פולקאָמענער דאַרף דאָס יידנטום זיין; נישט „ככל הגוים", נאָר—אַ „נס לגוים", אַ מוסטער, אַ ביישפּיל דאַרף עס זיין פאַר אַנדערע פעלקער.

*

זעלבסטפאַרשטענדלעך, קוים איז דאָס יידנטום, ווי אַ פאָלק, נישט „ככל הגוים", קען דאָך שוין אויך זיין היסטאָרישער שיקזאַל נישט זיין אַ ככל הגוימדיקער.

און אויך דערדאָזיקער געדאַנק—דער אויסנאַמס-שיקזאַל פון דער יידישער געשיכטע—איז געווען זייער פּאָפּולער אין יידנטום און האָט געפונען זיין אויסדרוק סיי אין דער ביבלישער, סיי אין דער תלמודישער און שפּעטערדיקער קבלהשער ליטעראַטור.

אָבער אין קיין שום אָרט איז אָט דער געדאַנק נישט אויסגעדריקט געוואָרן אַזוי שאַרף און אָריגינעל, ווי אין באַקאַנטן מערקווירדיקן תלמודישן מאמר: „צדקה עשה הקב"ה לישראל שפזרם בין האומות"—גאָט האָט אַ חסד געטון מיט די יידן, וואָס ער האָט זיי צעזייט און צעשפּרייט צווישן די פעלקער.

דאָס קלינגט כמעט, ווי אַ סאַרקאַסטישער וויץ פון אַן אַלטן פאַראַדאָקסן-שרייבער.

וואָס פאַראַ איראָניע—צו פּראָקלאַמירן אַזאַ געוואַלטיק-

טראַגישע דערשיינונג, ווי דער יידישער גלות, ווי אַ חסד פון זיין ליבן נאָמען.

נאָך וויניק, הייסט עס, איז פאַרן בעל-המאמר געווען דער טראַדיציאָנעלער נוסח פון „ומפני חטאינו גלינו מארצנו"— דאָס אָננעמען דעם יידישן גלות ווי אַ פאַרדינטע שטראָף פאַרן שווער-פאַרזינדיקטן פאָלק ישראל, קומט ער נאָך און דערקלערט, אַז דער גלות איז כלל נישט קיין שטראָף, קיין אָפּקומעניש, נאָר, להיפך—גאָר אַ טובה, אַ חסד, אַ צדקה, וואָס דער יידישער גאָט, דער „אַב-הרחמן", האָט געטון מיט זיין באַליבט „עם סגולה".

וואָס פאַראַ קראַנקע, פאַרקריפּלטע „גם זו לטובה"-פּסיכאָלאָגיע שיינט צו זיין אין אַזאַ גלות-אידעאַליזירונג!

דערמאָנט דאָך אַזאַ צדקה מצד דעם יידישן גאָט צו זיין אויסדערוויילט פאָלק אין דער באַקאַנטער געשיכטע וועגן דער מוטער, וואָס אויס גרויס ליבע צו איר טייערן בן-יחידל האָט זי אים אַזוי שטאַרק צוגעדריקט צום האַרצן, ביז זי האָט אים דערשטיקט.

און דאָך—ווען מיר טראַכטן זיך טיפער אריין אין דעם ענין, מוזן מיר צוגעבן, אַז אינם דערמאָנטן תלמודישן פּאַראַדאָקס איז פונדעסטוועגן פאַראַן אַ געוויסע מאָס אמת, וואָס דערמאָנט אונז אינם אַלטן געדאַנק וועגן „אין רע מוחלט", אַז ס'איז בכלל נישטאָ קיין אַבסאָלוט שלעכטס.

„אור וחושך", ליכט און פינסטערניש, זענען נישט בלויז אין דער אורטאַלטער, נאָך פאַר בריאת-העולמדיקער עפּאָכע געווען—לויט דער באַקאַנטער לעגענדע—צוזאַמענגעמישט און צוזאַמענגעגאָסן, נאָר אויך איצט, אין דער שוין כלומרשט איינגעפונדעוועטער גאָטס וועלט און איינגעאָרדנטן מענטשלעכן לעבן, שטויסן מיר זיך אָפט אָן אויף דערדאָזיקער מערקווירדיקער דערשיינונג.

און אָט דער געדאַנק וועגן „אין רע מוחלט" גילט אויך אין אַ געוויסער מאָס בנוגע דעם יידישן גלות, וואָס אין אים קען מען אויך אַנטדעקן אַ פּאָזיטיוון, „צדקהדיקן" עלעמענט.

ווייל ווי שווער און טראַגיש דער יידישער גלות איז אויך געווען, האָט דאָך דער לעצטער אַקט פון דער יידישער פּאָליטישער דראַמע געקענט זיין נאָך טראַגישער, דאָס מיינט: עס האָט געקאָנט זיין ס׳לעצטע קאַפּיטל פון זיין נאַציאָנאַלער געשיכטע.

ס׳איז כּלל נישט שווער פאָרצושטעלן זיך, וואָס עס וואָלט געווען פאָרגעקומען, ווען, למשל, דאָס רעשטל פון דעם שוין פולשטענדיק באַזיגטן און רואינירטן יידנטום וואָלט דעמאָלט—אָנשטאָט באַלד פאַנאַנדערצושפּרייטן זיך אין פאַרשידענע לענדער—זיך קאָנצענטרירט ערגעץ-וואו אין בלויז איינעם פון די דעמאָלטיקע גלות-לענדער און וואָלט דאָרט געלעבט אונטערן שטענדיקן דרוק פון די דעמאָלט הערשנדיקע טיראַנען און דעספּאָטן,—אין משך פון עטלעכע דורות וואָלט עס וואַרשיינלעך לחלוטין צעריבן געוואָרן צווישן די שווערע היסטאָרישע מילשטיינער.

צו דעמזעלבן פאַטאַלן גורל וואָלט עס אויך וואַרשיינלעך געווען געקומען, ווען דאָס באַזיגטע יידנטום וואָלט אפילו דעמאָלט נישט געווען אַרויסגעטריבן געוואָרן פון זיין לאַנד, נאָר וואָלט דאָרט ווייטער פאַרבליבן אונטערן דריקנדיקן רוימישן יאָך און פון די שפּעטערדיקע דעראָבערער פון פּאַלעסטינע.

ווייסן מיר דאָך, ווי טראַגיש ס׳האָבן זיך שטענדיק פאַרענדיקט די פיל פּרוּוון און פאַרזוכן, וואָס דאָס העלדישע ארץ-ישראל-יידנטום האָט דעמאָלט אונטערגענומען, כּדי צוריקצוגעווינען זיין פּאָליטישע זעלבשטענדיקייט, און ס׳איז דעריבער העכסט וואַרשיינלעך, אַז ווען, למשל, דער גאַנצער „שארית הפליטה” פונם רואינירטן יידנטום וואָלט דעמאָלט ווייטער פאַרבליבן אין לאַנד אונטער אַ פרעמדער טיראַנישער מאַכט, וואָלט דער „עם קשה-עורף” געוויס קיינמאָל נישט שלום געמאַכט מיט זיין מצב, נאָר ס׳וואָלט געווען געקעמפט „ביזן לעצטן טראָפּן בלוט” פאַר זיין נאַציאָנאַלער באַפרייאונג.

אָבער ביי די עקזיסטירנדיקע פּאָליטישע כּוחות-פאַרהעלטענישן פון יענער צייט און אויך פון די שפּעטערדיקע

צייטן, האָט דאָס קליינע און שוואַכע פּאַלעסטינער יידנטום נישט געהאַט קיין שום שאַנסן צוריקצוגעווינען און אָנצוהאַלטן אויף אַ לאַנגער צייט זיין פּאָליטישע זעלבשטענדיקייט, און אַלע זיינע אויפשטאַנדן און קאַמפן וואָלטן בלי־ספק געווען דערשטיקט געוואָרן מיט די געוויינטלעכע באַרבאַרישע פאַר־ניכטונגס־ און אויסראָטונגס־מיטלען, וואָס וואָלטן סוף־כּל־סוף וואַרשיינלעך דערפירט דאָס יידנטום צו פולשטענדיקער דעגע־נעראַציע און אונטערגאַנג.

דערפאַר טאַקע, ווען מיר נעמען אין באַטראַכט אַט די צווייטע מעגלעכע „לייזונג” פון דער דעמאָלטיקער „יידישער פראַגע”, קומט שוין אויס, אַז דעם קוק אויף דעם יידישן גלות ווי אויף אַ „צדקה” איז כּלל נישט קיין איראָנישער וויץ, נאָר אַן ערנסטער פאַרזוך צוצוגיין צו דער גלות־דערשיינונג פון דער אַנדערער, ליכטיקערער זייט; יעדנפאַלס—קען דערדאָ־זיקער מאמר באַטראַכט ווערן פאַר איינעם פון די נאַטירלעכע פרווון פונם יידישן אָפּטימיסטישן געדאַנק צו דערקלערן די טראַגישסטע דערשיינונג אין זיין נאַציאָנאַלער געשיכטע אין הסכּם מיט זיין אַלגעמיינער אָפּטימיסטישער וועלטאָנשויאונג.

יעדנפאַלס איז דאָך אין אַ געוויסער מאָס אמת, אַז דער פאַקט פון „שפּזרם בין האומות”—דאָס, וואָס אפילו שוין נאָכן ערשטן חורבן—און אין מלכות־ישׂראל שוין פריער—האָט זיך אָנגעהויבן דער עמיגראַציע־פּראָצעס פונם ארץ־ישׂראל־יידנטום אין פאַרשידענע לענדער, וואו זיי האָבן מיט דער צייט גע־בילדעט קאָמפּאַקטע קבוצים, וואָס בלויז אַן אומבאַדייטנדיקער טייל פון זיי האָט זיך שפּעטער באַטייליקט אין דער עליה פונם בית־שני־רענעסאַנס,—אָט דער פאַקט איז אינדעראמתן געווען אַ „רפואה פאַר דער מכּה”.

ווייל אַדאַנק אָט דעם פּראָצעס האָבן שוין אין דער צייט פונם צווייטן יידישן חורבן עקזיסטירט באַדייטנדיקע יידישע צענטערן אין איניקע לענדער אין חוץ־לארץ, וועלכע האָבן נאָך דערצו געהאַלטן אין איין וואַקסן אויפן חשבון פון דער צוליב פאַרשידענע סיבות געצוואונגענער אויסוואַנדערונג פון

די וואַרשיינלעך יונגערע און ענערגישערע עלעמענטן פונם ארץ-ישראל-יידנטום.

דידאָזיקע צעזייטע יידישע קבוצים האָבן, אמת, נישט איבערגעריסן זייער צוזאַמענבונד מיט דער געוועזענער נאַציאָנאַלער היים און אפילו נישט אויפגעהערט צו טרוימען און צו בעטן אויף „שיבת-ציון", אָבער דאָס האָט זיי כלל נישט געשטערט אין זייערע שטרעבונגען איינצואָרדענען זיך ווי מעגלעך בעסער—אויף וויפל די אויסערלעכע באַדינגונגען האָבן דאָס דערלויבט—אין זייערע נייע וואוינונגס-לענדער, שאַפנדיק אַזוי אַרום, אָן אַ פאָרויס באַשטימטן ציל און פלאַן, אַ ברייטע נעץ פון אימיגראַציע-פונקטן פאַרן נוצן פון די שפּעטערדיקע יידישע וואַנדערער.

און אַזויאַרום איז עמיגראַציע, וואַנדערונג, אָדער אין דער קלאַסישער טערמינאָלאָגיע „גלות", שוין פון די אַלטע צייטן אָן געוואָרן אַ וויכטיקער פּאָזיטיווער פאַקטאָר אין דער יידישער געשיכטע און אַלס אַזעלכער איז עמיגראַציע פאַרבליבן ביי אונז אויך ביזן היינטיקן טאָג.

אָבער הגם עמיגראַציע איז שוין אַזוי לאַנג געוואָרן אַ כראָנישע, פּערמאַנענטע, כמעט פּ ע ר י אָ ד י ש ע דערשיינונג אין דער יידישער געשיכטע און אפילו נישטגעקוקט אויף דעם פאַקט, וואָס אַחוץ יענער ערשטער פאַטאַלער „עמיגראַציע", ווען דאָס יידנטום איז אויף אַן אכזריותדיקן אופן אַרויסגעשליידערט געוואָרן פון זיין געוועזענער נאַציאָנאַלער היים, זענען דאָך אַלע שפּעטערדיקע גלות-עטאַפּן אייגנטלעך געווען בלויז אַן איבערוואַנדערונג פון איין פרעמד לאַנד אין אַ צווייטנס, אַן אויסטויש פון אַן אַלטן גלות אויף אַ נייעם,—נישטגעקוקט אויף דעם אַלעמען, זאָגן מיר, זענען דאָך די „חבלי-לידה", וואָס האָבן באַגלייט דידאָזיקע פעריאָדישע איבערוואַנדערונגען, תמיד געווען זייער שמערצלעך, און יעדער נייער „שנוי-מקום" האָט כסדר גורם געווען צו אַ טיפן און דויערהאַפטיקן איבערברוך אין לעבן פון דיגלות-אָפּריכטער.

דאָס גלות-יידנטום איז פאַקטיש שטענדיק געווען אונטער-

וועגס, דער טראַדיציאָנעלער וואַנדערשטעקן איז איבערגעגאַנגען בירושה פון דור צו דור, פון האַנט צו האַנט, און איז אפילו געוואָרן אַ סימבאָל פון דער יידישער געשיכטע.

אַ יידישער קבוץ האָט צומאָל געקענט עקזיסטירן גאַנצע יאָרהונדערטער אין אַ לאַנד, און דאָך נישט פילן יענע אינער־לעכע, אינטימע זיכערקייט און אָרגאַנישע איינגעוואָרצלטקייט, וואָס עס פילן געוויינטלעך בירגער אין זייער אמתדיק פאָטער־לאַנד.

פּאָליטיש ווי עקאָנאָמיש, גייסטיק ווי געזעלשאַפטלעך איז דאָס יידנטום כמעט שטענדיק געווען אין אַ „תולה על בלימה"־צושטאַנד; ס'האָט אויסגעזען ווי אַ ברייט פאַרצווייגטער בוים, אָבער אָן טיפע וואָרצלען, אינם באָדן; און דער שווער־פונקט פון גלות־טראַגיזם איז דעריבער אָפט געלעגן נישט אין דעם געצוואונגענעם צעשיידן זיך מיטן לאַנד גופא, נאָר דער־עיקרשט—מיט דער אייגענער היימישער סביבה, מיט אירע איינגעפונדעוועטע אינסטיטוציעס און לעבנס־שטייגער, מיט איר אַלטן בית־המדרש און נאָך עלטערן בית־עולם—מיט די אַלטע פלעצער, וואו מ'האָט אין משך פון דורות איבערגעלעבט פיל ליידן און פריידן, נחת און צער.

ס'זענען, אמת, אויך געווען פאַרהעלטנישמעסיק נאָרמאַלע און רואיקע צייטן, ווען ס'האָט זיך אויסגעוויזן, אַז אַ געוויסער יידישער קבוץ האָט שוין סוף־כל־סוף געפונען זיין „תקון" אינם היסטאָרישן „גלגול־מחילות"־פּראָצעס און האָט שוין אפילו אָנ־געהויבן צו לאָזן טיפע וואָרצלען אינם באַטרעפנדן באָדן; אָבער ליידער האָבן בכלל דידאָזיקע גליקלעכערע צייטן נישט זייער לאַנג געדויערט און נאָך די „זיבן זאַטע יאָר" זענען אָפט געקומען זיבן מאָל זיבן מאַגערע יאָר, וועלכע האָבן לגמרי געמאַכט פאַרגעסן די ערשטע.

ס'האָט אויך נישט־זעלטן פּאַסירט, אַז גראָד אין יענעם מאָמענט, ווען אויפן „יידישן פראָנט" האָט אַלץ אויסגעוויזן צו זיין שטיל און רואיק און אַלץ איז געגאַנגען כשורה, האָט זיך מעשה־שטן גאָר פּלוצלינג פון ערגעץ־וואו אָנגעטראָגן אַ בייזער

שטורעם און האָט מיט איין קלאַפּ צעשטערט אַלע ראָזע האָפע־נונגען און טרוימען, און דאָס ביטער אַנטוישטע גלות־יידנטום איז ווידעראַמאָל געשטאַנען „על פרשת דרכים" מיטן וואַנדער־שטעקן אין האַנט און ווידער „שטודירט געאָגראַפיע".

יעדע עפּאָכע, כמעט יעדע צוויי־דריי דורות, האָט גע־טראָפן די קינדער פון ישראל אין נייע לענדער, צווישן נייע פעלקער און אונטער נייע אומשטענדן.

די סיבות און מאָטיוון פון אָט דעם אייביק־פליסנדיקן פּראָצעס זענען אין פאַרשידענע צייטן און לענדער געווען פאַרשידענע: אַמאָל זענען דאָס געווען רעליגיעזע, אַמאָל פּאָלי־טישע אָדער עקאָנאָמישע, אָבער—אין סיבות און מאָטיוון איז יעדנפאַלס קיינמאָל קיין מאַנגל נישט געווען.

און יעדעס מאָל, ווען אַ געוויסער יידישער קבוץ איז ערגעץ־וואו געווען געצוואונגען זיך אויפצולייזן, איז דאָס אינ־דעראמתן געווען נישט בלויז אַ לאָקאַלע יידישע טראַגעדיע און האָט נישט בלויז אַ תל געמאַכט פון די מיט גרויס מי און אָנשטרענגונג אין משך פון דורות דאָרט דעראָבערטע עקאָ־נאָמישע און קולטורעלע פּאָזיציעס, נאָר האָט אויך זייער שטאַרק זיך אָפּגערופן—דירעקט אָדער אומדירעקט—אויף דער אַלגעמיינער יידישער לאַגע.

אויף די זומפּיקע וועגן און שטעגן פונם יידישן גלות־מאַרש זענען געגאַנגען לאבוד אָן אַ שיעור גייסטיקע און מאַ־טעריעלע כוחות און ענערגיע, וועלכע מען האָט קיינמאָל נישט געקענט קאָמפּענסירן.

דער טראַגיזם פונם דאָזיקן אומענדלעכן גלות־מאַרש איז געווען באַזונדערס גרויס, ווייל די אויפגעלייזטע, די חרוב־געוואָרענע יידישע קבוצים האָבן כמעט קיינמאָל נישט געהאַט פאַר זיך קיין שום קלאָרע פּלענער און פּערספּעקטיוון וועגן זייער צוקונפט, זיי האָבן קיינמאָל נישט געוואוסט וואוהין דער סטיכישער שטראָם וועט זיי סוף־כל־סוף פאַרטראָגן, וואו און ווען זיי וועלן געפינען—אויב זיי וועלן בכלל געפינען—זייער נייעם מקום־מנוחה.

און ווען ס'האָט שוין אפילו אָפּגעגליקט און מ'האָט ער-געץ-וואו אַזאַ מקום-מנוחה ענדלעך געפונען, האָט מען דאָרט, גייסטיק אויסגעשעפּטע און עקאָנאָמיש רואינירטע, געמוזט אַלץ אָנהייבן פון „בראשית", מ'האָט געמוזט דאָס לעצטע ביסל כוחות צונויפנעמען און די העראָאישסטע אָנשטרענגונגען מאַכן, בדי אויפצובויען דאָרט אַ נייע היים, אַ ניי לעבן, נייע אינסטי-טוציעס,—אַן אויפגאַבע, וואָס פאַר איר האָט זיך ווירקלעך געפאָדערט אַזאַ „עם קשה-עורף", ווי דאָס יידישע פאָלק, וואָס זיין נאַציאָנאַלע עקשנות און לעבנס-ווילן זענען אויף אַ מערק ווירדיקן אופן געוואַקסן צוזאַמען מיט די אויסערלעכע שוועריקייטן און שטערונגען.

און ווירקלעך, קוים האָט מען באַוויזן דעם שטויב פון די פיס אָפּצוטרייסלען, אַזוי האָט מען זיך באַלד גענומען מיט אַ פיבערהאַפטן אימפעט—דער גוט באַקאַנטער „יידישער אימ-פעט"—איינאָרדענען זיך און צופּאַסן זיך צו די נייע באַדינגונגען און מעגלעכקייטן, שפּינענדיק ווייטער דעם טראַגיש-איבערגעריסענעם לעבנס-פאָדעם אין אַן אַנדער לאַנד, אָדער אפילו ערגעץ-וואו אין אַן אַנדערן וועלט-טייל.

אַזוי איז עס תמיד געווען און אַזוי איז עס נאָך אויך אין אונזער צייט, ווען פאַר אונזערע אויגן ווערן ממש יידישע קבוצים סטיכיש אַריבערגעשליידערט פון אַלטע אין נייע לענדער און נאַציאָנאַלע פּאָזיציעס ווערן חרוב ומחרב אין איין וועלט-טייל און אויפגעבויט און דערוואָרבן אין אַ צווייטן.

*

פאַרשטייט זיך, אַז ביי אַזעלכע באַדינגונגען איז נישט געווען צו דערוואַרטן קיין געזונטע, נאָרמאַלע און פּלאַנמעסיקע אַנטוויקלונג פונם יידישן נאַציאָנאַלן לעבן; דער גלות—דער פּראָצעס פון שטענדיקן בויען און צעשטערן, איינאָרדענען און אויפלייזן זיך צוזאַמען מיטן „גלותיזם"—מיטן פּראָצעס פון שטענדיקער געצוואונגענער צופּאַסונג צו פרעמדע באַדינגונגען און פאָדערונגען, האָבן נאַטירלעך אַרויפגעלייגט זייער שטעמפּעל

אויפן גוף און אויף דער נשמה פונם וואַנדערנדיקן פאָלק און אַריינגעוועבט נישט ווייניק נעגאַטיווע שטריכן אינם יידישן נאַציאָנאַלן וועזן.

* * *

מיר האָבן אַלזוי צו „פאַרדאַנקען" דעם קנאַפן צוויי-טויזנטיאָריקן גלות פאַר אַסך אומנאָרמאַלע און קראַנקהאַפטע דערשיינונגען אין אונזער נאַציאָנאַלן און אינדיווידועלן לעבן, אָבער אין דער אייגענער צייט האָבן מיר אויך אין אַ געוויסער מאָס צו פאַרדאַנקען דעמדאָזיקן גלות אונזער קיום בכלל, ווייל ווי שווער און ביטער דער גלות איז אויך געווען, איז ער דאָך יעדנפאַלס געווען דער „מילדערער", דער „צדקהדיקער"—אין דער תלמודישער טערמינאָלאָגיע—אויסוועג פונם פאַטאַלן הי-סטאָרישן אַלטערנאַטיוו, וואָס דער גורל האָט אַוועקגעשטעלט פאַרן יידנטום אינם אַנטשיידנעם קריטישן מאָמענט פון זיין נאַציאָנאַלער געשיכטע—אונטערגאַנג אָדער גלות.

ווי פינסטער און גרויזאַם אָט דער גלות איז אויך געווען, ווי שעדלעך און דעמאָראַליזירנדיק זיין השפעה איז געווען אויפן יידישן לעבן און שאַפן, האָט ער פונדעסטוועגן ווי אַ „נאַציאָנאַלע אינסטיטוציע" פאַקטיש באַוויזן צו פּרעזערווירן דאָס אים „אָנפאַרטרויטע" יידנטום אין משך פון דורות, און פּרעזערווירן אים נישט ערגעץ־וואו אויף אַ ווייטן און איינזאַ-מען אינזל, ערגעץ-וואו הינטער די הרי-חושך, נאָר דווקא צווישן די וויכטיקסטע און ציוויליזירטסטע פעלקער אין סאַמע ווירבל פון דער וועלט-געשיכטע.

די גרויסע געאָגראַפישע צעוואָרפנקייט פון דער יידישער „גלות-טעריטאָריע", צוזאַמען מיט דער טיפער פאַרשידנאַרטי-קייט פון די עקזיסטירנדיקע פּאָליטישע, עקאָנאָמישע און סאָ-ציאַלע באַדינגונגען אין פאַרשידענע לענדער פון דער דיאַספּאָ-רע, האָבן אָפט אין אַן „עת-צרה" מעגלעך געמאַכט אַ צייט-ווייליקע רעטונג אין אַן אַנדער לאַנד, און דידאָזיקע „צייטווייל-קייט" האָט צומאָל אָנגעהאַלטן עטלעכע דורות, ביז אַ נייער עת-צרה.

דער גלות האָט בכלל געמאַכט דאָס יידנטום זייער עלאַסטיש און „קוועקזילבערדיק"—האָט מען עס אַ צו האַסטיקן דרוק געטאָן אויף איין אָרט, אַזוי איז עס באַלד „אַרויסגעשפּרונגען" אויף אַ צווייט אָרט; האָט מען ערגעץ־וואו זיין אַלטע נעסט צעשטערט, האָט עס באַלד, אַמאָל טאַקע אויפן זעלביקן אָרט גופא און אַמאָל—ערגעץ־וואו אין אַן אַנדערן עק וועלט, גענומען טראָגן ליים און ציגל און אָנגעהויבן פאַר זיך בויען אַ נייע נעסט.

אַזוי, למשל, איז די יידישע לאַגע געוואָרן אומדערטרעגלעך אין בבל, איז מען אַוועק קיין שפּאַניע; האָט מען געטריבן פון שפּאַניע, האָט מען גענומען דאָס גלות־קלאַפּערגעצייג און זיך אַוועקגעלאָזט קיין האָלאַנד, טערקיי, פראַנקרייך; איז געוואָרן „ענג" אין דייטשלאַנד, איז מען געלאָפן קיין פּוילן; האָט מען געמאַכט פּאָגראָמען אין רוסלאַנד, האָט מען זיך געראַטעוועט קיין אַמעריקע א. אַ. וו.

דער אייביק־פליסנדיקער שטראָם פון עמיגראַציע און אימיגראַציע, פון אַריין און אַרויס, פון בויען און אויפלייזן זיך, האָט געהאַט נאָך אַ ווירקונג—ער האָט שטענדיק געהאַלטן דעם יידישן גייסט וואַכזאַם, געשפּאַנט, אַקטיוו, אין אַ שטענדיקער פּאָטענציעלער גרייטקייט—סיי צו נייע גזירות און רדיפות, סיי צום מעגלעכן ווידערשטאַנד און קאַמף, סיי—אין ערגסטן פאַל—צו אויסוואַנדערונג, צו „שנוי־מקום".

ווי איינער, וואָס געפינט זיך אין אַ שטענדיקן באַלאַגערונגס־צושטאַנד, אַזוי האָט אויך דאָס יידנטום קיינמאָל נישט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך זיין „אַמוניציע", זיין „פּאַנצער און שילד"; ס׳האָט אויך אָפט, כדי אויסצומיידן דאָס בייזע „פּאָליציייִשע אויג" פונם גורל, געביטן זיינע „פּאַספּאָרטן און אַדרעסן", זיין אויסזען און שפּראַך, און אַדאַנק דערדאָזיקער „סטראַטעגיע" האָט אים, ווייזט אויס, דער פאַרשאָלטענער זשאַנדאַרם, דער „מלאך־דומה" פון דער וועלט־געשיכטע, קיינמאָל נישט געקענט אויסגעפינען און אים איבערגעבן אין דער האַנט פון פּאַטאַלן „היסטאָרישן ווערדיקט".

X

אַסימילאַציע איז פון שטענדיק אָן געווען איינע פון די אַנגעווייטיקסטע דערשיינונגען אין יידישן לעבן; אייניקע — די אַנהענגער — האָבן אין אַסימילאַציע געזען די „גאולה" פונם גלות-יידנטום, אַנדערע — די קעגנער — די כליה, דעם כרת-טויט פון יידישן פאָלק.

אין אונזערע ווייטערדיקע אָפּהאַנדלונגען וועט אונז נאָך אַסך מאָל אויסקומען צו באַרירן דאָסדאָזיקע פּראָבלעם אין צוזאַמענהאַנג מיט אַנדערע נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען און דערשיינונגען.

דאָ ווילן מיר זיך בלויז אָפּשטעלן — און פון אַן אַנדערן ווי ביז איצט שטאַנדפּונקט — איבער דער פראַגע פון יידישן קיום אין שייכות מיט דער אַסימילאַציע-באַוועגונג.

פון אויבן-אויף זעט עס געוויס אויס משונהדיק, וואָס דאָס גלות-יידנטום האָט באַוויזן בייצושטיין די אַזויפיל פאַרפירערישע אַסימילאַציע-נטיונות, וואָס האָבן אויף אים שטענדיק געלויערט פון אַלע זייטן, איבערהויפּט דאַכט זיך אונז, אַז די גזירות און רדיפות, וואָס האָבן זיך געשאָטן אויפן יידנטום כמעט אין משך פון דער גאַנצער מיטלאַלטער-עפּאָכע, האָבן אים שוין לאַנג געדאַרפט פירן צו פולשטענדיקער אַסימילאַציע.

אינדעראמתן אָבער איז דווקא יענע „קלאַסישע" גלות-עפּאָכע צומווייניקסטן געווען גינסטיק, סיי פּסיכאָלאָגיש, סיי מעכאַניש, פאַר דער יידישער אַסימילאַציע.

ווייל אַסימילאַציע פון ראַסן און פעלקער בכלל איז לחלוטין נישט פון יענע זאכן, וואָס ווערן געמאַכט „פאַ זאקאַזו", צו אָרדער פון דרויסן, אָדער אפילו לויט אַן אייגענער אָנגענומענער „רעזאָלוציע".

מ׳קען נישט קומען צו אַ פאָלק און קאָמאַנדעווען: אסי-

מיליר זיך! לייז זיך אויף! גיב-אויף דיין נאַציאָנאַלע אינדיווידואַליטעט, דיין ראַסן־„איך״.

ס׳העלפט אויך צומאָל נישט די אייגענע „פּרינציפּיעלע גרייטקייט״ זיך צו לאָזן אַסימילירן, אויב ס׳פעלן דערצו די נויטיקע באַדינגונגען.

נאַציאָנאַלע אַסימילאַציע איז באמת אַ זייער קאָמפּליצירטער, דעליקאַטער און לאַנגזאַמער פּראָצעס, וואָס פאָדערט, ערשטנס, אַ גרויסע מאָס סימפּאַטיע און גוטן ווילן, פאַרשטענדעניש און טאָלעראַנץ מצד דער הערשנדיקער נאַציע לגבי דער איר אונטערגעאָרדנטער נאַציאָנאַלער גרופּע.

צווייטנס, אַ גינסטיקע פּאָליטישע, געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אַטמאָספער, וואָס אין איר זאָל די קאָנקרעטע דערנענטערונג און פאַרשטענדעניש ווירקלעך האָבן די מעגלעכקייט און געלעגנהייט דורכגעפירט צו ווערן אינם פּ ר אַ ק ט י ש ן טאָגטעגלעכן לעבן,—„פּראַקטישן״, ווייל בנוגע דעמדאָזיקן ענין איז ליידער פאַראַן ביי דער הערשנדיקער געזעלשאַפט אַ זייער גרויסער מהלך צווישן דער טעאָריע און פּראַקטיק.

דריטנס, אַז די באַטרעפנדע נאַציאָנאַלע מינאָריטעט גופא זאָל אויך פון איר זייט ערנסט און אַקטיוו שטרעבן צו אַסימילאַציע; ס׳איז נישט גענוג פאַר איר צו שפּילן דערביי בלויז אַ פּאַסיווע ראָל און „זיך לאָזן אַסימילירן״, נאָר זי דאַרף באַזיצן דעם ווילן און די אַנטשלאָסנקייט צו אַסימילירן זיך און צו אונטערדריקן אין זיך יענע טריפהנע אינסטינקטן און עמאָציעס, וואָס פליסן אַרויס פון די טיף-איינגעוואָרצלטע אין דער מענטשלעכער פּסיכיק ראַסן-נאַציאָנאַלע מאָמענטן און וואָס בילדן אַ זייער באַדייטנדיקן טייל פון אונזער אינדיווידועלן אַזוי געצערטלטן און געפּיעסטעטן „איך״.

די צרה איז אָבער בנוגע דעם לעצטן פּונקט, וואָס די ראַסן-נאַציאָנאַלע אייגנשאַפטן, וואָס מיר האָבן באַקומען בירושה פון די פאַרגאַנגענע דורות, פאַרנעמען נישט קיין באַזונדערע, ספּעציעלע צעלן און קעמערלעך אין אונזער „איך״, וועלכע

מ'זאָל קענען לויטן וואונש איזאָלירן און אויסשליסן פון אונ־זער פסיכישן באַגאַזש, נאָר זענען גראָד זייער טיף איינגע־פלאָכטן און איינגעוועבט אין יעדן אַטאָם, אין יעדער צעלע פון אונזער וועזן און זענען מיט טויזנטער אומזיכטבאַרע פע־דעמלעך פאַרקניפּט און פאַרבונדן מיטן גאַנצן קאָמפּלעקס פון אונזער אינדיווידועלן מהות, פון אונזער פערזענלעכן „איך".

און ווי ענלעך מיר זאָלן אויך זיין—אָדער דענקען, אַז מיר זענען—אין אונזער לעבנסשטייגער, געוואוינהייטן, אָנשויאונ־גען, מאַניערן, געשמאַק א. אַ. וו. צו דער אַרומיקער נישט־יידישער געזעלשאַפט, ווי דערפאָלגרייך מיר זאָלן אויך זיין אין אונזער נאָכאַמונג צו דער לעצטער, דאָך וועט תמיד בלייבן אַ געוויסע פסיכאָלאָגישע מחיצה, וואָס מיר וועלן נישט קענען דורכברעכן: מיר וועלן זיך תמיד אָנשטויסן אויף עפּעס אַ שטערונג, אַ שטרויכלונג, וואָס מיר וועלן נישט זיין ביכולת צו באַזייטיקן.

ס'וועט חוצדעם אויף אונז אויך, וואַרשיינלעך, שטענ־דיק לויערן מצד די אַלטע, „פאַרדאַמטע" ראַסן־נאַציאָנאַלע אינסטינקטן די „געפאַר" פון אַ פּלוצלינגדיקער „פסיכישער קאָנטררעוואָלוציע", וואָס וועט אויסנוצן יעדע קריטישע גע־לעגנהייט צו רעוואָלטירן קעגן דעם מיט גרויס מי איינגע־אָרדנטן „נאָכאַמונגס־רעזשים".

די יסודות פון אַ פאָלקס־פסיכאָלאָגיע, די פונדאַמענטאַלע שטריכן פון אַ נאַציאָנאַלן כאַראַקטער, לאָזן זיך נישט אַזוי לייכט אונטערדריקן אפילו פון אונז גופא.

ווייטער—בנוגע די ערשטע אויבנדערמאָנטע פונקטן, דאַרף מען באַמערקן, אַז דער וועג צו אַסימילאַציע פירט קיינמאָל נישט דורך גזירות און רדיפות, דווקא די לעצטע פירן גאַנץ אָפט צו קעגנגעזעצטע רעזולטאַטן—זיי העלפן—דאַקעגן—צו פאַרשטאַרקן און פאַרטיפן די נאַציאָנאַלע אינסטינקטן און שטי־מונגען אין די הערצער פון די אונטערדריקטע; זיי פּראָדוצירן דעם נויטיקן ברען־מאַטעריאַל פאַרן מזבח פונם נאַציאָנאַלן באַ־

וואוסטזיין; זיי פאַרוואַנדלען אָפט שוואַכלינגע אין העלדן און פּחדנים—אין מאַרטירער.

אַסימילאַציע פאָדערט יעדנפאַלס גאַנץ אַנדערע וועגן און מעטאָדן, ווי יענע, וואָס מיט זיי האָט די קריסטלעכע וועלט שטענדיק זיך באַנוצט לגבי דעם גלות-יידנטום און וואָס האָבן אינדעראמתן געצילט נישט צו דער אַסימילירונג פון די לעצטע, נאָר—צו זייער פולשטענדיקער פיזישער אויסראָטונג.

ווען די הערשנדיקע נאַציע איז ווירקלעך פאַראינטערעסירט אין דער אַסימילאַציע פון די פרעמדע נאַציאָנאַלע עלעמענטן, וואָס געפינען זיך אויף איר טעריטאָריע, האָט זי תמיד אין איר רשות גענוג ווירקזאַמע מיטלען, וואָס שאַפן די נויטיקע אָביעקטיווע באַדינגונגען און סוביעקטיווע שטימונגען, וואָס טרעטן אויס דעם וועג צו אַסימילאַציע.

קודם-כל—ווי די רעגירנדיקע און דאָמינירנדיקע נאַציע האָט זי דאָך אין איר רשות די נויטיקע מאַטעריעלע רעסורסן און אומבאַשרענקטע מעגלעכקייטן פאַר דער פולער און פלאַנמעסיקער אַנטוויקלונג פון אַלע א י ר ע א י י ג ע נ ע נאַציאָנאַלע אייגנשאַפטן און קולטור-ווערטן, און אַדאַנק דעם וועט זי זיך שטענדיק געפינען אויף אַ העכערער קולטור-מדרגה פון דער אונטערגעאָרדנטער מינאָריטעט-גרופּע, וואָס וועט דעריבער איינפאַך נישט זיין ביכולת אויסצומיידן די דירעקטע און אומדירעקטע השפּעות פון דער פּאָליטיש-דאָמינירנדיקער און קולטורעל-אימפּאָנירנדיקער נאַציאָנאַלער מערהייט.

אחוץ דעם—מיט דיזעלבע שליסלען, וואָס די הערשנדיקע נאַציע האָט אין איר האַנט צו די וויכטיקסטע מלוכהשע, געזעלשאַפטלעכע, עקאָנאָמישע און קולטורעלע אינסטיטוציעס אין לאַנד, קען זי אויך „עפענען"—אויב זי וויל—די הערצער און מוחות פון דער נאַציאָנאַלער מינדערהייט—און דווקא פון די מער אַקטיווע, פעיקע און ענערגישע עלעמענטן צווישן דער לעצטער—פאַר איר קולטור, שפּראַך, טראַדיציעס, לעבנסשטייגער, אָנשויאונגען א. אַ. וו., וואָס צו זיי האָט די לעצטע בכלל אַ גרויסע שוואַכקייט. און אויב דערדאָזיקער פּראָצעס גייט אָן

אין משך פון אַ לענגערער צייט אומגעשטערט—ווערט ממילא די נאַציאָנאַלע מינדערהייט אַלץ מער אַריינגעצויגן און אריינגעוועבט אין דעם אַלגעמיינעם לעבנס- און שאַפונגס-קרייז פון דער הערשנדיקער מאַיאָריטעט, ביז זי ווערט לסוף אין אַ גרויסער מאָס „ביין פון אירע ביינער און פלייש פון איר פלייש".

*

אָבער צווישן די יידישע גלות-קבוצים און די הערשנדיקע פעלקער האָבן שטענדיק עקזיסטירט גאַנץ אַנדערע באַציאונגען.

מיט זייער ווייניק אויסנאַמען, זענען די דאָזיקע קבוצים געווען לגמרי אַרויסגעשטויסן פון דער אַרומיקער געזעלשאַפט און האָבן פּאַקטיש נישט פאַרמאָגט קיין שום אָרגאַנישע פאַרבינדונגען מיט דער לעצטער.

אַ טיפער קולטור-פּסיכאָלאָגישער און סאָציאַל-עקאָנאָמישער תהום האָט שטענדיק עקזיסטירט צווישן דיביידע נאַציאָנאַלע מחנות, אַ דיקע וואַנט פון קעגנזייטיקער שנאה און פאַראַכטונג האָט שטענדיק עקזיסטירט צווישן די אונטערדריקער און אונטערגעדריקטע.

די יידישע געטאָ איז ווירקלעך געווען אַן „עולם בפני עצמו", אַ פאַרשלאָסענע, איזאָלירטע, פאַרשאַנצטע וועלט, אַן אַרומגערינגלטע מיט אַ טאָפּלטער כינעזישער וואַנט—מיט פּאָליטיש-עקאָנאָמישע „גדרים וסייגים", וואָס די פיינט און אונטערדריקער האָבן געשאַפן פון דרויסן, און מיט טראַדיציאָנעל-רעליגיעזע „גדרים וסייגים", וואָס די פריינט און פאַרזאָרגער האָבן געשאַפן פון אינעווייניק.

די קריסטלעכע רעגירונגען פון איירָאָפּע האָבן פּאַקטיש תמיד געפירט די קורצזיכטיקסטע פּאָליטיק לגבי זייערע יידישע אונטערטאַנען.

די שנאה און פאַראַכטונג צום יידנטום זענען, ווי ס'ווייזט אויס, אַזוי טיף געווען איינגעוואָרצלט אין די הערצער און מוחות פון דער רעאַקציאָנערער קריסטלעכער וועלט, אַז זיי

האָבן גאַנץ אָפט אין זיי אויסגעלאָשן נישט בלויז יעדן פונק פון עלעמענטאַרן יושר און הומאַניטעט, נאָר אויך די פעאי־קייט פאַר פּאָליטישער לאָגיק און ווירקלעכקייט.

זייער ווייניק טאָלעראַנץ האָט די קריסטלעכע וועלט פאַרמאָגט פאַר די אַנדערשדענקנדיקע און אַנדערשגלויבנדיקע אפילו אין זייערע אייגענע רייען, פאַרן יידנטום אָבער האָבן זיי שטענדיק פאַרמאָגט בלויז נגישות, רדיפות און דיסקרימי־נאַציעס.

דורך פאַרשידענע מיטלען און מעטאָדן האָט די קריסט־לעכע וועלט אין פאַרשידענע צייטן און לענדער געפּרוווט פטור ווערן פונם „גאָט־פאַרדאַמטן פאָלק“, אַמאָל האָט מען זיך באַמיט אים מיט געוואַלט „אַראָפּצושלינגען“, און אַן אַנדערש מאָל, דאַקעגן, „אַרויסצושפּייען“, —ביידע עקספּערימענטן האָבן זיך אָבער נישט שטענדיק איינגעגעבן.

דאָס יידנטום איז מעשה „קשה־עורף“ פאַרשטעקט גע־וואָרן, אַזויצוזאָגן, אינם „בית־הבליעה“, אינם שלינג, פון דער מענטשהייט און ס'איז מיט אים געוואָרן „לא לבלוע ולא להקיא“, נישט איינצושלינגען, נישט אַרויסצושפּייען.

וואָס שטאַרקער, גרויזאַמער ס'איז געוואָרן דער אויסער־לעכער דרוק, אַלץ שטאַרקער, עקשנותדיקער איז אויך געוואָרן זיין אינערלעכער ווידערשטאַנד, וואָס מער פיזיש געדריקט און פאַרפאָלגט, אַלץ מער פאַרשאַנצט איז געוואָרן זיין גייסט, זיין נאַציאָנאַלע נשמה.

זייענדיק אין משך פון דורות אַרויסגעשטויסן „מחוץ למחנה“ פון דער אַרומיקער וועלט, האָט זיך דאָס רעכטלאָזע און איזאָלירטע יידנטום געשאַפן זיין אייגענע—אָרעמע אין פאָרם, באַשרענקט אין פאַרנעם, אָבער רייכע אין אינהאַלט— וועלט, און אויף אַלע גזירות און רדיפות פון זיינע באַרבאַרי־שע הערשער און אונטערדריקער, האָט דאָס יידנטום פון זיין שטאָלצער איינזאַמקייט געקענט ענטפערן מיט די ווערטער פון מאַריאַ סטואַרט אין שילערס דראַמע: „איר קענט זיך מיט מיר נ י ד ע ר י ק ב אַ ג יי ן, אָבער ד ע ר נ י ד ר י ק ן מיך איז קיינער נישט אימשטאַנד!“

צווייטער טייל

I

פון די „שטריכן און פראָבלעמען", וואָס האָבן דערעיקר צו טון מיט די פאַרשידענע מאָמענטן און פאַזן פון אונזער נאַציאָנאַלער פאַרגאַנגענהייט, וואָס אויף זיי האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט אין די פריערדיקע קאַפּיטלען, וועלן מיר איצט, אין צווייטן טייל, איבערגיין צו די „שטריכן און מאָמענטן", וואָס האָבן צו טון מיט דער קעגנוואַרטיקער—אינערלעכער און אויסערלעכער—לאַגע פון יידנטום.

מיר וועלן ספּעציעל פּרובירן זיך פאַנאַנדערקלייבן אין די פאָלגנדיקע וויכטיקע פראַגן, נעמלעך—באַזיצט נאָך דאָס איצטיקע יידנטום יענע אַלטע כאַראַקטעריסטישע שטריכן און אייגנשאַפטן, וועלכע האָבן אין דער פאַרגאַנגענהייט געשפּילט אַזאַ וויכטיקע ראָל אין זיין נאַציאָנאַלן קיום, און, ווי אַ פּועל-יוצא דערפון—זענען איצט אויך נישטאָ און ס'דאַרפן נישט זיין קיין שום שאלות און ספקות וועגן זיין נאַציאָנאַלער צוקונפט און מיר ברויכן אויך נישט צו זוכן נייע לייזונגען און מעטאָדן פאַר די פאַרשידענע פראַגן און פּראָבלעמען, וואָס שטייען ביי אונז אויפן טאָג-אָרדענונג, נאָר דאַרפן אַלץ לאָזן גיין זיין נאַטירלעכן וועג, אָדער—אפשר נויטיקט זיך דאָס מאָדערנע יידנטום, וואָס לעבט און שאַפט אונטער גאַנץ אַנדערע באַדינגונגען, ווי זיינע פאָרגייער, אויך אין אַנדערע, נייערע, מאָדערנערע, עקזיסטענץ- שוץ- און קאַמפּס-מיטלען, וועלכע זאָלן אַנטשפּרעכן זיין ווירקלעכן, פיל געענדערטן מצב?

מיר ווייסן אַלע און פילן, אַז דאָס יידנטום לעבט איצט איבער אַ שווערן נאַציאָנאַלן קריזיס. פרעגט זיך אָבער: איז דאָס בלויז איינער פון יענע געוויינטלעכע קריזיסן, וואָס דאָס יידנטום האָט שוין נישט ווייניק דורכגעמאַכט פאַר די לעצטע פאָר טויזנט יאָר און וואָס פאַר דער לייזונג פון זיי האָבן מיר ביז איצט קיין אויסערגעוויינטלעכע מיטלען נישט אָנגענומען

און קיין נייע מעטאָדן נישט אָנגעווענדט, אָדער—אפשר האָבן מיר איצט פאַר זיך איינעם פון יענע אויסטערלישע און פאַטאַלע קריזיסן, וואָס באַצייכענען אַ שיידוועג, אַ נייע ווענדונג, אַ „שנוי־ערכין", אין דער געשיכטע פון אַ פאָלק, און וואָס פאָדערן דעריבער אויך נייע, ספּעציעלע מיטלען און מעטאָדן פאַר זייער לייזונג?

און—אויב דער לעצטער פאַל איז דער ריכטיקער—וואָס שיינט טאַקע אַזוי צו זיין—וועלכע־זשע זענען דאָס די נייע, מאָדערנע נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ־ און שוץ־מיטלען, וואָס דאַרפן איצט אָנגעווענדט ווערן קעגן די נייע סכנות, וואָס באַדראָען דעם קיום פונם יידנטום?

וואו און אין וואָס ליגט אייגנטלעך איצט דער שליסל צו אונזער צוקונפטיקן קיום ווי אַ פאָלק?

אויף אָט די און אייניקע אַנדערע ענלעכע פראַגן, וועלן מיר פּרובירן זיך אָפּצושטעלן אין דער פאָלגנדיקער סעריע קאַפּיטלען.

* *
*

מיר קענען יעדנפאַלס נישט איגנאָרירן דעם פאַקט, אַז מיר לעבן איצט בכלל אין אַן אויסערגעוויינטלעך וויכטיקער און פאַראַנטוואָרטלעכער עפּאָכע, ווען אין כמעט אַלע ספערן און אויף אַלע געביטן פונם מענטשלעכן לעבן—אינדיווידועלן און קאָלעקטיוון, עקאָנאָמישן און קולטורעלן—קומען פאָר זייער טיפע ענדערונגען, פאַרוואַנדלונגען און איבערראַשונגען, וועלכע רירן אויך אָן דירעקט און אומדירעקט אַלע זייטן פון אונזער יידישן לעבן.

פאַר אונזערע אויגן ווערט איצט דאָס לעבן און דער גורל פון פעלקער און לענדער, קלאַסן און פּאַרטייען, איבערגעשמאָלצן, איבערגעשמידט אויף דער „היסטאָרישער קאָוואַדלע" פאַר אונזערע אויגן קומט פאָר אַ פּראָצעס פון ראַדיקאַלער „שנוי־ערכין", פון אַ דרייסטער איבערראַשונג פון די וויכטיקסטע

און פונדאַמענטאַלסטע אידעען, אָנשויאונגען און קולטור-ווערטן, וועלכע זענען אונז געקומען בירושה פון דער אַלטער וועלט.

פאַר אונזערע אויגן קומט איצט פאָר אַ דראַמאַטישער היסטאָרישער קאַמף צווישן דער אַלטער און נייער וועלט,—אַ קאַמף, וואָס אין אים פאַרלירט אַלץ מער די „אַלטע וועלט" מיט אירע איינגעפונדעוועטע אָרדענונגען און אינסטיטוציעס, פאַרהייליקטע טראַדיציעס און לעבנס-פאָרמען, איר אַמאָליקע זיכערקייט און גלייכגעוויכט, אויטאָריטעט און איינפלוס אונטערן געוואַגטן און מעכטיקן אָנגריף מצד דער „נייער וועלט".

און אויב די גרויסע, פעסטע און סטאַביליזירטע נישט-יידישע וועלט געפינט זיך איצט אין אַזאַ מצב, איז דאָך שוין גאָר איבעריק צו רעדן וועגן אונזער אייגן יידיש וועלטל, וואָס איז אויך פריער קיינמאָל נישט געווען זייער פעסט און זיכער!

אמת, דידאָזיקע „אַלטע וועלט"—זייערע און אויך אונזערע—האַלט נאָך דערווייל גאַנץ ווייט פון קאַפיטולירן, פון אונטערגעבן זיך; להיפך—זי מאַכט נאָך דערווייל די גרעסטע אָנשטרענגונגען צו דערהאַלטן אירע טראַדיציאָנעלע פאָזיציעס, און צייטנווייז געלינגט איר אפילו דאָ אָדער דאָרט צוריקצוגעווינען שוין אַ כמעט פאַרלוירענע פאָזיציע.

ס'טרעפט אויך אַמאָל, אַז דווקא אין סאַמע ברען פונם פאַרביטערטן קאַמף קעגן דער „אַלטער וועלט" מיט אירע גרייז-גראָע אָרדענונגען און טראַדיציעס, וואָס „מיר" האָבן זיך פאַרמאָסטן צו באַקעמפן; אינמיטן פון „אונזערע" פייערלעכע הורא-געשרייען פאַר די דערגרייכטע גרויסע טריאומפן, דערשפירן מיר גאָר פלוצלינג, אַז ערגעץ-וואו אין די טיפסטע-טיפענישן פון אונזער נשמה, אין אַ פאַרבאָרגן, אינטים ווינקעלע פון אונזער באַוואוסטזיין, האָט עפעס אַ מיסטעריעזע סטרונע פ ע ס י מ י ס ט י ש אַ ציטער געטון, אָדער אַז עפעס אַ מעפיסטאָפעלישער געדאַנקען-פונק האָט פון ערגעץ-וואו, „ממעמקים", אויף אונז פלוצלינג אַ שפריץ געטון מיט צווייפל און סקעפטיציזם; און — אָט די קריטישע מאָמענטן טוט זיך פלוצלינג

פון אונז אָפּ אונזער גאַנצע קאָמפּליציטעט און אינערלעכע זיכערקייט, און „רעאַקציאָנערע" געדאַנקען און געפילן—פון בענקשאפט, מיטלייד און סימפּאַטיע ברויזן אויף אין אונזערע מוחות און הערצער צו דער פון אונז גופא פאַראורטיילטער „אַלטער וועלט" מיט אירע מיסטישע גלויבנס און ראָמאַנטישע טרוימען—אָט די אַלע אָפּגעלעבטע און באַנאַלע „שטותרייען", וועלכע „מיר", די זעלבסטגעקרוינטע „אויסלייזער" פון דער פאַרשקלאַפטער מענטשהייט, די מאָדערנע בבלישע „טורעם-בויער", האָבן זיך געשטעלט פאַר אַן אויפגאַבע צו באַקעמפן און פאַרניכטן.

יאָ, אַזעלכע „צווייפל- און פאַרצווייפלונגס"-שטימונגען, אַזעלכע מאָמענטן פון „סילוק השכינה", טרעפן זיך צומאָל אין דער מחנה פון די מאָדערנע „מתקני-עולם", אָבער—שטימונגען און עמאָציעס, צווייפל און פעסימיזם, קענען בלויז אויף אַ מאָמענט פאַרהאַלטן, פאַרלאַנגזאַמערן אָדער פאַרטאָרמאַזירן, אָבער קענען לגמרי נישט אָפּשטעלן דעם אומפאַרמיידלעכן גאַנג פונם געשיכטלעכן פּראָצעס.

אמת, דערדאָזיקער פּראָצעס גייט בכלל אָן זייער לאַנגזאַם, צייטנווייז אפילו אַזוי לאַנגזאַם, אַז ס'דאַכט זיך אונז, אַז ער רירט זיך כלל נישט פון אָרט, אָדער—אַז אָנשטאָט פאָרווערטס, שפּאַנט ער גאָר ריקווערטס; אָבער דאָס קומט, ערשטנס, דערפון, וואָס מיר אורטיילן בכלל בלויז אויפן סמך פון צייטווייליקע און אויבערפלעכלעכע סימנים, וועלכע מיר קענען זען און באַגרייפן,—מיר זענען אָבער נישט ביכולת צו זען און באַגרייפן די אינערלעכע, טיף-פאַרבאָרגענע, „אונטערערדישע" וועגן און שטעגן פונם דאָזיקן קאָמפּליצירטן פּראָצעס.

צווייטנס, איז אין דעם שולדיק, ווי ס'ווייזט אויס, די גייסטיקע און פּסיכאָלאָגישע אינערציע פון דער מענטשלעכער ראַסע בכלל, וועלכע, שטרעבנדיק באַוואוסטזיניק צו בעסערע און פולקאָמענערע לעבנס-פאָרמען און באַדינגונגען, קלאַמערט זי זיך דאָך אין דערזעלבער צייט אומבאַוואוסטזיניק מיט די לעצטע כוחות אָן אירע אַלטע, פאַרשטויבטע, באַנאַלע

טראַדיציעס און לעבנס-פאָרמען, וואָס מיט זיי האָט זי זיך אין משך פון דורות אַרומגעוועבט, ווי מיט אַ דיקן שפּינוועבס. און זי ציטערט אינסטינקטיוו פאַר יעדן ווינטל, וואָס קען, חלילה, איר איינגעפונדעוועטע שפּינוועבס-אידיליע צעשטערן.

און דרימנס, ווייל די אַזויגערופענע „נייע וועלט" גופא, וואָס פּרעטענדירט אויפן צוקונפטיקן לעבנס-טראָן, איז אַליין נאָך אויך נישט רייף און נישט שטאַרק גענוג, כּדי איבערצו-נעמען די ממשלה אין אירע הענט.

די נייע אידעען און אָנשויאונגען האַלטן זיך ערשט אין אויסבילדן, אויסקריסטאַליזירן, און געפינען זיך נאָך דערווייל אין די ערשטע סטאַדיען פון זייער אַנטוויקלונג.

„דערווייל" לעבן מיר אין אַ היסטאָרישן „בין-השמשות", אין אַן איבערגאַנגס-עפּאָכע מיט איר כאַראַקטעריסטישן „תהו-ובהו", וואָס איז איצט צו באַמערקן כּמעט אויף אַלע געביטן, און ס'איז נאָך שווער פאָרויסצוזאָגן, וואָס פון אָט דעם מערק-ווירדיקן כאַאָס וועט זיך סוף-כּל-סוף אויסקריסטאַליזירן.

יעדנפאַלס, שיינט דאָך איין זאַך צו זיין זיכער, און דאָס איז, אַז דער עתיד—קען. אפילו זיין די נאָענטסטע—וועט אין אַסך ווילטיקע הינזיכטן זיין זייער פאַרשידן פון דעם עבר, און אַז די קומענדיקע עטלעכע דורות וועלן ברענגען מיט זיך פיל גרעסערע און טיפערע ענדערונגען אינם לעבן און צוזאַ-מענלעבן פון די ציוויליזירטע, פעלקער ווי אפשר די לעצטע פאַר טויזנט יאָר צוזאַמענגענומען.

* * *

דער גרויסער היסטאָרישער קאַמף, וואָס קומט פאָר צווישן אַלטן און נייעם אין דער אַרומיקער וועלט, שפּיגלט זיך אויך אָפּ אין אונזער קליינעם אָבער עמפּינדלעכן יידישן וועלטל.

און פאַקטיש האָבן זיך אין משך פון די לעצטע עטלעכע דורות ביי אונז אַסך זאַכן אפילו פיל מער געענדערט, ווי ביי „זיי".

דידאָזיקע ענדערונגען זענען אייגנצייטיק געווען אי לטובה, אי לרעה.

קודם-כל האָט זיך זייער פיל געענדערט אונזער אויסער-לעכע לאַגע—דאָס איצטיקע יידנטום, אפילו אין די רעאַקציאָנערע לענדער, לעבט שוין נישט אַזוי איזאָלירט—פּאָליטיש, עקאָנאָמיש, סאָציאַל און קולטורעל—, ווי ערשט מיט עטלעכע דורות צוריק.

כמעט אין אַלע לענדער פון דער דיאַספּאָרע און כמעט אויף אַלע געביטן געפינען מיר זיך איצט אין פאַרהעלטניש-מעסיק נאָענטע באַציאונגען און פאַרבינדונגען מיט אונזערע שכנים, די „אדוני-הארץ״; מיר נעמען אומעטום אַן אַקטיוון אָנטייל אין די ווילטיקסטע לעבנס- און שאַפונגס-טעטיקייטן פון דער אַרומיקער נישט-יידישער וועלט, דערעיקרשט—אויפן קולטורעלן געביט.

און דידאָזיקע אויסערלעכע שנויים האָבן ממילא אויך געפירט צו טיפע אינערלעכע ענדערונגען.

די פרעמדע אידעען און אָנשויאונגען, טראַדיציעס און לעבנס-שטייגער, וועלכע אונזערע עלטערן האָבן אַמאָל באַקעמפט מיט דער גרעסטער מסירת-נפש, האָבן אונז איצט, כמעט אומבאַמערקט פאַר אונז גופא, גענומען געפאַנגען אין זייערע פאַרפירערישע, ווייט-פאַרשפרייטע נעצן.

די טאָפּלטע „גדרים וסגיים״—די אינערלעכע און די אויסערלעכע—, וועלכע האָבן דורות-לאַנג אי געשטיקט, אי געשיצט דאָס גלות-יידנטום, זענען שוין לאַנג דורכגעבראָכן פון אַלע זייטן און אין אַ קורצער צייט האָבן מיר באַוויזן אַוועקצומאַרשירן גאַנץ ווייט אויפן וועג, וואָס פירט אַרויס פון דער אייגענער אין דער פרעמדער וועלט אַריין.

ווי אַן גרעסטאַנט, וואָס האָט זיך נאָך אַסך יאָרן געפענגעניש לסוף אַרויסגעריסן פון זיין פאַרשטיקטער צעלע, אַזוי האָבן מיר זיך גענומען שפּאַרן מיט אַלע כוחות אין די טירן און טויערן, וואָס פירן צו דער פאַרכשופטער, דורות-לאַנג פאַר אונז פאַרבאָטענער וועלט און מיט אונזער גאַנצן פריער דער-

שטיקטן אימפעט און ליידנשאַפט האָבן מיר זיך דאָרט אַרויפ־געוואָרפן אויף אַלץ, וואָס פאַרשפּרעכט מאַטעריעלן דערפאָלג אָדער גייסטיקן געגוס, אויף אַלץ, וואָס קען באַפרידיקן אונזע־רע פערזענלעכע אַמביציעס און עגאָאיסטישע שטרעבונגען.

* * *

ווילן מיר אויסגעפינען דעם אָנהויב פון דעמדאָזיקן טיפן און פילזייטיקן איבערברוך אין דער געשיכטע פונם יידנטום, איז געגוג דורכצובלעטערן צוריק אייניקע קאַפּיטלען אין דער אַלגעמיינער אייראָפּעאישער געשיכטע, ביז צו יענעם מאָמענט, וואָס טראָגט דעם נאָמען „די גרויסע פראַנצויזישע רעוואָלוציע".

אַט די דאָזיקע אין אַסך הינזיכטן עפּאָכע־מאַכנדיקע דער־שיינונג, וואָס האָט גורם געווען צו אַ קאָלאָסאַלער איבערקערעניש אין דער אידעען־וועלט פון דער ציוויליזירטער מענטשהייט, און וואָס אירע ווייט־גרייכנדיקע מסקנות זענען אפילו איצט נאָך אויך נישט אינגאַנצן אויסגעשעפּט,—אַט די רעוואָלוציע האָט, זעלבסטפאַרשטענדלעך, אויך נישט געקענט אויסמיידן די אַלטע פאַטאַלע יידן־פראַגע, וואָס פאַר איר האָט מען געמוזט געפינען אַ נייע אָריענטאַציע, וועלכע זאָל מערוויניקער האַר־מאָנירן מיט די דעמאָלטיקע רעוואָלוציאָנערע פּרינציפּן און הומאַנישע שטימונגען.

און אַזאַ אָריענטאַציע איז דעמאָלט ווירקלעך געפונען געוואָרן; זי איז געקומען אין דער פאָרם פון אַן עפנטלעכער דעקלאַראַציע, וואָס דער דעפּוטאַט קלערמאָן־קאָלער האָט גע־מאַכט אין דער פראַנצויזישער נאַציאָנאַל־פאַרזאַמלונג: „יידן, אַלס מענטשן, דאַרפן געניסן אַלע רעכט, אָבער יידן, אַלס אַ נאַציע, דאַרפן קיין שום רעכט נישט באַקומען".

דאָס איז אין יענער צייט ווירקלעך געווען אַ דורכאויס נייע שטעלונג צו דער אַלטער אָנגעווייטיקטער יידן־פראַגע, אַ נייע און פון זייער שטאַנדפּונקט אויך אַ לאָגישע און גערעכטע, אָבער—טאַקע בלויז „פון זייער שטאַנדפּונקט", ווייל אינדער־

אמתן—און ווי די צייט האָט עס שפּעטער באַוויזן—איז אויך דידאַקטיש נייע שטעלונג געווען אַ פאַלשע און אַ נישט-צופרידנשטעלנדיקע.

אָבער די פירער און וואָרטזאָגער פון יענער גרויסער באַוועגונג זענען געווען אַזוי שטאַרק פאַרבלענדט פון די נייע, ברייטע האָריזאָנטן, וואָס האָבן זיך פלוצלינג אַדאַנק דער רעוואָלוציע אַנטפּלעקט פאַר זייערע אויגן, און האָבן בכלל אַזוי ערנסט געגלויבט אין דער ווירקונג פון זייערע אייגענע פייער. לעכע לאָזונגען און דעקלאַראַציעס, אַז זיי זענען געווען זיכער, אַז מיט איין דרייסטן רעוואָלוציאָנערן זשעסט, וועלן זיי לגמרי אָפּשאַפן אַלע אַלטע, אָפּגעלעבטע פּרינציפּן און טראַדיציעס, וואָס אויף זיי האָט זיך דאָס פּאָליטישע, געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע לעבן דורות-לאַנג געהאַלטן און אויף זייערע חורבות וועלן זיי, מיט דער מאַגישער קראַפט פונם רעוואָלוציאָנערן „שם-המפורש", טאַקע באַלד, אויף איין פוס, שאַפן אַ נייע, גערעכטע און ראַציאָנאַלע אָרדענונג, וואָס וועט דינען ווי אַ ביישפּיל פאַר דער גאַנצער מענטשהייט.

צווישן אַנדערע האָפענונגען, האָבן די גרויסע רעוואָלוציאָנערע ראָמאַנטיקער אויך געגלויבט די האָפענונג, אַז מיט דער דערמאָנטער דעקלאַראַציע האָבן זיי ענטגילטיק געלייזט די אַלטע יידן-פראַגע.

דאָס איז אָבער, ליידער, געווען איינער פון יענע פאַטאַלע טעותים, וואָס זענען אומפאַרמיידלעך אין די זעלטענע מאָמענטן פון רעוואָלוציאָנערן אויפברויז.

דאָס יידישע פּראָבלעם, אין זיין ברייטן היסטאָריש-נאַציאָנאַלן פאַרנעם, איז מיטן פּראָקלאַמירטן לאָזונג לגמרי נישט געלייזט געוואָרן און—קען נישט געלייזט ווערן.

אין דער אַבסטראַקטער טעאָריע, אין פּרינציפּ, קען מען אפשר רעדן וועגן אַזאַ מין דואַליסטישן, „צוויי-נשמהדיקן וועזן", ווי ייד און מענטש (וואָס דערמאָנט, אגב, אינם שפּעטערדיקן באַרימטן השכלה-פּרינציפּ: היה יהודי באהלך ואדם בצאתך"—זיי אַ ייד אין הויז און אַ מענטש אין דרויסן,—אַ נאַ-

איוועד אַבסורד—גלייך ווי יידישקייט איז אַ מין כאַלאַט אָדער שטעקשיך, וואָס מ׳קען עס אָנטון און אויסטון ווען מ׳זויל), אַזוי אז מ׳קען איינעם פון זיי, דעם „ייד״, למשל, פאַראורטיילן און אין דער אייגענער צייט—דעם צווייטן, דעם „מענטש״, אָנערקענען,—אָבער אינדערראמתן איז אַזאַ דואַליזם לגמרי אומ־מעגלעך.

אין דער ווירקלעכקייט קען מען אַזאַ מין אָפּעראַציע אויף אַ לעבעדיקן נאַציאָנאַלן אָרגאַניזם נישט דורכפירן, ווייל מ׳קען נישט דורכפירן אַ שארפע ליניע צווישן דעם „פינטעלע ייד״ און דעם „פינטעלע מענטש״, צווישן דעם ראַסן־נאַציאָנאַלן און אַלגעמיין־מענטשלעכן; מ׳קען נישט פאַנאַנדערטיילן, נישט אינם יחיד און נישט אינם פאָלקס־קאָלעקטיוו, די נערוון־צענטערן, וואָס „פאַרוואַלטן״ מיט די אינדיווידועלע, פּערזענלעכע געפילן און אינסטינקטן פון יענע, וועלכע „האָבן צו זאָגן״ איבער די נאַציאָנאַלע, פאָלקסטימלעכע,—מ׳קען דאָס נישט פשוט דערפאַר, ווייל אַזעלכע ספּעציפישע, סעפּאַראַטע פילונגס־און דענקונגס־אָרגאַנען עקזיסטירן לגמרי נישט אין מענטשלעכן וועזן.

דערפאַר זענען אויך נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען, פּונקט ווי נאַציאָנאַלע אינסטינקטן, זייער קאָמפּליצירט און לאָזן זיך נישט אָפּפטורן דורך עפעקטפולע דעקלאַראַציעס און פּאַליאַטיווע מיטלען; און נאָך מער קאָמפּליצירט און האַרטנעקיק איז דאָס יידישע נאַציאָנאַלע פּראָבלעם, ווייל עס איז איינצייטיק אי אַ רעליגיעזע, אי אַ פּאָליטישע; אי אַ קולטורעלע, אי אַן עקאָנאָמישע; אי אַן עטישע, אי אַ יורידישע; אי אַן אינדיווידועלע אי אַ געזעלשאַפטלעכע,—און אַלס אַזעלכע קען זי געלייזט ווערן נאָר דעמאָלט, ווען אַלע זייטן און שטריכן פון דאָזיקן פילגעשטאַלטיקן פּראָבלעם ווערן גענומען אין באַטראַכט, און נישט בלויז אייניקע פון זיי, ווי וויכטיק אַן און פאַר זיך די לעצטע זאָלן אויך זיין.

•

אָבער פון דער אַנדערער זייט האָט די דערמאָנטע „פּאָר־

מולע" מיטאַמאָל אוועקגעשטעלט דאָס יידנטום פאַר אַ דייער ערנסטער און לגמרי נייער דילעמאַ, וואָס האָט נאָך פאַרגרע־סערט דעם אַזוי אויך קאָמפּליצירטן פּלאָנטער פון דער יידי־שער לאַגע.

די גרויסע פראַנצויזישע רעוואָלוציע, וואָס האָט צום ערשטן מאָל אין אונזער גלות־געשיכטע „עפּנטלעך־רעכטלעך" פּראָקלאַמירט די עמאַנסיפּאַציע פונם פראַנצויזישן יידנטום, האָט בלי־ספק אַ גרויסן חסד געטון מיטן איינצלנעם ייד, מיטן יחיד, דערמיט, וואָס זי האָט אים, אַלס מענטש און בירגער, אַוועקגעשטעלט אויף אַ גלייכער געזעץ־ליניע מיט די איבעריקע בירגער פון לאַנד. דאָס איז אָבער פּאַקטיש נישט געווען אַ „חסד של אמת", נישט קיין אַקט פון לויטערער הומאַניטעט, ווייל דערדאָזיקער „קרעדיט" אויפן חשבון פון פּרט, פון יחיד, איז, ווי אין דער איטאַליענישער בוכהאַלטעריע, איינצייטיק אַרויפגעשטעלט געוואָרן אויפן „דעביט" פונם כלל, פונם יידישן פאָלק.

דער יידישער יחיד האָט פאַר זיין באַקומענער עמאַנסי־פּאַציע געדאַרפט צאָלן מיט אַ „וועקסל" אויפן כלל־ישראל— און דאָס איז יעדנפאַלס אַ זייער הויכער פּרייז אפילו פאַר די גרעסטע פּריווילעגיעס.

פריער, אין דער גאַנצער גלות־עפּאָכע, האָט דאָס יידנ־טום, נישטגעקוקט אויף זיין צעריסנקייט און צעוואָרפנקייט, דאָך פאָרגעשטעלט מיט זיך אין אַ געוויסער מאָס אַ געשלאָ־סענעם, פאַרייניקטן פראָנט—די אויסערלעכע גזירות און רדיפות זענען שטענדיק געווען געווענדט איינצייטיק סיי קעגן איינצלנעם ייד, סיי קעגן כלל־יידנטום, דאָס איז אויך געווען דער פאַל אין אינערלעכן לעבן: דיליידן און פריידן פונם יחיד זענען געווען ענג צוזאַמענגעוועבט מיט דיזעלבע איבער־לעבונגען פונם יידישן קבוץ, „ר' ישראל" און „כל־ישראל" האָבן תמיד געלעבט, געליטן, געהאָפט און געטרוימט צוזאַמען, „בצוותא חדא".

פון איין זייט, האָט דער יידישער יחיד געטראָגן אויף

זיך דעם שווערן עול פון נאַציאָנאַלן גלות און איז צו יעדער רגע גרייט געווען מקריב צו זיין זיינע פערזענלעכע אינטערעסן און באַקוועמלעכקייטן פאַרן כלל־ישראל, אָבער פון דער אַנדערער זייט, איז אויך דאָס יידישע נאַציאָנאַלע געוויסן געווען דורכגעדרונגען מיטן פרינציפּ: „ישראל ערבים זה בזה", און דער כלל האָט זיך טאַקע שטענדיק געפילט מאָראַליש פאַראַנטוואָרטלעך פאַר זיינע איינצלנע מיטגלידער סיי כלפּי פנים און סיי כלפּי חוץ.

זענען אָבער געקומען די פראַנצויזישע עמאַנסיפּאַטאָרן און האָבן מיט זייער דערמאָנטן לאָזונג, דורכגעבראָכן, אַזוי־צוזאָגן, דעם איינהייטלעכן יידיש־נאַציאָנאַלן פראָנט דערמיט, וואָס זיי האָבן פּאַקטיש אָוועקגעשטעלט דעם יידישן יחיד, זיינע רעכט, אינטערעסן און וואוילזיין, אויף אַ קעגנגעזעצטער ליניע לגבי די רעכט און אינטערעסן פונם כלל־יידנטום.

און אפשר צום ערשטן מאָל אין אונזער געשיכטע איז דעמאָלט אַרויסגעבראַכט געוואָרן אין זיין גאַנצער ערנסטקייט און שאַרפקייט דער גרויסער נאַציאָנאַלער טראַגיזם פונם גלות־יידנטום—די פיינלעכע סתירה, וואָס עקזיסטירט ביי די אומנאָרמאַלע גלות־באַדינגונגען צווישן די לעבנס־אינטערעסן פונם יחיד און די לעבנס־אינטערעסן פונם כלל, פונם ייד און יידנטום, וועלכע געפינען זיך אָפט אין אַ פאַטאַלן צוזאַמענשטויס... צויבערקריי־ פון „לא נבנה זה אלא מחורבנו של זה".

* *

*

דאָס דעמאָלטיקע פראַנצויזישע יידנטום איז, ווי אַ פועל־יוצא פון דער נייער פרינציפּיעלער אָריענטאַציע מצד די רעוואָלוציאָנערע עמאַנסיפּאַטאָרן, ווירקלעך אָוועקגעשטעלט געוואָרן פאַר אַ גרויסן היסטאָרישן נסיון.

פון איין זייט איז, פאַרשטייט זיך, זייער שווער געווען אָפּצוזאָגן זיך פון דער פילצואָגנדיקער „מתנה", וואָס די רעוואָלוציע האָט איר פלוצלינג אונטערגעטראָגן—די דורות־לאַנג

געגאַרטע בירגערלעכע עמאַנסיפּאַציע, אָבער פון דער אַנדערער זייט, איז אויך, ווי ס'ווייזט אויס, נישט געווען אַזוי לייכט איינצוגיין אויף די געפאָדערטע פאַר דערדאָזיקער עמאַנסיפּאַציע באַדינגונגען—עפּנטלעך און קאַטעגאָריש זיך אָפּצוזאָגן פונם כלל-ישראל, לגמרי איבערצערייסן דעם נאַציאָנאַלן פאָדעם, וועלכער האָט אין משך פון יאָרטויזנטער פאַרבונדן דאָס צע-זייטע און צעשפּרייטע יידנטום, וואָס פון אים האָט זיך אויך דער יידישער קבוץ אין פראַנקרייך פריער שטענדיק געפילט ווי אַן אָרגאַנישער טייל.

אמת, אַזאַ מין נסיון איז פאַרן יידנטום בכלל געווען נישט דער ערשטער און נישט דער לעצטער. אין משך פונם קנאַפּן צוויי-טויזנטיאָריקן גלות האָט שוין נישט איינמאָל פּאַ-סירט, אַז דער אָדער יענער קבוץ איז געשטאַנען פאַר ענלעכע נסיונות. ס'איז גענוג צו דערמאָנען דעם טראַגישן עפּילאָג פונם אַמאָל גלענצנדיקן שפּאַנישן יידישן קבוץ.

דאָך אין געוויסע הינזיכטן איז דעמאָלט די לאַגע אין פראַנקרייך ווירקלעך געווען קריטישער און געפערלעכער פון יידיש-נאַציאָנאַלן שטאַנדפּונקט, ווי ווען ס'איז פריער,—דער-עיקרשט דערמיט, וואָס אין די פריערדיקע קריטישע מאָמענטן האָט זיך כמעט תמיד געהאַנדלט וועגן אַ פולשטענדיקן רעליגיעז-נאַציאָנאַלן פאַרראַט, וועגן יענעם אין אַלע צייטן און ביי אַלע אומשטענדן מוראדיקן אַקט, וואָס טראָגט אויף זיך דעם מיאוסן נאָמען „שמד"—אַ שריט, וואָס האָט תמיד אַרויסגערופן דעם טיפסטן עקל און פאַראַכטונג נישט בלויז אינם קאָנסערוואַטיון, נאָר אויך אינם ליבעראַל-גע-שטימטן ייד.

שמד—אַלצאיינס וואָסערע מאָטיוון ס'זאָלן אויך האָבן געווען דערצו—האָט ביי אונז, יידן, תמיד געמיינט פיל מער, ווי אַ פאָרמעלער גלויבנס-אויסטויש, פיל מער, ווי דאָס אָפּי-ציעלע איבערבייטן פון דער שול אויף דער קירך, שבת אויף זונטאָג, דעם מגן-דוד אויפן קרייץ,—עס האָט תמיד געמיינט דער געמיינסטער און נידערטרעכטיקסטער פאַררעטערישער אַקט

אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן און אויך דער גרעס־טער און שענדלעכסטער מאָראַלישער און גייסטיקער פער־זענלעכער באַנקראָט; ס'האָט געמיינט אַ פולשטענדיקע ליקווידאַציע פון אַ פילטויזנטיאָריקער נאַציאָנאַלער געשיכטע, אַ מיאוסע און פחדנותדיקע דעזערציע פונם פראָנט אינמיטן דער שלאַכט און איבערגאַנג אינם לאַגער פון שונא, וואו די פינסטערסטע רעאַקציע און ווילדסטער פאַנאַטיזם האָבן דערוואַרט די פון די אייגענע פאַרשאָלטענע און פון די פרעמדע פאַראַכטע פאַררעטער־פּראָזעליטן.

אַזאַ שפּרונג איז, פאַרשטייט זיך, געווען אַ צו שווער און האַרב פּראָבלעם אפילו פאַרן אַמביציעזן און ליבעראַל־געשטימטן ייד פון יענע צייטן, בפרט—פאַר דער קאָנסערוואַטיווער יידישער מאַסע, וואָס האָט תמיד געבילדעט דעם רוב מנין און רוב בנין פונם פאָלק.

פאַר די לעצטע איז די יידישע רעליגיע—איינשליסנדיק אין זיך אַלע קאַנאָניזירטע דאָגמעס, טראַדיציעס, געזעצן, אָנשויאונגען א. אַ. וו.—געווען נישט קיין פילאָזאָפישע אַב־סטראַקציע, נישט קיין ענין פון בלויז „אמונות ודעות", נייערט—אַ פּראַקטישער לעבנס־סיסטעם; אי אַן אינטימע, פסיכישע און גייסטיקע איבערלעבונג, אי אַן אַקטועלע, טאָגטעגלעכע, כמעט פיזישע באַדערפעניש; דער ייד האָט זיך דאַן פאַקטיש געגצלעך אויסגעלעבט, סיי גייסטיק און סיי פיזיש, סיי אַלס ייד און סיי אַלס מענטש, אין זיין רעליגיע, תורה, טראַדיציעס; ס'איז דע־ריבער אויך פאַרשטענדלעך, פאַרוואָס ער איז אָפט געגאַנגען אויף קדוש־השם, גענומען אויף זיך באהבה די מוראדיקסטע ענויים, אַבי זיך נישט אָפּצוזאָגן פון זיין רעליגיע—דער „אלף" און דער „תיו" פון זיין וועזן און זיין עקזיסטענץ.

•

גאַנץ אַנדערש איז אָבער געווען די לאַגע פון פראַנצוי־זישן יידנטום אין דער צייט פון דער גרויסער רעוואָלוציע. די נייע עטאַבלירטע אָרדענונג האָט זיך אויסגעצייכנט

סיי מיט איר ברייטן ליבעראַליזם, סיי מיט איר רעליגיעזער טאָלעראַנץ, אַזוי אַז פאַר קיין טאָרקוועמאַדאָס מיט זייערע אינקוויזיציעס און אויטאָ-דאַ-פעס האָט דעמאָלט דאָס פראַנצויזישע יידנטום יעדנפאַלס נישט געהאַט זיך וואָס צו שרעקן; קיינער האָט אים נישט געדראָט מיט קיין גזירות און רדיפות צוליב זיין אמונה, קיינער האָט פון אים נישט בעפאָדערט, אַז עס זאָל זיך אָפּזאָגן פון דער רעליגיע פון די אָבות און אָננעמען די קאַטוילישע רעליגיע פון הערשנדיקן פאָלק.

די איינציקע זאַך, וואָס מ'האָט דעמאָלט פונם יידנטום געפאָדערט פאַר דער געשאָנקענער עמאַנסיפּאַציע, איז געווען — לאָיאַליטעט, פּאַטריאָטיזם, טרייהייט צו די אינטערעסן פונם לאַנד א. אַ. וו., וואָס ס'זענען לכל-הדעות געווען דורכאויס גערעכטע פאָדערונגען, אָדער ריכטיקער — לגמרי איבעריקע פאָדערונגען, ווייל דאָס דעמאָלטיקע פראַנצויזישע יידנטום איז אין זיין לאָיאַליטעט און פּאַטריאָטיזם געוויס נישט אָפּגעשטאַנען פון די עכטע פראַנצויזישע בירגער.

די צרה איז אָבער געווען אין אַ געוויסער מיספאַרשטענדעניש" בנוגע די באַגריפן „לאָיאַליטעט", „פּאַטריאָטיזם" א. אַ. וו., — אפילו די ראַדיקאַלע דענקער און וואָרטזאָגער פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציע האָבן, ווי ס'ווייזט אויס, זיך אויך נישט געקענט פאָרשטעלן, וויאַזוי מ'קען זיין אַ לאָיאַלער פראַנצויזישער בירגער און צוגלייך נאָמינאַל באַלאַנגען צו אַן אַנדער פאָלק; וויאַזוי מ'קען זיין אַ גוטער פּאַטריאָט פון פראַנקרייך און צוגלייך שטיין אין נאַציאָנאַלע פאַרבינדונגען מיט בירגער פון אַנדערע לענדער, אפילו אַזעלכע, וואָס זענען פיינטלעך געשטימט צו פראַנקרייך.

אַ געמיינזאַמע רעליגיעזע חברשאַפט צווישן די צעוואָרפענע יידישע קבוצים האָבן זיי לייכט געקענט משיג זיין און אויך טאָלערירן, ווייל אויך ביי זיי, אין דער קריסטלעכער וועלט גופא, זענען די געאָגראַפישע גרענעצן פון פאַרשידענע קריסטלעכע דענאָמינאַציעס נישט אומעטום צוזאַמענגעפאַלן מיט די פּאָליטישע גרענעצן פון לאַנד. איבערהויפּט

איז דאָס געווען אין דער קאַטוילישער וועלט, אָבער אַ געמיינזאַמע
נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע ח ב ר ש אַ פ ט צווישן די יידישע קבוצים פון
פאַרשידענע לענדער האָט דעמאָלטווירקלעך אויסגעוויזן, ווי
די טיפּסטע סתירה צו די סאַמע עלעמענטאַרע באַגריפן וועגן
בירגערלעכע לאָיאַליטעט און פּאַטריאָטיזם.

ס'איז דעריבער פאַרשטענדלעך, פאַרוואָס די דעמאָלטיקע
פראַנצויזישע פּאָליטיקער האָבן אַרויסגעשטעלט די קאַטעגאָריי-
שע פאָדערונג, אַז זייערע נייע יידישע בירגער זאָלן זיך עפנט-
לעך אָפּזאָגן פון וועלכע ס'איז אַנדערע נאַציאָנאַלע אָנהענגער-
שאַפט און זיך דורכאויס אידענטיפיצירן מיטן פראַנצויזנטום.

פון דער אַנדערער זייט איז אויך געווען צו דערוואַרטן,
אַז צוליב די פריער אָנגעוויזענע סיבות זאָל אויך דאָס דעמאָל-
טיקע פראַנצויזישע יידנטום פון זיין זייט אַרויסווייזן אַסך ווי-
ניקער נאַציאָנאַלע שטאַנדהאַפטיקייט, ווי די יידישע קבוצים אין
אַנדערע צייטן און לענדער ביי אַנדערע אויסערלעכע באַדינ-
גונגען.

מיר דאַרפן דערביי נעמען אין אַכט נאָך אַ זאַך: אין
דער צייט, וואָס רעליגיע בכלל, סיי אַלס אמונה און וועלט-
אָנשויאונג, סיי אַלס קאָנאַניזירטער לעבנס-סיסטעם, איז דע-
מאָלט געווען זייער פּאָפּולער און טיף-איינגעוואָרצלט אין אַלע
שיכטן פונם יידנטום און דאָס גאַנצע דעמאָלטיקע יידישע לעבן
פונם וויגעלע ביזן קבר איז אייגנטלעך געווען דורכגעדרונגען
און דורכגעוועבט מיט רעליגיעזער טראַדיציע, איז אָבער,
להיפך, די נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע א י ד ע ע אַלס אַזעלכע נאָך דע-
מאָלט געווען כמעט אומבאַקאַנט נישט בלויז אין אונזער יידי-
שער וועלט, וואו קיין שום נאַציאָנאַל-וועלטלעך לעבן אָדער
נאַציאָנאַל-וועלטלעכע אינסטיטוציעס זענען נאָך דעמאָלט נישט
געווען בנמצא, נאָר אפילו אין דער אַרומיקער נישט-יידישער
וועלט, נישט-געקוקט אויף די עקזיסטירנדיקע דאָרט נאַציאָנאַלע
רעגירונגען און אינסטיטוציעס.

אין אַלטן יידישן גלות-לעבן איז פּסיכאָלאָגיש, אפילו
פיזיש, נישט געווען קיין אָרט און פאַרשטענדעניש פאַר ריינ-

נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען און אינטערעסן; רעליגיע האָט דעמאָלט פּאַקטיש איינגעשלונגען אַלע עלעמענטן און אינסטינקטן פון נאַציאָנאַלן כאַראַקטער און זיי איבערגעאַרבעט, „איבערגעקאָכט" אין רעליגיעזער ענערגיע.

און דאָס אַלץ האָט ממילא געפירט דערצו, אַז דאָס יידנ-טום, וואָס האָט אין די פריערדיקע צייטן שטענדיק אַזוי עקשנותדיק און אַנטשלאָסן געקעמפט קעגן יעדן אויסערלעכן פאַרזוך אַרויפצוצווינגען אויף אים רעליגיעזן פאַרראַט, שמד, — האָט אין דער צייט פון דער פראַנצויזישער רעוואָ-לוציע — און טיילמאָל אויך שפּעטער — זייער שוואַך רעאַגירט, ווען ס'האָט זיך געהאַנדלט וועגן נאַציאָנאַלן פאַרראַט, וועגן אַסימילאַציע.

* *
*

אַחוץ דעם אַלעמען, איז לייכט צו באַגרייפן, אַז אין יע-נעם גרויסן היסטאָרישן מאָמענט, ווען דער רעוואָלוציאָנערער פּסיכאָז האָט אַרומגעכאַפּט דאָס פראַנצויזישע פאָלק, האָט ממילא אויך דאָס פראַנצויזישע יידנטום נישט געקענט נישט מיטגע-ריסן ווערן מיטן אַלגעמיינעם סטיכישן שטראָם.

צו שטאַרק און אינטענסיוו איז אינם דורות-לאַנג אונ-טערגעדריקטן פאָלק געווען דער אינערלעכער דראַנג צו אויסערלעכער פרייהייט און צופיל אומבאַפרידיקטע לעבנס-לוסט און גייסטיקע ענערגיע האָבן זיך אין משך פון יאָרהונ-דערטער אָנגעזאַמלט אינם יידנטום, וועלכע האָבן געזוכט אַן אויסגאַנג, אַ „תקון", אַז ס'זאָל האָבן דעם כוח, ווען די גליק-לעכע שעה האָט ענדלעך געשלאָגן, בייצושטיין דעם גרויסן נסיון.

אַזוי־אַרום איז דער דערמאָנטער פּרינציפּ פון קלערמאָן-קאַלער אַוועקגעלייגט געוואָרן אַלס עטישע און יורידישע באַזע פון איין זייט פאַר דער יידישער עמאַנסיפּאַציע און פון דער צווייטער זייט פאַר דער אַסימילאַציע.

און ווען נאַפּאָלעאָן האָט שפּעטער צונויפגערופן די יידי־
שע דעלעגאַטן, די אַזוי־גערופענע „סנהדרין", אויף דער היסטאָ־
רישער פאַרזאַמלונג, האָבן די לעצטע ווירקלעך קאַפּיטולירט
און זיך פייערלעך דערקלערט פאַר אַן אָרגאַנישן טייל פון
דער פראַנצויזישער נאַציע.

דער היסטאָרישער „גאָרדישער קנופּ"—די אַלטע, אָנגע־
וויקלטע און קאָמפּליצירטע יידן־פּראַגע, איז—ווי מ'האָט אין
יענעם ענטוזיאַסטישן מאָמענט ערנסט געגלויבט—סוף־כּל־סוף
געלייזט געוואָרן צו דער קעגנזייטיקער צופרידנקייט
פוןביידע פאַראינטערעסירטע צדדים: דער ייד האָט באַקומען
זיין לאַנג־געגאַרטע בירגערלעכע עמאַנסיפּאַציע און האָט פאַר
אים באַצאָלט מיטן „פונט פלייש"—מיט נאַציאָנאַלן פאַרראַט לגבי
זיין אייגן פאָלק.

פאַר אַ טייל פראַנצויזישע יידן האָט דאָסדאָזיקע געשעע־
ניש אויסגעזען ווי די „אתחלתא דגאולה", אָדער ריכטיקער—
טאַקע די „גאולה" גופא פונם לאַנגן יידישן גלות, יעדנפאַלס—
פאַרן יידישן קבוץ אין פראַנקרייך. ביז אין אַ געוויסער מאָס
איז דאָס אפשר טאַקע אַזוי געווען; נישט מער, „בשעת חדווה"
האָט דעמאָלט דאָס פראַנצויזישע יידנטום „פאַרזען" אַ קליינעם
פונקט, דהיינו, אַז דער אַקט פון „בירגערלעכער אויסלייזונג",
פון עמאַנסיפּאַציע, פאַרמאָגט אויך אַן אַנדערע, לינקע זייט,
וואָס אויף איר איז אויסגעקריצט „נאַציאָנאַלע אויפלייזונג",
אַסימילאַציע.

און וועגן דעם, אַז מיט יענעם עמאַנסיפּאַציע־אַקט האָט
זיך דער יידישער גלות כּלל נישט פאַרענדיקט, אפילו פאַרן
פראַנצויזישן יידנטום גופא, איז דאָך איצט איבעריק צו רעדן,
הגם מ'קען נישט אָפּלייקענען, אַז יענער מאָמענט איז יעדנ־
פאַלס געווען אַ זייער וויכטיקער ווענדפּונקט אין דער געשיכטע
פונם גלות־יידנטום.

פראַנקרייך—דאָס קלאַסישע לאַנד פון מאָדערנע פּאָלי־
טישע און סאָציאַלע באַוועגונגען, איז אויך געוואָרן דאָס קלאַ־
סישע לאַנד פון אסימילאַציע, וואָס האָט זיך שפּעטער, צוזאַמען

מיט די נייע אידעען און לאָזונגען פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע, אויך איבערגעטראָגן אין אַנדערע מערב-אייראָפּעאישע לענדער.

דידאָזיקע ביידע דערשיינונגען—רעוואָלוציע און אסימילאַציע—האָבן אינדעראמתן אויך געהאט אַ געוויסע אינערלעכע שייכות, ווייל אויך די יידישע אַסימילאַציע איז דעמאָלט אין אַ געוויסער מאָס געווען אַ רעוואָלוציאָנערע דערשיינונג—אַ רעוואָלוציע „כלפי פנים“; אַן אינערלעכע גייסטיקע מרידה קעגן דער שווערער משא פון דעם שטרענגען רעליגיעזן טראַדיציאָנעלן פאָרמאַליזם; אַן אויפשטאַנד פון דורות-לאַנג געצוימטע און אונטערגעדריקטע פאַרלאַנגען, שטרעבונגען, אַמביציעס, געפילן א. אַ. וו.

ס'האָט דעמאָלט, אַזויצוזאָגן, דער „מענטש“ אינם ייד—לויט דעם באַקאַנטן אַסימילאַטאָריש-השכלהשן נוסח—דערוואַכט און זיך גענומען בונטעווען קעגן זיין פאַרשקלאַפונג; דער יחיד, דער ייד, האָט זיך מיטאַמאָל דערפילט דרייסט און שטאַרק גענוג צו צערייסן אויף זיך די קייטן, וואָס אין זיי האָט דער כלל, דאָס יידנטום, זיין קערפער און גייסט געשמידט,—געשמידט טאַקע צוליב זיין אייגענער טובה, צוליב זיין אייגענעם נאַציאָנאַלן קיום, אָבער דווקא אָט דער נאַציאָנאַלער קיום האָט דעמאָלט דעם עמאַנסיפּירטן ייד צום־ווייניקסטן אינטערעסירט.

דעם לעצטן האָט דעמאָלט פיל מער אינטערעסירט די נייע, אונטער זיבן שלעסער פאַר אים פריער פאַרשלאָסענע וועלט, וואָס האָט זיך אַדאַנק דער רעוואָלוציע פלוצלינג פאַר אים געעפנט, דער אויסערלעכער גלאַנץ און פּראַכט פון דערדאָזיקער נייער, אומבאַקאַנטער וועלט האָט זיינע אויגן פאַרבלענדט, דער צויבער פון דער אייראָפּעאישער ציוויליזאַציע האָט זיין האַרץ געפאַנגען און—צו שווער איז טאַקע געווען דער נסיון—מיט דער אייגענער יידנשאַפט און ענטוזיאַזם וואָס מיט זיי פלעגט דער ייד ביזאיצט זיינע אַלטע טראַדיציאָנעלע פּאָזיציעס שיצן און באַשיצן, האָט ער איצט גענומען

אָפּרוימען פון וועג אַלץ, וואָס ס'האָט געשטערט זיינע אַמביציעס, זיין קאַריערע, זיין געניוס, אָדער וואָס ס'האָט געקענט אָפּהאַלטן און פאַרהינדערן זיין אַריינטריט אין דערדאָזיקער „צויבער-וועלט".

דער אויסערלעך עמאַנסיפּירטער ייד האָט זיך ענערגיש אַ נעם געטון פאַר זיין אינערלעכער עמאַנסיפּאַציע—ער האָט זיך גענומען באַפרייען פון יענעם פילפּאַכיקן נאַציאָנאַל-גייסטיקן בונד, וואָס האָט אים פאַרבונדן מיטן עבר און מיטן עתיד פונם יידישן פאָלק און, אַריינוואַרפנדיק זיך מיט לייב און נשמה אינם אַרומיקן מעכטיקן לעבנס-שטראָם, איז ער אַלץ ווייטער אַוועקגעשוואומען פון זיינע אייגענע נאַציאָנאַלע ברעגן.

* *
*

אגב, מיט דער אַסימילאַציע-באַוועגונג האָט אויך געטראָפן איינע פון די געוויינטלעכע קוריאָזן, וואָס מיט זיי איז אַזוי רייך די געשיכטע פון פאַרשידענע באַוועגונגען און וואָס באַשטייט אין דעם, אַז אַ געוויסע אידעע אָדער לאָזונג, וואָס איז לכתחילה געקומען בלויז ווי אַ „דבר שהזמן גרמא"—ווי אַ צייטווייליקער קאָמפּראָמיס מיט אומבאַזיגבאַרע אומשטענדן, ווערט מיט דער צייט, שוין אפילו דעמאָלט, ווען די באַטרעפנדע אומשטענדן האָבן זיך מער-ווייניקער געענדערט, פאַרוואַנדלט אין אַ פּערמאַנענטער דערשיינונג.

מיט אַנדערע ווערטער—ס'טרעפט, אַז אַ זאַך, וואָס איז אין פלוג באַטראַכט געוואָרן נאָר ווי אַ מיטל צו דער דערגרייכונג פון אַ געוויסן צוועק, ווערט מיט דער צייט דערהויבן אַן און פאַר זיך, צו דער מדרגה פון אַ צוועק, פון אַ תכלית: אַ „מוז" ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ וואונש, אַ הכרה—אין אַן אידעאַל.

אויך די ערשטע שריט, וואָס זענען געמאַכט געוואָרן אויפן וועג צו אַסימילאַציע, זענען בשעתם געווען אַ „דבר

שהזמן גרמא״, אַ נויטווענדיקער קאָמפּראָמיס מיט די נייע אומ־
שטענדן און פאָדערונגען.

ווי צוציענד דאָס נייע וועלטלעכע לעבן האָט אויך אויס־
געזען אין די אויגן פון דעם אין זיינע ד׳־אמות איינגעשלאָ־
סענעם געטאָ־ייד און ווי שטאַרק דער פּאָטענציעלער ווילן און
שטרעבן פון אָט דעם לעבן צו געניסן איז אויך געווען, האָט
דאָך, ווי ס׳ווייזט אויס, דער דעמאָלטיקער ייד געמוזט דורכ־
מאַכן אַ געוויסן אינערלעכן קאַמף מיט די אין משך פון יאָר־
הונדערטער איינגעוואָרצלטע און געהייליקטע טראַדיציעס, אָנ־
שויאונגען און לעבנס־פאָרמען א. אַ. וו., וועלכע זענען שוין
אויך געוואָרן אַ טייל פון זיין אינדיווידועלן וועזן, פון זיין
פסיכיק, און זיין „האַנט״ האָט געוויס אַ ציטער געטון, נישט
בלויז פון פרייד, נאָר אויך פון אומזיכערקייט און נערוואָזי־
טעט, ווען ער האָט צום ערשטן מאָל געעפנט דורכברעכן אַ
„פענסטערל צו אייראָפּע״.

אָבער פון דער אַנדערער זייט—ווייטער צו פאַרבלייבן
אין דער ענגער און פאַרשטיקטער געטאָ, בעת די טירן און
טויערן, וואָס האָבן געפירט צו דער נייער וועלט זענען פאַר
אים ברייט געעפנט געוואָרן—דאָס איז שוין געווען איבער
זיינע כוחות.

ממילא האָט שוין געמוזט געפונען ווערן עפּעס אַן אויס־
גאַנג פון אָט דער פאַרפּלאָנטערטער סיטואַציע, ס׳האָט געמוזט
געשאַפן ווערן עפּעס אַ קאָמפּראָמיס, אַ פּשרה, וואָס זאָל מער־
ווייניקער צופרידנשטעלן ביידע צדדים, און דידאָזיקע פּשרה
איז, ווי מיר האָבן געזען, באַשטאַנען אין דעם, אַז מ׳האָט,
אונטערן אויסערלעכן דרוק, געמוזט מוותר זיין אויפן פּרינציפּ
פון נאַציאָנאַלער—אָבער נישט רעליגיעזער—אחדות, כּדי אָנער־
קענט צו ווערן ווי גלייכבאַרעכטיקטע פראַנצויזישע בירגער.
מ׳האָט זיך אָפיציעל אָפּגעזאָגט פון לאָיאַליטעט צום יידישן
פאָלק און מ׳איז געבליבן בלויז ביי דער „לאָיאַליטעט״ צום יידישן
גאָט; מ׳האָט, אַזויצוזאָגן, די יידישע נשמה אויף שטיקלעך צע־
ריסן און אויף די מזבחות פון בעל די שטיקער געוואָרפן.

אָט דער קאָמפּראָמיס איז דעמאָלט אייגנטלעך געווען דער קאָפּ-שטיינער, וואָס דאָס פֿראַנצויזישע יידנטום האָט געצאָלט פֿאַר דער באַקומענער בירגערלעכער עמאַנסיפּאַציע.

אָבער דאָס איז נאָר געווען ביי דער התחלה; מיט דער צייט אָבער האָבן זיך די אָנשויאונגען וועגן אַסימילאַציע ראַדיקאַל געענדערט: מ׳האָט אויפֿגעהערט צו באַטראַכטן אַסימילאַציע ווי אַ קאָמפּראָמיס, ווי אַ הכרח, אָדער קאָפּ-שטייער, און מ׳האָט אַלץ מער גענומען קוקן אויף איר, ווי אויף אַ צוועק, ווי אויף אַן אידעאַל, וואָס צו אים ד אַ ר ף דאָס מאָדערנע יידנטום ערנסט שטרעבן.

באַלד איז אויך אין פֿראַנקרייך און אין אַנדערע ערטער אויפֿגעשטאַנען אַ גאַנצע מחנה פֿון פֿאַלשע נביאים, וועלכע האָבן אויף זיך גענומען די „הייליקע מיסיע” צו פּרעדיקן אַסימילאַציע ווי די „גאולה שלימה” פֿון גלות-יידנטום.

אָננעמענדיק „נאַציע” ווי אַ פּאָליטישן באַגריף, האָבן זיי מיט איין שטריך פֿון זייער פֿען אויסגעשטראָכן דאָס יידנטום פֿונם צעטל פֿון די עקזיסטירנדיקע און עקזיסטענץ-באַרעכטיקטע פֿעלקער.

כּל-זמן דער ייד איז געווען היימלאָז און אַרויסגעשטויסן פֿון דער אַרומיקער געזעלשאַפֿט, האָט ער באין-ברירה געמוזט זיך שאַפֿן אין זיין געטאָ אַ געוויסע אילוזיע פֿון אַ נאַציאָנאַלער אַטמאָספֿער און נאַציאָנאַלן לעבן, אָבער אונטער די נייע אומשטענדן, ווען דער ייד האָט ענדלעך באַקומען אַ פֿאָטערלאַנד, אַ היים, האָט די יידישע סעפּאַראַטע נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ מער נישט קיין זין און קיין מאָראַלישע אָדער היסטאָרישע באַרעכטיקונג.

דער יידישער נאַציאָנאַליזם איז אויך פּאַקטיש אוממעגלעך — האָבן זיי געטענהט — אויב מיר מיינען צו נעמען ערנסט און אויפֿריכטיק אונזערע פֿליכטן צום פֿאָלק און לאַנד, וואָס האָבן אונז גרויסמוטיק אָנערקענט ווי גלייכבאַרעכטיקטע בירגער.

קיין אַנדער וועג אַחוץ אַסימילאַציע איז פֿאַר אונז נישטאָ

און אויך נישט געוואונשן—אַזוי האָבן געפּסקנט די אַסימילאַציע־אידעאָלאָגן, און זיי זענען געווען זיכער, אַז דורך זייער מויל רעדט דער היסטאָרישער אמת.

* *
*

צו דער יידישער אַסימילאַציע איז מען דעמאָלט אין אייניקע ליבעראַלע קרייזן צוגעגאַנגען אויך פון אַן אַנדערער זייט—פון אַ „ריין־אידעאישער", אַזויצוזאָגן — אַ ס י מ י ל אַ צ י ע לשם אַ ס י מ י ל אַ צ י ע, אָן וועלכע ס'איז עגאָאיסטישע פניות און עגאָאיסטישע מאָטיוון.

צוליב דעם, וואָס די קאָסמאָפּאָליטישע שטימונגען זענען דאַן געווען שטאַרק אין דער מאָדע אין געוויסע ליבעראַלע קרייזן פון דער פראַנצויזישער געזעלשאַפט, האָבן אַ טייל יידישע אסימילאַטאָרן זיך באַנוצט מיט דער קאָסמאָפּאָליטישער אידעאָלאָגיע ווי מיט אַ מאָראַלישן „פייגנבלאַט", צו פאַרדעקן זייער גייסטיקע נאַקעטקייט; מ'האָט זיך אַליין און אויך דעם אַנדערן געוואָלט איינרעדן, אַז אַסימילאַציע איז נישט קיין עטישער באַנקראָט, נישט קיין נאַציאָנאַלער פאַרראַט און אפילו אויך נישט דער שליסל צו אַ דערפאָלגרייכער קאַריערע און מאַטעריעלן וואוילשטאַנד, נייערט—אַן און פאַר זיך אַ ווירדיקער צוועק און אידעאַל, ווייל דאָס מיינט—באַווייזן דער מענטשהייט אַ ביישפּיל פון „פרייווילִיקער נאַציאָנאַלער רעזיגנאַציע" צוליב דעם דערהאַבענעם קאָסמאָפּאָליטישן אידעאַל פון פעלקער־פאַרברידערונג.

און „באַווייזן דער מענטשהייט אַ ביישפּיל"—דאָס איז דאָך ביי אונז, יידן, שוין אַן אַלטע נאַציאָנאַלע שוואַכקייט; דאָס שמעקט דאָך שוין מיט דעם טיף־איינגעוואָרצלטן אין דער יידישער פסיכיק „אתה־בחרתנואיזם", וואָס האָט תמיד געצויגן זיין יניקה פונם גלויבן אין אַ געוויסער יידישער מיסיע צווישן די פעלקער.

די מיסיע, וועלכע מ'האָט צוגעשריבן דעם יידישן פאָלק,

זענען אין פאַרשידענע צייטן געווען פאַרשידן,—אַמאָל האָט דאָס יידנטום געדאַרפט דינען פאַר דער וועלט ווי אַ מוסטער פון אַ „ממלכת כהנים וגוי קדוש”, אַן אַנדערש מאָל—ווי דער פאָנטרעגער פון מאָנאָטעאיזם, און אַמאָל ווידער—ווי דער לערער און פרעדיקער פון הומאַניטעט און מאָראַל, פון „צדק ומשפט” א. אַ. וו.

דאָ איז נישט דאָס אָרט צו אַנאַליזירן דידאָזיקע דערשיינונג—צי דידאָזיקע מיסיע-אידעע, אָדער מיסיע-פּסיכאָז, האָט שטענדיק געצויגן איר יניקה פון אַ פּאָזיטיוון מקור—פון דער אינערלעכער איבערצייגונג אין דער יידישער נאַציאָנאַלער סופּעריאָריטעט, אָדער פאַרקערט—ס'האָט געשטאַמט פון אַ פאַרבאָרגן געפיל פון אייגענער אינפעריאָריטעט אין פאַרגלייך מיט אַנדערע פעלקער, וואָס האָט דעריבער אינסטינקטיוו געזוכט אין דער מיסיע-אידעע אַ געוויסע באַרעכטיקונג פאַר זיין אומנאָרמאַלער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ,—ווי ס'זאָל נישט זיין, איז יעדנפאַלס אַ פאַקט, אַז דער גלויבן אין אַ יידישער מיסיע איז שוין לאַנג געוואָרן אַ מין אידעע-פיקס אין געוויסע יידישע קרייזן.

זענען אַלזוי געקומען די יידישע אַסימילאַטאָרן (און דאָס איז שוין געוויס געווען אַן אויסדרוק פון אינפעריאָריטעט-געפיל, פון זייער „עבדות בתוך חירותדיקייט”) און האָבן דערפינדן אַ שפּאָגל-נייע מיסיע פאַר די צעזייטע און צעשפּרייטע קינדער פון ישראל—צו ווערן די אַפּאָסטאָלן פון קאָסמאָפּאָליטיזם צווישן די פעלקער.

ווייל, אינדעראמתן טאַקע, ווער פּאַסט זיך נאָך אַזוי גוט פאַר אַזאַ מיסיע, ווי דאָס איבערן גאַנצן שטח פון דער ציוויליזירטער וועלט פאַרשפּרייטע יידנטום, וואָס איז דאָך אַן און פאַר זיך אויך אַ שטיק לעבעדיקע קאָסמאָפּאָליטישע ווירקלעכקייט און וואָס זיין היסטאָרישע אויפגאַבע און פּריווילעגיע איז דערפאַר צו ווערן אומעטום דער פאָנטרעגער פון קאָסמאָפּאָליטיזם.

פון אַלע מיסיעס, וואָס מיט זיי האָט מען אין פאַרשי-

דענע צייטן מזכה געווען דאָס יידישע פאָלק, איז די לעצטע ווירקלעך געווען די סאַמע אָריגינעלע און מערקווירדיקע — די מיסיע פון אַ לעבעדיק פאָלק צו באַווייזן דער וועלט אַ ביישפּיל פון נאַציאָנאַלן זעלבסטמאָרד; אָבער די אַסימילאַטאָרן האָבן אין דעם קיין שום סתירה נישט געזען, ווייל פאַר זיי איז דאָך דאָס יידנטום גאָר קיין נאַציע נישט געווען.

יעדנפאַלס — אין דער טעאָריע האָט דאָס אַלץ געוויס געקלונגען זייער ראָמאַנטיש, אָבער אין דער ווירקלעכקייט האָט זיך די דערהאַבענע קאָסמאָפּאָליטישע מיסיע „אויפגעלייזט" אין אַ זייער פּראָזאַאישן און לגמרי נישט דערהאַבענעם אַקט — אין אַן איינפאַכער דעזערציע פונם אייגענעם נאַציאָנאַלן לאַגער אין אַ פרעמדן נאַציאָנאַלן לאַגער, און דעם אויסטויש פון יידישע נאַציאָנאַלע קולטור-ווערטן אויף פראַנצויזישע א. אַ. וו.

•

אָבער וואָס פאַראַ סיבות און מאָטיוון פון דער אַסימילאַציע-באַוועגונג ס'זאָלן דעמאָלט אויך געווען זיין, זענען דאָך פאָרט געווען אַזעלכע מאָמענטן, ווען ס'האָט זיך אויסגעוויזן, אַז דאָס גלות-יידנטום וועט סוף-כל-סוף אָט דעם פאַטאַלן שיקזאַל נישט אויסמיידן און אַז אַסימילאַציע פון דעם אָדער יענעם יידישן קיבוץ איז בלויז אַ פראַגע פון צייט און אומשטענדן.

אין פראַנקרייך גופא, אין קלאַסישן לאַנד פון אַסימילאַציע, האָט עס שוין פאַקטיש אין אַ געוויסער צייט געהאַלטן אַזוי ווייט, אַז דער פראַנצויזישער דענקער ר י ש ע האָט שוין אפילו געפרוווט זאָגן נביאות, אַז אין משך פון אייניקע צענדליק יאָר וועט פון פראַנצויזישן יידישן קיבוץ קיין זכר נישט בלייבן.

און נישט נאָר אין פראַנקרייך; אויך איבערן קאָפּ פון אייניקע אַנדערע מערב-אייראָפּעאישע יידישע קבוצים, וואו אַהין די נייע אידעען זענען פאַרטראָגן געוואָרן, האָט אַ לאַנגע צייט

געהאָנגען די „דאַמאָקלעס-שווערד” פון אַסימילאַציע און גען דראָט מיט פולשטענדיקער נאַציאָנאַלער דעגענעראַציע.

געהאָנגען, געדראָט,—אָבער דאָך זענען די פּעסימיסטישע פאָראויסזאָגונגען פון די פאַלשע נביאים נישט מקוים געוואָרן; דאָס יידישע פאָלק האָט זיך סוף-כל-סוף געראַטעוועט פון דער גרויסער אַסימילאַציע-געפאַר, ווי ס'האָט זיך שוין נישט איינמאָל אין משך פון זיין געשיכטע געראַטעוועט פון אַסך אַנדערע און ענלעכע סכנות.

II

ס׳איז שוין בלי־ספק געקומען די צייט, ווען מ׳קען אונ־טערציען די אונטערשטע שורה אונטער דער אַמאָל טומלדיקער און פּרעטענזיעזער אַסימילאַציע־באַוועגונג.

וואָס אַן אמת, מיר שטויסן זיך נאָך איצט אויך אָן דאָ און דאָרט אויף געוויסע אַסימילאַטאָרישע טענדענצן און שטי־מונגען, מ׳קען נאָך איצט אויך דאָ און דאָרט געפינען קליינע גרופּן פון פאַרעקשנטע יידישע אַסימילאַטאָרן, וועלכע האָבן גאָרנישט פאַרגעסן און גאָרנישט געלערנט, אָבער מיר דאַרפן שוין איצט דידאָזיקע דערשיינונג באַטראַכטן בלויז פאַר אויס־נאַמען, וואָס זענען מעגלעך אין יעדע רבאַוועגונג, און אין ס׳רוב פאַלן זענען דאָס טאַקע בלויז רעשטלעך, „שיריים״, פון אַ פאַקטיש שוין באַנקראָטירטער און אויסגעלאָשענער באַוועגונג.

ווייל ס׳איז דאָך אַ פאַקט, אַז אַסימילאַציע ווי די „היסטאָ־רישע גאולה״ פאַרן יידנטום—פאַרן 15—16־מיליאָניקן וועלט־יידנטום—קלינגט שוין איצט בכלל, ווי אַ באַנאַלער אַבסורד, און קיין ערנסט־דענקנדער מענטש—אַלצאיינס ייד צי נישט־ייד—וועט איצט נישט וואַגן צו רעדן וועגן דער נויטווענדיקייט אָדער צוועקמעסיקייט, אָדער אפילו פּשוטער מעגלעכקייט, פון יידישן נאַציאָנאַלן אונטערגאַנג דורך אַסימילאַציע.

בלויז אויבערפלעכלעכע און שמאָל־קעפּיקע כּלומרשט־ליבעראַלן און פּוסטע רעקלאַמע־זוכער, וועלכע זענען נישט אימשטאַנד משיג צו זיין אַזאַ וועלט־פּראָבלעם, ווי דאָס יידישע פאָלק, קענען זיך נאָך איצט דערלויבן צו קומען פון צייט צו צייט און צום הונדערטסטן מאָל „מעלה־גרה״־זיין די אַלטע, שוין לאַנג אויסגעדראָשענע דרשות וועגן דער „אַסימילאַציע־גאולה״.

נאָר מענטשן, וואָס האָבן נישט קיין פאַרשטענדעניש פאַר אַ פּילטויזנטיאָריקער פאָלקס־געשיכטע און קיין סימפּאַטיע

פאַר אַ טראַגישן פאָלקס-גורל, קענען מיינען, אַז זיי וועט גע-לינגען צו לייזן די יידישע נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען מיט איין פלינקן דריי פון זייער אַסימילאַטאָרישן כשוף-שטעקעלע.

ס'איז אָבער אמת נאָר דאָס, אַז וואָס פאַרא צוקונפט ס'דערוואַרט אויך דעם יידנטום פון גורל, ווי שאַרף ס'זאָלן אויך זיין די חילוקי-דעות וועגן די פאַרשידענע לייזונג-מעטאָדן און ריכטונגען אין יידנטום גופא,—איין זאַך שיינט אָבער צו זיין זיכער—דער וועג צו נאַציאָנאַלער אַסימילאַציע איז אויס-געשלאָסן.

דידאָזיקע אַמאָל זייער פּאָפּולערע אידעע האָט פולשטענ-דיק באַנקראָטירט סיי טעאָרעטיש, סיי פּראַקטיש.

*

פאַרשטייט זיך, דאָס מיינט כלל נישט, אַז דאָס איצטיקע יידנטום האָט שוין לגמרי אָפּגעפטרט אַלע פראַגן און פּראָבלע-מען וועגן זיין צוקונפטיקן נאַציאָנאַלן קיום,—פאַרקערט, דאָס מאָדערנע יידנטום האָט דווקא איצט פאַר זיך אַסך שווערערע און קאָמפּליצירטערע אויפגאַבן און פּראָבלעמען, ווי ווען ס'איז פריער, אָבער די אַלגעמיינע פאָרמולע פון דידאָזיקע פּראָבלע-מען איז נישט די אַלטע שעקספּירישע דילעמאַ: „זיין אָדער נישט זיין?" נאָר—וויאַזוי צו זיין?

אויף וואָסערע אידעאישע יסודות דאַרפן מיר בויען אונזער צוקונפט? וויאַזוי זאָלן מיר ביי די אומנאָרמאַלע אוני-סערלעכע באַדינגונגען און אינערלעכער צעריסנקייט פאָרזעצן און פאַרזיכערן אונזער נאַציאָנאַלן קיום און נאַציאָנאַלער אחדות?

אין דער הינזיכט איז נאָך, ליידער, ביי אונז אַן אמתער דור-הפלגה; אָנשטאָט צו קעמפן מיט געמיינזאַמע כוחות קעגן די געמיינזאַמע אויסערלעכע שטערונגען און שוועריקייטן, פאַר-ווענדן מיר אַ גרויסן טייל פון אונזער צייט און ענערגיע אויף אינערלעכע צאַנקערייען און מחלוקתן צווישן פאַרשידענע ריכ-טונגען, אָנשויאונגען און שטרעמונגען, וואָס אויף זיי איז אַ גרויסע געגעטעניש אין דער יידישער גאַס.

און דווקא דאָ, צווישן אייגענע, ווייזן מיר אָפּט אַרויס [illegible] מער עקשנות און ליידנשאַפט, ווי לגבי דער אַרומיקער, נישט-יידישער וועלט.

דווקא דאָ האַלטן מיר זיך שטרענג ביים פּרינציפּ „יקוב הדין את ההר" און מיר ווען אָפּט נישט מוותר זיין אפילו אויף אַ „קוצו של יוד" פון אונזער פּאַרטייאישן אָדער פּער־זענלעכן אני-מאמין.

אין אָט דער נעגאַטיווער דערשיינונג, ווי אין אַסך אַנ־דערע ענלעכע דערשיינונגען, אַנטפּלעקט זיך אונזער שלימ־מזלדיקע גלות-פּסיכאָלאָגיע, וואָס קענן איר איז זייער שווער צו קעמפן און צוליב דעם אַליין, ווייל מיר גופא דאַרפן דאָ זיין איינצייטיק אי די באַקעמפער, אי די באַקעמפטע, אי די זיגער, אי די באַזיגטע.

מיר דאַרפן דאָך יעדנפאַלס דערוואַרטן, אַז דער נאַציאָ־נאַלער אינסטינקט און דאָס נאַציאָנאַלע געוויסן, צוזאַמען מיטן יידישן אָפּטימיזם און לעבנס-ווילן, וועלן העלפן דעם מאָדערנעם יידנטום אויסצופּלאָנטערן זיך פונם איצטיקן כאַאָס און וועלן אים סוף-כל-סוף אַרויספירן אויפן ריכטיקן וועג.

אָבער גלויבנדיק אין אונזער צוקונפט, דאַרפן מיר „דער־ווייל" זיין גרייט צו נצחונות און מפּלות, עליות און ירידות, [illegible]לכע זענען אומפאַרמיידלעך אין יעדן קאַמף, בפרט אין אַזאַ [illegible]וערן, גיגאַנטישן קאַמף, וואָס שטייט אונז, יידן, פאָר אין [illegible]ך פון מי-יודע וויפל יאָרן.

און—צווישן אונז רעדנדיק—ווי שווער און גיגאַנטיש אָט דער קאַמף זאָל אויך זיין, איז ער דאָך יעדנפאַלס „אינטערע־סאַנטער" פון דעם „רו און פרידן", וואָס אונזערע אוראַלטע צייט-גענאָסן האָבן שוין לאַנג געפונען אויפן היסטאָרישן בית־עולם.

פון טיפן האַרצן פאַרגינען מיר זיי, אָט די אַלטע עגיפּ־טער, פּ[illegible]ר[illegible]ער, גריכן, רוימער און די אַנדערע בכבודיקע מיטגלידער פון דעם בכבודיקן אוראַלטערטום, דעם גרויסן רע־ספּעקט או די פאַרערונג, וואָס ס'ווערט זיי צוגעטיילט מצד

די מאָדערנע היסטאָריקער און אַרכעאָלאָגן, אָבער מיר יידן גופא, נישטגעקוקט אויף אונזער טיפער עלטער און ביטערע דערפאַרונגען און נישטגעקוקט אויף דעם פאַקט, וואָס מיר זענען אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן מיט האַרבע פראַגן און פּראָבלעמען, קעגנער און שונאים, — זענען מיר דאָך גרייט פאַרצווזעצן אונזער שווערן קאַמף פאַר אונזער ווייטערדיקער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ.

* *
*

די „מאָדערנע" אַסימילאַציע-באַוועגונג האָט זיך אויף איר וועג אָנגעשטויסן אויף אַן אַנדערער „מאָדערנער" באַוועגונג, וואָס האָט שטאַרק אָפּגעקילט די התלהבות פון דער ערשטער, דהיינו — מיט דער אַנטיסעמיטישער באַוועגונג.

מיר לעבן אין אַן עפּאָכע פון אמתע און פאַלשע מאָדערניסטישע פּרעטענזיעס, ווען אַלע און אַלץ באַמיט זיך צו זיין — אָדער על-כל-פנים אויסצוזען — מאָדערן, ווען אפילו די פינסטערסטע רעאַקציע און די נאַרישסטע באַנאַליטעט הילן זיך אין אַ מאָדערניסטישן שלייער און פירן דורך זייערע „מעשים תעתועים" אונטער אַ כלומרשט-קולטורעלער מאַסקע.

אויך דער „מאָדערניזם" פון דער אַנטיסעמיטישער באַוועגונג איז פון דעמזעלבן געמיינעם מין, ווייל וואָס איז שייך איר מהות און כאַראַקטער, איז דאָך דאָס אייגנטלעך די אייגענע „שנאת עולם לעם עולם", וואָס איז אַזוי אַלט, ווי דער יידישער גלות און וואָס פון איר האָט די נישט-יידישע וועלט — די אוראַלטע, מיטלאַלטערלעכע און נייע — זיך ליידער קיינמאָל נישט געקענט באַפרייען.

דער אונטערשיד באַשטייט דערעיקרשט נאָר אין דעם, וואָס אַמאָל, אין די אַלטע, פּרימיטיווע צייטן, האָט זיך אויך דער יידנהאַס אויסגעדריקט אין גראָבע, פּרימיטיווע פאָרמען — אין קרייצצוגן, אינקוויזיציעס, אויטאָ-דאַ-פעס וכדומה, אין דער נייער צייט אָבער, אין דער עפּאָכע פון גרויסע קולטור-פּרע-

טענזיעס און „ספּאָרטמענישער" אידעאַלן-שפּילעריי, האָט אויך דער אַלטער יידנהאַס זיך אַרויפגעצויגן אויף זיך אַ מאַנטל פון אַ מאָדערנער אידעאישער באַוועגונג און אַלס אַזעלכער האָט זיך אים, ליידער, אפילו איינגעגעבן צו דערוועדבן פאַר זיך אַ בכבודיק אָרט צווישן די „קאָנאָגיזירטע באַוועגונגען" פון אונזער צייט און צו ווערן אין אייניקע לענדער אַ פּערמאַנענטער פאַקטאָר אינם מלוכהשן און געזעלשאַפטלעכן לעבן און פּאָליטיק.

די צרה מיט דער שנאה צום יידישן פאָלק איז די, וואָס ס'האָבן זיך דאָ, ליידער, צוזאַמענגעטראָפן אַ גאַנצע ריי פון פאַרשידענע מאָמענטן—ראַסן-נאַציאָנאַלע, עטיש-רעליגיעזע, סאָציאַל-עקאָנאָמישע און קולטור-פּסיכאָלאָגישע, דערצו קומט נאָך ווי אַ צוגאָב די שנאה און פאַראַכטונג, וואָס דער שטאַרקערער פילט געוויינטלעך צום שוואַכערן, דער איינגעזעסענער—צום פרעמדן, דער תושב—צום גר.

די אַנטיסעמיטישע באַוועגונג שעפּט איר יניקה פון פאַרשידענע גיפטיקע קוואַלן — אַלטע, פאַרשימלטע פאָראורטיילן טרעפן זיך דאָ צוזאַמען מיט מאָדערנע „ראַציאָנאַלע" מאָטיוון, בייזוויליקע בלבולים מיט כלומרשט-וויסנשאַפטלעכע טעאָריעס,ווילדע אינסינואַציעס מיט פּאַטריאָטישע געפילן א. אַ. וו.

און אָט פאַרוואָס ס'זענען מיט די אַנטיסעמיטישע באַצילן אָנגעשטעקט נישט בלויז די נידעריקע געזעלשאַפטלעכע שיכטן, די אומוויסנדיקע פאָלקמאַסן, נאָר אויך—די העכערע קולטורעלע קרייזן, די אינטעליגענץ און נישט זעלטן—אפילו די העכסטע פאָרשטייער פון דער נישט-יידישער אינטעלעקטועלער וועלט.

*

אָט דער מאָדערנער אַנטיסעמיטיזם איז אין אַ געוויסער מאָס געווען דער פאַקטישער ענטפער פון דער קריסטלעכער וועלט—פון אַ באַדייטנדיקן טייל יעדנפאַלס—אויף דער יידישער אַסימילאַציע-באַוועגונג, אַ שענדלעכער פּאַטש אין פּנים דעם אולטראַ-פּאַטריאָטישן - עמאַנסיפּירטן יידנטום, וואָס האָט אַזוי-

ערנסט און אויפריכטיק געמיינט מיט זיין אַסימילאַציע, מיט זיין פּאַטריאָטיזם.

אָנשטאָט באַגעגנט צו ווערן מצד דער קריסטלעכער געזעלשאַפט—ווי די נאַאיווע אַסימילאַטאָרן האָבן דערוואַרט—מיט אויסגעשטרעקטע אָרעמס און הערצלעכן „ווילקאָמען“, האָבן זיי זיך דאָרט אַלץ מער און מער אָנגעשטויסן אויף „מיספאַרשטענדעניש“ און מיסטרויען, אויף אָפענער אָדער פאַרמאַסקירטער שנאה און פאַראַכטונג; און נאָך איידער מ'האָט געהאַט צייט זיך אַרומצוקוקן, האָט מען שוין געהאַט פאַר זיך אַ שטאַרקע און גוט-אָרגאַניזירטע אַנטיסעמיטישע באַוועגונג, וואָס האָט זיך אַלץ שטאַרקער געלאָזט פילן אין פּאָליטיש-עקאָנאָמישן און סאָציאַל-קולטורעלן לעבן און האָט געפונען אירע אַפּאָסטאָלן—אין דער פּרעסע, אין דער ליטעראַטור, אויף דער פּאַרלאַמענטאַרישער טריבונע, אויף דער קירכן-בימה און אפילו אויף דער פּראָפעסאָרישער קאַטעדרע.

דאָס איז, נאַטירלעך, געווען אַ זייער נישט-אָנגענעמער סיורפּריז פאַרן עמאַנסיפּירטן יידנטום, וואָס האָט געהאָפט צו געפינען סוף-כל-סוף רו און פרידן אין דער נייער געזעלשאַפטלעכער סביבה און פאַר די ערנסט-דענקנדיקע אַסימילאַטאָרן איז עס טאַקע געווען אַ זייער ביטערע אַנטוישונג, וואָס האָט געמוזט עפענען זייערע אויגן אויף זייער פאַלשער און אומווירדיקער לאַגע סיי לגבי זייערע אייגענע גלויבנס-גענאָסן, סיי לגבי דער אַרומיקער געזעלשאַפט.

דער אַנטיסעמיטיזם האָט אויך געמוזט ביסלעכווייז אויסניכטערן די היציקע קעפּ און בעלי-חלומות, וועלכע האָבן מיט זייער אַסימילאַציע געמיינט „צו באַווייזן דער וועלט אַ ביישפּיל“ פון קאָסמאָפּאָליטיזם; ווי טראַגי-קאָמיש זיי האָבן געדאַרפט אויסזען אין זייערע אייגענע אויגן מיט זייער גרויסער „היסטאָרישער מיסיע“!

וואָס ווייטער איז אַלץ מער קלאָר געוואָרן, אַז די אַלע קרבנות, וואָס זענען מיט אַזאַ התלהבות און חדווה געבראַכט געוואָרן אויפן מזבח פון דער פילפאַרשפּרעכנדיקער אַסימילאַ-

ציע, זענען נישט אָנגענומען געוואָרן „לריח-ניחוח" ביי דער קריסטלעכער געזעלשאַפט, וועלכע האָט, ראשית, זייער שטאַרק געצווייפלט אין דער אויפריכטיקייט און כשרע כוונות פון דער אַסימילאַטאָרישער אידעאָלאָגיע, והשנית, דייטלעך אַרויסגעוויזן איר ווידערווילן און אַנטיפּאַטיע צו דער האַסטיקער אַריינדרינגונג אין איר אינטימער סביבה פון דעם פרעמדן נאַציאָנאַלן עלעמענט.

מיט איין וואָרט—ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ס'איז געווען דורכאויס נאַאיוו און זינלאָז צו דערוואַרטן, אַז אַסימילאַציע וועט שפּילן די ראָל פון היסטאָרישן משיח פאַרן גלות-יידנטום.

•

צו דער דערמאָנטער מסקנה איז מען, זעלבסטפאַרשטענדלעך, געקומען נישט מיטאַמאָל; מ'איז חוצדעם אויך נישט שטענדיק געווען מוטיק גענוג, כדי זיך עפנטלעך מודה צו זיין אין דער שמערצלעכער אַנטוישונג, וואָס מ'האָט ביי זיך טיף אין האַרצן געפילט. פאַרקערט—אין געוויסע אַסימילאַטאָרישע קרייזן האָט מען זיך נאָך אַ לאַנגע צייט געפּרוווט טרייסטן דערמיט, וואָס די הויפּטרעדלפירער און וואָרטזאָגער פון דער אַנטיסעמיטישער באַוועגונג זענען כמעט שטענדיק געקומען פון די רעאַקציאָנערע און קלעריקאַלע קרייזן פון דער נישט-יידישער געזעלשאַפט, בעת די מער ליבעראַלע און פּראָגרעסיווע עלעמענטן זענען אָדער געבליבן נייטראַל, אָדער האָבן זיך אפילו עפנטלעך אַרויסגעזאָגט קעגן דער אַנטיסעמיטישער באַוועגונג. אזוי־אַרום האָט מען ממילא געקענט האָפן, אַז דער ווייטערדיקער וואוקס פונם ליבעראַל-פּראָגרעסיוון געדאנק בכלל וועט אויך פירן צו דער אָפּשוואַכונג—און צוזאַמען מיט דעם אויך צום אונטערגאַנג—פון אַנטיסעמיטיזם.

בכלל האָבן די אַסימילאַטאָרן אין אָנהויב נישט גענומען דעם אַנטיסעמיטיזם זייער ערנסט, זיי האָבן אים אַ געוויסע צייט באַטראַכט בלויז ווי אַ צופעליקע און צייטווייליקע דער-

שײַנונג—ווי די דערווײַל נאָך פֿאַרבליבענע נאָכווייעניִשן פֿון
פֿ״גסטערן מיטלאַלטער מיט אירע פֿאַלשע באַגריפֿן און נאַרישע
פֿאָראורטײלן וועגן דעם אין משך פֿון דורות איזאָלירטן ייִדנ־
טום,—פֿאָראורטײלן, וואָס וועלן מוזן פֿאַרשווינדן צוזאַמען מיט
די פּילפּאַכיקע מחיצות, וואָס האָבן יאָרהונדערטער עקזיסטירט
צווישן ייִדנטום און דער אַרומיקער וועלט, און ווען ביידע
צדדים וועלן האָבן די געלעגנהייט צו קומען אין נאָענטע באַ-
ירונגען אויף די געמיינזאַמע לעבנס־ און שאַפֿונגס־געביטן.

אַזוי אַז דער דערפֿאָלג פֿון דער אויסערלעכער עמאַנסי־
פּאַציע הענגט דערעיקרשט אָפּ—האָבן די אַסימילאַציע־אידעאָ־
לאָגן דעמאָלט נעגלויבט—פֿונם ייִדנטום גופֿא, פֿון זײַן אייגע־
נער עמאַנסיפּאַציע פֿון זײַנע אַלטע סעפּאַראַטיסטישע נאַציאָנאַ־
לע אָנשויאונגען, טראַדיציעס און לעבנס־פֿאָרמען; מיט אַנדערע
ווערטער: דער וועג צו פֿולשטענדיקער עמאַנסיפּאַציע פֿירט
דורך פֿולשטענדיקער אַסימילאַציע.

אָבער ווען דער „האָניק־חודש" פֿון דער אַסימילאַציע
מיט די שײנע ראָמאַנטישע טרוימען און אילוזיעס, וואָס האָבן
זיי די ערשטע צײַט באַגלייט, זענען פֿאַרשוואונדן, האָט זיך
אין ליכט פֿון דער פּראָזאַאישער ווירקלעכקייט אַרויסגעוויזן,
אַז בעת ס'איז גאַנץ לײַכט דורכצופֿירן די ערשטע העלפֿט
פֿונם אַסימילאַטאָרישן פּראָגראַם—די אינערלעכע עמאַנסיפּאַציע,
דאָס דעזערטירן פֿון אייגענעם נאַציאָנאַלן לאַגער, איז אָבער
דערפֿאַר זייער שווער די רעאַליזירונג פֿון דער אַנדערער
העלפֿט פֿון דעם אייגענעם פּראָגראַם—די אָרגאַנישע אײַנגלידע־
רונג אין פֿרעמדן נאַציאָנאַלן לאַגער.

אָנשטאָט דער האָפֿענונג אויף דער ליקווידאַציע פֿון דער
אַנטיסעמיטישער באַוועגונג, האָט זיך גאָר אַרויסגעוויזן, אַז די
פּאָליטישע מאַכט און די געזעלשאַפֿטלעכע השפּעה פֿון דערדאָ־
זיקער באַוועגונג האָט געהאַלטן אין איין וואַקסן און איז אַלץ
טיפֿער אַרײַנגעדרונגען אין די ברייטע פֿאָלקס־שיכטן פֿונד־
ערשנדיקע פֿעלקער, און—וואָס ס'איז געווען באַזונדערס
פֿאַרדריסלעך—דער אַנטיסעמיטיזם האָט מיט דער צײַט באַוויזן

זיך פרידלעך איינצולעבן אפילו מיטן פּאָליטישן און סאָציאַלן ליבעראַליזם, וואָס אויף אים האָבן אַמאָל די אַסימילאַטאָרן געלייגט גרויסע האָפענונגען.

און דאָס האָט געברענגט אויפן געדאַנק, אַז אַנטיסעמי־טיזם איז בכלל נישט אויף אַזויפיל אַ פראַגע פון טעאָריע און פּרינציפּ, ווי פון אינסטינקט און געפיל, פון געירשנטע אַנטי־פּאַטיעס און פּאָראורטיילן—זאַכן, וואָס לאָזן זיך זייער שווער באַקעמפן.

פון דער אַנדערער זייט, האָט אויך די דערפאַרונג אין פאַרשידענע לענדער געלערנט, אַז אסימילאַציע איז בכלל נישט ביכולת צו לייזן די יידן־פראַגע אין איר ברייטן היסטאָרישן פאַרנעם,—נישט פארן יידנטום גופא און אויך נישט פאַר דער אין איר פאַראינטערעסירטער נישט־יידישער וועלט.

אַסימילאַציע קען, פאַרשטייט זיך, דאָ און דאָרט אָפּרייסן די פאַרטרוקנטע און פאַרוועלקטע צווייגן פונם אַלטן יידישן שטאַם—אַ זאַך, וואָס האָט ליידער פּאַסירט אין אַלע צייטן און אונטער אַלע אומשטענדן; אָבער אַלס פאָלק, וואָס פאַרמאָגט אַ קנאַפּע פירטויזנטיאָריקע געשיכטע און ציילט אַרום 15—16 מיליאָן נפשות, קען דאָס יידנטום דורך אַסימילאַציע נישט גע־האָלפן ווערן און—אויך נישט פאַרניכטעט ווערן.

אַסך מחיצות צווישן אונז און „זיי" קענען אפשר מיט דער צייט אָפּגעשאַפט ווערן, אַסך—אָבער נישט אַלע; די מחיצות גופא קענען אויך ווערן דעליקאַטער, עלאַסטישער, גלאַטיקער, דינער, אָבער אינגאַנצן אָן זיי וועלן מיר, וואַרשיינ־לעך, נישט אויסקומען.

נישט דאָס יידנטום גופא אין זיין „רוב מנין ורוב בנין", ווי ליבעראַל און פּראָגרעסיוו געשטימט ס'זאָל אויך בכלל זיין, און אויך נישט דער צווייטער צד—די קריסטלעכע געזעל־שאַפט—ווי ליבעראַל און טאָלעראַנט זי זאָל אויך בכלל זיין, וועלן, וואַרשיינלעך, קיינמאָל נישט וועלן און נישט קענען לגמרי זיך צוזאַמענשמעלצן אין איין נאַציאָנאַלן אָרגאַניזם, בפרט, ווען די לעצטע איז, ווי מיר ווייסן, קיינמאָל נישט

געוועזן שטאַרק להוט נאָך אונזער סעמיטיש בלוט און נישט שטאַרק באַגייסטערט פון אונזער מזרח-קולטור.

פאַקטיש פאַרמאָגן מיר דאָך איצט נישט אַלס פאָלק קיין שום זאַך, וואָס זאָל ווירקלעך קענען אימפּאָנירן כלפּי חוץ,— נישט נאָר האָבן מיר נישט קיין לאַנד, קיין רעגירונג, קיין מיליטאַריסטישע מאַכט,—די איינציקע זאַכן, וואָס מיט זיי רעכענען זיך די דעה-זאָגער פון דער איצטיקער וועלט-אָרדענונג בכלל, נאָר אויך אונזער אַלטע מזרח-קולטור, וואָס מיט איר האָבן מיר אַמאָל שטאָלצירט, איז איצט, ליידער, זייער הינטערשטעליק לגבי דער יונגער און רייכער מערב-קולטור פון אונזערע שכנים.

אָבער, פון דער אַנדערער זייט, אָט דער נעגאַטיווער פאַקט גופא—דאָס, וואָס אונז פעלט איצט אומעטום, וואו מיר געפינען זיך, אַסך פון די וויכטיקסטע אייגנשאַפטן און אַטריבוטן פון אַ געוויינטלעך נאָרמאַל פאָלק; אָט די משונהדיקע נאַציאָנאַלע לאַגע צווישן די פעלקער פון אַלע צעזייטע און צעשפּרייטע יידישע קבוצים, מיט איין וואָרט—אָט דער געמיינזאַמער גלות און „גלותיזם" פונם איצטיקן וועלט-יידנטום,—מאַכן אונז, סיי כלפּי-פנים, סיי כלפּי-חוץ, פאַר אַ „חטיבה אחת", נישטגעקוקט אויף אונזער אויסערלעכער צעריסנקייט און אינערלעכער צעשטויבטקייט.

III

די מאָדערנע אַנטיסעמיטישע באַוועגונג איז געווען, ווי מיר האָבן פריער אָנגעוויזן, אַ שענדלעכער פּאַטש אין פּנים דער ליבעראַלער יידישער געזעלשאַפט בכלל און דער אַסימי-לאַטאָריש-געשטימטער בפרט.

אָבער נאָך פון אַן אַנדערער זייט האָט די אַסימילאַציע באַקומען אַ שטאַרקן קלאַפּ—פון דער „מאָדערנער" נאַציאָנאַלער באַוועגונג.

אויך דער מאָדערניזם פון אָט דער באַוועגונג באַשטייט פיל מער אין אירע נייע פאָרמעלע אויסדריקן, ווי אין אינער-לעכן מהות און כאַראַקטער, ווייל נאַציאָנאַליזם, סיי אַלס פסיכאָ-פיזיאָלאָגישער, סיי אלס היסטאָריש-קולטורעלער באַגריף, איז, פאַרשטייט זיך, כלל נישט קיין נייע דערפינדונגג פון אונ-זער מאָדערנער צייט.

דער נאַציאָנאַלער מאָמענט האָט תמיד געשפּילט אַ זייער וויכטיקע ראָל אין לעבן און שאַפן פון פעלקער; און נאַציאָנאַ-לע אינטערעסן, פּראָבלעמען, שטרעבונגען און אידעאַלן האָבן תמיד געגעבן אַנטשפּרעכנדן זין און אינהאַלט, פאַרב און טאָן דער לעבנס-געשיכטע פון אַ פאָלק.

אָבער דאָך איז אין אַ געוויסער מאָס אמת, אַז ערשט אין דער נייער צייט האָט זיך דער נאַציאָנאַלער מאָמענט שאַרף און בולט אויסגעשיילט פונם אַלגעמיינעם פסיכאָ-פיזיאָלאָגישן קאָמפּלעקס פון פעלקערישן אונטערבאַוואוסטזיין און האָט זיך אויסגעקריסטאַליזירט אין אַן אַקטיווער, דינאַמישער אידעע-קראַפט פון זייער באַוואוסטזיין.

ערשט אין דער נייער צייט זענען די ראַסן-נאַציאָנאַלע מאָמענטן, וואָס האָבן שטענדיק פאַרמאָגט טיפע וואָרצלען אין דער מענטשלעכער פסיכיק, ארויסגעשוואומען, אַזויצוזאָגן, אויף דער אויבערפלאַך פון דערדאָזיקער פסיכיק און פאַרנומען

אַ דאָמינירנדיק אָרט אין דער פעלקער-געשיכטע.

ערשט אין דער נייער צייט איז, אַזויצוזאָגן, „נאַציאָ-נאַליזם" פון אַ סענטימענט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן אידעע, פון אַ געפיל—אין אַ פּרינציפּ און פון אַן אינסטינקט—אין אַ „דאָגמע".

דערדאָזיקער נאַציאָנאַליזם גרענעצט זיך פון איין זייט מיט דער „אידעאָלאָגיע" פונם פּרימיטיוון, ענגהאַרציקן, שאָווי-ניסטישן, אַזויגערופענעם „זאָאָלאָגישן פּאַטריאָטיזם", וואָס פון אים זענען די איצטיקע פעלקער נאָך ווייט נישט אַרויסגע-וואַקסן, און פון דער צווייטער זייט, מיט דער אידעאָלאָגיע פון העכערער אינטערנאַציאָנאַלער האַרמאָניע, וואָס צו איר זענען די פעלקער נאָך ווייט נישט דערוואַקסן.

און מ'קען דעריבער דרשענען דעם ענין נאַציאָנאַליזם אי לשבח, אי לגנאי—אָפּהענגיק פון דער פּאָזיציע, וואָס דער באַטרעפנדער נאַציאָנאַליזם פאַרנעמט לגבי דעם נאַציאָנאַליזם פון אַנדערע פעלקער.

דעריבער טאַקע, הגם ס'איז ווירקלעך פאַראַן זייער פיל אויסצוזעצן קעגן דער מאָדערנער נאַציאָנאַלער באַוועגונג, אויף וויפל זי ווערט אויסגעדריקט אין דער אויסערלעכער און אינערלעכער פּאָליטיק אפילו פון די מער ציוויליזירטע פעל-קער פון אונזער צייט, קען מען דאָך אין דער אייגענער צייט אָנווייזן אויך אויף געוויסע פּאָזיטיווע רעזולטאַטן פון דער איינספּירירנדיקער נאַציאָנאַלער אידעע.

ווייל אומעטום, וואוהין די נאַציאָנאַלע אידעע האָט אַריינגעדרונגען—און פּאַקטיש האָט זי אין אַ קורצער צייט באַ-וויזן אַריינצודרינגען אפילו אין די פאַרוואָרפנסטע ווינקעלעך פון דער ערד-קויל,—אומעטום האָט, אַדאַנק איר אינספּירירנדיקן איינפלוס, דאָס לעבן און שאַפן פון פאָלק—דאָס גייסטיק-קולטו-רעלע, ווי דאָס פּאָליטיש-עקאָנאָמישע—גענומען פולסירן מיט מער קראַפט און ענערגיע, מיט אַ העכערן שוואונג און מיט אַ שנעלערן טעמפּאָ.

ספּעציעל איז דאָס צו באַמערקן אין לעבן פון די קלע-

ב‍ערע און שוואַכערע פעלקער, דערעיקר בײַ די אַזױגערופענע „נאַציאָנאַלע מינדערהײטן"—די שטיף-קינדער פון דער מוטער-געשיכטע—, װעלכע האָבן אַדאַנק דערדאָזיקער באַװעגונג אױפ-געװאַכט פון זײער דורות-לאַנגן לעטאַרגישן שלאָף און זיך ענערגיש גענומען צום װידעראױפבױ פון זײער רואינירטן נאַ-ציאָנאַלן לעבן און אָנגעהױבן פירן אַ קאַמף פאַר זײער נאַציאָ-נאַלער אָנערקענונג.

„דערװײַל" האָט זיך דערדאָזיקער שעפערישער נאַציאָנאַ-ליזם טאַקע אָנגעשטױסן אױף אַסך שװעריקײטן און שטערונ-גען—װאָס ס'איז אױך געװען צו דערװאַרטן—מצד דעם אַגרע-סיװן נאַציאָנאַליזם פון די הערשנדיקע נאַציאָנאַלע מערהײטן, װעלכע אין דער אױסערלעכער צװישנפעלקערלעכער פאָליטיק האַלטן פון פרינציפּ „כל דאלים גבר" און אין זײער אינערלעכער פּאָליטיק—פון לאָזונג: „דער שטאַט—דאָס בין איך"; אָבער דאָך קען מען שױן אױך איצט אָנװײַזן אױף באַדײַטנדיקע רעזולטאַטן פון דאָזיקן קאַמף, און—קוים גלױבן מיר בכלל אין מענטשלעכן פּראָגרעס (און אָן דעמדאָזיקן גלױבן—װאָסער זין און װערט האָבן אַלע אונזערע קאַמפן, שטרעבונגען און אידעאַלן?)—דאַרפן מיר אױך גלױבן, אַז די צוקונפט װעט אונז פירן אױך בנוגע די נאַציאָנאַלע פּראָבלע-מען נישט ריקװערטס—צום פּרימיטיװן, אַגרעסיװן און אַנטאַ-גאָניסטישן נאַציאָנאַליזם, נאָר—צו יענעם מין נאַציאָנאַליזם, װעלכער שאַפט די נויטיקע באַדינגונגען און מעגלעכקײטן פאַר דער נאָרמאַלער און פולבלוטיקער אַנטװיקלונג פון אַלע פּאָזי-טיװע און װערטפולע זײַטן און אײגנשאַפטן פון מענטשלעכן אינדיװידועלן און קאָלעקטיװן װעזן אין זײַן גאַנצער פיל-פאַרביקער אײנהײטלעכקײט און אײנהײטלעכער פילפאַרביקײט.

* * *

דער מאָדערנער נאַציאָנאַליזם, װאָס איז געװאָרן אײנער פון די דאָמינירנדסטע פאַקטאָרן אין אונזער עפּאָכע, איז

געקומען אויף דער וועלט מיט זייער גרויסע און פּילפּאַכיקע אַמביציעס—ווי אַ פּאָליטיש-סאָציאַלע דערשיינונג איז ער געקומען פאַרנעמען דאָס אָרט פונם מיטלאַלטערלעכן פעאָדאַליזם; ווי אַ היסטאָריש-פילאָזאָפישע אָנשויאונג—אין קעגנזאַץ צום קאָסמאָפּאָליטיזם;—און ווי אַן עטיש-קולטורעלע אידעע—טיילווייז צו באַפעסטיקן און אונטערשטיצן און טיילווייז צו „אָקופּירן", אָפּצוּוירשענען (מעגן אָט די צוויי זאַכן קלינגען פּאַראַדאָקסאַל) די אָפּגעשוואַכטע פּאָזיציעס פון קירכלעך-רעליגיעזן אַבסאָלוטיזם.

אגב, נאַציאָנאַליזם איז נישט געווען די איינציקע מאָדערנע אידעע, וואָס האָט פאַרמאָגט אַזעלכע גרויסע און אומפּאַסנדיקע פּרעטענזיעס—דער מאָדערנער סאָציאַליזם, למשל, איז געקומען אויף דער וועלט מיט נאָך פיל גרעסערע אַמביציעס: ער האָט פּרעטענדירט צו ווערן דער איינציקער און אַבסאָלוטער פאַקטאָר אינם מלוכהשן, געזעלשאַפטלעכן און קולטורעלן לעבן פון דער מענטשהייט.

זענען טאַקע געווען מאָמענטן, ווען ס'האָט זיך אויסגעוויזן, אַז די נייע סאָציאַליסטישע תורה, וועט אינגיכן ווערן דער אַנטשידנסטער פאַקטאָר אויף דער היסטאָרישער בימה און וועט פירן סיי צו דער פולשטענדיקער פאַרניכטונג פון די עקזיסטירנדיקע מחיצות צווישן פעלקער און לענדער, סיי צו אַ ראַדיקאַלער איבערשאַצונג פון אַלע אונזערע אידעאישע און קולטורעלע ווערטן אויף דער באַזע פון שטרענגן מאַטעריאַליסטישן פּרינציפּ.

דער דאָזיקער אַגרעסיווער און שוואונגפולער כאַראַקטער פון דער נייער סאָציאַליסטישער תורה האָט ממילא געפירט צו אָפטע און שאַרפע צוזאַמענשטויסן צווישן דער לעצטער און אַ גאַנצער ריי קעגנערישע אָנשויאונגען, וואָס צווישן זיי האָט דער נאַציאָנאַליזם אַ לאַנגע צייט פאַרנומען אַ זייער פּראָמינענטן אָרט.

די אידעאָלאָגן פון ביידע מחנות—סאָציאַליזם און נאַציאָנאַליזם—האָבן אַ לאַנגע צייט געפירט צווישן זיך אַ שאַרפן

קאַמף פאַר דער העגעמאָניע איבער די מוחות און הערצער פון דער ציוויליזירטער מענטשהייט; די ערשטע האָבן געזען אין קעגנערישן לאַגער — פינסטערע רעאַקציאָנערן, וועלכע פאַר־גיפטן דאָס מענטשלעכע געוויסן מיט זייערע שאָוויניסטישע סענטימענטן און אויפגעבלאָזענע נאַציאָנאַליסטישע ליידנשאַפטן, און די לעצטע האָבן געטאַדלט די ערשטע ווי פאַרברעכערישע צעשטערער און פאַרשוועכער פון די הייליקע, טראַדיציאָנעלע יסודות פון דער מענטשלעכער געזעלשאַפט.

אָבער מיט דער צייט האָבן זיך, נאָך אַ גאַנצער ריי דער־פאַרונגען אינם לעבן פון די מער ציוויליזירטע פעלקער, די פריערדיקע שטימונגען און אָריענטאַציעס באַדייטנד געענדערט אין ביידע מחנות; די רייבונגען און צאַנקערייען צווישן די קעגנערישע ריכטונגען און אידעאָלאָגיעס האָבן נישט אויפגעהערט; די סאָציאַלע און נאַציאָנאַלע פראַגן און פּראָבלעמען זענען נישט אַראָפּ פון טאָג־אָרדענונג, אָבער דאָך איז די אַל־געמיינע אָריענטאַציע געוואָרן אַ גאַנץ אַנדערע.

דאָ און דאָרט האָט מען זיך אַרומגעזען, אַז „דער טייוול איז נישט אַזוי שרעקלעך, ווי מ׳מאָלט אים", און היינטצוטאָג ווערן סאָציאַלע פּראָבלעמען דיסקוטירט מיטן טיפסטן ערנסט אפילו אין לאַגער פון די סאַמע קאָנסערוואַטיווע פּאָליטיקער און נאַציאָנאַליסטישע פירער, און, פון דער אַנדערער זייט, ווערן שוין איצט אַזעלכע טריפה־פּסלדיקע טערמינען, ווי: „נאַציאָנאַלע פּאָליטיק", „נאַציאָנאַלע קולטור" א. אַ. וו., זייער אָפט געברויכט און פאַרשטאַנען אין אַזעלכע קרייזן, וועלכע מ׳קען בשום־אופן נישט חושד זיין אין רעאַקציע אָדער שאָ־וויניזם.

היינטצוטאָג ווערט שוין די נאַציאָנאַלע אידעע אָנער־קענט — אָן אָדער מיט אייגענע רעזערוואַציעס — אפילו אין לאַ־גער פון די ראַדיקאַלע סאָציאַליסטישע דענקער און טוער.

*   *

*

די כוואַליעס פון דער מאָדערנער נאציאָנאַלער באַוועגונג האָבן זיך אויך דערטראָגן צו די זומפיקע ברעגן פונם אלטן גלות-פאָלק, האָבן אַראָפּגעשווענקט אַ היפש ביסל גלות-שטויב און שימל, וואָס האָבן זיך דאָרט אָנגעקליבן אין משך פון טויזנטיאָריקע וואנדערונגען און אַרײַנגעבראכט אַ שטראָם פרישע לופט אין דער פארשטיקטער און פארפעסטעטער נאציאָנאַלער אטמאָספער.

דאָס קליינע, פאַרגליווערטע יידישע וועלטל איז אייַנצייַטיק אויפגעטרייסלט געוואָרן אי פון אינעווייניק, אי פון דרויסן; פון אינעווייניק—האָט דער טליענדיקער אין דער יידישער נשמה נאציאָנאלער פונק, אַדאַנק די נייע ווינטן, וואָס האָבן געבלאָזן אַרום, זיך דורכגעריסן דורכן באַרג גלות-אַש און שטויב און האָט א שפריץ געטון אין דער גרויער יידישער וועלט מיט ליכט און פייער, וואָס ביי זייער שיין זענען די נאַציאָנאַלע שפלדיקייט פון דער יידישער לאַגע און די אומנאָרמאַליטעט פונם יידישן לעבן ארויסגעטרעטן אין זייער גאַנצן טראַגיזם.

דאָס נאַציאָנאַלע געוויסן האָט ביסלעכווייז אויפגעוואכט און די פאַרבאָרגענע אין דער יידישער נשמה לאַנג-געצערטלטע חלומות און האָפענונגען זענען אויפסניי אַרויסגעשוואומען אויפן היסטאָרישן האָריזאָנט.

ס'האָבן זיך דעמאָלט געלאָזט הערן אין דער יידישער וועלט נייע, שטאָלצע און מונטערע לאָזונגען, וואָס האָבן גערופן דאָס פיזיש און גייסטיק צעריסענע יידנטום צו באַנייען דעם אַלטן בונד פון נאַציאָנאלן אחדות דורך א געמיינזאַמער שטרעבונג צו נאַציאָנאַלער אויפלעבונג און אַ געמיינזאַמען קאמף פאר נאציאָנאלער אָנערקענונג.

דערדאָזיקער רוף איז, וואָס אַן אמת, נישט אויפגעכאפט געוואָרן אין דער ברייטער יידישער וועלט מיטן נויטיקן ענטוזיאַזם—וואָס ס'איז אייגנטלעך אויך געווען צו דערוואַרטן פון אַ פאָלק, וואָס איז פארזונקען אין „מ"ט שערי טומאה" פון

גלות, אָבער דאָך האָבן דאָ און דאָרט די מער באַוואוסטזיניקע און דענקנדיקע קינדער פונם יידישן פאָלק זיך אָפּגערופן אויפן היסטאָרישן רוף און גענומען אָרגאַניזירן זייערע כוחות פאַר דער גרויסער נאַציאָנאַלער אויפגאַבע—די ווידעראויפלעבונג פונם יידישן פאָלק.

און אויסערלעך, ווייל די נאַציאָנאַליסטישע פּאָליטיק פון די הערשנדיקע פעלקער האָט זיך אָפּגערופן דירעקט און אומדירעקט אויף זייערע באַציאונגען צו די פרעמדע נאַציאָנאַלע גרופּן, וואָס האָבן זיך געפונען אויף זייער טעריטאָריע.

דידאָזיקע באַציאונגען, וואָס זענען אויך פריער נישט געווען קיין פריינטלעכע, זענען איצט נאָכמער אָנגעשטרענגט און אַנטאַגאָניסטיש געוואָרן צוליב דער באַזונדערער אויפמערקזאַמקייט, וואָס ביידע צדדים האָבן איצט געשאָנקען די פראַגן און פּראָבלעמען פון נאציאָנאלן כאַראקטער און וואָס האָבן געפירט צו אָפטע קעגנזייטיקע רייבונגען און צוזאַמענשטויסן.

פאַרשטייט זיך, אַז דידאָזיקע נאַציאָנאַליסטישע פּאָליטיק האָט זיך באַזונדערס שטאַרק געלאָזט פילן לגבי דער פּאָליטיש שוואַכער נאַציאָנאַלער גרופּע—דער יידישער מינאָריטעט.

די שטרעבונג פון די הערשנדיקע פעלקער צו שאַפן בייזיך אין לאנד אַן איינהייטלעכן, מעור-אחדיקן נאַציאָנאַלן שטאַט נישט בלויז אין פּאָליטישן זין, נאָר אויך אין קולטורעלן, האָט שאַרף און בולט אַרויסגעטיילט, אַרויסגעשטויסן פון זיך יענע פרעמדע נאַציאָנאַלע עלעמענטן, וואָס האָבן געשטערט דעמדאָזיקן פּראָצעס. אפילו יענע טיילן פונם יידישן בירגערטום, וואָס האָבן ערנסט געשטרעבט זיך איינצוגלידערן אינם פרעמדן נאַציאָנאַלן אָרגאַניזם, האָבן זעלטן-ווען דערגרייכט זייער צוועק.

דאָס אַלטע, שרעקלעך-אַלטע, סעמיטישע בלוט, וואָס האָט געפליסט אין די אָדערן פון די ניי-געבאַקענע פראַנצויזן אָדער דייטשן „פון משהס גלויבן", האָט זיך—מעשה שטן—נישט געלאָזט אַזוי לייכט פאַרדייען אינם פרעמדן אָרגאַניזם; און אפילו

דעם הונדערטפּראָצענטיקן עמאַנסיפּירטן ייד איז אויך אָפּט אויסגעקומען זיך צו פילן עלנט און איינזאַם אין דער נייער סביבה, אויב נישט פיזיש, איז גייסטיק, אויב נישט עקאָנאָמיש, איז קולטורעל.

אַסך אויסערלעכע מחיצות צווישן דעם יידישן און נישט-יידישן בירגערטום זענען טאַקע אָפּגעשאַפט געוואָרן, אָבער די אינערלעכע, די פּסיכאָלאָגישע, די גייסטיקע, זענען אין אַ גרויסער מאָס פאַרבליבן אויך נאָך דער אָפיציעלער עמאַנסיפּאַציע.

דער אָפיציעלער אַקט וועגן געזעצלעכער אָנערקענונג פון דעם יידישן בירגערטום, וואָס האָט נאָרמאַליזירט די אויסערלעכע, פאָרמעלע באַציאונגען צום לעצטן מצד דער מאכט-האָבנדיקער מאַיאָריטעט, האָט בעצם זייער ווייניק געענדערט די אינערלעכע, די ריין-מענטשלעכע זייט פון אָט די באַציאונגען.

דער טראַגיזם פון דער ניי-געשאַפענער לאגע אינם עמאַנסיפּירטן יידנטום האָט, אגב, אויך פאַרמאָגט אין זיך אַ געוויסן קאָמישן עלעמענט—די גלויבנסלאָזע און פּרינציפּלאָזע אַסימילאַטאָרן, וועלכע זענען אינדעראמתן געווען פונקט אַזוי ווייט פונם יידישן רעליגיעז-טראַדיציאָנעלן געדאנק, ווי פונם נאַציאָנאַלן, האָבן דאָך אין דער עפנטלעכקייט פּאראדירט אונטער דער פאָן פון „משהס גלויבן".

נאָך אַ גרעסערער אַבסורד איז געווען אין דער אידעאָלאָגיע פון יענע אַסימילאַטאָרישע קרייזן, וועלכע האָבן עפנטלעך פאַראַדירט אונטער דער פאָן פון קאָסמאָפּאָליטיזם, וואָס האָט געדאַרפט מאָטיווירן זייער נעגאַטיווע שטעלונג צום יידישן נאַציאָנאַליזם, ווייל אָפּזאָגנדיק זיך פון זייערע אייגענע נאַציאָנאַלע ווערטן און טראַדיציעס, האָבן זיי אין דער ווירקלעכקייט דאָס אלץ אויסגעביטן נישט אויף אַנטשפּרעכנדיקע קאָסמאָפּאָליטישע ענינים—וועלכע זענען כלל נישט געווען בנמצא—, נאָר—אויף פרעמד-נאַציאָנאַלע, צומאָל אפילו פון אַ נידעריקערער קוואַליטעט, ווי זייערע אייגענע.

און אָט די אַלע בפירושע אַבסורדן און סתירות האָבן געמוזט פריער־שפּעטער פירן צו אַ געוויסער אויסניכטערונג פון די מער־עמפּינדלעכע און געוויסנהאַפטע ליבעראַלע יידישע קרייזן און געברענגט זיי אַלץ אָפטער צו פאַרטראַכטן זיך וועגן זייער פאַלשער לאַגע ווי פרעמדע צווישן אייגענע און אייגענע צווישן פרעמדע.

אייניקע פון זיי האָבן אויך פאַרמאָגט דעם מוט עפנט־לעך צוריקצוקערן אין זייער פאַרלאָזטן נאַציאָנאַלן לאַגער און אפילו נעמען אַן אַקטיוון אָנטייל אין דער אויפלעבונגס־באַוועגונג פונם מאָדערנעם יידנטום.

* *
*

די יידישע נאַציאָנאַלע באַוועגונג איז, ווי מיר האָבן פריער אָנגעוויזן, געווען אין אַ געוויסער מאָס די אָפּשפּיגלונג און דער רעזולטאַט פון די הערשנדיקע אין דער אַרומיקער וועלט נאַציאָנאַליסטישע אָנשויאונגען, און דאָס האָט, פאַרשטייט זיך, געפירט דערצו, אַז די שטרעבונגען פון די ערשטע צו געוויסע פאָרמען פון נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע האָבן זיך שטענ־דיק אָנגעשטויסן אויף אַ קעגנשטרעבונג פון די לעצטע צו נאַציאָנאַלן אַבסאָלוטיזם.

אַ לאַנגע צייט האָבן די לעצטע געפּרוּווט לגמרי איגנאָ־רירן די פאָדערונגען פון דער יידישער נאַציאָנאַלער מינאָרי־טעט, אָבער ווען דאָס איז ענדלעך געוואָרן אוממעגלעך, האָט מען שוין געמוזט אָננעמען אַ באַשטימטע שטעלונג לגבי דידאָ־זיקע פאָדערונגען.

דידאָזיקע שטעלונג איז אָבער, ליידער, געווען זייער ווייט פון צו זיין אַ יושרדיקע און הומאַנישע און נאָך ווי־טער—פון אַ פריינטלעכער און סימפּאַטישער.

יושר בכלל איז, ווי ס'ווייזט אויס, שוין פון ששת ימי בראשית געווען די „פּריווילעגיע" פונם שוואַכערן צד—אַלצאיינס

זײַן װעלכער הינזיכט—צו פאָדערן, און פונם שטאַרקערן—צו איגנאָרירן.

דאָס איז אײגנטלעך אמת נישט בלויז װעגן אַזאַ „דעליקאַטער" זאַך, װי יושר, נאָר אויך װעגן לאָגיק, למשל; װעגן פשוטער, געזונטער לאָגיק. דער שטאַרקערער צד איז, װי ס'װײַזט אויס, אויך קײנמאָל נישט מחויב צו רעכענען זיך מיט לאָגישע פרינציפן, װען זײ שטימען נישט מיט זײַנע עגאָאיסטישע שטרעבונגען.

דערפאַר האָט טאַקע געקענט פאַסירן, אַז אין דערזעלבער צײַט, װען מ'האָט אַזוי שטאַרק אידעאַליזירט די אײגענע נאַציאָנאַלע טראַדיציעס און קולטור-װערטן, װעלכע מ'האָט געשטרעבט מיט אַלע כוחות צו אַנטװיקלען און באַרײַכערן, האָט מען דאָך נישט געװאָלט אָנערקענען ענלעכע שטרעבונגען—און דערצו נאָך פיל באַשײדענערע—פון דער ייִדישער נאַציאָנאַלער מינאָריטעט.

דער אײגענער נאַציאָנאַליזם איז געװען כשר, און נישט בלויז כשר, נאָר—אַ הײליקטום, אַן אידעאַל, בעת דער ייִדישער נאַציאָנאַליזם איז געװען דורכאויס טריף, פאַרדעכטיק און פאַרברעכעריש.

דאָס איז דאָך די אַלטע „איפה ואיפה"-פאָליטיק פון דער קריסטלעכער װעלט לגבי דעם הילפלאָזן ייִדנטום—אַן אַלטע געשיכטע, װאָס בלײַבט אימער נײַ.

בכלל, אונטערציענדיק אונזערע פילדורותדיקע חשבונות מיט דער אַרומיקער װעלט, מוזן מיר לײַדער קאָנסטאַטירן דעם טרויעריקן פאַקט, אַז זײער װײניק סימפּאַטיע און גוטן װילן, און אפילו עלעמענטאַרע מענטשלעכע באַציאונג, האָט די דאָזיקע װעלט—אין אַלע צײַטן, אין אַלע לענדער און אונטער אַלע אומשטענדן—פאַרמאָגט פאַר זײערע ייִדישע אונטערטאַנען אָדער בירגער, אומאָפּהענגיק אפילו דערפון, װי לאָיאַל און פאַטריאָטיש, באַשײדן און אויפריכטיק די לעצטע זענען אויך געװען.

„אַ שטעקן האָט צװײ עקן"—זאָגט אַ שפּריכװאָרט, און

דידאָזיקעביידע עקן זענען שטענדיק באַנוצט געוואָרן פון די שטרענגע גויאישע מלמדים און באַהעלפערס לגבי זייערע יידי־שע תלמידים: אָדער מ׳האָט דעם ייד געהאַלטן פאַר אַן אייגע־נעם, און מיט אַן אייגענעם מעג מען דאָך טון, וואָס דאָס האַרץ גלוסט, און קיינער, אפילו דער בעל־דבר גופא, האָט נישט קיין רעכט צו פּראָטעסטירן; אָדער, להיפך, מ׳האָט דעם ייד באַ־טראַכט ווי אַ פרעמדן, און — מיט פרעמדע דאַרף מען זיך דאָך געוויס נישט צערעמאָנירן.

„אַלע וועגן פירן קיין רוים״ — און אַלע מיטלען און מע־טאָדן האָבן געפירט צו אַ גרעסערער אונטערדריקונג פונם ייד — דעם יחיד ווי דעם כלל.

ס׳זענען געווען צייטן, ווען „זיי״ האָבן אונז פּראָקלאַמירט אַלס פאָלק און זייער לאָזונג איז געווען: „נידער מיטן פרעמדן נאַציאָנאַלן עלעמענט!״ ווידער זענען געווען צייטן, ווען, להיפך, מ׳האָט אויטאָריטאַטיוו דערקלערט, אַז דאָס יידנטום איז קיין נאַציע, און דעמאָלט איז זעלבסטפאַרשטענדלעך — „לא יזכר ולא יפקד״, וועגן וועלכע ס׳איז יידישע נאַציאָנאַלע אינטערעסן און פּראָבלעמען.

די אייגענע צווייפּנימדיקע באַציאונג האָט אויך עקזי־סטירט אין פאַרקערטן זין — האָט זיך דער ייד — אָדער יידישע גרופּע — פרייוויליק אָפּגעזאָגט פון זיין נאַציאָנאַלן סעפּאַראַטיזם און זיך אידענטיפיצירט מיטן אַרומיקן פאָלק, און ווי אַ לאָיאַ־לער בירגער, האָט ער זיך דערלויבט די „חוצפּא״ צו וועלן געניסן צוגלייך מיט די אַנדערע בירגער פון געמיינזאַמען „עץ־החיים״ אָדער „עץ־הדעת״, אַזוי האָט מען אים באַלד געגעבן אין פאַרשידענע פאָרמען אַן אָנצוהערעניש, אַז אַלס ייד וואָלט ער געדאַרפט אַרויסווייזן מער טאַקט און באַשיידנקייט און זיך אויף יעדן אופן צופרידנשטעלן מיט די „שירים״, וואָס ווערן אים גרויסמוטיק צוגעוואָרפן פון נישט פאַר אים געדעקטן טיש.

פאַרקערט ווידער, האָט זיך דער ייד — אָדער יידישע גרופּע — דערלויבט עפנטלעך צו פּראָקלאַמירן זיין נאַציאָנאַלן „אני־מאמין״ און אויף דעם סמך אַרויסשטעלן די פאָדערונג פון

נאַציאָנאַלער אָנערקענונג א. אַ. וו.—אַזוי האָט מען באַלד געשטעלט אונטער אַ פראַגע־צייכן זיין בירגערלעכע כשרות, אָדער מ׳האָט אים אפילו פאַרשריגן ווי אַן אינערלעכן שונא און פאַררעטער.

אָט אין אַזאַ פאַטאַלן און טראַגישן כשוף־קרייז האָט זיך דאָס יידנטום כמעט תמיד געפונען — און געפינט זיך נאָך טיילווייז אויך איצט—צווישן די פעלקער.

* *
*

אָבער, ווי האָט אַמאָל גאַלילײ געזאָגט: „די ערד באַוועגט זיך דאָך״. נישטגעקוקט אויף די צעשטערנדיקע און דעמאָראַליזירנדיקע קרעפטן און איינפלוסן פון אַ קנאַפן צוויי־טויזנטיאָריקן גלות, איז דאָס יידנטום דאָך אויף אַ מערקווירדיקן אופן נישט צעריבן געוואָרן צווישן די שווער־דריקנדיקע היסטאָרישע מילשטיינער.

אָנשטאָט אונטערגאַנג—ווי אַסך האָבן נביאות געזאָגט—ציילט דאָס איצטיקע יידנטום אַרום 15—16 מיליאָן נפשות, וועלכע, זייענדיק צעזייט און צעשפרייט איבער דער גרויסער וועלט, שטעלן דאָך פאָר מיט זיך אַן אימפּאָנירנדיקע נאַציאָנאַל־היסטאָרישע דערשיינונג, וואָס קען נישט איגנאָרירט ווערן.

די צעוואָרפענע יידישע קבוצים האָבן זיך פּאַקטיש קיינמאָל נישט אויפגעהערט צו פילן ווי מיטגלידער פון איין נאַציאָנאַלער משפּחה און האָבן אין אַ געוויסן זין תמיד פאָרגעשטעלט מיט זיך אַ דעצענטראַליזירטע נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציע, אַ מערקווירדיקע אייגנאַרטיקע „מלוכה״, וואָס אין איר האָבן אויסגעפעלט די וויכטיקסטע מלוכה־פאַקטאָרן—די פּאָליטיש־טעריטאָריאַלע; אַן אָריגינעלע נאַציאָנאַלע אינסטיטוציע מיט גרעסערע און קלענערע אָפּטיילונגען, „בּרענטשעס״, איבער דער גאַנצער וועלט,—אָפּטיילונגען, וואָס האָבן אָפט נישט פאַרמאָגט קיין צענטער און אויך נישט קיין דירעקטע קעגנזייטיקע פאַרבינדונגען, און דאָך האָבן זיי זיך קיינמאָל נישט אָפּגעריסן איינער פונם צווייטן.

די דעמאָלטיקע פּאָליטישע סיטואַציע אין אייראָפּע האָט פּאַקטיש אויסגעשלאָסן יעדע מעגלעכקייט פון דירעקטער נאַציאָנאַלער פאַרבינדונג און אָרגאַניזאַציע פון די צעריסענע און איזאָלירטע יידישע קבוצים, שוין נישט רעדנדיק וועגן אַ געמיינזאַמען אָרגאַניזירטן אַרויסטריט אַדער אונטערנעמונג אויף וועלכן ס'איז אַלנאַציאָנאַלן געביט.

יעדער קבוץ האָט זיך געלעבט זיין אייגן לעבן, געבויט און אויסגעהאַלטן זיינע אייגענע אינסטיטוציעס און זיך באַמיט צוצופּאַסן צו די ספּעציפישע באַדינגונגען פון זיין סביבה וועלכע זענען אָפט געווען גאַנץ פאַרשידן פון די באַדינגונגען פון אַ צווייטן—אפילו שכנישן—יידישן קבוץ.

די גאַנצע „פּאָליטיק" פון די דעמאָלטיקע יידישע פירער איז באַשטאַנען אין שתדלנות—אין פּאַרזוכן אָפּצווענדן אָדער לכל-הפּחות מער-ווייניקער צו פאַרמילדערן די פאַרשידענע גזירות און רדיפות, אין זייער „סטראַטעגיע"—אין אויסבעטן זיך אָדער אויסקויפן זיך פון די בייזוויליקע קאַפּריזן פון די הערשנדיקע גרויסע און קליינע דעספּאָטן,—אַלץ אַזעלכע פּראָבלעמען, וואָס יעדע יידישע קהילה האָט געמוזט און געקענט לייזן בלויז פאַר זיך גופא, אין הסכם מיט די אָרטיקע מעגלעכקייטן און באַדינגונגען.

און ווייטער פון די ענגע, לאָקאַלע גרענעצן איז די יידישע פּאָליטיק נישט געגאַנגען און נישט געקענט גיין.

אייגנטלעך האָבן דעמאָלט בלויז צוויי פאַקטאָרן פאַראייניקט דאָס צעזייטע און צעשפּרייטע יידנטום—די בשותפותדיקע רעליגיע און דער בשותפותדיקער גלות; זייער פאַרשידנאַרטיקע אַן און פאַר זיך פאַקטאָרן, אָבער דער „הצד השוה" זייערער איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס ביידע האָבן זיך כלל נישט גענויטיקט אין קיין שום ספּעציעלער נאַציאָנאַלער אָרגאַניזאַציע און אויך נישט אין קיין באַזונדערער ספּעציעלער אַקטיוויטעט.

די רעליגיע, וואָס האָט דעמאָלט אויסגעפילט דאָס גאַנצע יידישע לעבן, סיי פון יחיד, סיי פון כלל, האָט פאַקטיש געפאָדערט בלויז איין זאַך—גלויבן, פּאַסיון, הארציקן, תמימותדיקן

גלויבן, און אָט דערדאָזיקער וואונדערבאַרער פּראָדוקט, איז דעמאָלט געווען די והוחר.

אויך דער גלות פון זיין זייט האָט אייגנטלעך געפאָדערט בלויז איין זאַך: פּ אַ ס י ו ו ע ג יי ס ט י ק ע ע ק ש נ ו ת, עקשנות, וואָס האָט מאָמענטנווייז דערגרייכט צו דער מדרגה פון אמתן מאַרטירערטום, און אויך אין דעם אַרטיקל איז קיין מאַנגל נישט געווען—טאקע די גלות-אַטמאָספער גופא האָט געשאפן יענע שטימונגען און עמאָציעס, וואָס פארוואנדלען דעם פּשוטן בשר-ודם אין אַ העלד און דעם שוואכלינג—אין א מאַרטירער.

רעליגיע און גלות—אָט די צוויי „גרויסע מיסטעריעס"—האָבן דעמאָלט באהערשט דאָס גאנצע יידישע לעבן; און ס'האָבן דעמאָלט אויסגעפּעלט נישט בלויז די אויסערלעכע מעגלעכקייטן, נאָר אויך דער זין און דער הוש פאַר פּראַקטישער נאַציאָנאַלער טעטיקייט; דער אינערלעכער אימפּולס צו ברייטע אלגעמיין-נאַציאָנאלע אויפגאַבן און אונטערנעמונגען.

און נישט בלויז אין מיטלאלטער, נאָר אויך אין דער בארימטער רענעסאַנס-עפּאָכע, וואָס האָט איבערגעלאָזט טיפע שפּורן אינם לעבן פון די פעלקער, וואָס צווישן זיי האָט זיך דאָס יידנטום געפונען, האָט דאָך לחלוטין נישט אָנגערירט די לאַגע פונם יידנטום, ווייל האַנט ביי האנט מיט דער אויפבליאונג פון קונסט און וויסנשאַפט און דער אויפלעבונג פון דער קלאַסישער קולטור האָט נאָך אומעטום געהערשט דער גייסט פון מיטלאלטערלעכער פינסטערניש און באַרבאַריזם.

דער ערשטער ראַדיקאַלער שנוי אין דער לאַגע פונם יידנטום איז געקומען, ווי מיר האָבן שוין אָנגעוויזן, ערשט פיל שפּעטער—אין דער עפּאָכע פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע.

יענע מערקווירדיקע עפּאָכע, וואָס האָט געבראַכט מיט זיך אַ גרינטלעכע איבערשאַצונג פון די אַלטע טראַדיציעס און אָנשויאונגען, אינסטיטוציעס און לעבנס-פאָרמען, האָט אויך אין דער יידישער וועלט אַרויסגערופן צוויי נייע וויכטיקע דערשיי-

נונגען, אַ פּאָזיטיווע און אַ נעגאַטיווע, דהיינו—די עמאַנסיפּאַציע-און אַסימילאַציע-באַוועגונג.

דידאָזיקע צוויי באַוועגונגען האָבן דערפאַר דעמאָלט אויסגעוויזן צו זיין ענג צוזאַמענגעבונדן: עמאַנסיפּאַציע האָט—ווי אַסך זענען דעמאָלט געווען איבערגעצייגט—אומבאַדינגט געפירט צו אַסימילאַציע, אָדער מיט אַנדערע ווערטער, אַסימילאַציע איז דער נאַטירלעכער און לאָגישער פּועל-יוצא פון עמאַנסיפּאַציע.

דידאָזיקע אויפפאַסונג האָט, פאַרשטייט זיך, געטראָגן אין זיך אַ גרויסע דראָאונג דעם יידישן נאַציאָנאַלן קיום, ווייל דאָס האָט דאָך, אין תוך גענומען, געמיינט, אַז די נאַטירלעכע שטרעבונגען פון יידישן יחיד און פון יידישן כלל צו דערווערבן עלעמענטאַרע מענטשלעכע רעכט און בירגערלעכע אָנערקענונג שטייען אין אַ סתירה צו די שטרעבונגען פון נאַציאָנאַלן כאַראַקטער—פאַרצוזעצן דעם קיום פונם יידישן פאָלק. און אַזוי ווי די ערשטע שטרעבונגען זענען פון אַ מער פּערזענלעכן-מער ממשותדיקן כאַראַקטער, האָט זיך געדאַכט, אַז פולשטענדיקע אַסימילאַציע איז דער אומפאַרמיידלעכער אויסגאַנג פון דערדאָזיקער קאָמפּליצירטער לאַגע.

אָבער די ווייטערדיקע אַנטוויקלונגען און דערפאַרונגען האָבן אַלץ מער און מער צעשטערט די פאַלשע סינטעטישע עמאַנסיפּאַציע-אַסימילאַציע-אידעאָלאָגיע און אַלץ קלאָרער באַוויזן, אַז די פראַגע פון יידישן בירגער-רעכט, ווי אַן עלעמענטאַרער פּרינציפּ פון געזעלשאַפטלעכן לעבן, שטייט בעצם נישט אין קיין שום צוזאַמענהאַנג מיט דער פראַגע פון אַסימילאַציע.

און, פון דער אַנדערער זייט, האָט אויך געהאַלטן אין איין וואַקסן די אַלגעמיינע נאַציאָנאַלע באַוועגונג; דאָ און דאָרט האָבן רעכטלאָזע, אונטערגעדריקטע פעלקער און נאַציאָנאַלע גרופּן, געוועזענע, אַזוי־צו־זאָגן, „סטאַטיסטן" אויף דער היסטאָרישער אַרענע, אָנגעהויבן אַלץ מער און מער אַרויסצווייזן סימנים פון אויפלעבונג און אַקטיוויטעט; די לופט אַרום איז

געוואָרן פול מיט אַזעלכע דרייסטע לאָזונגען, ווי—נאַציאָנאַלע זעלבסטבאַשטימונג, נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיע א. אַ. וו.; עפנטלעכע ארויסטרעטונגען אין קאַמף מצד די אונטערגעדריקטע נאַציאָנאַלע מינאָריטעטן זענען געוואָרן אַ געוויינטלעכע דערשיינונג,—אַרויסטרעטונגען, וואָס האָבן שוין מער נישט געקענט איגנאָרירט ווערן פון די מאַכטהאָבנדיקע מאַיאָריטעטן.

ביי אַזאַ לאַגע האָט, פאַרשטייט זיך, דאָס יידנטום—דאָס אונטערגעדריקטסטע פאָלק אויף גאָטס וועלט—נישט געקענט ווייטער בלייבן פאַסיוו אין דעם גרויסן היסטאָרישן קאַמף, וואָס האָט זיך צעפלאַקערט אַרום אים—און אין אַלגעמיינעם כאָר פון די אונטערגעדריקטע און באַעוולטע פעלקער האָט זיך אויך געלאָזט הערן דער „הקול קול יעקב”, און נישט אין די אַלטע בעטלערישע „מה־יפית”־טענער, נייערט—אַ מונטערער רוף צו נאַציאָנאַלער אויפלעבונג כלפי־פנים און אַן עפנטלעכע פאָדערונג צו נאציאָנאלער אָנערקענונג—כלפי־חוץ.

אין דער נייער סביבה האָט דער ייד, אפשר צום ערשטן מאָל אין דער גלות־געשיכטע, דערפילט נישט בלויז דעם צער נאָר אויך די ח ר פ ה פון זיין נאַציאָנאַלער רעכטלאָזיקייט, און אויב פריער זענען די יידישע פרעטענזיעס קיינמאָל נישט געגאַנגען ווייטער פון עלעמענטאַרן בירגער־רעכט און אויך פאַר דעמדאָזיקן רעכט האָט מען זיך געפילט פאַרפליכטעט צו געבן אַ געוויסן „כופר־נפש”,—האָט מען שוין איצט זיך דערלויבט אַרויסצוטרעטן ווי אַ באַוואוסטזיניקע, זיך אַליין רעספעקטירנדיקע נאַציאָנאַלע קערפערשאַפט, וועלכע, דערפילנדיק אירע בירגערלעכע פליכטן לגבי דער הערשנדיקער מאַיאָריטעט, האָט אויך צו דערוואַרטן פון איר די באַפרידיקונג פון אירע ספעציפישע נאציאָנאלע פאָדערונגען און אינטערעסן.

דאָס איז באמת געווען אַ טיפער רעוואָלוציאָנערער שנוי אין דער יידישער פסיכאָלאָגיע און אָנשויאונגען בנוגע די קעגנזייטיקע באַציאונגען מיט דער אַרומיקער וועלט.

ביסלעכוויז האָט די איצטיקע נאַציאָנאַלע באַוועגונג געמאַכט נאָך אַ וויכטיקן שריט פאָרויס, די ראַמען פון דער

באַוועגונג האָבן זיך אויסגעברייט איבער די געאָגראַפּישע גרענעצן פון די באַזונדערע יידישע קבוצים און איינגעשלאָסן אין זיך לאָזונגען און פּראָבלעמען פון אַן אַלגעמיינעם היסטאָריש-נאַציאָנאַלן כאַראַקטער.

און צום ערשטן מאָל אין דער יידישער גלות-געשיכטע האָבן די צעריסענע און צעשפּליטערטע טיילן פונם יידישן פּאָלק געוואַגט אַרויסצוקומען אין דער עפנטלעכקייט מיט לאָזונגען פון אַ ברייטן נאַציאָנאַלן פּאַרנעם, וואָס צווישן זיי איז דער לאָזונג וועגן נאַציאָנאַלער רעסטאַוראַציע פונם אַלטן, מיט צוויי טויזנט יאָר צוריק חרוב-געוואָרענעם לאַנד, בלי-ספק איינער פון די מערקווירדיקסטע דערשיינונגען פון אונזער צייט.

* *

*

פּאַרשטייט זיך, אַז יעדער אויפלעבונגס-פּראָצעס פון אַ פּאָלק אָדער אַ לאַנד איז פאַרבינדן מיט שווערע „חבלי-לידה״, בפרט, ווען ס׳האַנדלט זיך וועגן אַזאַ פּאָלק, ווי דאָס יידישע, וואָס די גרעסטע העלפט פון זיין נאַציאָנאַלער געשיכטע איז אַריבער אין די אויסערגעוויינטלעך שווערע גלות-באַדינגונגען, און וועגן אַזאַ לאַנד, ווי פּאַלעסטינע, וואָס איז פון אַ לעגענדאַרן „ארץ זבת חלב ודבש״ פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן אַראַבישער זומפּיקער וויסטעניש.

אָבער ווי שווער און שמערצלעך די חבלי-לידה זאָלן אויך זיין, זענען זיי דאָך—ווי מיר גלויבן און האָפן—די בשורה-אָנזאָגער פון אַ יידישן נאַציאָנאַלן ווידערגעבורט און אויפלעבונג, די אומפאַרמיידלעכע חבלי-לידה, וואָס באַגלייטן געוויינטלעך יעדן געבורט-פּראָצעס און יעדע גרויסע געשיכטלעכע פאַרוואַנדלונג.

שו

די מאָדערנע יידישע נאַציאָנאַלע באַוועגונג האָט זיך אויסגעקריסטאַליזירט אין צוויי הויפּטריכטונגען — אין דער שטרעבונג צו נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע און צו נאַציאָנאַלער רעסטאַווראַציע אין פּאַלעסטינע.

דאָס ערשטע פּראָבלעם האָבן מיר אין אַ געוויסער מאָס אַרויסגעפּירט בשותּפות מיט אייניקע אַנדערע נאַציאָנאַלע מינדערהייטן, אַ זאַך, וואָס וואָלט פאַר אונז געווען פון זייער גרויסער באַדייטונג, ווען נישט דער טרויעריקער פאַקט, אַז אויך צווישן די לעצטע געפינען מיר זיך אין אַ באַזונדערער אומגינסטיקער לאַגע צוליב אונזער פולשטענדיקער באָדנלאָזיקייט און אויסערגעוויינטלעכער נאַציאָנאַלער צעריסנקייט.

אונז קומט דעריבער אומעטום אויס אַסך שווערער, ווי אַנדערע, צו קעמפן פאר דער פּרינציפּיעלער אָנערקענונג פון אונזערע נאַציאָנאַלע רעכט און נאָך פיל שווערער—פאַר דער פּראַקטישער דורכפירונג פון די אפילו פּרינציפּיעל שוין אויסגעקעמפטע אין אייניקע לענדער רעכט.

וואָס שייך דעם צווייטן פּראָבלעם, געפינען מיר זיך אין אַ נאָך אומגינסטיקערע, סיטואַציע, ווייל דאָ שטייען מיר שוין לגמרי אַליין אויפן קאַמפּס-פּלאַץ אָן וועלכע ס'איז מיטהעלפער און מיטקעמפער, און מיר מוזן זיך ממילא פאַרלאָזן בלויז אויף אונזערע אייגענע, זייער באַשרענקטע כוחות.

דאָס העכסטע, וואָס מיר קענען דאָ דערוואַרטן אפילו פון די סאַמע ליבעראַלע צווישן די פירנדיקע פּאָליטישע קרייזן, איז: אַ ביסל פאַסיווע סימפּאַטיע, אָדער לכל-הפּחות—נייטראַליטעט, אַז מ׳זאָל אונז כאָטש נישט שטערן אין אונזער אַזוי אויך זייער שווערער אויפגאַבע.

דערפאַר טאַקע קענען מיר נישט דערוואַרטן קיין לייכטע און שנעלע דערפאָלגן אויף וועלכן ס'איז פון דיביידע געביטן,

נאָר מיר דאַרפן זיך באַוואָפּענען מיט אַסך געדולד און ענער־גיע און גרייט זיין צו אַ לאַנגן און טיטאַנישן קאַמף קעגן דער גרויסער צאָל שוועריקייטן, וואָס מיר באַגעגענען שוין איצט און וועלן באַגעגענען אויך אין דער צוקונפט אויף אונזער נייעם וועג.

אונז פעלן נאָך ליידער סיי די נויטיקע פאַרן דאָזיקן קאַמף קאָלאָסאַלע גייסטיקע און מאַטעריעלע כּוחות און מיטלען, וועלכע האַלטן זיך ערשט אייגנטלעך אין פאָרמירן און אויס־שיילן פון דעם שרעקלעכן תּהו־ובֿהו, וואָס האָט דורות־לאַנג געהערשט אין אונזער גלות־וועלט, סיי די נישט־וויניקער נויטיקע אָרגאַניזאַציעס און קאַמפּס־דערפאַרונגען — אַלץ זאַכן, וואָס שפּילן אַזאַ גרויסע ראָל אין דער מאָדערנער עפּאָכע.

מיר טאָרן נישט אונטערשאַצן די שוועריקייטן פון אונזער נאַציאָנאַלער אויפגאַבע און אויך נישט איבערשאַצן אונזערע נאַציאָנאַלע כּוחות — צו ביידע זאַכן האָבן מיר ליידער אַ גרויסע שוואַכקייט —, כּדי מיר זאָלן נישט אַריינפאַלן אין פּעסימיזם און יאוש אין מאָמענטן פון דורכפאַלן און קריזיסן — צו וואָס מיר האָבן אויך אַ באַזונדערע שוואַכקייט —, וועלכע זענען נישט בלויז מעגלעך, נאָר אפילו אומפאַרמיידלעך אין אַזאַ ריזיקן און קאָמפּליצירטן קאַמף, ווי אונזערער.

* *

*

דאָס ערשטע פּראָבלעם — נאַציאָנאַל־קולטורעלע אויטאָנאָמיע — איז בכלל אַ פּראָדוקט פון די נייע, מאָדערנע פּאָליטישע אָנ־שויאונגען, אָבער פאַר אונז, יידן, איז דאָס אייגנטלעך נישט קיין נייע אַנטדעקונג.

מיר האָבן שוין, אַזויצוזאָגן, אונזערע מוחות אויסגעט־טרוקנט און אונזערע ציין אויפגעגעסן אויף אָט דעם האַרבן פּראָבלעם.

אין משך פון דער גאַנצער גלות־עפּאָכע, זינט מיר זענען אַראָפּ פון אייגענע קעסט און זיך איינגעקוואַרטירט ווי צייט־

ווייליקע איינוואוינער אין פאַרשידענע לענדער, האָבן מיר תמיד געהאַט פאַר זיך דאָס שווערע פּראָבלעם פון נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ ביי אַנטינאַציאָנאַלע באַדינגונגען, און דער איינציקער וועג צו לייזן — ביז אין אַ געוויסער מאָס, נאַטירלעך — דאָסדאָזיקע פּראָבלעם איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס מיר, אונטערגעדריקט און הילפלאָז ווי מיר זענען געווען, האָבן זיך דאָך תמיד געגעבן די גרעסטע מי אָנצוהאַלטן געוויסע פאָרמען פון נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע — אַ זאַך, וואָס האָט זיך אונז אין אַ געוויסער מאָס איינגעגעבן צוליב דער אויסערלעכער איזאָלירטקייט און אינערלעכער קאָנצענטרירטקייט פון דעמאָלטיקן יידישן לעבן אין די געטאָס און „טשערטאַס", וועלכע האָבן אין אַ גרויסער מאָס געדינט ווי פעסטונגען פאַר דער אויפהאַלטונג פון דער יידישער קולטור און פון דער יידישער טראַדיציע.

געוויס, דידאָזיקע פעסטונגען זענען גלייכצייטיק אויך געווען טורמעס — טאַקע פאַר דער יידישער קולטור און טראַדיציע גופא, — טורמעס, וואָס אין זיי איז דער יידישער גייסט געווען געפאַנגען און געפענטעט און האָט נישט געהאַט נישט די מעגלעכקייט פאַר אַ פרייער און נאָרמאַלער אַנטוויקלונג פון זיין אייגנאַרטיקייט און אויך נישט די געלעגנהייט באַרייכערט און באַפרוכפערט צו ווערן דורכן קומען אין קאָנטאַקט מיט די קולטור-שאַפונגען פון אַנדערע פעלקער.

דאָך, ביי אַלע אירע נעגאַטיווע אייגנשאַפטן, האָט די יידישע געטאָ, ווי אַ „נאַציאָנאַלע אינסטיטוציע" מיט געוויסע אויטאָנאָמישע פאָרמען, זייער אַסך מיטגעווירקט צו דער אויפהאַלטונג און פרעזערווירונג פון די יידישע נאַציאָנאַל-קולטורעלע טראַדיציעס און לעבנס-פאָרמען.

די הערשנדיקע פעלקער, וואָס האָבן אַזוי אומבארחמנותדיק געשטיקט און געדריקט זייערע אָרעמע יידישע קהילות, האָבן זיך דעמאָלט בכלל ווייניק אינטערעסירט מיט די אינערלעכע אָנגעלעגנהייטן פון דידאָזיקע קהילות, און אָט די לעצטע האָבן אויסגענוצט יעדע געלעגנהייט — דורך שתדלנות, שוחד א. אַ. וו. —

כדי צו פּאַרפעסטיקן און אויסצובּרייטן, אין די ענגע ראַמען פון די עקזיסטירנדיקע מעגלעכקייטן, די ספערן פון זייערע — הגם אָפיציעל אָפּט נישט אָנערקענטע, אָבער פּאַקטיש דער־מעגלעכטע — נאַציאָנאַל־קולטורעלע טעטיקייטן.

דאָס אַלץ איז אָבער שוין אַ זאַך פון עבר. איצט איז די סיטואַציע אַ גאַנץ אַנדערע, אָן אַן ערך אַ פּיל מער קאָמ־פּליצירטע.

די פראַגע וועגן נאַציאָנאַל־קולטורעלע אויטאָנאָמיע מוז איצט אויסגעקעמפט ווערן אין דער עפנטלעכקייט אויף אַ געזעצלעכן אופן און אַלס אַזעלכע האָט זי שוין ממילא צו טון מיט רעאַלע כוחות־פאַרהעלטענישן פוןביידע קעגנערישע צדדים.

דידאָזיקע פראַגע איז אפילו בנוגע אַנדערע, פּאָליטיש שטאַרקערע און עקאָנאָמיש פעסטערע פון אונז נאַציאָנאַלע מינ־דערהייטן אַ זייער האַרבער ענין, ווייל ביים איצטיקן בוי און פונקציאָנירונג פון שטאַט און רעגירונג קען מען נישט דער־וואַרטן, אַז די הערשנדיקע נאַציע, ווי ליבעראַל און פּראָגרעסיוו זי זאָל אויך בכלל זיין, זאָל מיטן גוטן ווילן מסכים זיין, אַז די פרעמדע נאַציאָנאַלע גרופּן זאָלן בילדן אין וועלכן ס׳איז זין אַ „מלוכה אין אַ מלוכה״.

די אינערלעכע פּאָליטיק פון די הערשנדיקע פעלקער ווערט איצט פּאַקטיש אָנגעפירט אונטערן לאָזונג: „די גאַנצקייט פון שטאַט איבער אַלעם״; זי איז דעריבער זייער אייפערזיכטיק צו יעדער באַוועגונג, וואָס טראָגט דעם שטעמפּעל פון סעפּאַ־ראַטיזם אויף וועלכן ס׳איז אינערלעכן געביט, ספּעציעל — אויפן קולטורעלן, דעם פּאַקטישן „בית־היוצר״, וואו דער כאַראַקטער און גייסט פון אַ פּאָלק ווערן אויסגעפורעמט און אויסגעשמידט, און ממילא וועט אין יעדן ערנסטן פּרוּוו מצד אַ נאַציאָנאַלער מינאָריטעט צו דערווערבן פאַר זיך נאַציאָנאַל־קולטורעלע אויטאָ־נאָמיע די דאָמינירנדיקע מאַיאָריטעט שטענדיק זען אַ געפאַר פאַר איר פּרעסטיזש און סוווערעניטעט, און וועט דעריבער קיינמאָל נישט איינגיין אָן אַ קאַמף אויף וויכטיקע אויטאָנאָ־מישע קאָנצעסיעס אויפן נאַציאָנאַל־קולטורעלן געביט.

אָבער נאָך שווערער און קאָמפּליצירטער ווערט דאָסדאָזי־קע פּראָבלעם בנוגע דער אייגנאַרטיקער יידישער מינאָריטעט, וואָס נישט בלויז אַלס פאָלק איז עס צעזייט און צעשפּרייט איבער פאַרשידענע לענדער, נאָר אויך אַלס קבוץ איז עס צעשטויבט איבער פאַרשידענע געגנטן און פּראָווינצן אין יעדן לאַנד גופא, נישט בילדנדיק אין ערגעץ אַ פּאַקטישע מערהייט. דערצו נאָך האָבן די יידישע קבוצים בכלל נישט קיין טיפע וואָרצלען אין דער אַלגעמיינער מלוכה־שער און געזעלשאַפטלעכער סטרוקטור און קיין שטאַרקע אחיזה אינם עקאָנאָמישן באָדן פון זייערע וואוינונגס־לענדער, און אויף אַזעלכע וואַקלדיקע יסודות איז, פאַרשטייט זיך, זייער שווער אויפצושטעלן אַ פעסטן אויטאָנאָמישן נאַציאָנאַל־קולטו־רעלן בנין.

חוצדעם זענען פאַראַן נאָך אַנדערע פאַרשידענע סיבות, אָביעקטיווע און סוביעקטיווע, וואָס צוליב זיי וועלן מיר זיך תמיד אָנשטויסן אויף פלערליי שוועריקייטן און שטערונגען אין אַ פיל גרעסערער מאָס, ווי אַנדערע נאַציאָנאַלע גרופּן מיט ענלעכע פּראָבלעמען,—האָבן מיר דאָך שוין אין דער היינזיכט נישט ווייניק טרויעריקע דערפאַרונגען.

אָבער דאָס אַלץ מיינט, פאַרשטייט זיך, נישט, אַז מיר דאַרפן קאַפּיטולירן און אויפגעבן אונזער קאַמף פאַר נאַציאָנאַלע רעכט, דאָס מיינט נאָר, אַז מיר דאַרפן באַגרייפן די גרויסע שוועריקייטן, וואָס שטייען אונז פאָר אין אונזער קאַמף, און— זיין געהעריק פאָרגעברייט אַנטקעגנצוקומען דיזאָזיקע שוועריקייטן און זיי צו באַקעמפן.

נאַציאָנאַלע רעכט זענען אינדעראמתן די נויטיקע און לאָגישע דערגענצונג צו די מער עלעמענטאַרע בירגער־רעכט, וואָס פאַר זיי האָבן מיר אויך שווער און ביטער געקעמפט— און קעמפן נאָך איצט אויך—, אָבער וואָס מיר האָבן זיך שוין דאָך דערוואָרבן אין ס׳רוב ציוויליזירטע לענדער.

נאַציאָנעלע רעכט זענען פאַר אונז, יידן, נישט קיין לוקסוס־זאַך, נאָר אַ פראַגע פון „זיין אָדער נישט זיין" אין

פולן זין פון דאָזיקן וואָרט; זיי זענען נישט ווייניקער ווילטיק פאַרן כלל-יידנטום, ווי די בירגער-רעכט פאַרן יחיד.

און ס'איז, אגב, זייער דערמוטיקנדיק דער פאַקט, וואָס די אידעע פון נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיע בכלל האָט פאַר די לעצטע עטלעכע צענדליק יאָר געמאַכט אַזאַ גרויסן פאָרשריט, אַז זי האָט שוין באַוויזן אפילו סאַנקציאָנירט צו ווערן פון דער העכסטער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטישער אינסטאַנץ פון אונזער צייט — די פעלקער-ליגע.

דאָס דאַרף אונז באַווייזן, אַז אויף וויפל דאָס געוויסן פון דער אַזויגערופענער ציוויליזירטער מענטשהייט הויבט אָן צו דערוואַכן און צו באַקומען זיין עפנטלעכן אויסדרוק (און די פעלקער-ליגע איז דאָך בלי-ספק דער אויסדרוק פונם ערשט-דערוואַכנדיקן פּאָליטישן געוויסן פון דער מאָדער-נער וועלט), שטעלט זיך עס יעדנפאַלס אויף דער זייט פון די געדערכטע, די ביז איצט באַעוולטע נאַציאָנאַלע גרופּן.

דאָס דאַרף אויך איבערצייגן אונזערע אייגענע סקעפּטי-קער און פּעסימיסטן, אַז מיר קעמפן נישט בלויז פאַר אַ וויר-דיקער און גערעכטער זאַך — גערעכטיקייט איז נאָך לײדער נישט קיין מאָסגעבנדיק קריטעריום אין אונזער צייט —, נאָר אויך פאַר אַן אָפיציעל שוין אָנערקענטן פּרינציפּ, וועלכער — ווי אַלע אַנדערע ענלעכע פּרינציפּן — האָט אויך גרויסע שאַנסן צו געווינען, אויב ער וועט אונטערגעשטיצט ווערן דורך אַן ענערגישן און דורך אונז גוט אָרגאַניזירטן קאַמף.

* *
*

אויב די פראַגן און פּראָבלעמען פון די אַנדערע מינאָ-ריטעט-גרופּן קענען כמעט פולשטענדיק געלייזט ווערן דורך נאַציאָנאַל-קולטורעלע אויטאָנאָמיע, קען דאָס אָבער נישט גע-זאָגט ווערן וועגן דער יידישער מינאָריטעט, וואָס געפינט זיך, סיי אַלס קבוץ, סיי אַלס פאָלק, אין אַ באַזונדער שווערער און קאָמפּליצירטער לאַגע.

עקאָנאָמיש באַדנלאָז, פיזיש צעריסן און גייסטיק צעשפּליטערט—קען די לייזונג פון די יידישע נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען נישט אויסגעשעפּט ווערן מיט געוויסע פאָרמען פון לאָקאַלער אויטאָנאָמיע, נאָר—מוז אויך דערגענצט ווערן דורך פּאָליטיש-קולטורעלע דעראָבערונגען פון אַן אַלגעמיין נאַציאָנאַלן כאַראַקטער.

און די לעצטע אויפגאַבע האָט גענומען אויף זיך די „מאָדערנע" ציוניסטישע באַוועגונג.

און אויך דאָ האָט דער מאָדערניזם דערעיקרשט צו טון בלויז מיט דער נייער פאָרם, וואָס אין איר האָט די באַוועגונג איצט באַקומען איר אויסדרוק,—איז דאָך די גאולה פונם יידישן פאָלק תמיד געווען אָרגאַניש צוזאַמענגעוואַקסן מיט דער גאולה פונם יידישן לאַנד; אַרום אָט דיביידע גאולות האָבן זיך תמיד געשפּינען און געוועבט אונזערע שענסטע און הערלעכסטע לעגענדעס און חלומות, אונזערע אינטימסטע און פאָלקסטימלעכסטע האָפענונגען און אַספּיראַציעס.

קיינמאָל—סיי אין די מאָמענטן פוןליידן און צער, סיי אין די מאָמענטן פון פריידן און גליק—האָט דער ייד און דאָס יידנטום, דער יחיד ווי דער כלל, נישט אויפגעהערט צו האָפן אויף „שיבת-ציון".

„לבי במזרח ואני במערב"—אָט די עטלעכע ווערטער האָבן שטאַרקער אויסגעדריקט דעם טיפן טראַגיזם פון דער צעריסענער יידישער נשמה, ווי הונדערטער קינות און פיוטים.

נישטגעקוקט אויף דער גרויסער פאַרשידנהייט אין צייט, אין אָרט און אין אומשטענדן, האָט דאָך דער ייד פון בבל אָדער פון פרס, פון רוים אָדער פון שפּאַניע, פון דייטשלאַנד אָדער פון פוילן, פון פראַנקרייך אָדער פון רוסלאַנד—תמיד באַטראַכט דאָס שמאָלע פּאַסיקל ערד ביים מיטללענדישן ים ווי זיין נאַציאָנאַל אייגנטום, ווי „ארץ-ישראל", וואָס געפינט זיך, פּונקט ווי ער גופא, בלויז צייטווייליק אונטער פרעמדער הערשאַפט, אָבער וואָס וועט דאָך פריער אָדער שפּעטער, פּונקט ווי ער אַליין, ווידער ווערן פריי און זעלבשטענדיק. (דערביי האָט

זיך אָט דער „פריער אָדער שפּעטער" אויף אַ מערקווירדיקן אופן אויסגעדריקט אין אַזעלכע צוויי עקסטרעמע פאָרשטעלונגען, ווי „אחכה לו בכל יום שיבוא"—פון איין זייט, און „והיה באחרית הימים"—פון דער אַנדערער זייט).

ביי קיין שום אַנדער פאָלק איז זיין לאַנד, זיין אמתדיק פאָטערלאַנד, וואָס מיט אים איז ער פאַרבונדן מיט טויזנטער לעבעדיקע, קאָנקרעטע און ממשותדיקע פעדעם, דאָך נישט געוואָרן אין אַזאַ גרויסער מאָס אַ רעליגיעז, נאַציאָנאַל און היסטאָריש הייליקטום, ווי דאָס ווייטע, פאַקטיש אומבאַקאַנטע און מיט קנאַפּע צוויי טויזנט יאָר צוריק פאַרלאָזטע פאַלעסטינע איז געוואָרן פאַרן יידישן פאָלק.

פאַרן ייד איז „ארץ-ישראל" קיינמאָל נישט געווען בלויז אַ געאָגראַפישער באַגריף, נאָר—אַ מיסטיש-רעליגיעזער; נישט בלויז אַ נאָמען פון אַ לאַנד, וואָס האָט אַמאָל אַ געוויסע צייט געהערט צום יידישן פאָלק, נאָר—אַ צויבער-וואָרט, וואָס האָט גערייצט די פאַנטאַזיע און געלאַשטשעט די נשמה; די גאַנצע וועלט איז פאַרן ייד געווען בלויז אַ „חוץ-לארץ"; אַ מין טפלזאַך לגבי ארץ-ישראל, בלויז אַ „פרוזדור" אַרום דעם „טרקלין", די נויטיקע ראַם, די פעריפעריע אַרום דעם „צענטער פון אוניווערס"— ארץ-ישראל.

דער גאַנצער יידישער לעבנסשטייגער אין גלות איז געווען אינטים דורכגעוועבט מיט פאַרשידענע סימבאָלן און ערינערונגען וועגן ארץ-ישראל: אין זיינע לידער האָט ער עס באַזונגען, אין זיינע קינות—באַקלאָגט, אין זיינע תפילות—געבענטשט, אויף זיינע שמחות—באַגריסט און אין אַן עת-צרה— אַהין זיינע בליקן געווענדט נאָך טרייסט און האָפענונג.

קיין אַנדער לאַנד אין דער וועלט, אפילו דאָרט, וואו דער ייד האָט צופעליק געפונען אַ מקום-מנוחה און וואו ער האָט די אָרטיקע אינטערעסן געטריי און אויפריכטיק געדינט, האָט דאָך נישט געקענט פאַרנעמען אין זיין נשמה דאָס אָרט, וואָס דאָס אַבסטראַקטע, לעגענדאַרע, בלויז פון ספרים באַקאַנטע ארץ-ישראל האָט דאָרט פאַר זיך דערוואָרבן.

און הגם די אַלגעמיינע לאַגע פונם יידנטום, זיין אַרט לעבן און דענקען, זיינע אידעען און אָנשויאונגען, זיינע באַציאונגען צו דער אַרומיקער וועלט, האָבן זיך אין משך פון די לעצטע פּאָר דורות זייער פיל געענדערט, דאָך וואָלט געווען דער גרעסטער טעות צו מיינען, אַז דער שיבת-ציון-אידעאַל, וואָס איז אַזוי טיף פאַרוואָרצלט געוואָרן אין דער נשמה פונם יידישן פאָלק, קען איצט איגנאָרירט ווערן און נישט גענומען ווערן ערנסט אין באַטראַכט אין די פּלענער און פּראָיעקטן, וואָס ווערן געמאַכט פאַרן נאַציאָנאַלן רענעסאַנס פונם יידישן פאָלק.

ווי ראַציאָנעל און מאַטעריאַליסטיש געזינט מיר זאָלן אויך איצט זיין בנוגע די אַלגעמיינע פראַגן און פּראָבלעמען פון אונזער צייט, קוים אָבער פאַרטראַכטן מיר זיך ערנסט וועגן דער לאַגע און וועגן קיום פון יידנטום, מוזן מיר קומען צום אויספיר, אַז אויב אונזער נאַציאָנאַלן גורל איז באַשערט צו האָבן אַ „תקון", אויב דאָס יידנטום, אַלס פאָלק, האָט, קען און וויל האָבן אַ צוקונפט, פירט דער וועג דערצו—ווי שווער און לאַנג ער זאָל אויך זיין—דורך דער רעאַליזירונג פונם אַלטן—תמיד נייעם שיבת-ציון-אידעאַל.

* *
*

אַלזוי, דאָס איצטיקע יידנטום (די, וואָס זענען ווירקלעך, „בלוטיק" פאַראינטערעסירט אין דער עקזיסטענץ און אינם קיום פון זייער פאָלק,—די „ניין-זאָגערס" דאַרפן, נאַטירלעך, כלל נישט גענומען ווערן אין אַכט)—דאָס יידנטום האָט איצט פאַר זיך צוויי וויכטיקע אויפגאַבן—נאַציאָנאַל-קולטורעלע אויטאָנאָמיע אין די גלות-לענדער און נאַציאָנאַל-פּאָליטישע רעסטאַוראַציע אין פּאַלעסטינע; ריכטיקער—איין אַלגעמיינע טאָפּלטע אויפגאַבע, ווייל ביידע זאַכן זענען אייגנטלעך בלויז צוויי זייטן פון איינאונדעמזעלבן צענטראַלן פּראָבלעם—די נאַציאָנאַלע תחיה פונם יידישן פאָלק.

דאָסדאָזיקע צענטראַלע פּראָבלעם דאַרף ווערן דער „שויתי", וואָס מיר דאַרפן תּמיד האָבן פאַר אונזערע גייסטיקע אויגן, און אַלע וועגן, וואָס פירן דירעקט אָדער אומדירעקט צו דער פאַרווירקלעכונג פון אָט-אָ-דער אידעע, דאַרפן אויסגעפּרוווט און אויסגענוצט ווערן.

פאַרשטייט זיך, אַז דאָס זענען פּראָבלעמען פאַר דורות, ווייל אַ פאָלק, וואָס איז פאַרזונקען אין אַ צוויי טויזנט־יאָריקן גלות-זומפּ, קען נישט אַזוי לייכט און שנעל באַקומען זיין תּקון.

די רעאַליזירונגס-שוועריקייטן פון דידאָזיקע פּראָבלעמען זענען פּראָפּאָרציאָנעל צו זייער גרויסער נאַציאָנאַל-היסטאָרישער באַדייטונג, שוועריקייטן נישט בלויז אויסערלעכע, זייטיקע, אָביעקטיווע, נאָר אויך אין נישט קיין קלענערער מאָס—אינערלעכע, אָביעקטיווע.

די דורות-לאַנגע פיזישע און גייסטיקע צעפּאַלנקייט פונם גלות-יידנטום אין צענדליקער אין כּמות און איכות פאַרשידענע קבוצים און געמיינדעס, האָט ממילא זייער שטאַרק צעשטויבט און אַטאָמאָזירט זיין נאַציאָנאַלן ווילן, זייער פיל אָפּגעשוואַכט און אָפּגעצערט זיינע כּוחות און ענערגיע, און ס'וועט, ווי ס'ווייזט אויס, מוזן נעמען נישט ווייניק צייט און אַרבעט, ביז ס'וועט געשאַפן ווערן די נויטיקע געזונטע אַטמאָספער, די פיזישע און גייסטיקע „גראַוויטאַציע-באַדינגונגען", וואָס ביי זיי זאָלן דידאָזיקע צעשטויבטע און איבערן גאַנצן וועלט-שטח צעזייטע און צעשפּרייטע נאַציאָנאַלע אַטאָמען זיך קענען—און אויך וועלן—ווידער באַהעפטן און צוזאַמענגיסן אין איין פאָלקס-אָרגאַניזם.

ס'איז באמת צום באַדויערן, וואָס דאָס איצטיקע יידנטום, וואָס לעבט און שאַפט בכלל ביי אַסך פרייערע און גינסטיקערע באַדינגונגען, ווי זיינע פאָרגייער, און פאַרמאָגט אויך לאין-ערך גרעסערע מאַטעריעלע מעגלעכקייטן און פּאָליטישער השפּעה, ווי יענע, באַזיצט אויך נישט דערביי יענעם טיפן אידעאַליזם און אָפּערווילקייט, וועלכע זענען געווען די כאַראַקטעריסטישע שטריכן פונם אַלטן יידנטום.

אויב דאָס אַלטע יידנטום האָט זיך קיינמאָל נישט פאַרמאָסטן צו שאַפן אַן אַלגעמיין-נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציע מיט ברייטע אומפאַסנדיקע אויפגאַבן און פראָבלעמען דערעיקרשט צוליב אויסערלעכע סיבות און מניעות, ליגט איצט די הויפּטשוועריקייט דווקא אין אינערלעכע, אָביעקטיווע שטערונגען.

אין קעגנזאַץ צום אַמאָליקן ווייניק קאָמפּליצירטן, אין אַ געוויסער מאָס אייגהייטלעכן יידנטום, איז דאָס איצטיקע מאָדערנע יידנטום ליידער שוין צופיל קאָמפּליצירט און פילגעשטאַלטיק—אַן אמתער דור-הפלגה אין מיניאַטור.

עס שווימלט און גריבלט איצט אין אונזער יידיש וועלטל מיט כלערליי קלאַסן און פאַרטייען, וועלט-פאַרזאָרגער און וועלט-רעפאָרמירער, אָפּאָזיציעס און אָפּאָזיציעס צו אָפּאָזיציעס, יאָ-זאָגערס און ניין-זאָגערס און גלאַט אַזוי „איפכא מסתבראני-קעס”; אונזער יידיש וועלטל זעט אָפּט אויס, ווי אַ גרויסע דעפּאַרטאַמענט-קראָם, וואו איר קענט באַקומען אַלערליי „איזמען” און אָריענטאַציעס, אידעען און לאָזונגען, שטרעמונגען און שאַטירונגען—אייגענע און אימפּאָרטירטע, אָריגינעלע און איבערגעניטשעוועטע; ס׳פעלט דאָרט בלויז איין זאַך, און דווקא דאָס סאַמע וויכטיקסטע—ס׳פעלט די אידעע, די סינטעטישע, אומפאַסנדיקע אידעע; ס׳פעלט דער אידעאַל, דער פּרעדאָמינירנדיקער, אַלץ-באַוועגנדיקער און אַלץ-באַלעבנדיקער אידעאַל; ס׳פעלט דער „רוח-אלהים”, וואָס זאָל צוגעבן דעם נויטיקן זין און האַרמאָניע דעמדאָזיקן טראַגישן תהו-ובהו.

און אָט פאַרוואָס מיר רעדן, פּאָלעמיזירן, דעבאַטירן און דיסקוטירן אַזויפיל—און קענען זיך דאָך נישט צוזאַמענרעדן; מיר שאַפן „חדשים לבקרים” נייע פּלענער און פּראָיעקטן—און זענען נישט בכוח זיי דורכצופירן. מיר זענען בכלל זייער שטימונגסרייך און טעמפּעראַמענטפול, מיר ווערן גיך באַגייסטערט פון יעדער נייער אידעע, נייער ריכטונג, מיר ווערן אָבער נאָך גיכער אָפּגעקילט און סקעפּטיש; מיר כאַפּן זיך האַסטיק צו אַלץ אין דער וועלט, אָבער ביים ערשטן דורכפאַל ווערן מיר אַנטמוטיקט און אַפּאַטיש.

און נאָך אַ זאַך.

דער פאַקט, וואָס אין משך פון יאָרהונדערטער איז כמעט די גאַנצע אויפמערקזאַמקייט סיי פונם יידישן יחיד, סיי פונם כלל געווען קאָנצענטרירט אויפן שווערן טאָגטעגלעכן קאַמף פאַר דער עקזיסטענץ און אויף די קליינלעכע, מאָמענטאַלע און לאָקאַלע אויפגאַבן און פּראָבלעמען—דאָס, צוזאַמען מיט אַנדערע גלות-פּלאָגן, האָט אַנטוויקלט אין יידנטום אַ „קוצר-רוח", אַ קורצאָטעמדיקייט, אַ שטימונג פון „פּזיזות" און אומגעדולד, און קורצאָטעמדיקייט פירט שוין ממילא צו קורצזיכטיקייט—צו „קטנות-דמוחין", צו דער איינגעשרומפּנקייט פונם נאַציאָנאַלן געדאַנקען-שוואונג, צו דער פאַרטעמפּונג פונם אַמאָל דווקא זייער אַנטוויקלטן אין יידנטום חוש און פאַרשטענדעניש פאַר פראַגן און פּראָבלעמען, וואָס האָבן צו טון נישט בלויז מיטן „היינט", נאָר אויך—מיט דער ווייטער צוקונפט און נישט נאָר פון יידישן פאָלק, נאָר אויך פון דער גאַנצער מענטשהייט.

נישט דער גלות בכלל און נישט די יידישע געטאָס בפרט זענען געווען גינסטיק פאַר ברייטע נאַציאָנאַלע פּערספּעקטיוון, און דערפאַר האָט אויך געקענט טרעפן, אַז אפילו אַזאַ צוקונפט-אידעאַל „פאַר עקסעלאַנס", ווי דער „משיחיזם" אין זיינע פאַרשידענע וואַריאַציעס, וואָס איז אייגנטלעך דער אויסדרוק פון די „והיה באחרית הימימדיקע" טרוימען און וויזיעס פון די גרויסע יידישע גייסטער—טרוימען, וואָס וועלן אפשר קיינמאָל נישט פאַרווירקלעכט ווערן,—אַז אויך אָט די גרויסע מיסטיש-ראָמאַנטישע אידעע זאָל ביים קורצאָטעמדיקן און פאַנטאַזיע-אָרעמען גלות-יידנטום פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ פּראָזאַיש-וואָכעדיקן און דאָגמאַטיש-טרוקענעם „אחכה לו בכל יום שיבוא"-אני-מאמין.

די פאַרבגרייכע און גייסטרייכע סימבאָלישע פּערזענלעכקייטן פון אַ „משיח", פון אַ וועלט-דערלייזער, פון אַ ספּעציעלן „געטלעכן אַמבאַסאַדאָר", וואָס איז באַפולמעכטיקט צו פאַר-

ענטפערן אַלע אונזערע מענטשלעכע פראַגן און פּראָבלעמען, שטרייטן און קאַמפן, און עטאַבלירן דעם לאַנג-געגאַרטן גליק-לעכן „מלכות-שדי״ אויף דער ערד, — אָט די פאַנטאַסטישע בשוף-לעגענדע האָט ביי אונז, אָרעמע גלות-יידן מיט אָרעמע גלות-פאַנטאַזיעס, געפונען איר סימבאָלישן אויסדרוק אין אַ „עני ורוכב על החמור״.

אַמאָל, ווען מיר זענען אַ געזונט, נאָרמאַל פאָלק געווען, האָבן מיר אַרויסגעגעבן פון זיך גרויסע „נאַציאָנאַלע פאַנטאַזיאָרן״ פון אַ וועלט-פאַרנעם און אַ וועלט-רעפּוטאַציע, וועלכע האָבן זיך גערופן נביאים; איצט, נאָך אַ צוויי-טויזנטיאָריקן „גלגול-מחילות״ און גלות-אָפּריכטונג זענען אויך אונזערע „נאַציאָנאַלע פאַנטאַזיאָרן״ מגולגל געוואָרן אין קליינלעכע, גראָשנדיקע, פאַרקריפּלטע בעלי-חלומות אַלאַ מנחם-מענדיל און זיינס גלייכן מיט זייערע מילבן-השגות און קליינקרעמערישע פאַנטאַזיעס.

יאָ, אונז פעלן איצט נישט בלויז אַזעלכע רעאַלע, ממשותדיקע זאַכן, ווי: לאַנד, מלוכה א. אַ. וו., נאָר אויך אַזעלכע עפּעמערע, אַבסטראַקטע, פּלאַטאָנישע שטותערייען ווי: פאַנטאַזיע, שוואונג, איינבילדונגס-קראַפט, וויזיאָנעריש-קייט א. אַ. וו., וועלכע זענען דער נויטיקער „תפלין״, דאָס „זאַלץ און פעפער״ אינם פסיכישן לעבן און אָנשויאונגען פון אַ פאָלק.

ט

אין די פריערדיקע קאַפּיטלען האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט אויף די צוויי עקסטרעמע באַוועגונגען אין דער מאָדערנער יידישער געשיכטע—אַסימילאַציע און פּאָליטישער ציוניזם.

אויפן וועג, וואָס פירט פון איין עקסטרעמיטעט צום צווייטן—פון די מאַקסימאַלע „ניין-זאָגערס" צו די מאַקסימאַלע „יאָ-זאָגערס"—באַגעגענען מיר זיך מיט אַ גאַנצער ריי באַוועגונגען, שטרעמונגען און שאַטירונגען, וועלכע זענען, אין תוך גענומען, אַ צוזאַמענשטעל, אַ קאָמבינאַציע, אַ „מיקסטור", פון פאַרשידענע פּראָפּאָרציעס פון דיביידע אַנטאַגאָניסטישע עלעמענטן—אַסימילאַציע און נאַציאָנאַליזם.

ביי אייניקע פון זיי דאָמינירט דער ערשטער עלעמענט, ביי אַנדערע—דער צווייטער; ביי אייניקע איז דער „קאָנצענטרירטער נאַציאָנאַליזם" באַדייטנד פאַרוואַסערט דורך אַ צומיש פון געוויסע פּראָצענטער אַסימילאַציע-שטאָפן, כדי צו מאַכן דעמדאָזיקן נאַציאָנאַליזם לייכטער צו פאַרדייען פאַר מענטשן מיט אַ דעליקאַטן „פאַרדייאונגס-סיסטעם"; ביי אַנדערע, להיפך, איז די אַסימילאַציע צוגעפאַרבט און צוגעפּראַוועט מיט פאַרשידענע נאַציאָנאַליסטישע געווירצן, כדי צו מאַכן זי צוגענגלעך פאַרן ברייטן עולם א. אַ. וו.

פאַראַן אויך „בלאָנדזשנדיקע שטערן", וועלכע וואַנדערן תמיד פון איין לאַגער אין צווייטן און קענען זיך אין ערגעץ קיין אָרט נישט געפינען—אַסימילאַציע עקלט זיי און נאַציאָנאַליזם דענערווירט זיי; דאָס ערשטע איז אין אַ סתירה מיט זייער געוויסן, דאָס צווייטע—מיט זייער וועלט-אָנשויאונג.

פאַראַן אויך אַזעלכע סענטימענטאַלע ראָמאַנטיקער, וואָס אין אַ צייט פון „שלום על ישראל" האָבן זיי ליב זיך שטילערהייט אונטערצושפּילן מיט דער פאַרפירערישער „מאַדאַם אַסימילאַציע", אָבער קוים טרעפט עפּעס אַן „עת צרה", אַזוי

ווערן זיי באַלד גרויסע בעלי־תשובה און זענען גרייט זיך מוסר־נפש צו זיין פאַר דער אָרעמער און צניעותדיקער „בת־ציון”.

איר טרעפט אויך אַזעלכע „פילאַנטראָפּישע נאַציאָנאַליסטן”, וואָס ווייזן בכלל אַרויס אַ וואַרעמען אינטערעס אין דער יידישער לאַגע און זענען אפילו גרייט, אויב ס׳איז נויטיק, צוצולייגן אַ האַנט, כדי דידאָזיקע לאַגע צו פאַרבעסערן; זיי זענען אָבער ביי יעדער געלעגנהייט „מוסר מודעה”, אַז זיי טוען דאָס בלויז ווי פילאַנטראָפּן, בני־רחמנים, וואָס סימפּאַטיזירן מיט זייערע ליידנדיקע גלויבנס־גענאָסן, אָבער זיי ווילן נישט בשום־אופן זיך אידענטיפיצירן מיט וועלכער ס׳איז באַשטימטער באַוועגונג אויף דער יידישער גאַס.

איבערהויפּט ציטערן זיי פאַר יעדער עפּנטלעכער באַטאָנונג פון יידישן נאַציאָנאַליזם, וואָס אין אים זעען זיי אַ געוויסע סכנה פאַרן יידישן בירגערלעכן פרידן און וואוילזיין, און אַ פּשיטא שוין, אַז זיי זענען קעגן פּאָליטישן ציוניזם, וועלכן זיי באַטראַכטן ווי אַ סימבאָל פון אונזער אומדאַנקבאַרקייט און מיסטרויען צו דער ליבעראַלער קריסטלעכער געזעלשאַפט, וואָס האָט אונז גרויסמוטיק אָנערקענט פאַר גלייכע בירגער מיט גלייכע רעכט און פליכטן.

אַ היים, אַ מקום־מנוחה, ערגעץ־וואו אויף גאָטס וועלט פאַר זייערע געדריקטע ברידער פון מזרח־אייראָפּע, וועלכע זענען געצוואונגען צו עמיגרירן—מהכי־תיתא, דאָס איז דאָך לכל־הדעות א כשרע פילאַנטראָפּישע אונטערנעמונג, און אין ענין פילאַנטראָפּיע זענען זיי נאָך אַלץ „רחמנים בני רחמנים”.

ווייטער—צווישן די פאַרשטייער פונם „פילאַנטראָפּישן נאַציאָנאַליזם” קענט איר אויך געפינען אַזעלכע, וואָס וואָלטן בדיעבד אפילו געפונען אַ הכשר, ווען ס׳זאָל זיך איינגעבן צו שאַפן אַזאַ מקום־מקלט פאַר אַ געוויסע צאָל יידן אין פּאַלעסטינע, אָבער אַ „יידישע נאַציאָנאַלע היים”, אַ פּאָליטישע רעסטאַווראַציע פון א״י—מיט אַזאַ שאָוויניסטישער אוטאָפּיע ווילן זיי קיין שום שייכות נישט האָבן.

איבערהויפּט שרעקט זיי דער פּאָליטישער ציוניזם דער־מיט, וואָס ער שטיצט זיך אויף אַן עפנטלעכער אינטער־נאַציאָנאַלער אָרגאַניזאַציע פונם וועלט־יידנטום—אָט די שרעקלעכע סטראַשידלע, וואָס מיט איר דראָען די אַנטיסעמיטן שוין לאַנג דער קריסטלעכער וועלט, וואָס איז נעבעך הילפ־לאָז קעגן דער גרויסער יידישער געפאַר.

אַזעלכע און ענלעכע טענות און אַרגומענטן קען מען אָפט הערן אינם לאַגער פון די פאַרשידענע קעגנער פון דער יידישער נאַציאָנאַלער באַוועגונג.

* *
*

אויך אין אונזער נאַציאָנאַלן לאַגער גופא טרעפן מיר אַן אויף טיפע מיינונגס־פאַרשידנהייטן און אויף פאַרשידענע ריכטונגען און שטרעמונגען—אַ דערשיינונג, וואָס איז בעצם אַ גרויסע שטערונג אין דער שווערער און קאָמפּליצירטער אויפ־גאַבע, וואָס עס האָט איצט פאַר זיך דאָס נאַציאָנאַלע יידנטום.

געוויס, אין אַ גרויסער מאָס איז טאַקע די שווערקייט און קאָמפּליצירטקייט פון דער אויפגאַבע גופא פאַראַנטוואָרט־לעך פאַר דער הערשנדיקער ביי אונז מיינונגס־פאַרשידנהייטן, און געוויס איז מיינונגס־פאַרשידנהייט בכלל אַ גאַנץ געווינט־לעכע און נאַטירלעכע דערשיינונג,ליידער אָבער איז דאָס ביי אונז שוין לאַנג געוואָרן אַ צו אָפטע, כמעט כראָנישע דערשיי־נונג; מיר זענען בכלל אַזוי שטאַרק פאַרקאָכט אין דעם אַזאַרטן, גייסטרייכן ספּאָרט פון דעבאַטן און דיסקוסיעס, טעאָריעס און פּראָבלעמען, אַז מיר פאַרנאַכלעסיקן אָפט דעם עיקר, דעם אמתן צוועק פון אונזער בשותּפותדיק אינטערעס.

„צוליבן וואלד זעט מען אָפט נישט דיביימער"—זאָגט אַ שפּריכוואָרט. ביי אונז קומט דאָס פאַר אין אַ פאַרקערטן זין: צוליב די ביימער זעט מען אָפט נישט דעם וואלד; צוליב די וויניקער וויכטיקע פראַגן און אויפגאַבן, צוליב מיינונגס־פאַר־שידנהייטן בנוגע געוויסע פּרטים, פאַרזעען מיר נישט זעלטן

דאָס צענטראַלע און פונדאמענטאלע פּראָבלעם.

ס'פעלט אונז ליידער דער ווייטזיכטיקער, אומפּאַסנדיקער בליק, וואָס זאָל זיין אימשטאנד דורכצודרינגען, דורכצושניידן דעם פאַרנעפּלטן היסטאָרישן האָריזאָנט און „אויפכאַפּן" די וויכטיקסטע מאָמענטן און ווענדפּונקטן אין אונזער צוקונפטיקער נאציאָנאלער געשיכטע.

*

ווי געזאָגט, אויך אין אונזער נאציאָנאלן לאגער עקזיסטירן געוויסע מיינונגס־פאַרשידנהייטן, דערעיקר צווישן די צוויי פונדאַמענטאַלע ריכטונגען—אויטאָנאָמיזם און ציוניזם.

ס'איז געווען אַ צייט—ערשט נישט לאנג צוריק—ווען ציוניזם און גלות־אַרבעט אין וועלכער ס'איז פאָרם זענען ביי אונז געווען אַוועקגעשטעלט אין אַ קעגנערישער „זה לעומת זה"־פּאָזע, איינס אויסשליסנדיק דאָס צווייטע.

קוים האָט איינער זיך אידענטיפיצירט מיט דער ציוניסטישער באַוועגונג, אַזוי האָט מען פון אים שוין ממילא געדאַרפט דערוואַרטן אַ נעגאַטיווע שטעלונג צום גלות און צו גלות־אַרבעט.

געווען איז דאָס, אין תוך גענומען, דערפאַר, ווייל יעדער ציוניסטישער דענקער אָדער טוער איז געווען טיף איבערגעצייגט, אַז יעדער טראָפּן ענערגיע, וואָס ווערט פאַרברויכט פאַר וועלכער ס'איז גלות־אַרבעט, איז נישט בלויז אַן ארויסגעוואָרפענע זאַך, נייערט—אפילו אַ פאַרברעכערישע פאַרשווענדונג פון אונזערע אָרעמע נאַציאָנאַלע כוחות, וואָס דאַרפן אויסשליסלעך געווידמעט ווערן דער אַרבעט פאַר דער פאַרווירקלעכונג פונם ציוניסטישן אידעאַל.

די ליבע און אייפערזוכט צו דער צאַרטער „בת־ציון" האָט געזען אין יעדן אַנדערן אויסדרוק פון סימפּאַטיע אַ געפערלעכע קאָנקורענץ צו די הייליקע ציוניסטישע אַספּיראַציעס.

בכלל האָט מען דעמאָלט אין ציוניסטישן לאַגער געקוקט מיט ביטול און פאַראַכטונג, כמעט מיט מיטלייד, אויף יענע קליין־

השגהדיקע מענטשן, וואָס פאַרלאָזן „חיי-עולם" און פאַרנעמען זיך מיט „חיי-שעה"—מיט קליינלעכע, לאָקאַלע גלות-פראַגן, בעת מיר האָבן פאַר זיך אַזאַ ריזיקע און אוניווערסאַלע אויפגאַבע, ווי שיבת-ציון.

דער ענגער קרייז פון די ערשטע ציוניסטישע פּיאָנערן, דאָס הייפעלע אידעאַליסטן, וואָס האָבן כמעט אַלע געשטאַמט פון די אַלטע חובבי-ציון, האָבן אפילו אַ געוויסע צייט נאָך דער גרינדונג פון דער מאָדערנער פּאָליטיש-ציוניסטישער באַוועגונג, נאָך אַלץ געדענקט וועגן ציוניזם אין מיסטיש-ראָמאַנטישע טערמינען; זיי האָבן ווירקלעך פאַרמאָגט אַסך אידעאַליזם און ענטוזיאַזם און זענען געווען גרייט צו ברענגען די גרעסטע קרבנות אויפן מזבח פון זייער געטלעכן אידעאַל—לויטן נוסח פון די דעמאָלטיקע מליצים—, זיי האָבן אָבער דערביי פאַרמאָגט אַ זייער נישט קלאָרן באַגריף וועגן דער רעאַלער אַרבעט, וואָס דאַרף פון זיי געטון ווערן, און וועגן די מעגלעכקייטן און מעטאָדן בנוגע דער פאַרווירקלעכונג פונם דאָזיקן אידעאַל.

ערשט שפּעטער, ווען דער ציוניסטישער געדאַנק איז אַרויסגעטראָגן געוואָרן אויף דער ברייטער יידישער גאַס און האָט אָנגעהויבן אָנצונעמען די פאָרמען פון אַ פאָלקס-באַוועגונג, איז צוזאַמען מיט דעם געשאַפן געוואָרן אויך אַ נייע אָריענטאַציע.

דער ניכטערער און פּראַקטישער חוש פון די ברייטע פאָלקס-מאַסן האָט גובר געווען די ראָמאַנטישע סענטימענטן פון די פריערדיקע ציוניסטישע ריטער, און די געוויזענע שטאָלצע גלות-פּאַראַכטער גופא האָבן אָנגעהויבן אַלץ מער און מער צו נעמען אַן אַקטיוון אָנטייל אין דער טאָגטעגלעכער נאַציאָנאַלער גלות-אַרבעט, לכתחילה—בלויז צופעליק און ווי יחידים, שפּעטער אָבער, מיט דער באַרייטערונג פון דער געזעלשאַפטלעכער דערפאַרונג פון די ציוניסטישע עסקנים און מיט דער אויסברייטונג פונם נאַציאָנאַלן ווירקונגס-קרייז, זענען זיי אַלץ מער אַריינגעצויגן געוואָרן, און שוין נישט ווי יחידים, נאָר ווי אַן אָרגאַניזירטע קערפּערשאַפט, אין דער יידישער גלות-

אַרבעט און גלות־פּאָליטיק, און ביסלעכווייז איז דער אַזויגערו־פענער פּרינציפּ פון „כבוש הקהלות" אפילו געוואָרן איינער פון די וויכטיקסטע ציוניסטישע קאַמפּס־לאָזונגען אין אייניקע לענדער פון דער דיאַספּאָרע.

אַזוי־אַרום איז די נאַציאָנאַלע אַרבעט אין גלות, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבן מיט אַ באַשיידענער פּראָפּאַגאַנדע פאַרן ציוניזם, אַלץ ברייטער, פאַרצווייגטער און אינהאַלטסרייכער געוואָרן, ביז זי איז שטופנווייז לסוף צוגעפירט געוואָרן צום פּונקט פון נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, וואו זי האָט זיך פּנים אל פּנים צוזאַמענגעטראָפן מיט די פּרינציפּיעלע קעגנער—די אַזויגערופענע אויטאָנאָמיסטן, — צוזאַמענגעטראָפן, אָבער נישט צוזאַמענגעגאָסן.

ווייל פאַר די ערשטע—די ציוניסטן—פאַרענדיקט זיך נישט אונזער נאַציאָנאַלע אויפגאַבע ביים פּונקט פון נאַציאָנאַל־קול־טורעלער אויטאָנאָמיע אין די גלות־לענדער, נאָר זי ווערט געפירט ווייטער—צו דער רעסטאַווראַציע פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין פּאַלעסטינע, אָן דער פאַרמיטלונג פון וועלכער ס׳איז לגמרי אוממקגלעך—ווי זיי זענען איבערגעצייגט—צו לייזן אויף אַ ראַדיקאַלן אופן דאָס יידישע נאַציאָנאַלע פּראָבלעם.

*

דאָס, וואָס ביי די ציוניסטן איז בלויז אַ טייל פון זייער פּראָגראַם—די גלות־אַרבעט אין נאַציאָנאַלן מאַסשטאַב—, איז פאַר די אַנדערע—די אויטאָנאָמיסטן—דאָס גאַנצע פּראָגראַם.

אויך צווישן די לעצטע זענען פאַראַן פאַרשידענע שאַטירונגען און שטרעמונגען, אָבער דער „הצד השוה" זייערער באַשטייט אין דעם, וואָס זיי האַלטן, אַז די יידישע נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען קענען און דאַרפן געלייזט ווערן אויף אַ לאָקאַלן אופן און מיט לאָקאַלע מיטלען און מעטאָדן אין יעדן לאַנד באַזונדער, אָן דער פאַרמיטלונג פון וועלכע ס׳איז זייטיקע פאַקטאָרן.

די פּרינציפּיעלע קעגנערשאַפט צום פּאָליטישן ציוניזם ווערט אין פאַרשידענע אויטאָנאָמיסטישע קרייזן פאַרשידן מאָ־טיווירט.

אייניקע זעען אין פּאָליטישן ציוניזם אַ שטערונג אין אונזער קאַמף פאַר נאַציאָנאַל־קולטורעלער אויטאָנאָמיע אין די לענדער פון דער דיאַספּאָרע, ווייל די הערשנדיקע פעלקער, וואָס זענען בכלל זייער שטאַרקע קעגנער פון יידישן נאַציאָנאַ־ליזם, ווען שטענדיק האָבן אין ציוניזם דעם שטאַרקסטן מאָ־טיוו פאַר זייער קעגנערשאַפט צו דער יידישער נאַציאָנאַל־קולטורעלער אויטאָנאָמיע.

זיי וועלן אונז שטענדיק חושד זיין—ווי מיר הערן שוין דאָס אויך איצט—אין „צווייערליי בירגערשאַפטן", ווייל מיר האָבן נאָך עד־היום נישט אויפגעגעבן אונזער אָריענטאַציע אויף פּאַלעסטינע.

כל־זמן מיר קעמפן פאר נאציאָנאַלע רעכט אויף די ערטער, האָבן מיר, יעדנפאַלס אויף אונזער זייט שטארקע מאָ־ראלישע מאָטיוון—ווי פולבארעכטיקטע בירגער זענען מיר אויך בארעכטיקט אָנצוהאלטן און קולטיווירן יענע פון אונזע־רע נאַציאָנאַל־היסטאָרישע ווערטן און טראדיציעס, וועלכע מיר געפינען פאַר וויכטיק און ווינשנסווערט און וועלכע קומען נישט אין קיין שום צוזאַמענשטויס מיט אונזערע בירגערלעכע פליכטן און פאראנטוואָרטלעכקייטן.

אמת, די נאציאָנאל־קולטורעלע אויפגאַבן און טעטיקייטן פון די פארשידענע יידישע קבוצים אין פארשידענע לענדער, פאַרמאָגנדיק אַסך ענלעכע און בשותפותדיקע שטריכן, וועלן אויך, ווי ס׳ווייזט אויס, פירן מיט דער צייט צו אַ געוויסער קאָאָרדינאַציע און קעגנזייטיקער השפעה, אָבער דאָס איז שוין אַ פראַגע פון צייט און אומשטענדן, וואָס וועגן זייער אַנטוויק־לונג זענען מיר נישט ביכולת אַרויסצוטראָגן אונזער אורטייל, איצט אָבער דארפן אונזערע נאַציאָנאַלע רעכט אויסגעקעמפט און דורכגעפירט ווערן אין די גרענעצן פון יעדן לאַנד באַ־

זונדער, צופּאַסנדיק זיך דערביי צו די ספּעציפישע באַדינגונגען און מעגלעכקייטן פון יעדן לאַנד.

אָבער דער פּאָליטישער ציוניזם מיט זיין אָריענטאַציע אויף פּאַלעסטינע שלאָגט לגמרי אַרויס דעם מאָראַלישן כלי-זין—דאָס איינציקע, וואָס מיר באַזיצן—פון אונזערע הענט אין קאַמף פאַר נאַציאָנאַלע רעכט אין די וואוין-ערטער.

*

פאַראַן אַנדערע, וואָס קומען אויך צו דערזעלבער נעגאַטיווער מסקנה בנוגע דעם ציוניזם, אָבער צוליב גאַנץ אַנדערע מאָטיוון.

די ציוניסטישע אידעאָלאָגיע—טענהן זיי—איז דורכאויס פאַלש, ווייל זי באַזירט אויף אַ פאַלשער און דערצו רעאַקציאָנערער הנחה, דהיינו—אַז דער ראַסן-נאַציאָנאַלער אַנטאַגאָניזם וועט קיינמאָל נישט פאַרשווינדן, און די קעגנזייטיקע באַציאונגען צווישן פאַרשידענע פעלקער און נאַציאָנאַלע גרופּן וועלן קיינמאָל נישט ווערן הומאַנישער און יושרדיקער,—אַ הנחה, וואָס גראָבט-אונטער אונזער גלויבן אין מענטשלעכן פּראָגרעס און אין מאָראַל-קולטורעלן פאָרשריט,—אַ גלויבן, וואָס מיר יידן האָבן נישט אויפגעגעבן אפילו אין די ערגסטע צייטן.

נישטגעקוקט אויף אונזער שרעקלעך שווערער לאַגע אין גלות, זענען מיר דאָך קיינמאָל נישט געווען צווישן די שוואַרץ-זעער און פּעסימיסטן, להיפך—מיר האָבן תמיד געקוקט מיט אָפּטימיזם און צוטרוי אויף דערן צוקונפט, אונזער אייגענער און דער אַלגעמיין-מענטשלעכער; און פאַקטיש איז דאָך די אַלגעמיינע לאַגע פונם יידנטום שוין אויך איצט לאין-ערך גינסטיקער און נאָרמאַלער נישט בלויז אין פאַרגלייך מיטן פינסטערן מיטלאַלטער, נאָר אפילו מיט אַ דור אָדער צוויי צוריק.

פאַרוואָס-זשע—פרעגן זיי—זאָלן מיר איצט אויך נישט בויען אונזער נאַציאָנאַלע פּאָליטיק אויף די אייגענע

יסודות, וואָס אויף זיי איז אונזער בירגערלעכע פּאָליטיק דערפּאָלגרייך געבויט געוואָרן—אויף די יסודות פון אַלגעמיינעם פּראָגרעס און הומאַניטעט, און נישט—ווי דאָס טוען די ציוניסטן—אויף די הנחות פון רעאַקציע און אַנטאַגאָניזם, וואָס לויט זיי קענען מיר נישט און דאַרפן נישט דערוואַרטן קיין שום בעסערע צושטאַנדן בנוגע אונזער נאַציאָנאַלער צוקונפט אין די לענדער, וואו מיר געניסן שוין אויך איצט אַלע בירגער-רעכט, און אַז די איינציקע זאַך, וואָס אונז בלייבט צו טון, איז—צו אַנטלויפן צוריק פון די ציוויליזירטע לענדער פון אייראָפּע אין די זומפּיקע רואינען פון אונזער אַמאָליקן לאַנד.

*

נאָך אַנדערע קומען צום פּאָליטישן ציוניזם מיט פּאָלגדיקע אַרגומענטן.

דאָס איצטיקע וועלט-יידנטום—צעזייט, צעשפּרייט און צעשפּליטערט אין יעדן זין ווי עס איז—קען נישט און טאָר נישט פאַרמעסטן זיך אויף אַזאַ גיגאַנטישער אויפגאַבע, ווי די רעאַליזירונג פונם פּאָליטישן ציוניזם, ווייל מיר פאַרמאָגן איצט פּשוט נישט—נישט די קאָלאָסאַלע מאַטעריעלע מיטלען, נישט די געוואַלטיקע ענערגיע און אויך נישט די נויטיקע נאַציאָנאַלע אינספּיראַציע און ענטוזיאַזם, וואָס עס פאָדערט אַזאַ אונטערנעמונג, ווי דער ווידעראויפבוי פון אַ צוויייטויזנטיאָריק פאַרוואָרלאָזט לאַנד און די עטאַבלירונג דאָרט פון אַ נייער נאַציאָנאַלער היים.

און דערפאַר טאַקע—טענהן זיי,—אָנשטאָט צו פאַרשווענדן אונזערע באַשיידענע כוחות און מיטלען אויף אַזאַ געוואַלטיקער אונטערנעמונג, דאַרפן מיר זיי בעסער קאָנצענטרירן אויף די רעאַלע און אַקטועלע אויפגאַבן און פּראָבלעמען, וועלכע מיר האָבן די והותר אין אונזערע וואוינונגס-לענדער,—פּראָבלעמען בירגערלעכע, קולטורעלע, עקאָנאָמישע און נאַציאָנאַלע, וועלכע וואַרטן נאָך אויף זייער לייזונג.

און נאָך אַ זאַך.

מיר טאָרן בכלל נישט—טענהן אַנדערע—אַוועקשטעלן דאָס פּראָבלעם פונם יידישן נאַציאָנאַלן קיום אין דער צוקונפט אויף אַזאַ אומזיכערן יסוד, ווי די רעאַליזירונג פונם אוטאָפּיסטישן ציון-אידעאַל, ווייל דאָס מיינט—שפּילן באַוואוסטזיניק אַ געפערלעכע אַזאַרט-שפּיל מיטן גורל פונם יידנטום; דאָס מיינט—ריזיקירן מיט אונזער נאַציאָנאַלער צוקונפט צוליב אַ שיינער אָבער צווייפלהאַפטער אילוזיע.

*

און אָט זענען אַנדערע טענות.

ווען מיר זאָלן אפילו מודה זיין, אַז אונז וועט זיך איינגעבן ווען ס'איז צו שאַפן אַ מער-ווייניקער זעלבשטענדיקן נאַציאָנאַלן קבוץ אין פּאַלעסטינע, וועט דאָס פאַקטיש אויך נישט זיין אימשטאַנד נישט בלויז צו לייזן די יידישע נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען אין זייער ברייטן היסטאָרישן פאַרנעם, נאָר אפילו אויסצואיבן אַ באַדייטנדיקע השפּעה אויף דער אינערלעכער פּאָליטיק פון די הערשנדיקע פעלקער לגבי זייערע יידישע בירגער.

נאָך מער, זיי זענען אפילו מסופק אין דער השפּעה, וואָס פּאַלעסטינע קען האָבן ווי אַ נאַציאָנאַל-קולטורעלער צענטער—כלפּי פנים, אויף דער יידישער גלות-פּעריפּעריע גופא. ווייל ס'איז פּשוט שווער צו גלויבן, אַז דער קליינער יידישער קבוץ אין פּאַלעסטינע זאָל זיין אימשטאנד אויסצואיבן אַ ווירקזאַמע קולטורעלע השפּעה אויפן פיל גרעסערן, רייכערן און צווישן די קולטורעלסטע פעלקער לעבנדיקן וועלט-יידנטום.

ס'איז, להיפך, פיל לאָגישער צו דערוואַרטן דווקא אַ פאַרקערטע השפּעה—פונם אימפּאָנירנדיקן רוב מנין ורוב בנין פונם צאָלרייכן און איינפלוסרייכן וועלט-יידנטום אויפן יונגן, ווייניק דערפאַרענעם און ווייניק איינגעפונדעוועטן און דערצו

טאַקע פון די רייען פונם גלות־יידנטום גופא שטאַמענדיקן פּאַלעסטינער קבוץ.

*

אין די קומענדיקע קאַפּיטלען וועלן מיר זיך אָפּשטעלן צופרשט אויף די טענות קעגן יידישן נאַציאָנאַליזם בכלל און—אויף די איינוועגדונגען קעגן פּאָליטישן ציוניזם בפרט.

VI

ס'זענען בכלל פאַראַן, ווי מיר האָבן פריער אָנגעוויזן, דריי פאַרשידענע שטעלונגען לגבי די יידישע נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען—אַ נעגאַטיווע, נייטראַלע און פּאָזיטיווע.

די ערשטע איז, ווי מיר האָבן שוין אָנגעוויזן, דער פּועל-יוצא פון נאַציאָנאַלער זעלבסטפאַרלייקענונג, וואָס איז אַן און פאַר זיך דער רעזולטאַט פון אַזויגערופענעם פּסיכישן „אינפעריאָריטעט-קאָמפּלעקס", אָדער—אין אחד-העמ'ישער טערמינאָלאָגיע—„עבדות בתוך חירותדיקייט".

דאָס איז, פאַרשטייט זיך, די שטעלונג פון די אויסגעשפּראָכענע יידישע אַסימילאַטאָרן—די דאָ און דאָרט פאַרבליבענע רעשטלעך פון דער אַמאָליקער גרויסער און שטורמישער אָבער פּאַקטיש שוין באַנקראָטירטער באַוועגונג. דאָס זענען מענטשן, וועלכע האָבן ליידער גאָרנישט געלערנט און גאָרנישט פאַרגעסן, וועלכע האַלטן זיך נאָך איצט פעסט, פּונקט ווי מיט אַ פּאָר דורות צוריק, ביי זייער טראַדיציאָנעלן אני-מאמין, און וואָס לויט זיי, איז גאָרנישט פאַראַן אויף גאָטס וועלט אַזאַ טשיקאַווע זאַך, ווי אַ יידיש פאָלק, אַ יידישע נאַציע.

אַמאָל, מיט טויזנטער יאָרן צוריק, האָט טאַקע אַזאַ פאָלק אינדערעמתן עקזיסטירט. דאָס זענען געווען די אַלטע העברעער, די „היבּרוס", וועלכע האָבן געגעבן דער וועלט די הייליקע בּיבל און—יעזוסן; איצט אָבער וועט איר אומזיסט אַרומזוכן אַזאַ פאָלק אויף דער ערד-קויל, ווייל ס'איז מער נישט בנמצא.

יידן—רוסישע, פּוילישע, דייטשישע, אַמעריקאַנישע א. אַ. וו. —דאָס קענט איר, נאַטירלעך, געפינען; אַ יידישער גאָט, יידישע רעליגיע, יידישע עטיק און נאָך אַנדערע ענלעכע „רעליקאַטען"—אויך נישט אויסגעשלאָסן,—אָבער אַ יידיש פאָלק, אַ לעבעדיקע יידישע נאַציע—חס ושלום! יידישע נאַציאָנאַלע אינטערעסן און פּראָבלעמען—„לא יזכר ולא יפקד!"

אין אויב ס׳איז בכלל פאַראַן אַזאַ קוריאָזע זאַך, ווי „לאָגישער אַבסורד״, וואָלט דאָס געווען די פּאַסיקסטע קוואַליפיקאַציע פאַר דערדאָזיקער „שיטה״, ווייל קוים האָט מען זיך דערטראַכט צו אַזאַ אַבסורד, ווי די פאַרלייקענונג פון דער עקזיסטענץ פון אַ יידיש פאָלק, קען דאָך שוין ממילא קיין רייד נישט זיין וועגן יידישע נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען און אינטערעסן.

און פאַר זיי—פאַר אָט די פאַרוועלקטע צווייגן פון יידישן נאַציאָנאַלן שטאַם, וועלכע האָבן שוין לאַנג אויפגעהערט צו ציען זייער יניקה פונם אייגענעם נאַציאָנאַלן שורש, עקזיסטירן טאַקע נישט קיין שום יידיש-נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען.

און דאָס איז נישט דערפאַר, ווייל ביי זיי איז בכלל אַטראָפירט דער נאַציאָנאַלער חוש, אָדער ווייל זיי זענען פּרינציפּיעלע קעגנער פון דער נאַציאָנאַלער אידעע בכלל; להיפך, דער נאַציאָנאַלער סענטימענט און דאָס נאַציאָנאַלע געוויסן איז ביי זיי דווקא זייער שטאַרק אַנטוויקלט און ער ווערט אויך קולטיווירט מיט גרויס התמדה—לגבי אַלע אַנדערע נאַציעס און פעלקער אויף דער וועלט, וואָס צווישן זיי געפינען זיי זיך; ווען אָבער ס׳קומט צום „פינטעלע ייד״—דעמאָלט ווערט נאַציאָנאַליזם פאַרוואַנדלט אין רעאַקציע, שאָוויניזם, פאַנאַטיזם א. אַ. וו., וואָס פון דעם אַלעם קערן זיי זיך אָפּ, אָט די פיינשמעקער, מיט פאַראַכטונג און פאַרדרוס.

און מיר, פון אונזער זייט, קענען זיי אין דעם אויך אָפּצאָלן „מדה כנגד מדה״ און זיך מער וועגן זיי נישט קימערן, אפשר וועלן די צייט, די אומשטענדן און די אויסערלעכע השפּעות זיי אַמאָל „מחזיר למוטב״ זיין.

*

וואָס שייך דער אַזוי-גערופענער „נייטראַלער״ שטעלונג לגבי די יידישע נאַציאָנעלע פּראָבלעמען—קענען מיר פאַרשטיין אַזאַ שטעלונג מצד געוויסע נישט-יידישע קרייזן, וועלכע זענען, פון איין זייט, ליבעראַל און טאָלעראַנט געגוט, כדי זיך נישט צו

שטעלן קעגן די יידישע נאַציאָנאַלע אינספּיראַציעס, אָבער, פון דער אַנדערער זייט, נישט הומאַניש און פּראָגרעסיוו גע־נוג, כדי זיך צו שטעלן אויף דער זייט פון אָט די אַספּי־ראַציעס; מיר קענען אָבער בשום אופן נישט פאַרשטיין און נאָך ווייניקער רעספּעקטירן אַזאַ מין באַציאונג מצד יידישע קרייזן גופא.

אַזאַ שטעלונג וואָלט געוויס אַרויסגערופן קעגן זיך אַ שאַרפע קריטיק אויך ביי אַנדערע, ביי נאָרמאַלע באַדינגונגען לעבנדיקע פעלקער, אָבער ביי דער ספּעציפישער לאַגע, וואָס אין איר געפינט זיך דאָס יידנטום, קומט ליידער אויס אָפט אָנצווענדן דעם אַלטן כלל: „לנו או לצרינו״,—קיין שום נייטראַלע, נישט „אַהין און נישט אַהערדיקע״ באַציאונג איז דאָ לחלוטין נישט אויפן אָרט.

ווער ס׳איז מודה אין „זכות הקיום״ פון יידנטום, מוז אויך זיין קאָנסעקווענט און מודה זיין אין זכות־הקיום פון די יידישע נאַציאָנאַלע אינטערעסן און שטרעבונגען,—„מודה במקצת״ קען דאָ נישט גילטן.

בכלל מוזן די יידישע נאַציאָנאַלע אינטערעסן, שטרעבו־נגען און פּראָבלעמען זיין פאַר אַ ייד,—אומאָפּהענגיק פון זיינע אַלגעמיינע אָנשויאונגען און אָריענטאַציעס—אַן אייגענער, „בלוטי־קער״ ענין; אָדער—ער שטעלט זיך אַליין „מחוץ למחנה״ און האָט מיטן לעבעדיקן יידנטום קיין שייכות נישט.

ווייל קוים קוקט מען אויף דעמדאָזיקן „ענין״ ווי אַ זייטיקער, נייטראַלער, פרעמדער צושויער, איז גאַנץ מעגלעך, אַז נישט בלויז די יידישע נאַציאָנאַלע שטרעבונגען און אַספּי־ראַציעס, נאָר אפילו דער „בעל דבר״ גופא, דאָס יידנטום „בכבודו ובעצמו״, זיין עקזיסטענץ און קאַמף פאַר דער עקזי־סטענץ, איז אויך אַן און פאַר זיך אַ חוצפּהדיקע פאַרלעצונג פון געוויסע היסטאָרישע אָדער אַנדערע געזעצן.

זענען דאָך טאַקע אינדעראמתן פאַראַן, ווי מיר ווייסן אינם יידנפיינטלעכן לאַגער מאַנכע „פרומע מאָראַליסטן״, וואָס טייטלען שוין לאַנג מיט זייער מוסר־השכלדיקן פינגער אויפן

יידישן פאַטאַלן טראַגיזם, ווי אויף אַ פּאַרדינטן געטלעכן עונש פאַר זיין גרויסן היסטאָרישן חטא—זיין עקזיסטענץ.

אָבער ס׳ווייזט אויס, אַז אַזעלכע אָביעקטן, ווי ראַסן און פעלקער, לאָזן זיך נישט תּמיד מעסטן מיט דער שאַבלאָנער מאָס פון טרוקענע, אָביעקטיווע געזעצן, זיי האָבן זיך אוודאי זייערע אייגענע געזעצן, גוטע אָדער שלעכטע, „מאָראַלישע״ אָדער „אוממאָראַלישע״, פּשוטע אָדער קאָמפּליצירטע, און נישט זעלטן—אפילו זייערע אייגענע קאַפּריזן, וואָס לאָזן זיך לחלוטין נישט דערקלערן דורך פּאַטענטירטע טעאָריעס און פאַבריצירטע אָריענטאַציעס.

מיר ווייסן יעדנפאַלס נישט פון אַזאַ אַלהעכסטן, פונם רבונו-של-עולם גופא באַפולמעכטיקטן, „היסטאָרישן טריבונאַל״, וואָס זאָל זיין גענוג קאָמפּעטענט אַרויסצוגעבן אַן אורטייל איבער דער עקזיסטענץ-באַרעכטיקונג פון פעלקער און נאַציעס און צו ווענען דאָס אַלטע יידישע פאָלק זאָל זיך איצט דאַרפן ווענדן נאָך אַ פּאַספּאָרט פאַר „פּראַוואָזשיטעלסטוואָ״ אויף גאָטס וועלט.

מיר עקזיסטירן—און אויף פאַקטן פרעגט מען קשיות נישט.

מיר עקזיסטירן — און קאָמענטאַרן און תּירוצים זענען איבעריק.

מיר עקזיסטירן—גוט צי שלעכט, קלוג צי נאַריש, גע-זעצמעסיק אָדער „יוצא-מן-הכּללדיק״.

מיר עקזיסטירן—קעגן דעם ווילן פון אונזערע שונאים, און נישט זעלטן אפילו—קעגן דעם ווילן פון אונזערע פריינט.

•

וואָס שייך אונז יידן, האָבן מיר דאָך תּמיד אַרויסגעוויזן אונזער עקשנותדיקן ווילן און גרייטקייט צו טראָגן ווייטער אויף אונזערע אַלטע פּלייצעס דעם שווערן, פליכטפולן און פאַראַנטוואָרטלעכן עול פון אונזער נאַציאָנאַלן קיום.

מיר האָבן טאַקע אָפט געבויגן אונזערע פּלייצעס אונטער

דעמדאָזיקן פּאַטאַלן יאָך, אָבער אינם געבויגענעם און צעבראָכענעם קערפּער האָבן מיר אַמאָל געטראָגן אַ שטאַרקע און שטאָלצע נשמה, וואָס אויף איר האָט די טיראַנישע מאַכט פון אונזערע אונטערדריקער קיין שליטה נישט געהאַט.

אויף אָט-אָ-דעם פּונקט איז לײדער דאָס מאָדערנע יידנטום אַסך הינטערשטעליק לגבי זיינע פאָרגייער. דער נאַציאָנאַלער גלות-יאָך דריקט אונז היינטצוטאָג אַסך ווייניקער, ווי אַמאָל; אונזער עקזיסטענץ בכלל איז איצט מער נישט פאַרבונדן מיט אַזויפיל שוועריקייטן און שטערונגען, ווי מיט אייניקע דורות צוריק; דערפאַר אָבער, פון דער אַנדערער זייט, האָבן מיר גופא אַסך פּראָצענטער פון אונזער אַמאָליקן נאַציאָנאַלן שטאָלץ פאַרלוירן; מיר זענען איצט ביי זיך גופא לאַין-ערך געפאַלענער, אָרעמער און ביליקער געוואָרן.

מיר האָבן אָנגעהויבן אַ ר ו י פ צ ו ק ו ק ן מיט יראת-הכבוד אפילו צו יענע פעלקער און קולטורן אין דער אַרומיקער וועלט, וועלכע געפינען זיך פאַקטיש אויף אַ נידעריקערער מדרגה, ווי מיר גופא.

דערויף זענען מיר דאָך אַ פאָלק פון עקסטרעמען—אָדער מיר האַלטן זיך פאַר דאָס אויבערשטע כונם שטויסל פון דער גאַנצער מענטשהייט, פאַרן פון גאָט אויסדערוויילטן פאָלק, און מיר זענען מבטל „כעפרא דארעא״ די גאַנצע גויאישע וועלט מיט איר קולטור און ציוויליזאַציע, אָדער—מיר פאַרלירן מיטאַמאָל אונזער גאַנצע נאַציאָנאַלע ווירדע און זעלבסטרעספּעקט און זענען גרייט צו פאַלן כורעים פאַר אַלץ, וואָס טראָגט אויף זיך דעם שטעמפּל פון פרעמדער קולטור און טראַדיציע, און מיר האַלטן אָנגעשפּיצט אונזערע אויערן פאַר יעדער קריטישער באַמערקונג וועגן אונז פון אַ ליאַדע גויאישער מיטלמעסיקייט.

* *
*

וואָס שייך דער מיינונג, אַז דער וועג צו דער נאָרי-

מאָליזירונג פון יידישן מצב פירט נישט דורך באַזונדערע און סעפּאַראַטע נאַציאָנאַלע באַוועגונגען, נאָר דורך אונזער דירעקטן אָנטייל אין די אַלגעמיינע פּראָגרעסיווע באַוועגונגען. נו, געוויס דאַרפן מיר זיך נישט פאַרשליסן אין אונזערע ד׳ אמות און איגנאָרירן אַלץ, וואָס קומט פאָר אין דער אַרומיקער פּאָליטיש-עקאָנאָמישער און סאָציאַל-קולטורעלער וועלט; געוויס דאַרפן מיר נעמען אַן אַקטיוון אָנטייל אין די אַלגעמיינע ליבע-ראַלע און פּראָגרעסיווע באַוועגונגען און טעטיקייטן; און פּאַקטיש זענען מיר דאָך אין זיי יעדנפאַלס זייער גוט פאַרטרעטן (ס׳איז דאָך אפילו פאַראַן אַ סברא, אַז אין אייניקע פון זיי זענען מיר גראָד שוין אַ ביסל צו גוט פאַרטרעטן). אָבער ביי דעם אַלעמען, איז נאָך בלי-ספק פאַראַן געניג אָרט פאַר באַוועגונגען און פּאַרטייען פון אַ ספּעציפיש-נאַציאָנאַלן כאַראַקטער, ווייל נישט נאָר קענען די טעטיקייטן פון די לעצטע נישט ערזעצט ווערן דורך די ערשטע, נאָר—פּאַקטיש זענען דאָך די אַלע פאַרשידענע נאַציאָנאַלע באַוועגונגען אַרויסגערופן געוואָרן אין לעבן דערעיקרשט טאַקע אָדער ווי נ י ט י ק ע ק אָ ר ע ק-ט י ו ו ן לגבי די ערשטע, די אַלגעמיינע, אָדער — זיי צ ו ב אַ ק ע מ פ ן.

וואָס שייך אָט די אַלגעמיינע פּראָגרעסיווע באַוועגונגען גופא און די גרויסע האָפענונגען, וואָס ווערן אויף זיי געלייגט בנוגע זייער השפעה אויף די קעגנזייטיקע באַציאונגען צווישן פאַרשידענע נאַציאָנאַלע גרופן—זענען מיר, יידן, געוויס נישט ווייניקער פון אַנדערע אָפּטימיסטיש אין דער הינזיכט; מיר ווייסן אָבער אויך זייער גוט, ווי ווייניק מיר קענען ליידער זיך פאַרלאָזן אויפן „חסד לאומים"—אויף דעם ליבעראַליזם פון די הערשנדיקע פעלקער; צו רייך זענען מיר שוין אין כלערליי דערפאַרונגען און אַנטוישונגען, אַז מיר זאָלן ווירקלעך קענען שטאַרק באַגייסטערט ווערן פון דער הויכקלינגנדיקער ליבעראַלער פראַזעאָלאָגיע פון דער קריסטלעכער געזעלשאַפט.

האָבן מיר דאָך שוין געזען ביישפּילן, ווי דער פאַר-

ביסנסטער אַנטיסעמיטיזם קען זיך גאַנץ פֿריינטלעך איינלעבן נישט בלויז מיטן פּאָליטישן אָדער סאָציאַלן ליבעראַליזם — אַזעלכע שעטנז-קאָמבינאַציעס זענען שוין איצט אַ טאָגטעגלעכע דערשיינונג —, נאָר אפֿילו מיטן אולטראַ-מאָדערנעם און סופּער-פּראָגרעסיוון ראַדיקאַליזם.

געוויס, אויך צווישן אַנדערע פֿעלקער און נאַציעס האָט תּמיד עקזיסטירט, און עקזיסטירט נאָך אויך איצט, אַ גאַנץ שאַרפֿער נאַציאָנאַלער אַנטאַגאָניזם, וואָס פֿאַר אים איז אָפֿט גענוג די מינדסטע סיבה, אַז ער זאָל זיך פֿאַרוואַנדלען אין די בלוטיקסטע און ברוטאַלסטע צוזאַמענשטויסן און מלחמות. אָבער יענער אַנטאַגאָניזם האָט יעדנפֿאַלס תּמיד פֿאַרמאָגט געוויסע קאָנקרעטע און ממשותדיקע מאָטיוון און סיבות — שאַרפֿע קאָנקורענץ און קאַמף פֿאַר מאַכט, איבערמאַכט, פּאָליטישע אָדער עקאָנאָמישע העגעמאָניע, נאַציאָנאַליסטישע, מיליטאַריסטישע אָדער אימפּעריאַליסטישע שטרעבונגען און אַמביציעס א. אַ. וו.

אָבער די אַנטיפּאַטיע צום יידנטום ציט איר יניקה פֿון אַנדערע, טיפֿערע, גיפֿטיקערע, איבערהויפּט פּסיכישע קוואַלן — פֿון טיף-איינגעוואָרצלטע, כּמעט מיט דער מוטערס מילך איינגעזאַפּטע, שנאה-אינסטינקטן און שנאה-געפֿילן און פֿון דורות-לאַנג אין דער קריסטלעכער געזעלשאַפֿט קולטיווירטע האַס, פֿאַראַכטונג, פֿאָראורטיילן און בלבולים — און ווי אַזעלכע איז די-דאָזיקע אַנטיפּאַטיע אַסך שווערער צו באַקעמפֿן און אויסצוראָטן.

און אויב אפֿילו אַנדערע נאַציאָנאַלע גרופּן, וועלכע געפֿינען זיך בכּלל אין בעסערע ווי מיר אומשטענדן, פֿאַרלאָזן זיך נישט אינגאַנצן אויף „נסים" פֿונם אַלגעמיינעם פּראָגרעס און זיי אָרגאַניזירן זיך אומעטום פֿאַרן קאַמף און פֿאַר דער באַשיצונג פֿון זייערע נאַציאָנאַלע רעכט, דאַרף דאָך שוין ביי אונז, יידן, אוודאי גילטן דאָס אַלטע, קלוגע ווערטל הללס: „אם אין אני לי, מי לי?"

קיינער, אחוץ אונז גופֿא, איז דאָך געוויס נישט מחויב צו זאָרגן פֿאַר אונזערע נאַציאָנאַלע אינטערעסן און פּראָבלעמען, — נישט, פֿאַרשטייט זיך, די הערשנדיקע מאַיאָריטעט, אונזער

פרינציפיעלער קעגנער אין דער הינזיכט, און אויך נישט די אַנדערע נאַציאָנאַלע גרופּן, אונזערע צופעליקע מיטקעמפער, וועלכע האָבן זייערע אייגענע דאגות און מיט וועלכע מיר וועלן זיך אפילו נישט שטענדיק קענען צוזאַמענרעדן, צוליב די עקזיסטירנדיקע צווישן אונז טיפע דיפערענצן.

אוודאי דארפן מיר זיין אָפּטימיסטיש און האָפענונגספול בנוגע דער צוקונפט, און מיר האָבן אויך, אין תוך גענומען, גוטע מאָטיוון פאַרן דאָזיקן אָפּטימיזם, ווייל ס׳וואָלט דאָך געווען אַן עוולה פון אונזער זייט צו פאַרלייקענען דעם פאַקט, אַז די איצטיקע קריסטלעכע געזעלשאַפט האָט זיך דאָך אויסגעלערנט אַ ביסל טאָלעראַנץ אפילו לגבי דעם נאָך אַלץ פאַרהאַסטן ייד, און מיר קענען ממילא האָפן אויף בעסערע צייטן אין דער צוקונפט.

אָבער אויך אָפּטימיזם האָט אַ גרענעץ, און האָפענונג— אַ ברעג.

זיין אָפּטימיסטיש מיינט דאָך נישט פאַרמאַכן די אויגן אויף דער ווירקלעכקייט און שרייען „שלום, שלום!״

זיין האָפענונגספול מיינט כלל נישט צו זיצן פאַרלייגט די הענט און חלומען וועגן נאַציאָנאַלע „ישועות ונחמות״.

געזונטער אָפּטימיזם איז דער רעזולטאַט פון אַ ברייטער, אומפאַסנדיקער לעבנס-פילאָזאָפיע, וואָס אָריענטירט זיך נישט אויסשליסלעך אויפן קעגנוואַרטיקן מאָמענט, נאָר—נעמט אַריין אין איר „אָרביט״, אין איר זע-קרייז, דאָס רעאַלע און פּאָטענציעלע, דאָס ווירקלעכע און וואַרשיינלעכע, דאָס עקזיסטירנדיקע און מעגלעכע.

דעריבער—בעת פּעסימיזם איז געוויינטלעך פּאַסיוו, אינערטיש און אומפרוכטבאַר, איז אָפּטימיזם—אמתער אָפּטימיזם— להיפך, אַקטיוו און טעטיק, קאָנסטרוקטיוו און שעפעריש, איניטואיטיוו און ווייטזיכטיק.

דער אָפּטימיסטישער קוק ווייזט אונז, אַזויצוזאָגן, דעם פּגימותדיקן „היינט״ אין ליכט פון פולקאָמענערן „מאָרגן״ און מאַכט אונז אַזויאַרום פילן די אינערלעכע פאַרבינדונגען, וואָס

עקזיסטירן צווישן אידעען און זאַכן, פּרינציפּן און טאַטן-שטרעבונגען און פֿאַקטן, קעגנוואַרט און צוקונפֿט; און אין קריטישע מאָמענטן לאָזט ער אונז נישט ווערן אָפּהענטיק און פֿאַרצווייפֿלט, נאָר אינספּירירט אונז „צוצולייגן אַ האַנט" צום לעבנס-רודער און צו העלפֿן אים קערעווען אין דער געוואונטשטער ריכטונג.

אויך בנוגע דער מאָדערנער יידישער נאַציאָנאַלער באַוועגונג איז כדאי צו באַמערקן, אַז זי איז פֿאַקטיש אַנטשטאַנען נישט דערפֿאַר, ווייל דאָס אַלטע יידישע פֿאָלק האָט איצט פֿאַרלוירן זיין אַמאָליקן אָפּטימיזם און זיין האָפֿענונג, נאָר דווקא פֿערקערט—ווייל מיר זענען ווי אַ פֿאָלק אָפּטימיסטיש בנוגע דער צוקונפֿט, האָבן מיר — די שוואַכסטע, אונטערגעדריקטסטע און צעקריפּלטסטע נאַציע אויף דער וועלט—דעם מוט און קוראַזש, אָדער די „חוצפּא"—רופֿט עס, ווי איר ווילט—אַרויסצושטעלן עפֿנטלעך דער גרויסער און מאַכטהאָבנדיקער וועלט אונזערע נאַציאָנאַלע פֿאָדערונגען און שטרעבונגען.

דווקא ווייל מיר באַזיצן דעם טרויען-גלויבן, אַז נישט-געקוקט אויף אַלע שטערונגען און שוועריקייטן, אָפּוועגדונגען און אָפּווייכונגען, גייט דאָך די מענטשלעכע געזעלשאַפֿט פֿאָרווערטס, אויפֿן וועג פֿון פּראָגרעס און הומאַניטעט,—גלויבן מיר אויך אין דער צוקונפֿטיקער גערעכטער און יושרדיקער לייזונג פֿון אונזערע נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען.

* *

ס'איז אַלזוי דער גרעסטער אַבסורד צו באַהויפּטן, אַז די יידישע נאַציאָנאַלע באַוועגונג, וואָס שטרעבט צו דער תחיה פֿון יידישן פֿאָלק, באַזירט אויף רעאַקציאָנערע אַנשויאונגען, ווען פֿאַקטיש איז די זאַך פּונקט פֿאַרקערט—פּונקט אַזוי ווי אינם קאַמף פֿאַר בירגערלעכער אָנערקענונג, אַזוי אויך אינם קאַמף פֿאַר נאַציאָנאַלער אָנערקענונג האָבן מיר זיך

תמיד געשטיצט און שטיצן זיך אויף פּראָגרעסיווע און ליבע־ראַלע אידעען און פּרינציפּן; ווייל ס'איז דאָך קלאָר, אַז בלויז אין שייכות מיט די לעצטע קענען מיר אויך האָפן צו דער־גרייכן אונזערע אייגענע נאַציאָנאַלע שטרעבונגען און צילן.

מיר זענען איצט ווי אַ פאָלק—צוליב אונזער ספּעציפישער נאַציאָנאַלער לאַגע—אַ וועלט־פּראָבלעם, אַן אָביעקט פון אינ־טערנאַציאָנאַלן אינטערעס און פּאָליטיק; מיר מוזן אָפטער פון אַנדערע אָנקומען צו דער וועלט מיט אונזערע טענות און תביעות; אַזוי קומט אויס טאָג־איין, טאָג־אויס, צו מאָנען ביי דער מענטשהייט יושר און גערעכטיקייט, און ס'איז דעריבער קלאָר, אַז מיר זענען אויך מער פון אַנדערע פאַראינטערעסירט אין אַלגעמיינעם פּראָגרעס פון דער מענטשהייט.

אָבער ליידער וויל אונז דידאָזיקע וועלט נישט פאַר־שטיין.

די וועלט האָט שוין אַזאַ טבע—זי האָט נישט קיין חשק זיך קריטיש פאַנאַנדערצוקלויבן אינם קאָמפּלעקס פון סיבות און פאָלגן, מאָטיוון און מסקנות; זי האָט נישט קיין געדולד זיך צו גריבלען אין היסטאָרישע דערשיינונגען און פּסיכאָלאָגישע אַנאַליזן; זי נעמט די פאַקטן און דערשיינונגען ווי זיי שטייען און גייען, זי אורטיילט וועגן מענטשן און זאַכן לויט זייער צו־פעליקן, מאָמענטאַלן אויסזען.

און אויך צום יידנטום איז די וועלט תּמיד צוגעגאַנגען מיט איר אויבערפלעכלעכן, שאַבלאָנישן קריטעריום—זי האָט בלויז געזען פאַר זיך אַ גלות־פאָלק, אָבער נישט קיין גלות־פּראָדוקט; זי האָט געקוקט דורך אַ פאַרגרעסערגלאָז אויף די נעגאַטיווע און קראַנקהאַפטע שטריכן אין יידס כאַראַקטער, זי האָט אָבער קיינמאָל זיך נישט גענומען די מי אַ טראַכט צו טון, אויף וויפל זי גופא איז פאַראַנטוואָרטלעך פאַר אייניקע פון דידאָזיקע דעפעקטן.

אַזוי, למשל, האָבן אונז די פעלקער גופא פריער אַרויס־געשטויסן פון זייער געזעלשאַפטלעכן קרייז, און דערביי האָבן זיי אונז באַשולדיקט אין סעפּאַראַטיזם; אַליין פאַרשלאָסן פאַר

אונז אַלע געזונטע קוואַלן פון פרנסה, און דערביי אונז גע־טאַדלט, אַז מיר זענען שווינדלער און פּאַראַזיטן; זיי גופא האָבן אונז באַהאַנדלט ווי די ערגסטע שקלאַפן, און דערביי אונז פאַראַכט ווי מה־יפיתניקעס.

דורות־לאַנג האָבן מיר שטיל און באשיידן געטראָגן אונ־זער יידישן צער אין די טיפענישן פון אונזערע פאַרביטערטע נשמות און—געהאָפט אויף בעסערע צייטן.

און ווען די לאַנג־דערוואַרטע „בעסערע צייטן" האָבן זיך סוף־כל־סוף „געלאָזט שפירן", האָבן מיר מער נישט געקענט און נישט געוואָלט וואַרטן—און מיר האָבן רעוואָלטירט (ליידער איז אָט דער „רעוואָלט" גופא אויך געווען ווי פון אַ גלות־פאָלק, אָבער—ווי זאָגט עס אַ פאָלקס־ווערטל?—„איבערן אייגע־נעם קאָפּ קען קיינער נישט אַריבערשפּרינגען...), רעוואָלטירט קעגן פרעמדע און קעגן אייגענע—קעגן דעם שווערן און שענד־לעכן גלות־יאָך, וואָס די בייזווילִיקע וועלט האָט אונז מיט גע־וואַלט אַרויפגעצוואונגען; קעגן דער גרויסער צאָל עוולות און נידערטרעכטיקייטן, וואָס די דאָזיקע וועלט איז קעגן אונז באַגאַנ־גען אין משך פון יאָרטויזנטער, און גלייכצייטיק—אויך קעגן די יענִיקע צווישן אונז גופא, וועלכע האָבן דעמדאָזיקן פאַרראָס־טעטן גלות־יאָך כּמעט אין אַ נאַציאָנאַלע קדושה פאַרוואַנדלט—און קעגן די אַנדערע, וועלכע האָבן, להיפך, אונז געוואָלט מזכה זיין מיט דער ראָל פונם „עבד־עברי", מיט זיין טראַדי־ציאָנעלן: „אהבתי את אדוני—לא אצא לחפשי".

מיר האָבן אָנגעשריבן אויף אונזער פאָן דעם לאָזונג פון נאַציאָנאַלער אויפלעבונג און מיר ווילן שטרעבן און קעמפן פאַר זיין פאַרווירקלעכונג.

מיר ווילן אַזוי לאַנג שרייען און טומלען, פאָדערן און פּראָטעסטירן—אונזער איינציקע „תכסיסי־מלחמה"—, ביז די וועלט וועט זיך לסוף מוזן צוהערן צו אונזערע טענות און תביעות; מיר ווילן אַזוי לאַנג וועקן און מונטערן דאָס געוויסן פון דער וועלט (מיר גלייבן, נישטגעקוקט אויף אַלע סתירות, אין דער עקזיסטענץ פון אַזאַ געוויסן), ביז מיר ווילן דאָרט

אַרויסרופן אַ ביסל סימפּאַטיע צו אונז און צו אונזערע נאַציאָ־נאַלע אַספּיראַציעס.

מעגן אונזערע קעגנער—אייגענע ווי פרעמדע—אונז פאָר־וואַרפן, אַז מיר זענען פאַנטאַזיאָרן, אוטאָפּיסטן, רעאַקציאָנערן, שאָוויניסטן א. אַ. וו.,—מיר האַלטן, אַז דווקא מיר, נאַציאָנאַל־באַוואוסטזיניקע יידן, שטיצן זיך, אין אַ פיל גרעסערער מאָס ווי אַנדערע, אין אונזערע נאַציאָנאַלע שטרעבונגען און אידע־אַלן אויף די פּרינציפּן פון פּראָגרעס און ליבעראַליזם.

מיר האַלטן, אַז די מאָדערנע נאַציאָנאַלע באַוועגונג פונם יידישן פאָלק איז דווקא איינע פון די נאָבלסטע און מערק־ווירדיקסטע דערשיינונגען אין דער וועלט־געשיכטע און פאַר־דינט דורכאויס מאָראַלישע און מאַטעריעלישע שטיצע און סימפּאַטיע מצד אַלע אמת־ליבעראַלע און פּראָגרעסיווע דענקער און שטאַטסמענער פון דער נישט־יידישער וועלט, וועלכע קענען אונז איגדעראמתן פיל העלפן אין אונזער שווערער אויפגאַבע.

* *

*

נישט קיין קלענערער אַבסורד—האַלטן מיר—איז אויך די באַהויפּטונג, אַז די יידישע נאַציאָנאַלע באַוועגונג איז בכלל אַ גרויסע שטערונג אין אונזער בירגערלעכער עמאַנסיפּאַ־ציע און אַז מיר דאַרפן ממילא אָפּזאָגן זיך פון נאַציאָנאַליזם, כדי צו באַפעסטיקן די עמאַנסיפּאַציע.

מיר האַלטן, להיפך, אַז נישט נאָר שטייט נישט די אָנער־קענונג פון אונזערע נאַציאָנאַלע רעכט אין קיין סתירה צו אונזערע בירגערלעכע רעכט, נייערט—אַז די ערשטע זענען אינדעראמתן די נויטיקע לאָגישע און מאָראַלישע אויסברייטונג פון די לעצטע; די ערשטע זענען נישט ווייניקער וויכטיק פאַר אונזער עקזיסטענץ אַלס פאָלק, ווי די לעצטע—אַלס בירגער,—ביידע זענען כלל נישט קיין לוקסוס־זאַכן, נאָר די פונדאַמענטאַ־

לע באַדינגונגען פאַר אונזער ווייטערדיקן קיום און אונזער אַנטוויקלונג.

מיר האָבן, אמת, עקזיסטירט אין משך פון יאָרהונדער־טער אין די גלות־לענדער גאָר אָן שום רעכט, נישט קיין ביר־גערלעכע און נישט קיין נאַציאָנאַלע, אָבער בכלל איז דעמאָלט אונזער לאַגע צווישן די פעלקער לגמרי אַן אַנדערע געווען.

ווען דער ייד איז אַרויסגעגאַנגען איבער דער שוועל פון זיין געטאָ, איז ער ווירקלעך געווען לגמרי רעכטלאָז, אָבער דאָרט — צווישן די ווענט פון דער געטאָ, אין קרייז פון זיין לאָקאַלער געמיינדע, איז ער דאָך תמיד געווען אַ פולבאַרעכ־טיקטער מיטגליד פון דער געזעלשאַפט, מיט באַשטימטע נאַ־ציאָנאַלע און בירגערלעכע פליכטן און פריווילעגיעס.

אינם אַרומיקן מלוכהשן און געזעלשאַפטלעכן לעבן האָט דער ייד טאַקע נישט געהאַט קיין שום דעה און השפעה, דאָס האָט זיך אָבער נישט שטאַרק געפילט, ווייל ער איז דאָך בכלל געשטאַנען דעמאָלט „מחוץ למחנה" און האָט קיין אָרגאַנישע פאַרבינדונגען מיטן דאָזיקן מלוכהשן און געזעלשאַפטלעכן לעבן נישט פאַרמאָגט.

די געטאָ האָט אין אַ געוויסער מאָס קאָמפּענסירט דעם ייד פאַר זיין אַרומיקער רעכטלאָזיקייט.

איצט אָבער זענען מיר שוין מער נישט קיין „עם לבדד ישכון", וואָס קען זיך גענצלעך אויסלעבן אין אייגענעם ענגן קרייז.

מיר זענען אין משך פון די לעצטע פאַר דורות שוין געוואָרן אין אייניקע לענדער ביז אַ געוויסן גראַד אַן אָרגאַני־שער טייל פון דער אַרומיקער געזעלשאַפט און מיר שטרעבן דאָס צו ווערן אומעטום און אין אַ גרעסערער מאָס, ווי ביז איצט, — וואָס עס איז דאָך געוויס אַ געזונטע און נאַטירלעכע דערשיינונג, ווייל ס'איז שוין באמת צייט, אַז מיר זאָלן זיך סוף־כל־סוף אויפהערן פילן אין די לענדער, וואו מיר געפינען זיך דורות־לאַנג, ווי גרים, ווי פרעמדע און זייטיקע צושויער, און זיך אָנהויבן פילן און זיך באַנעמען ווי תושבים, ווי איינגע־

זעסענע, ווי אייגענע—יעדנפאלס אויף וויפל דאָס ווענדט זיך אָן אונז גופא.

אָבער ליידער איז דידאָזיקע אַן און פאַר זיך געזונטע און נאַטירלעכע שטרעבונג אַ מין „אליה וקוץ בה", ווייל זי אַנטהאַלט אין זיך אַן ערנסטע סכנה פאַר אונזער קיו סווי אַ פאָלק.

מ'קען נישט—ווי די דערפאַרונג האָט אונז באַוויזן—אַריינקומען, אַזויצוזאָגן, אינם „פרדס" פון דער קריסטלעכער וועלט מיט איר קולטור, ציוויליזאַציע, טראַדיציעס, אָנשויאונ־גען, אידעאָלאָגיעס א. אַ. וו.—און נישט ווערן קיין „הציץ ונפגע", נישט אַרויסקומען געגצלעך אומבאַשעדיקט—אין נאַ־ציאָנאַלן זין.

מיר מוזן אַלזוי רעאַגירן—און אויף אַ פאַרנונפטיקן און ווירקזאַמען אופן—אויף אָט דער דראָענדיקער סכנה, אויב מיר זענען נישט באַגייסטערט פון דער פערספעקטיוו פון נאַציאָנאַ־לער דעגענעראַציע,—וואָס עס וואָלט דאָך געוויס געווען דאָס שענדלעכסטע פאַרברעכן, וואָס דאָס יידישע פאָלק וואָלט באַ־גאַנגען קעגן זיין פירטויזנטיאָריקער געשיכטע, וואָס איר יעדעס קאַפּיטל שטעלט פאָר מיט זיך אַ בילד פון די הערויאישסטע אָנשטרענגונגען און עקשנותדיקע קאַמפן פאַרן נאַציאָנאַלן קיום.

און ס'איז נישטאָ וואָס צו שרעקן זיך, טאָמער וועט מען אונז צוליב אונזער יידישן נאַציאָנאַליזם חושד זיין אין מאַנגל פון פאַטריאָטיזם לגבי דעם לאַנד און פאָלק, וואָס האָבן אונז אַדאָפּטירט אַלס בירגער, ווייל קיינער קען דאָך נישט פאָדערן פון אונז, אַז צוליב פאַלש־פאַרשטאַנענעם און רעאַקציאָנער־אויפגעפאַסטן פאַטריאָטיזם, אָדער צוליב וועלכע ס'איז אומבאַ־גרינדעטע קעגן אונז פאָראורטיילן און בלבולים, זאָלן מיר באַגיין אַ נאַציאָנאַלן פאַרראַט, פונקט ווי קיינער וועט, ווי ס'איז צו דערוואַרטן, איצט נישט וואַגן צו פאָדערן, אַז מיר זאָלן צוליב די דערמאָנטע מאָטיוון באַגיין אַ רעליגיעזן פאַרראַט, הגם ס'זענען אַמאָל געווען, ווי מיר ווייסן, צייטן און לענדער, וואו אַזעלכע אומפאַרשעמטע פאָדערונגען זענען אונז

עפנטלעך געשטעלט געוואָרן, צייטן, ווען יעדער איינער, וואָס האָט געוואַגט צו דענקען אָדער גלויבן אַנדערש, ווי די אָפּי־ציעלע שטאַט- און קירכע־אויטאָריטעטן האָבן דערלויבט, איז געשטעמפלט געוואָרן פאַר אַ שונא און פאַררעטער.

געדענקען מיר דאָך צייטן, ווען אפילו בנוגע בירגער־רעכט האָט אין געוויסע קרייזן געהערשט די מיינונג, אַז מיר דאַרפן זיין זהיר וזהיר נישט אַרויסצושטעלן עפנטלעך קיין שום קאַטעגאָרישע פאָדערונגען, כדי מיר זאָלן, חלילה, נישט באַשולדיקט ווערן אין אומלאָיאַליטעט, נייערט—מיר זאָלן וואַרטן געדולדיק אויף עפּעס אַ שעת־הכושר, ווען מיר זועלן האָבן אַ געלעגנהייט זיך אַריינצוכאַפּן צו „נאַטשאַלסטוואָ" דורך דער הינטערטיר און אויסבעטלען, אויסשנאָרען, אויסשתדלנען אָדער אויסשוחדן, עפּעס אַ הנחהלע אָדער ישועהלע פאַרן כלל־ישראל, און—ווייטער וואַרטן אויף אַ גינסטיקן מאָמענט און ווידער בעטלען א. אַ. וו.

אפשר זענען אַמאָל באמת געווען צייטן, ווען דידאָזיקע בעטלער־פּאָליטיק איז געווען אויפן אָרט, צייטן, ווען די עקזי־סטענץ און דער וואוילשטאַנד פון אַ גאַנצן יידישן קבוץ האָט צומאָל אָפּגעהאָנגען פון דער שטימונג אָדער אפילו קאַפּריז פון אַ ליאַדע „אדוני פריץ".

איצט אָבער לעבן מיר אין אַן עפּאָכע, וואָס האָט פּראָ־קלאַמירט דעם לאָזונג: „אין קאַמף וועסטו דיינע רעכט דער־ווערבן", און מיר האָבן קיין ברירה נישט—מיר מוזן פון שטומע בעטלער און שנאָרער פאַרוואַנדלט ווערן אין עפנטלעכע קעמ־פער און פּאָליטיקער.

מיר מוזן אויפהערן צו קלאַפּן אין די הינטערטירן, ווי שנאָרער, און צו זינגען מה־יפית, ווי קנעכט; מיר מוזן אונזער מענטשן-ווירדע צוריקגעווינען און אונזער נאַציאָנאַלן שטאָלץ אויפסנייע דערוועררבן.

מיר קעמפן יעדנפאַלס פאַר אַ גערעכטער און לעבנס־וויכטיקער זאַך און מיר דאַרפן זיך דעריבער ווייניקער קימערן וועגן דער שטימונג, וואָס אונזער „יידישע חוצפא" צו פאָדערן

ביי דער וועלט יושר און גערעכטיקייט קען אַרויסרופן אין לאַגער פון אונזערע קעגנער און פאַרלוימדער.

מיר ווילן דאָך די לעצטע סיי-ווי קיינמאָל נישט צופרידנשטעלן, מעגן מיר אפילו זיין „שטילער פון וואַסער און נידעריקער פון גראָז״, ווייל פאַר זיי איז דאָך אונזער עקזיסטענץ גופא שוין אַ קרימינעלער פאַרברעך.

פאַר אונז אָבער איז דווקא דער עפנטלעכער, אָפּיציעלער קאַמף פאַר אונזערע נאַציאָנאַלע רעכט פון דער גרעסטער וויכטיקייט, און נישט בלויז דערפאַר, ווייל אַרויסטראָגנדיק אונזערע גערעכטע טענות און תביעות אין דער ברייטער עפנטלעכקייט, האָבן מיר אַ שאַנס ווען ס׳איז צו געווינען אויף אונזער זייט די סימפּאַטיע פון די מער-ליבעראַלע און פּראָגרעסיווע עלעמענטן אין דער אַרומיקער געזעלשאַפט (וואָס עס האָט זיך אונז שוין טיילווייז אפילו איינגעגעבן), נאָר אויך דערפאַר—ווייל די גרויסע ענערגיע און סיסטעמאַטישע אויפקלערונגס- און אָרגאַניזאַציע-אַקציע, וואָס באַגלייטן אונזערע עפנטלעכע אַרויסטרעטונגען אויפן נאַציאָנאַלן קאַמפּספעלד זענען אַן און פאַר זיך זייער וויכטיקע און נויטיקע פאַקטאָרן— דערציערישע, מאָראַלישע, פּסיכאָלאָגישע—אינם נאַציאָנאַלן רענעסאַנס פון פאַסיוון, אינערטישן און קטנות-דמוחינדיקן גלות-יידנטום.

VIII

אינדעראמתן איז שווער צו זאָגן, וועלכע פון די צוויי איז אַ גרעסערער קוריאָז—די מיינונג, אַז אונזער נאַציאָנאַלע באַוועגונג איז אַ שטערונג צו דער בירגערלעכער אָנערקענונג, די מיינונג, וואָס וועגן איר האָבן מיר גערעדט אין פריערדיקן קאַפּיטל, אָדער—אַז די ציוניסטישע באַוועגונג איז אַ שטערונג צו אונזער קאַמף פאַר נאַציאָנאַלער אָנערקענונג.

ס'איז דאָך ווירקלעך אַ קוריאָזע דערשיינונג, אַז ערנסט־דענקנדיקע און נאַציאָנאַל־באַוואוסטזיניקע מענטשן זאָלן פּשוט מורא האָבן צו ציען די לאָגישע מסקנות פון זייער אייגענעם געדאַנקענגאַנג און זאָלן זיך באַמיען אַוועקצושטעלן אַ פּונקט, אַ „סוף־פּסוק”, דאָרט, וואו די געזונטע לאָגיק פאָדערט אַ פאַרבינדונג־צייכן, אַ „ואו־החבור”.

ווייל ס'איז, דאַכט זיך, נישטאָ קיין מער פּאַסיק אָרט פאַרן דאָזיקן „ואו־החבור”, ווי צווישן די אידעען פון אויטאָנאָמיזם און ציוניזם.

פּונקט ווי די יידישע נאַציאָנאַלע רעכט אין די לענדער פון דער דיאַספּאָרע זענען, ווי מיר האָבן פריער אָנגעוויזן, די ווייטערדיקע לאָגישע אויסברייטונג און נויטיקע דערגענצונג צו זייערע בירגערלעכע רעכט, אַזוי איז אויך ציוניזם—די ווייטערדיקע לאָגישע אויסברייטונג און נויטיקע דערגענצונג צו די נאַציאָנאַל־אויטאָנאָמישע רעכט.

אַז ציוניזם איז נישט און קען נישט זיין אין קיין שום סתירה, שטערונג אָדער קאָנקורענץ לגבי דער אויטאָנאָמישער אידעע, איז גענוג קלאָר פונם פאַקט, וואָס קיינער, אפילו די מאַקסימאַליסטן אין דער ציוניסטישער באַוועגונג, דענקען איצט נישט וועגן ציוניזם ווי וועגן אַ ווירקלעכן „קבוץ־גליות” פונם 15—16 מיליאָניקן וועלט־יידנטום.

וועגן אַזאַ „אוטאָפּיסטישער" שיבת-ציון האָבן געקענט דענ-קען בלויז די אַמאָליקע טרוימער פון דער געטאָ, וואָס פאַר זיי האָבן בכלל נישט עקזיסטירט אויף גאָטס וועלט קיין שום בולטע גרענעצן צווישן מיסטישע חלומות און רעאַלע מעג-לעכקייטן.

אָבער אויך יענע שיבת-ציון-אידעע קען, אין תוך גענו-מען, נישט קוואַליפיצירט ווערן ווי אַן „אוטאָפּיע", ווייל ציו-ניזם איז נאָך דעמאָלט נישט געווען און נישט פּרעטענדירט צו זיין אַ נאַציאָנאַלע באַוועגונג, נאָר—אַ נאַציאָנאַלער חלום, און וועגן חלומות איז דאָך נישט שייך צו רעדן ווי וועגן אַן אוטאָפּיע.

דער מאָדערנער ציוניזם וואָלט אפשר אויך געוואָרן אַן אוטאָפּיע, ווען ער וואָלט געווען אויף תּמיד פאַרבליבן ביי זיינע ערשטע נעגאַטיווע אָנשויאונגען בנוגע נאַציאָנאַלער אַר-בעט אין די גלות-לענדער און וואָלט געווען באַגרענעצט זיינע טעטיקייטן און השפּעה בלויז אין פּאַלעסטינע גופא, אָדער—אין פאַל, ווען ער וואָלט געווען פאַרבליבן ביי זיינע אַמאָליקע טשאַרטער-אילוזיעס און „הויך-דיפּלאָמאַטישע" וויזיעס, וועלכע זענען געווען אַזוי פּאָפּולער אין די ערשטע יאָרן פון דער באַוועגונג.

דעמאָלט וואָלטן אפשר אויך געווען באַרעכטיקט די טענות, אַז ציוניזם שטעלט אַוועק די יידישע צוקונפט אויף מסופקדיקע ראָמאַנטישע אַוואַנטורעס.

אינדעראמתן אָבער פאַרמאָגט דער מאָדערנער ציוניזם צוזאַמען מיט זיין אידעאַליסטישן ראָמאַנטיזם, אָדער ראָמאַנ-טישן אידעאַליזם,—וואָס איז אַ כאַראַקטעריסטישער שטריך פון יעדער אמתער נאַציאָנאַלער באַוועגונג—אויך אַ ניכטערן און זאַכלעכן קוק סיי בנוגע דער קעגנוואַרטיקער לאַגע פונם וועלט-יידנטום, סיי בנוגע זיינע אויסזיכטן און פּערספּעקטיוון אויף דער צוקונפט.

די ציוניסטישע באַוועגונג—אָדער, יעדנפאַלס, די ציו-ניסטישע **אידעע** — נעמט איצט אַרום אַלע פּאָזיטיווע און

אַקטועל זייטן און ספערן פונם יידישן נאַציאָנאַלן לעבן און שאפן, און אין אירע שטרעבונגען און פּאָליטיק שטיצט זי זיך — כּלפּי־פּנים — אויף אַלע נאַציאָנאַל־געשטימטע שיכטן און עלעמענטן אינם יידנטום גופא, און — כּלפּי־חוץ — אויף די פּראָגרעסיווע פּאָליטיש־סאָציאַלע אידעען און פּרינציפּן פון דער מאָדערנער וועלט.

דער גרויסער נאַציאָנאַל־היסטאָרישער שוֹאונג פון ציוניסטישן אידעאַל, זיין פאַרמעסטן זיך אויף אַ ראַדיקאַלן „שנוי־ערכין" פונם גאַנצן בוי פון יידישן נאַציאָנאַלן לעבן, מאַכט אים אָבער דאָך נישט בלינד און זוטאָפּיסטיש נישט צו זען און באַגרייפן די גרויסע קאָלאָסאַלע שוועריקייטן און שטערונגען, וואָס ליגן אויפן וועג פון זיין רעאַליזירונג.

אַזוי, למשל, איז פאַרן ציוניזם פּונקט אַזוי קלאָר, ווי פאַר זיינע אידעאישע קעגנער פונם אויטאָנאָמיסטישן לאַגער, אַז אפילו ביי אַ גינסטיקער און דערפאָלגרייכער פּאָליטיש־עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג פונם יידישן ישוב אין פּאַלעסטינע, וועט דאָך בלויז אַ פאַרהעלטנישמעסיק קליינער טייל פונם וועלט־יידנטום וועלן און קענען מאַכן די *נאַציאָנאַלע* היים פאַר זייער *פּערזענלעכער* היים.

די גרויסע מאַיאָריטעט פונם גלות־יידנטום איז שוין מער־ווייניקער איינגעוואָרצלט — עקאָנאָמיש, פּסיכאָלאָגיש, קולטורעל, דאָ אין איין הינזיכט און דאָרט אין אַן אַנדער הינזיכט — אין זייערע איצטיקע וואוינונג־לענדער (און מיר האָפן, אַז דערדאָזיקער פּראָצעס וועט זיך נאָך מער פאַרשטאַרקן אין דער צוקונפט), אַז זיי וועלן, וואַרשיינלעך, נישט וועלן און גישט קענען זיך *פרייוויליק* פון דאָזיקן באָדן אַרויסרייסן.

ס'איז דאָך אַ פאַקט, אַז דער ייד, אָט דער אייביקער וואַנדערער און „אַוואַנטוריסט", איז אינדערעמתן דווקא זייער שטאַרק צוגעבונדן צום לאַנד און צו דער סביבה, וואו ער איז געבוירן געוואָרן, ער איז אויך חוצדעם שוין ממש מיד און און מאַט, גייסטיק און פיזיש, פון זיינע צוויייטויזנטיאָריקע צרומשלעפּעניש איבער דער גרויסער, אומפריינטלעכער וועלט־

און בלויז רדיפות און נגישות אָדער אומדערטרעגלעכע עקאָ-נאָמישע באַדינגונגען צווינגען אים, ליידער אַזוי אָפט, צו נע-מען דעם וואַנדערשטעקן אין דער האַנט.

אַחוץ דעם אַלעמען, איז בכלל גאָרנישט געוואונשן—אפילו פון אַ ריין-ציוניסטישן שטאַנדפונקט—אַז די מער-וויניקער איינ-געפונדעוועטע טיילן פונם וועלט-יידנטום זאָלן צעברעכן זייערע איי ג ע נ ע היימען און גיין בויען די נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע היים אין פּאַלעסטינע, ווייל זיי—דווקא אָט די בעסער-איינגעאָרדנטע טיילן—קענען, דאַכט זיך, זיין פון דער גרעסטער וויכטיקייט אין אַסך הינזיכטן, טאַקע פאַר די אינטערעסן פון דער נאַציאָ-נאַלער היים גופא, ווען זיי וועלן פאַרבלייבן אויף זייערע איינגעזעסענע ערטער אין די פאַרשידענע לענדער פון דער דיאַספּאָרע.

די קאָנטינגענטן, וואָס פון זיי קענען און דאַרפן ווער-בירט ווערן די אַקטיווע בויער פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים, זענען אַזוי אויך געגוג צאָלרייך און אין זיי וועט בלי-ספק קיינמאָל קיין מאַנגל נישט זיין.

דאָס זענען קודם-כל די אידעאַליסטישע פּיאָנערן, די פאַרשידענע טיפּן חלוצים, וואָס פאַר זיי פאַרמאָגט די יידישע נאַציאָנאַלע היים אַ גרויסע מאַגנעטישע קראַפט און וואָס זענען לכתחילה גרייט אויף געוויסע פיזישע, מאַטעריעלישע אָדער אַנדערע קרבנות.

דערדאָזיקער אין פיל הינזיכטן מערקווירדיקער טיפּ חלוצים—דער פיינסטער פּראָדוקט פון דער מאָדערנער ציוניסטי-שער באַוועגונג-איז אויך איצט, נישטגעקוקט אויף די זייער שווערע לעבנס- און אַרבייטס-באַדינגונגען, זייער צאָלרייך, און, פאַר-שטייט זיך, וואָס מילדער און גינסטיקער דידאָזיקע באַדינגונ-גען וועלן ווערן, אַלץ אַ גרעסערע צאָל פון דער יידישער נאַציאָנאַלער יוגנט וועט זיין גרייט צו ווידמענען זייערע כוחות דער אויפבויאונג פון לאַנד.

דאָס איז בנוגע די חלוצים פון אַרבעט. וואָס שייך די אַנדערע חלוצים — די פּיאָנערן פון קאַפּיטאַל, וואָס אין זיי

בויסיקט זיך דער „בנין הארץ" גישט ווייניקער, ווי אין די ערשטע, איז, אורטיילנדיק לויט געוויסע שטימונגען און סימפּטאָמען—דערווייל ליידער בלויז אַלס אַזעלכע—אויך זייער צאָל גאַנץ באַדייטנד, אויב נישט בפועל, איז יעדנפאַלס בכוח, פּאָטענציעל, און מ'קען ממילא אויך דערוואַרטן, אַז מיט דער סטאַביליזירונג פון דער פּאָליטישער לאַגע אין פּאַלעסטינע—וואָס עס וועט, ווי מיר גלויבן, פריער-שפּעטער קומען—וועט אויך אַ גרויסער פּראָצענט פון אָט די פּאָטענציעלע „חלוצים פון קאַפּיטאַל" און אַנדערע בסתרדיקע ציוניסטישע סימפּאַטיקער פאַרוואַנדלט ווערן אין אַקטיווע בויער און אונטערנעמער.

ס'איז דאָך אַ פאַקט, אַז די ציוניסטישע באַוועגונג איז ליידער נאָך זייער פיל הינטערשטעליק לגבי דער ציוניסטישער אידעע, זי האָט נאָך דערווייל נישט געפונען דעם גויטיקן שליסל צו אַסך פּראָציוניסטישע הערצער און מוחות; זי האָט נאָך נישט באַוויזן צו פאַרוואַנדלען אין ממשותדיקע טאַטן און רעאַלע ווערטן די טיפע ציוניסטישע סימפּאַטיעס, וואָס טליען בלי-ספק אין די ברייטע שיכטן פון איצטיקן יידנטום.

די ציוניסטישע באַוועגונג איז נאָך בכלל נישט געוואָרן—צוליב פאַרשידענע סיבות—אַ פאָלקס-באַוועגונג אין פולן זין פון וואָרט, און הגם זי איז ברייט פאַרצווייגט און פאָלקסטימלעך, טראָגט זי נאָך אויף זיך אין אַ געוויסער מאָס אַ פּאַרטייאישן שטעמפּל; אָבער, ווי ס'ווייזט אויס, שוין אויך אין אונזער צייט, וועלן די ווייטערדיקע אַנטוויקלונגען אין יידישן לעבן פירן אין דער פּראָציוניסטישער ריכטונג, און דעמאָלט—וועלן סימפּאַטיעס פאַרוואַנדלט ווערן אין פּרינציפּן, פּרינציפּן—אין באַוועגונגען, און באַוועגונגען—אין אַקטן.

ווייטער—אַחוץ די חלוצים, קען אויך דער קאָנטינגענט פון די אַקטיווע בויער פון דער נאַציאָנאַלער היים אין פּאַלעסטינע צו יעדער צייט רעקרוטירט ווערן פונם געוויינטלעכן—און מער פּאַסיקן און קוואַליפיצירטן, נאַטירלעך—עמיגראַנטן-עלעמענט, וואָס דאָס גלות-יידנטום ליפערט תמיד אין אַ גרויסער

צאָל, וואָס פאַר זיי וואָלט פּאַלעסטינע, ביי דער אינטענסיווער אַנטוויקלונג פון אַלע אירע רעסורסן און מעגלעכקייטן, טאַקע געקענט ווערן דער געוואונשטער אין אַלע הינזיכטן „מקום-מנוחה״.

ס׳איז דאָך אַ טרויעריקער פאַקט, אַז פאַר די לעצטע יאָרצענדליקער, כּמעט גלייכצייטיק מיט דעם אויפקום פון דער מאָדערנער ציוניסטישער באַוועגונג, האָט זיך גראָד דער פּראָצעס פון דער יידישער עמיגראַציע, צוליב געוויסע פּאָליטישע און עקאָנאָמישע ענדערונגען אין פאַרשידענע לענדער פון דער דיאַספּאָרע, זייער פאַרשטאַרקט, און דערצו איז דערדאָזיקער פּראָצעס אין די לעצטע עטלעכע יאָר נאָך געוואָרן (צוליב אומאָפּהענגיקע פון אונז סיבות, ווי דאָס פאַרמאַכן די טויערן פון אַמעריקע א. אַ. וו.) אַסך סיסטעמלאָזער און פּלאַנלאָזער, ווי ווען ס׳איז פריער.

דאָס איצט עמיגרירנדיקע יידנטום ווערט ממש צעשטויבט, צעקראָכן, צעשפּרענקלט איבער די פאַרוואָרפנסטע ווינקלעך פון דער ערד, און אַ באַדייטנדיקער טייל פון אָט דעם סטיכישן שטראָם וואָלט געקענט און געדאַרפט געלענקט ווערן קיין פּאַלעסטינע, וואו דער ריזיקער סכום פון ענערגיע און אָנשטרענגונג, פלייס און שוויס, וואָס מיט זיי באַפרוכפּערן די עלנטע יידישע וואַנדערער דעם באָדן ערגעץ-וואו אין דרום-אַמעריקע אָדער אַפריקע, יואָלט געקענט נאָך מיט מער דערפאָלג אויסגענוצט ווערן פאַרן אויפבוי פון יידישן לאַנד.

*

אָבער—ווי מיר האָבן שוין פריער אָנגעוויזן—אָט די גרויסע און פילפאַכיקע באַדייטונג פון מאָדערנעם ציוניזם פאַרמינערט כּלל נישט די וויכטיקייט פון דער גלות-אַרבעט, שוין אָפּגערעדט דערפון, אַז זי שטייט נישט אין קיין סתירה אָדער קאָנקורענץ צו דער לעצטער.

די אַלגעמיינע לייזונג פון אַלע אונזערע פּראָבלעמען קען אויסגעדריקט ווערן אין דער קורצער פאָרמולע: ר ע ד ו-

צירן אונזער גלות—אָדער „גלותיזם״—ביזן מע־
גלעכסטן מינימום.

רעדוציִרן אויף דער גאַנצער ליניע—אָנהויבנדיק מיט די עלעמענטאַרע בירגערעכט אויף די ערטער און פאַרענדיקנדיק מיט די קאָמפּליצירטע פּראָבלעמען פון פּאָליטישן ציוניזם.

מיר האָבן לאַנג און שווער געקעמפט—און אין אַ טייל ערטער דויערט דער קאַמף נאָך אויך איצט—פאַר די ערשטע—די „חוץ־לארצדיקע״ פּראָבלעמען און מיר וועלן, ווייזט אויס, נאָך שווערער דאַרפן קעמפן פאַר די לעצטע—די „ארץ־ישראל־דיקע״ פּראָבלעמען.

ס׳איז אָבער שוין לאַנג געקומען די צייט צו רעווידירן אונזערע אַלטע באַגריפן וועגן „חוץ־לארץ״ און „ארץ־ישראל״ ווי קעגנגעזעצטע מאָמענטן, וועלכע געפינען זיך אין דער לאַגע פון „לא נבנה זה אלא מחורבנו של זה״.

מיר דאַרפן איצט דענקען וועגן ארץ־ישראל און חוץ־לארץ אין די טערמינען פון ציוניזם און אויטאָנאָמיזם, און אַלס אַזעלכע זענען זיי דאָך פּאַקטיש בלויז צוויי זייטן פון איין און דעמזעלבן פּראָבלעם.

קוים שטעלן מיר אַוועק אין צענטער פון אונזערע פּראָבלעמען די יידישע נאַציאָנאַלע אויפלעבונג—און דאָס איז דאָך ווירקלעך אונזער אַלעמענס געמיינזאַמער אידעאַל—, קענען מיר דאָך, פאַרשטייט זיך, נישט איגנאָרירן דעם פאַקט, אַז דער אָביעקט פון דאָזיקן אידעאַל, דאָס יידישע פאָלק, געפינט זיך איצט דורכאויס אין די גלות־לענדער און ממילא—איז די נאַציאָנאַלע אַרבעט אין גלות פון דער גרעסטער וויכטיקייט און באַדייטונג.

מיר דאַרפן סוף־כל־סוף אָנערקענען דעם פאַקט, אַז דער גלות בכלל איז פאַר אונז שוין לאַנג געוואָרן נישט קיין צופעליקער און צייטווייליקער ענין, נישט קיין „טראַנזיט״־ אָדער „נאַכט־אַזיל״, נייערט אַ פּערמאַנענטע דערשיינונג; מיר בילדן איצט גרעסערע און קלענערע מינדערהייטס־גרופּן אין אַלע גלות־לענדער און מיר זעען נישט איין, וויאַזוי מיר קענען

ערגעץ-וואו ווערן אַ מאַיאָריטעט, אפילו אין לאָקאַלן זין, בכן דאַרפן מיר ציען פונם דאָזיקן פאַקט די נויטיקע לאָגישע מסקנות, דהיינו—מיר דאַרפן זען צו פאַרזיכערן אונזער נאַציאָנאַלן קיום און אַנטוויקלונג אין דידאָזיקע גלות-לענדער גופא טאַקע ווי אַ מ י נ אָ ר י ט ע ט; מיר דאַרפן שטרעבן צו באַפעסטיקן און נאָרמאַליזירן ווי ווייט מעגלעך אונזערע בירגערלעכע און נאַציאָנאַלע פּאָזיציעס אויף די ערטער; מיר דאַרפן קעמפן,-אַליין, אָדער וואו און ווען מעגלעך, צוזאַמען,—מיט ד' אַנדערע מינאָריטעטן, פאַר נאַציאָנאַלער אָנערקענונג און נאַציאָנאַל-קולטורעלע רעכט און—אויסנוצן דידאָזיקע רעכט בי' דער פולסטער מעגלעכקייט.

דאָס אַלץ איז זעלבסטפאַרשטענדלעך.

אָבער צוזאַמען מיט דעם קענען מיר זיך דאָך נישט פאָרשטעלן די נאָרמאַלע אַנטוויקלונג פונם יידישן נאַציאָנאַל קולטורעלן לעבן אין דער דיאַספּאָרע, און נאָך ווייניקער—דעם יידישן נאַציאָנאַלן רענעסאַנס בכלל, אָן דער פאַרמיטלונג און השפעה פון אַ גרויסער דינאַמישער אידעע, פון אַן אינספּירירנדיקן פּאָלקסטימלעכן אידעאַל: און—קיין אַנדערער אידעאַל פאַרמאָגט נישט דידאָזיקע אייגנשאַפטן אין אַזאַ גרויסער מאָס, ווי דער אַלט-נייער שיבת-ציון-אידעאַל אין זיינע פאַרשידענע וואַריאַציעס.

ווייל—און אין דעם ליגט, אין תוך גענומען, די פאַטאַלע און טראַגישע סתירה פונם גלות, פון יעדן גלות—וואָס נאָרמאַלער ס'ווערט אונזער בירגערלעכע לאַגע אין אַ לאַנד, אַלץ אומנאָרמאַלער ווערט דאָרט געוויינטלעך אונזער נאַציאָנאַלע לאַגע; וואָס לייכטער ס'ווערט ערגעץ-וואו דער גלות-יאָך, אַלץ שווערער שיינט אונז צו זיין דער נאַציאָנאַלער עול; וואָס ליבעראַלער, גינסטיקער ס'זענען די אויסערלעכע באַדינגונגען, אַלץ ענגער ווערט אונז אין דער אייגענער נאַציאָנאַלער סביבה.

ווייל לעבן אין אַ פרעמדער נאַציאָנאַלער אַטמאָספער—און וואָס גינסטיקער די אַטמאָספער, אַלץ ווירקזאַמער איז דערדאָזיקער פּראָצעס—מיינט: דורכלעבן און דורכמאַכן פרעמדע

נאַציאָנאַלע דערפּאַרונגען און אַנטוויקלונגען, דערצויגן ווערן אויף אַ פרעמדער קולטור און טראַדיציעס, איינזאַפּן אין זיך פרעמדע אידעען, אָנשויאונגען, באַגריפן, פּאַראורטיילן א. אַ. וו. רעדן און שאַפן אויף אַ פרעמדער שפּראַך א. אַ. וו.

און דאָס אַלץ מוז פירן מיט דער צייט (ווי עס איז שוין אין אַ געוויסער מאָס געווען דער פאַל מיטן קעגנזייטיק־פאַרפרעמדטן מערב־אייראָפּעאישן און מזרח־אייראָפּעאישן יידנטום אין 19־טן יאָרהונדערט) צו אַן אומאויפהערלעך וואַקסנדיקער נאַציאָנאַלער צעשפּליטערונג פונם וועלט־יידנטום; יעדער קבוץ מיט זיין באַזונדערער שפּראַך און קולטור, יעדע קהילה מיט אירע באַזונדערע טראַדיציעס און לעבנס־שטייגער.

און פונדאַנען איז דער וועג ברייט אָפן צו נאַציאָנאַלער דעגענעראַציע.

און ס׳איז קלאָר, אַז מיט פּאַליאַטיוון וועלן מיר דאָ דאָרנישט אויפטון, מיר וועלן מוזן—אויב די פּערספּעקטיוון פון נאַציאָנאַלער דעגענעראַציע זענען אונז נישט צום האַרצן—מאַכן די גרעסטע אָנשטרענגונגען און אָנווענדן די הערויאישסטע מיטלען, וואָס אויף זיי איז דאָס איצטיקע יידנטום פעאיק, כדי צו באַזייטיקן די דראָענדיקע סכנה.

ביי דער אָנוועזנהייט פון אַ גאַנצער ריי נעגאַטיווע פאַקטאָרן און אומשטענדן, וועלכע צעשיידן און טיילן פאַנאַנדער דאָס וועלט־יידנטום סיי אויסערלעך סיי אינערלעך, מוזן מיר אויך פאַרמאָגן אַ שטאַרקן צעמענטירנדיקן און צענטראַליזירנדיקן פאַקטאָר, וואָס זאָל ווירקן אין דער קעגנגעזעצטער ריכטונג — פאַרבינדן, פאַראייניקן און צוזאַמענהאַלטן דידאָזיקע באַזונדערע טיילן פון יידנטום אין איין נאַציאָנאַלן אָרגאַניזם.

סיי די ראַסן־נאַציאָנאַלע קרובהשאַפט, סיי די קולטור־טראַדיציאָנעלע חברשאַפט, וואָס עקזיסטירט שוין זינט יאָרטויזנטער צווישן די פאַרשידענע טיילן פון יידישן פאָלק אין פאַרשידענע לענדער, נויטיקן זיך שוין לאַנג אין אַ גוט ביסל פריש בלוט, כדי אָפצופרישן, אויפצולעבן דעם אַלטן נאַציאָנאַלן בונד, וואָס איז ליידער שטאַרק אָפּגעשוואַכט געוואָרן אין משך

פון אונזערע צווייטווינזנטיאָריקע גלות-מאַרשן.

דערדאָזיקער צוועק קען אין אַ געוויסער מאָס דער-גרייכט ווערן דורך דער געמיינזאַמער—אויף אַן אָרגאַניזירטן, פּלאַנמעסיקן און סיסטעמאַטישן אופן אָנגעפירטער—אַרבעט, אָנשטרענגונגען און קאָאָפּעראַציע פון אַלע טיילן פון וועלט-יידנטום פאַר דער ווידעראויפבויאונג פון אַ נאַציאָנאַלער היים אין פּאַלעסטינע.

דער אַלטער שיבת-ציון-אידעאַל האָט געהאַט צו פאַרדאַנ-קען זיין פּאָפּולאַריטעט און פאָלקסטימלעכקייט זיין כאַראַקטער, וואָס איז רייך הן אין פאָרם און הן אין אינהאַלט, זיין פיל-פאַרביקע אידעאָלאָגיע, וואָס אין איר האָט יעדער דור, יעדער קרייז, יעדער ייד שטענדיק געזען „מהרהורי-לבו".

דאָס איז אויך אמת בנוגע דעם „נייעם" שיבת-ציון-אידעאַל, בנוגע דער מאָדערנער ציוניסטישער באַוועגונג: פאַר אייניקע איז דאָס אַ גרויס נאַציאָנאַל-פּאָליטיש פּראָבלעם, פאַר אַנדערע—אַ נאַציאָנאַל-קולטורעל פּראָבלעם; פאַרן קאָנסערוואַטיוון ייד איז ציו-ניזם אַ צוריקקער צום אַלטן מקור, צו טראַדיציע, צו „ירושת-אבות"; פאַרן ראַדיקאַלן, להיפך—אַ טיפער, רעוואָלוציאָנערער „שנוי-ערכין" אין דער יידישער געשיכטע און פּסיכאָלאָגיע; פאַרן יידישן בורזשוי—אַ דערשיינונג פון סוביעקטיווער באַפרידיקונג און נאַציאָנאַלן שטאָלץ; פאַרן סאָציאַליסטיש-געשטימטן — אַן אינטערעסאַנטער סאָציאַל-עקאָנאָמישער עקספּערימענט; פאַרן אָרעמען חלוץ—אַ קוואַל פון שעפערישער אינספּיראַציע און „עלית-נשמה"; פאַרן נאַציאָנאַל-געשטימטן יידישן קאַפּיטאַליסט— אַ ברייט פעלד פאַר פּילצואַגנדיקע אונטערנעמונגען.

אונטער דער וויס-בלויער ציוניסטישער פאָן איז אַלזוי פאַראַן גענוג אָרט פאַר אַלע שיכטן און עלעמענטן פונם וועלט-יידנטום—פאַרן טרוימער און פּראַקטישן מענטש, פאַרן ראָמאַנטיקער און ראַציאָנאַליסט, פאַרן קאָנסערוואַטאָר און ליבעראַל, פאַרן אַרבעטער און קאַפּיטאַליסט.

* *
*

דער דערפאָלג אויפן ארץ־ישראל־פראָנט העגנגט זייער פיל אָפּ פון אונזער דערפאָלג אויפן חוץ־לארצדיקן פראָנט: יעדער שריט פאָראויס צו דער סטאַביליזאַציע פון אונזערע בירגערלעכע און נאציאָנאלע פּאָזיציעס אין אונזערע וואוינונגס־לענדער, פאַרגרעסערט אויך אונזערע שאַנסן אויפן ציוניסטישן פראָנט.

מיר קענען נישט בויען ארץ־ישראל אויף די חורבות פון גלות, ווייל סיי די בויער און די בוי־מיטלען, סיי די פלענער און זייער רעאַליזירונג—מוזן קומען פונם גלות־יידנטום גופא, און, פאַרשטייט זיך, וואָס פעסטער, נאָרמאַלער און איינפלוס־רייכער—אין פּאָליטישן, באַטעריעלישן און מאָראַלישן זין—זיי וועלן זיין, אַלץ גרעסער און באַדייטנדיקער וועט זיין זייער מיטהילף, אין די אַלע דערמאָנטע הינזיכטן, פאַר דער יידישער נאַציאָנאַלער היים און אויך מער שאַנסן וועט האָבן דידאָזיקע היים טאָקע צו ווערן אַ „דבר של קימא”.

ווייל נישט נאָר איז דאָס גלות־יידנטום דער בויער און גרינ־דער פון דער נאַציאָנאלער היים, עס וועט אויך דאַרפן זיין—יעדנפאַלס אין משך פון אייניקע דורות, ביז די לעצטע וועט אויף אַן אמת ווערן אין פּאָליטישן און עקאָנאָמישן זין אַ „חי נושא את עצמו”—איר שטענדיקער שומר און באַשיצער, וואָס זיין השפעה וועט תמיד האָבן אַ גרויסע באַדייטונג פאַר דער עקזי־סטענץ און פאר דער אַנטוויקלונג פון ארץ־ישראל.

און נאָך אַ זאַך.

וואָס סטאַביליזירטער, פעסטער, געזיכערטער ס׳וועט זיין אונזער לאַגע אין די גלות־לענדער, וועט מיט אַן אַלץ רואי־קערן געמיט, מיט מער ישוב־הדעת, פלאַנמעסיקייט און צוועק־מעסיקייט, און ממילא — אויך מיט מער דערפאָלג, אויך קענען דורכגעפירט ווערן די אַרבעט פאַר און אין פאַלעסטינע.

ווייל קיין שום זאַך איז נישט אזוי שעדלעך פארן דער־פאָלג פון דער לעצטער אויפגאַבע, ווי די פּזיזות, נערוואָזיטעט

און אומגעדולד, וואָס הערשן איצט אין אונזערע רייען און וועלכע קענען נישט פירן צו אַפּטע קריזיסן און אַנ־טוישונגען.

מיר ווילן אַלץ שאַפן „על רגל אחת", און ווען דאָס גיט זיך אונז נישט איין, ווערן מיר באַלד אַנטוישט און אַפּהעטיק.

מיר האָבן ליידער פאַרלוירן אין גלות דעם זין און חוש כּאר אויפגאַבן און אונטערנעמונגען, וואָס פאָדערן אַסך צייט, געדולד, רואיקייט און אויסדויער. אָבער אָן דעם אַלעם קענען קיין גרויסע פּראָבלעמען נישט געלייזט ווערן און קיין וויכטיקע אויפגאַבן נישט רעאַליזירט ווערן.

אַזוי, למשל, איז קלאָר, אַז נישטגעקוקט אויף דער זייער שווערער יידישער לאַגע אין אייניקע לענדער און אויף דעם שטאַרקן, סטיכישן דראַנג צו עמיגראַציע, מוזן מיר דאָך זיין זייער פּאָרזיכטיק און איבערקלויבעריש סיי בנוגע די אַלגעמיינע פּראָיעקטן, מעטאָדן און עקספּערימענטן פון דער אויפבויאונגס־אַרבעט אין פּאַלעסטינע, סיי בנוגע דעם אימפּאָרטירטן מענטשן מאַטעריאַל, וואָס דאַרף דידאָזיקע פּלענער און עקספּערימענטן דורכפירן.

בנוגע דעם ערשטן פונקט דאַרף אונזער דעוויז זיין, וואָס ווייניקער פּראָבלעמאַטישע, מסופּקדיקע עקספּערימענטן און וואָס מער פּלאַנמעסיקע און דויערהאַפטע אונטערנעמונגען, ווי אויך—וואָס ווייניקער טומל, פּראַזעאָלאָגיע און פייערווערק, און וואָס מער ערנסט, באַשיידנקייט און פאַראַנטוואָרטלעכקייט;

וואָס שייך דעם מענטשן־מאַטעריאַל, דאַרפן מיר האָבן אין זינען, אַז נישט קיין נייעם גלות־קבוץ גייען מיר גרינדן אין פּאַלעסטינע—אַזעלכע קבוצים גרינדן זיך פון זיך אַליין—, נאָר אַ נאַציאָנאַלע היים (אין אַ גרעסערן אָדער קלענערן מאַסשטאַב, אויף ברייטערע אָדער באַגרענעצטערע פּאָליטישע יסודות), און מיר טאָרן דעריבער נישט דערלאָזן, אַז דידאָזיקע „היים", וואָס אויף איר לייגן מיר אַזויפיל נאַציאָנאַלע האָפע־נונגען און היסטאָרישע אויפגאַבן, זאָל שוין פון אָנהויב אָן פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ מקום־מקלט פאַר כּל־ערליי מנחם־

מענדילס, קאָפּדרייער און שטעקלדרייער, וואָס מיט זייַ שווינדלט און גריבלט ליידער אין אונזער יידישער וועלט.

מיר דאַרפן דעם אימפּאָרטירטן מענטשן־מאַטעריאַל—וואָס אין אים איז „גליקלעכערווייזע" קיין מאַנגל נישטאָ—פריער גוט דורכזופן, דורכפילטרעווען,—מיר טאָרן נישט, אַזויצוזאָגן, דעם גלות־שטויב און גלות־שימל אין אונזער צוקונפטיקער היים פארטראָגן.

בלויז די אמת, פּראָדוקטיווע און שאַפונגס־פעאיקע אין אונזערע רייען, בלויז אונזערע „אנשי־חיל" אויף וועלכן ס'איז געבויט, דאַרפן און מעגן זיין צווישן די פּיאָנערן, וואָס קומען, אין אונזער אלעמענס שליחות, צו לייגן דעם יסוד פארן גייעם ארץ־ישראל.

ווייל פונם קוואליטעט פון די ערשטע בויער, פונקט ווי פונם קוואליטעט פון די ערשטע בוי־עקספערימענטן, הענגט אָפּ דער דערפאָלג פון דער גרויסער און פאראנטוואָרטלעכער נאציאָנאלער אונטערנעמונג.

* * *

גרויס און שווער איז אונזער היסטאָרישע אויפגאבע: פול מיט אינערלעכע שוועריקייטן און אויסערלעכע שטערונגען איז דער וועג, וואָס פירט צו דער נאציאָנאלער אויפלעבונג פון יידישן פאָלק, אָבער—קיין אַנדערן, לייכטערן, שנעלערן, קורצערן וועג האָבן מיר נישט.

מיר זענען בכלל אַן אויסטערלישע און פענאָמענאלע דערשיינונג אין דער וועלט־געשיכטע—אַן אלט־יונג פאָלק, אין אַ געוויסער מאָס דאָס עלטסטע און יונגסטע צווישן דער איצטיקער ציוויליזירטער פעלקער־משפחה; א פאָלק, וואָס איז זייער רייך אין דערפארונגען און נסיונות אין דער פארגאנגענהייט און נישט ווייניקער רייך אין האָפענונגען און שטרעבונגען אויף דער צוקונפט.

און ווי אַזעלכע דאַרפן מיר אויך האַנדלען—טריט ביי

טריט, מיט „בינת-הזקנה" און „התלהבות-הנוער", מיט ערנסט און ישוב-הדעת פון אַלטע און דערפאַרענע און מיט גלויבן און ענטוזיאַזם פון יונגע און וואַגנדיקע, דאַרפן מיר שמידן אונזער נאַציאָנאַלע צוקונפט אויף דער היסטאָרישער קאָוואַדלע; מיט איין האַנט קעמפן פאַר אונזערע נאַציאָנאַלע פאָזיציעס אין די לענדער פון דער דיאַספּאָרע און מיט דער אַנדערער—ליים און ציגל טראָגן פאַרן בנין פון אונזער נאַציאָנאַלער היים אין פּאַלעסטינע.

ס'איז איצט בכלל אוממעגלעך פאַר אונז צו באַשטימען פאָראויס די שפּעטערדיקע אַנטוויקלונגען פון דערדאָזיקער „היים", איר צוקונפטיקע ראָל און באַדייטונג, אירע לעתיד-לבואדיקע ריכטונגען און טענדענצן, פונקציעס און השפּעות; מיר קענען, למשל, איצט נישט וויסן—אויב פּאַלעסטינע וועט זיך מיט דער צייט אויסקריסטאַליזירן דערעיקרשט אין אַ פּאָ-ליטישן צענטער, אָדער—אין אַ קולטורעלן, אין אַ מקום-מנוחה פאַרן יידישן צעבראָכענעם גוף, אָדער—פאַר זיין מידער נשמה; מיר קענען נישט פאָראויסזאָגן אויב א"י וועט אין דער צו-קונפט באמת ווערן אַ „יידישע נאַציאָנאַלע היים", אָדער אַ „נאַציאָנאַלע היים פאַר יידן", אָדער גאָר—אַ „היים פאַר נאַ-ציאָנאַלע יידן" א. אַ. וו. א. אַ. וו.

די אַלע פראַגן און פּראָבלעמען זענען, נאַטירלעך, פון דער גרעסטער וויכטיקייט און באַדייטונג פאַר אונזער נאַציאָ-נאַלער צוקונפט, זייער לייזונג איז אָבער ענג פאַרבונדן מיטן ווייטערדיקן גאַנג און אַנטוויקלונג פון דער אַלגעמיינער געשיכטע און מיט אַ גאַנצער ריי פאַקטאָרן און דערשיינונגען, וועלכע מיר קענען איצט נישט פאָראויסזען און פאָראויסבאַשטימען.

אויף אינז, דער אַזויגערופענער „דור הראשון לגאולה", האָט דער גורל יעדנפאַלס אַרויפגעלייגט אַ גרויסע פליכט און אַ גרויסע פריווילעגיע—אַוועקצולייגן דעם ווינקל-שטיין פאַרן נאַציאָנאַלן בנין, און מיר דאַרפן אָט די פאַר-אַנטוואָרטלעכע אויפגאַבע דערפילן—ווי שווער זי זאָל אויך זיין.

*

מיט דער פולער און בשותּפותדיקער אָנשטרענגונג פון אַלע אונזערע גייסטיקע, מאָראַלישע און מאַטעריעלישע כּוחות און מיטלען, אין פולן באַוואוסטזיין פון אונזער גרויסער היסטאָרישער פאַראַנטוואָרטונג און מיט אונזער באַרימט-געוואָרענער נאַציאָנאַלער קשה-עורפדיקייט, וואָס אַדאַנק איר האָבן מיר, אַ קליין, הילפלאָז און רעכטלאָז וואַנדער-פאָלק, האָבן באַוויזן די מערקווירדיקע „היסטאָרישע קונץ" צו עקזיסטירן קנאַפּע צוויי טויזנט יאָר, נישטגעקוקט אויף אַלע רדיפות, נגישות און אינקוויזיציעס,—דאַרפן מיר סוף-כּל-סוף („אם לא עכשיו—אדמתי?") אַרויסקריגן, אַרויספּרעסן, „אַרויסרייסן"—מיט גוטן אָדער מיט בייזן—ביי דער מוטער-געשיכטע, ביי דער וועלט-מאַכט, ביי דער וועלט-גערעכטיקייט, אָדער ביים וועלט-געוויסן—רופט עס, ווי איר ווילט—די אָפיציעלע סאַנקציע אויף אונזער נאַציאָנאַלן קיום און אונזער נאַציאָנאַלער אַנטוויקלונג.

*

אָבער אויב אפילו אונז, יידן, איז נאָך באַשערט אין משך פון אַ לאַנגער צייט פאָרצוזעצן אונזערע גלות-וואַנדערונגען—זאָלן זיך אונזערע קעגנער און שונאים נישט פרייען: מיר וועלן אויף קיין פאַל זיך נישט אונטערגעבן, נישט קאַפּיטולירן, נאָר—מיר וועלן אויך ווייטער **שפּינען** אונזער נאַציאָנאַלע געשיכטע **וואַנדערנדיק** און **וואַנדערן שפּינענדיק**,—אין דעם איז תּמיד געווען אונזער גרויסער היסטאָרישער טראַגיזם, אָבער אויך—אונזער גרויסער נאַציאָנאַלער העראָאיזם.

סוף

געשריבן אין יאָר 1927.